

**У СПІВПРАЦІ
ТА ЄДНАННІ
УВІЙДЕМО
У ХХІ
СТОЛІТТЯ**

КИЇВ -- 97

PETER KRAWTSCHENKO
67 GEORGES AVE
LIDCOMBE N.S.W.
AUSTRALIA 2141
TEL: (02)9849 3014

У СПІВПРАЦІ ТА ЄДНАННІ УВІЙДЕМО У XXI СТОЛІТТЯ

**матеріали
другого Всесвітнього форуму українців**

21—25 серпня 1997 року

Упорядники:
А. Попок, Л. Константинеску, М. Нестерчук

Київ — 1997
Видавництво “Фенікс”

УДК 37.01:44(075.8)
ББК 74.001.92
УДК 37.01:44(075.8)
ББК 74.001.92
УДК 37.01:44(075.8)
ББК 74.001.92

У СПІВПРАЦІ ТА ЄДНАННІ УВІЙДЕМО У ХХІ СТОЛІТТЯ:
Матеріали другого Всесвітнього форуму українців /А. Попок,
Л. Константінеску, М. Нестерчук. — К., «Фенікс», 1998. — 400 с.

Книга містить матеріали другого Всесвітнього форуму українців, які висвітлюють досягнення, проблеми і перспективи та аналізують сучасні процеси в Україні та українській діаспорі.

ISBN 5-87534-192-0

© Держкомітет у справах національностей
та міграції

© Видавництво «Фенікс», 1998

ВІД ОРГКОМІТЕТУ ДРУГОГО ВСЕСВІТНЬОГО ФОРУМУ УКРАЇНЦІВ

Вже вдруге за час існування незалежної України зібралася велика українська родина на рідній, на своїй землі. Зійшлася на Раду, щоб розглянути досягнення, проблеми і перспективи, проаналізувати сучасні процеси в Україні та українській діаспорі.

Прийняттям Законів України «Про національні меншини в Україні», «Про громадянство» та Конституції України закладено основу конструктивної співпраці українського етносу та його частин, створено довгостроковий правовий фундамент для взаємодії держави з українцями поза її межами. Сприяння задоволенню національно-культурних і мовних потреб українців зарубіжжя є одним із важливих завдань України.

Цілком закономірно, що Україна, ставши на шлях демократичного розвитку, у своїй державній етнополітиці чільне місце відвела українській діаспорі як невід'ємній частині українського етносу.

Вагомим практичним кроком Уряду у цьому напрямі стало затвердження у січні 1996 року комплексної Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 р.», головними напрямками якої визначено створення міжнародно-правової бази захисту інтересів української діаспори, сприяння її культурно-освітньому відродженню, задоволення інформаційних потреб, міграційна політика.

За п'ять років, що минули від першого Всесвітнього форуму українців, якісно змінилася ситуація як в самій Україні, так і навколо неї. Україна стала членом Ради Європи, налагоджує партнерство в економічній, політичній, військовій та інших сферах як з країнами СНД, так і з країнами Заходу. Її міжнародний авторитет зростає. В нових історичних умовах закономірно змінюються форми взаємодії держави та української діаспори, змінюються державні акценти у підходах до активізації ролі українства в світі. Усвідомлення світовим українством незворотності

обраного у 1991 році шляху нашої держави до незалежності має втілюватися в постійне й неухильне сприяння економічній стабілізації та піднесенню міжнародного іміджу України.

Віддаючи данину поваги старшому поколінню діаспори, якому вдалося згуртуватися і стати важливим чинником боротьби за незалежність України, ми сьогодні покладаємо великі надії на середне та молоде покоління українців зарубіжжя. Україна ще потребує їхньої допомоги. В той же час, маючи великий науковий потенціал, вона готова сприяти у підготовці фахівців з діаспори. Чим більшим буде інтелектуальний та діловий прошарок в українській діаспорі, тим значнішою буде її роль у країні проживання та міцнішими її зв'язки з Україною.

Пріоритетним напрямом у реалізації державної етнополітики є всебічна підтримка східної української діаспори, зокрема в Російській Федерації та інших країнах СНД. Українці, які проживають у цих регіонах, мають стати важливим чинником стабілізації взаємин з Росією та поглиблення партнерських відносин з новими державами — колишніми республіками СРСР.

Не випадково девізом другого Всесвітнього форуму українців обрано гасло «В єднанні та співпраці увійдемо у XXI століття». В ньому відбито одвічне прагнення нашого народу до соборності, згуртованості навколо ідеї утвердження України як демократичної європейської держави. Саме такою Україна має увійти у наступне тисячоліття.

Другий Всесвітній форум українців, що проводився за ініціативи Української Всесвітньої Координаційної Ради, Державного комітету України у справах національностей та міграції, Товариства «Україна», став подією загальнодержавного, загальнонаціонального значення. Підготовкою Форуму займався Організаційний комітет, створений згідно з Розпорядженням Президента України. До його складу увійшли представники державних і громадських організацій України, товариств та громад західної і східної діаспори.

Форум відбувся 21—25 серпня 1997 року у місті Києві у Палаці культури «Україна». В його роботі взяли участь Президент України Леонід Кучма, Голова Верховної Ради Олександр Мороз, Прем'єр-міністр Валерій Пустовойтенко.

На другий Всесвітній форум українців були запрошені відомі громадські діячі, народні депутати, члени Уряду України, керівники політичних партій і рухів, громадських організацій, національних товариств, творчих спілок, митці, журналісти, вчені, бізнесмени, представники різних релігійних конфесій, об'єднань спілок діаспори, делегації з усіх областей України, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя. За даними мандатної комісії у другому Всесвітньому форумі українців взяли участь **370 делегатів та 240 гостей з 46 країн світу.**

Під час роботи Форуму відбулися зустрічі керівників держави, членів Уряду з представниками українських громад східної та західної діаспори.

На двох пленарних засіданнях широко обговорено сучасний стан державотворення в Україні, проблеми та перспективи співробітництва світового українства. У цьому сенсі проведення другого Всесвітнього форуму українців 21—25 серпня 1997 року слід розглядати як важливу подію, що сприятиме більшому згуртуванню українців всього світу навколо ідеї розбудови незалежної держави.

Під час роботи 19 секцій та круглих столів виступили з доповідями близько 90 осіб, у дискусіях взяли участь понад 700 учасників і гостей Форуму. Тематика засідань охоплювала увесь спектр наукових, культурних, освітніх, соціально-політичних, етносоціологічних проблем, що хвилюють світове українство.

Символічно, що другий Всесвітній форум українців проходив напередодні 6-ї річниці незалежності України. Ми завжди щасливі бачити всіх наших братів і сестер з далеких і ближніх країн на рідній землі.

Склад Організаційного комітету з підготовки та проведення другого Всесвітнього форуму українців

1. Дурдинець Василь Васильович — Перший віце-прем'єр-міністр України, голова
2. Курас Іван Федорович — Віце-прем'єр-міністр України з питань гуманітарної політики, перший заступник голови
3. Євтух Володимир Борисович — Голова Державного комітету у справах національностей та міграції, заступник голови
4. Драч Іван Федорович — Голова Ради Товариства «Україна», Голова УВКР, заступник голови організаційного комітету — за згодою
5. Жулинський Микола Григорович — народний депутат України, директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, заступник голови — за згодою
6. Ціпівник Дмитро — Президент Світового Конгресу Українців (Канада), заступник голови — за згодою
7. Васильєв Володимир Георгійович — заступник завідувача Відділу з питань освіти, культури та охорони здоров'я Кабінету Міністрів України, відповідальний секретар
8. Бабенко Василь Якович — Голова Товариства Української культури «Кобзар» (Башкортостан) — за згодою
9. Бурачинський Богдан — член Координаційного Комітету Допомоги Україні (США) — за згодою
10. Бут Олександр Миколайович — Голова Спільки українців Придністров'я (Молдова) — за згодою

11. Грицуляк Зіновій	— Голова Українського Товариства «Ватра» (Акмола, Республіка Казахстан) — за згодою
12. Круглов Микола	— Міністр транспорту України
13. Дзюба Іван Михайлович	— науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ — за згодою
14. Дячук Уляна	— Голова Українсько-Американської Координаційної Ради, президент Українського Народного Союзу (США) — за згодою
15. Жильцова Людмила Степанівна	— Голова Ради представників громади українців Литовської Республіки — за згодою
16. Згуровський Михайло Захарович	— Міністр освіти України
17. Засуха Анатолій	— Голова Київської облдержадміністрації
18. Ісаєвич Ярослав Дмитрович	— президент Міжнародної Асоціації Україністів — за згодою
19. Іваник Юрій	— Голова Української Центральної Репрезентації (Аргентина) — за згодою
20. Клименко Павло Миколайович	— Голова Товариства «Єдина родина» Тюменська обл. (РФ) — за згодою
21. Мітюков Ігор Олександрович	— Міністр фінансів України
22. Косів Михайло	— народний депутат України, Голова Комісії Верховної Ради з питань культури і духовності — за згодою
23. Кравченко Юрій Федорович	— Міністр внутрішніх справ України
24. Кремень Василь Григорович	— керівник Служби внутрішньої політики Адміністрації Президента України

25. Крутий Георгій Михайлович — Голова Товариства «Дніпро» (Латвійська Республіка) — за згодою
26. Кулик Зіновій Володимирович — Міністр інформації України
27. Лозинський Аскольд — Голова Українського Конгресового Комітету Америки (США) — за згодою
28. Мазур Любомир — Голова Союзу Українців Великої Британії — за згодою
29. Мансуров-Ковригенко Станіслав Петрович — Голова Українського культурного центру «Батьківщина» (Республіка Узбекистан) — за згодою
30. Мовчан Павло Михайлович — народний депутат України, Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка — за згодою
31. Москаль Джордж (Юрій) — президент Товариства Об'єднаних Українських Канадців (Канада) — за згодою
32. Мушкетик Юрій Михайлович — Голова Співки письменників України — за згодою
33. Олексин Іван — президент Українського Братського Союзу (США) — за згодою
34. Олійник Борис Ілліч — народний депутат України, голова Комісії Верховної Ради у закордонних справах і зв'язках з СНД — за згодою
35. Олійник Микола Костянтинович — Голова Української громади Республіки Молдова — за згодою
36. Омельченко Олександр — Голова Київської міської державної адміністрації
37. Осика Сергій Григорович — Міністр зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України
38. Остапенко Дмитро Іванович — Міністр культури та мистецтв

39. Попович Павло Романович — Президент Товариства «Славутич» (м. Москва) — за згодою
40. Попок Андрій Андрійович — начальник Управління у справах української діаспори Державного комітету у справах національностей та міграції
41. Романів Олег — Президент Конгресу Українців Канади — за згодою
42. Романів Стефан — Голова Союзу Українських Організацій Австралії — за згодою
43. Рейт Юрій — Голова Об'єднання українців у Польщі — за згодою
44. Руденко-Десняк Олександр Олексійович — Голова Об'єднання українців Росії — за згодою
45. Слабошпицький Михайло Федотович — Голова Секретаріату УВКР — за згодою
46. Соколик Ярослав — Генеральний секретар Світового Конгресу Українців — за згодою
47. Соколик-Бризгун Оксана — Голова Світової Федерації Українських Жіночих Організацій — за згодою
48. Станік Сузана Романівна — Міністр України у справах сім'ї і молоді
49. Троцинський Володимир Павлович — Перший заступник Голови Державного комітету України у справах національностей та міграції
50. Удовенко Геннадій Йосипович — Міністр закордонних справ України
51. Чорновіл Вячеслав Максимович — народний депутат України, голова Народного руху України — за згодою
52. Яворівський Володимир Олександрович — народний депутат України

НАС ОБ'ЄДНУЄ ЛЮБОВ ДО УКРАЇНИ

Вітальне слово-виступ Президента України

Леоніда КУЧМИ

на II Всесвітньому форумі українців

21 серпня 1997 року, м. Київ

Шановні учасники та гості Форуму!

Дорогі брати і сестри!

Друзі!

Вже вдруге збирає цей палац, що уособлює нову Україну, наших співвітчизників з близьких і далеких країв на велелюдний, представницький форум. Започатковано добру традицію, яка дарує і буде дарувати нам радість спілкування й духовного єднання, співзвуччя сердець та душ.

Щиро вітаю присутніх, а у вашій особі світове українство з цією непересічною подією у новітній історії України та з шостою річницею нашої державності.

Висловлюю вам щиро вдячність за те, що ви завжди жили мрією про воскресіння України. За те, що ви словом і ділом уболіваєте за неї.

Ми надто довго були позбавлені можливості зустрічатися у широкому родинному загалі. Десятиліттями крізь «залізну завісу» долинали тужливі слова «Чуєш, брате мій» — як символ роз'єднаності і непереборного потягу до материнського лона рідної землі.

Сьогодні ми вже не лише чуємо, а й бачимо одне одного, взаємно зігріваємося потиском рук, відвертим обміном думками. У цьому яскрава прикмета сучасної доби й обнадійливий вектор, спрямований у майбутнє.

До ностальгійних настроїв, природних для кожної людини-патріота, відділеної від Вітчизни роками і відстанями, долучилася потужна притягальна сила. Таким центром тяжіння є незалежна й суверенна Україна, державне відродження якої стало одним з найпомітніших явищ на міжнародній арені.

Вона вже пройшла складний і важкий період свого утвердження і зараз інтенсивно працює як над розв'язанням внутрішніх проблем, так і над прискореним входженням на всіх напрямках у європейську та світову спільноту.

Якісно нова ситуація висуває і нові вимоги перед усіма, хто бажає Україні щастя й добра. На мій погляд, високі емоції, чисті і світлі почуття мають дедалі тісніше поєднуватися у всіх нас з такою ж високою відповідальністю за долю молодої держави, її сьогодення та прийдешнє, зі спільними зусиллями заради блага і процвітання українського народу.

Конкретизуючи цю тезу, скажу: час переходити від підтримки окремих політиків, окремих партій та громадських організацій до підтримки державницького курсу, спрямованого на утвердження незалежності, демократії, здійснення економічних перетворень.

Такий імператив випливає з наших нинішніх реалій. Хоча, мабуть, не помилюся, сказавши, що частиною діаспори, зокрема західної, вони сприймаються неоднозначно. І більше того, подеколи з відтінком розчарування. Мовляв, не про таку державу мріяли.

Подібні висновки та оцінки мають, безперечно, й об'єктивне підґрунтя. Воно, перш за все, у труднощах, які ми переживаємо. Та в не досить повному усвідомленні того, що однією з найбільш суперечливих рис сучасності є подолання неподоланого тяжіння спільноти до відокремлення, з одного боку, і могутня тенденція до все більш масштабної інтеграції у загальноцивілізаційне русло — з іншого.

Дається взнаки також брак правдивої і вичерпної інформації про наше суспільне буття та динамічні зміни, що в цьому відбуваються. Уявлення про обличчя сучасної України нерідко складається з окремих розрізнених відомостей — причому далеко не завжди достовірних — про економічні та соціальні негаразди, злочинність, корупцію та всяке інше, що це обличчя, звісно, не прикрашає.

Ми далекі від наміру щось приховувати чи зображати дійсність у рожевих фарбах. Але, по-перше, треба виходити з нашого минулого. І пам'ятати не лише страшні цифри жертв тоталітаризму, які, до речі, остаточно ще не встановлені. Слід враховувати й те, що тоталітаризм — це і втрата часу та можливостей для розвитку в загальноцивілізаційному поступі. Зараз ми поставлені перед необхідністю форсованими темпами і одномоментно реформувати усі сфери нашого життя.

По-друге, було б недалекоглядно і несправедливо не помічати того, що принесли нам останні роки — а вони

хронологічно майже збігаються з періодом після першого Всесвітнього конгресу українців.

При цьому давайте не будемо забувати: радянська система вибудовувалася більше семи десятиріч. Нашій незалежності всього шість років. А якщо бути об'єктивними, то справді самостійну політику ми проводимо останніх два-три роки. Тоді як у попередні вкрай важко позбувалися впливу єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР.

І це аж ніяк не критика. Це просто закономірність перехідного періоду.

Перефразовуючи відомий вислів Михайла Драгоманова, маємо усі підстави сьогодні сказати, що уроки незалежності не були «пропащим часом».

Користуючись нагодою, дозволю собі хоча б стисло окреслити найважливіші їх результати.

Перший і головний з них — незалежна Україна відбулася. Назавжди!

Подолано перехрестя епох, пройдено віху історичного повороту. Країна та її народ необоротно вийшли на ступову дорогу розвитку людства.

Зараз ми живемо в умовах революційної зміни режиму, формування демократичної, політичної та економічної системи. І не треба лякати, що продовження нинішнього курсу веде до катастрофи, як дехто це робить. Особливо з табору лівих. Усі розмови, що нас кудись ведуть — не витримують критики. Це просто невігластво і політиканство.

Вслід за визнанням усім світом незалежності України, реальним закріпленням її державності та суверенності ми зробили відчутні кроки у розбудові міжнародних відносин, а останнім часом добилися справжнього прориву у цій сфері. Стали повноправним і впливовим членом світового співтовариства.

На це вказує, зокрема, вступ України до Ради Європи, інших європейських та регіональних організацій. Налагодження партнерських стосунків з цілим рядом держав. А з особливо важливими для України — наприклад, США, Канадою, Польщею, — і стратегічних.

Підписання широкомасштабних договорів та інших документів з найближчими сусідами — Росією, Білоруссю, Польщею, Румунією — дозволило зняти застарілі проблеми у відносинах з ними, відкрити шлях до активізації рівноправної та взаємовигідної співпраці.

Нарешті, етапною подією, яка матиме позитивні і довготривалі наслідки, було підписання на липневому саміті в Мадриді Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО.

Зазначені факти засвідчують, у своїй сукупності і кожен зокрема, що Україна не лише декларує прагнення будувати свої відносини з іншими державами за найвищими цивілізованими вимірами, а й наповнює його конкретним змістом.

На крутому повороті історії нам вдалося уникнути гострих конфліктів та потрясінь у внутрішньому житті, якими нерідко супроводжуються зміни політичної системи та економічних засад суспільства. Незважаючи на винятково складні умови, збережено суспільний спокій і громадянський мир.

Принагідно зазначу: національна злагода — це питання переважно практики, яка реалізується у державній політиці. У нас є право сказати, що ця політика в Україні раціональна та зважена.

Закріплені і набувають дальшого динамізму демократичні процеси, стала на ноги і розвивається багатопартійна система. Вона, я б сказав, аж надто багатопартійна, але будемо вважати це неминучою хворобою росту.

До безсумнівних досягнень демократії слід віднести проведені на її засадах парламентські та президентські вибори. Нормальну, без будь-яких ускладнень, процедуру передачі влади від одного Президента України до другого.

Як відомо, Україна — багатоскладове за своїм етнічним характером суспільство. Нагадаю: на її території проживає понад 120 етнічних груп, етносів та громад, які репрезентують різні культури, мови, релігійні орієнтації. До них належить кожний четвертий з наших громадян.

Це дуже важливий момент. Оскільки демократизація в політиці та лібералізація в економіці створюють нові мотиви поведінки людей та нові відносини між ними. Ці трансформації впливають й на міжнаціональні відносини. Якщо визначати основний вектор цього впливу, то можна з впевненістю стверджувати, що зміни загалом позитивно відбилися на міжнаціональних відносинах.

Інакше і бути не може. Прагнучи до відкритого суспільства, ми не можемо регулювати національні відносини за рецептом закритої системи.

Принципові засади української національної політики сформульовані в Конституції, а також в низці відповідних законів. Міжнародні експерти та установи, які контролюють етнополітику і дотримання вимог національного та міжнародного права в частині етнічних меншин, визнають, що ці норми й положення належать до найдемократичніших у світі.

За останні роки чимало зроблено для прийому, облаштування депортованих народів, зокрема, кримських татар, німців та інших, хто постраждав від сталінських репресій. Проте через складний економічний стан ми не в змозі у повному обсязі здійснювати необхідні заходи.

У цьому я ще раз переконався при відвіданні татарських поселень у Криму. Країна по суті залишилась наодинці з цією проблемою. Усі наші звернення до країн, які причетні до неї, міжнародних фондів та організацій залишаються поки що без конкретних практичних відповідей. Просив би, щоб до них долучився авторитетний голос нашого форуму.

Рано чи пізно зазначені та інші проблеми буде розв'язано. Головне у цій сфері — збереження міжнаціональної злагоди і толерантності. Нам вдалося і, сподіваюся, вдасться й надалі не переходити межі, яка відділяє мудрість і зваженість від фанатизму і екстремізму. Хоча, мушу сказати відверто, спроби загострити національне питання в Україні не припиняються.

Маємо певні позитивні ознаки у такій вкрай непростій та делікатній сфері, як міжконфесійні відносини.

Я стояв і стою на тому, що держава покликана виступати оборонцем і опорою церкви, а церква — духівником і охоронцем держави та її народу. Не втручаючись у релігійні справи, ми водночас намагаємося всебічно сприяти атмосфері терпимості і конструктивізму у спілкуванні різних конфесій. Підтримуємо і будемо підтримувати ініціативи для досягнення єдності та миру в церковному середовищі. Аж до реалізації нашої заповітної мрії — мати в Україні єдину православну церкву. Саме під таким кутом я розглядаю меморандум про несприйняття силових дій, підписаний предстоятелями християнських церков.

Ми не маємо права виявляти байдужість до успадкованого від минулого зтяжненого міжцерковного конфлікту, який переріс релігійні рамки і став загальнодержавною проблемою. У цьому зв'язку важливе значення я надаю міжконфесійному «круглому столу» на цьому форумі.

Шановні друзі!

За великим рахунком у нас є підстави для висновку, що ми дедалі впевненіше опановуємо технологію демократичного управління державою, зміцнюємо інститути громадянського суспільства, здійснюємо необхідну децентралізацію влади.

Демократичні перетворення підсумовано і закріплено в ухваленій більше року тому Конституції. Вона — наочний доказ того, що перехідний етап нашого державного самовизначення пройдено. Адже Основний Закон, як паспорт держави, забезпечив повну визначеність і передбачуваність внутрішнього й зовнішнього курсу України. Дотриманню норм та вимог Конституції покликаний сприяти Конституційний Суд.

Усе це в комплексі означає, що Україна набула ознак сучасної цивілізованої держави не лише суто формальних.

Щодо економіки, то зрушення у цій сфері поки що значно скромніші. Але можна сказати, що перший і найважчий відрізок шляху також пройдено.

Трансформація економічної системи набула необоротного характеру.

Уроки демократії та ринкових реформ доводиться освоювати, як говориться, на ходу, і даються вони нелегко. Труднощів і протиріч, нагальних і невідкладних справ до розв'язання дуже багато.

Не буде перебільшенням сказати, що Україна зараз переживає найвідповідальніший, вирішальний період після здобуття незалежності. І треба сповна скористатися історичним шансом, щоб остаточно вивести її на стовповий шлях суспільного прогресу.

Сприятливий міжнародний клімат, створений за останні роки, — категорія не лише політична. Завдання полягає у тому, щоб реально підпорядкувати його насамперед економічним інтересам.

Іншими словами, настає етап повної реалізації нового стану України як суверенної держави і повноправного суб'єкта міжнародних відносин.

Ми не тішимо себе ілюзіями, що цей процес відбуватиметься швидко і легко. Глибинні перетворення у постсоціалістичних державах, і Україна в цьому відношенні не виняток, потребують часу й напружених зусиль.

Зрозуміло, що пов'язані з ринковою трансформацією витрати і навіть жертви лягають переважно на плечі саме

цих країн. Але водночас маємо підстави розраховувати й на зустрічний рух з боку економічно розвинених держав. У тому числі й з огляду на те, що перетворення у нас обіцяють і вже принесли їм чималі вигоди.

Про що йдеться?

Насамперед, про необхідність істотної зміни в погляді на країни з перехідною економікою і відповідного ставлення до них.

Це не означає якісь односторонні поступки чи благодійну допомогу. Мова про інше — сприйняття таких держав як рівноправних партнерів, що реалізувалося б на практиці у взаємовигідних інвестиціях, обміні людьми та ідеями, науково-технічними досягненнями.

Реальністю є прагнення деяких країн використати економічне ослаблення України у власних інтересах. А отже, перед нами постає проблема, яка входить у деяку суперечність між необхідністю інтегруватися у світову економіку, з одного боку, і забезпечувати захист свого внутрішнього ринку, власного вітчизняного товаровиробника і національні інтереси, з іншого.

Нам треба уникнути можливих руйнівних наслідків швидкого відкриття національної економіки, забезпечити її конкурентоспроможність і ефективно взаємодіяти зі світом.

Рівноправність і паритетність життєво необхідні в усіх сферах. І, зокрема, такій важливій, як торгівля. Якщо сказати про Україну, то вона зробила у цьому напрямі реальні кроки, підписала цілу низку міжнародних угод. Проте політичне визнання її як країни з перехідною економікою ще не дістало достатнього практичного підґрунтя. Більше того, не так уже й рідко спостерігаються факти прямо протилежного порядку.

Виходить справжній парадокс: наші ринкові реформи стали своєрідним викликом не тільки внутрішній лівій опозиції, що принаймні зрозуміло, а й країнам Заходу, хоча вони й однозначно заявили про підтримку цих реформ.

Ми стикаємося з виявами дискримінаційної торговельно-економічної політики, яку проводять стосовно України ці держави, зокрема країни ЄС і Америка. Допуск наших товарів на європейській та світовий ринки стримується кількісними обмеженнями, застосуванням антидемпінгових процедур та інших протекціоністських заходів. Я міг би навести, скажімо, цілий ряд свідчень того, як через

встановлення надмірних антидемпінгових мит з американського ринку витісняється високоякісна і конкурентоспроможна продукція українського металургійного комплексу. Разом з тим маємо задекларований принцип стратегічного партнерства.

Чи варто говорити про те, наскільки боляче б'є все це по національній економіці, як підриває роботу, спрямовану на її оздоровлення та модернізацію?

До речі, саме тут треба шукати одну з відповідей на запитання, чому в Україні ще повільно долаються кризові процеси і стримується проведення реформ. І саме тут нам могла б предметно допомогти західна діаспора.

Така підмога буде дуже незайвою у вирішенні наших внутрішніх проблем, на чому нині концентрується увага й зусилля. Ключові з них лежать знову ж таки у площині економіки.

Ми усвідомлюємо, що реального поступу і в цій, і в усіх інших сферах суспільного життя слід забезпечити узгоджене і скоординоване функціонування усієї політичної системи, порозуміння між владними структурами і суспільними інституціями.

Особливо на часі нині гармонізація відносин між гілками влади, перш за все законодавчої і виконавчої. На жаль, у практиці не так уже й рідко знаходить підтвердження стара приказка: де два українці — там три гетьмани.

Об'єктивно склалося так, що парламент не тільки стояв біля джерел нашої державності — за що йому, звісно, вдячність і хвала — але й виявився на той момент єдиним з вищих державних органів, наділених реальною владою. І відповідно перебрав на себе чи не всі владні функції та повноваження — аж до контрольно-управлінсько-розпорядчих.

Відтоді багато що змінилося. Запроваджено інститут президентства, на конституційному рівні закріплено розподіл повноважень, вибудовано виконавчу вертикаль. Але це далеко не всім до вподоби. Доводиться раз у раз стикатися з рецидивами потягу до недавнього всевладдя — аж до спроб перекроїти на свій лад Конституцію.

Навіть без поглибленого аналізу пропозицій такого характеру, які ініціюються щонайперше з боку керівництва парламенту, видно, що має місце спроба конституційного перевороту з усіма наслідками, які з цього випливають.

Показово, що ініціаторами та палкими прихильниками таких «революційних змін» виступають здебільшого ті, хто не приймав Основний Закон у нинішній його редакції і голосував проти нього.

Додаймо сюди надмірну заполітизованість частини народних депутатів — і матимемо одну з найістотніших причин періодичного протистояння у коридорах влади та безперервного з'ясування стосунків замість роботи, збоїв у законотворчому процесі, недостатньої його синхронізації з невідкладними потребами і вимогами життя. А це не кращим чином відбивається перш за все на соціально-економічній ситуації.

Небезпека зазначених тенденцій у тому, що вони стосуються не тактичних розбіжностей, а самої стратегії державотворення і відповідно ставлять під сумнів суспільно-політичний устрій України, її дальшу долю, незалежність та суверенітет.

Скажіть, як розуміти таке: ледь не 300-ми голосів народних депутатів приймається Закон, яким гарантується державна підтримка так званим опозиційним виданням, що виступають проти суспільно-політичного устрою.

Доводиться з жалем констатувати: подібні настрої не обминули і політичні організації, які чимало зробили для того, щоб постала незалежна Україна, і сьогодні не перестають декларувати свої державницькі позиції.

Проте я не перестаю вірити, що у парламенті консолідуються і візьмуть гору здорові сили, налаштовані на конструктивну й ефективну роботу.

Саме такої єдності та згуртованості потребують інтереси України і народу. Альтернативи тут просто немає: розколоте перманентними політичними незгодами, дезорієнтоване суспільство не зможе подолати кризи, забезпечити реальні зрушення в усіх сферах життя, звести державну споруду.

У нас вистачить волі, виваженості і мудрості, щоб не піти на усунення подібних протиріч силовими методами. До чого це призводить, знаємо з гіркого досвіду деяких країн. Але водночас правомірно поставити питання про політичну та громадянську відповідальність тих, хто керується не позиціями державності і здоровим глуздом, а скороминущими кон'юнктурними мотивами, вузькопартійними, груповими чи особистими амбіціями. І ладні заради цього й надалі небезпечно розхитувати державний корабель.

За нинішніх умов різко актуалізується проблема ролі, місця і суспільного покликання політичних партій. Їх у нас на сьогоднішній день аж 46. Якщо екстраполювати цю цифру на світовий досвід, то чогось особливого в ній немає. Але не забуваймо, що у розвинених демократіях багатопартійність існує у рамках базових суспільних цінностей, регламентується цілісною, відпрацьованою та перевіреною тривалою практикою системою загальноприйнятих норм політичної діяльності і внутрішньою самодисципліною.

В Україні ж через брак такого досвіду спостерігаються тенденції до поляризації партійних поглядів та програм, що не може не позначитися і на суспільних настроях.

Політичний центр знаходиться на початковому етапі становлення і значно програє в активності дій структурам, що розташовуються довкола нього. Не кажу вже про радикальні утворення, які дрейфують у бік неприхованого екстремізму. Одні з них виступають за Україну від Сяну до Дону, інші — за відродження Союзу, треті закликають до автаркії, підкресленої замкнутості у своїх державних межах.

Характерно, що за діаметральної протилежності своїх устремлень та цілей крайні фланги політичного спектра — і правий, і лівий — останнім часом фактично змикаються.

Відповідно схожі і наслідки їх дій: посилення суспільної напруженості, відволікання від предметної конструктивної роботи, шкода для міжнародного іміджу України.

Наша принципова позиція така: діяльність партій має спрямовуватися у конституційному руслі. Ми з увагою і розумінням ставимося до конструктивних думок, пропозицій та альтернативних програм, продиктованих турботою про інтереси держави і народу.

Але будемо при цьому рішуче протидіяти будь-яким виявам політичної нетерпимості та неповаги до Конституції, спробам сіяти розбрат і ворожнечу, вносити розлад у функціонування державного організму.

Це необхідно й тому, що у тривалих та безплідних політичних баталіях марнуються час і сили, які так потрібні для розв'язання гострих, болючих проблем в економіці та соціальній сфері.

Ці проблеми сплелися в тугий вузол, де все невідкладне, все важливе і взаємопов'язане. Маємо вирішити питання бюджету на наступний рік на новій податковій основі. Ми просто зобов'язані дати ковток свіжого повітря вітчизняному товаровиробнику. Докорінного поліпшення потребує інвестиційний клімат.

Будь-що необхідно забезпечити економічне зростання, вийти на якісно новий рівень шляхом структурної перебудови промисловості, реформування сільського господарства, легалізувати тінювий сектор.

Питання з питань — погашення заборгованості у виплаті заробітної плати та пенсій, піднесення загального рівня життя народу, докорінне поліпшення стану науки, культури, освіти, охорони здоров'я й навколишнього середовища. Цей перелік можна було б продовжувати.

Та головне інше — ми пішли на жорсткі заходи, серйозно поправляємо ситуацію. У концентрованій формі найбільш актуальні й назрілі завдання знайшли відображення у комплексі актикризових заходів. Вони складатимуть стрижень програми уряду, яка повністю співвідноситься з курсом Президента на радикальні реформи.

Роботи попереду дуже й дуже багато. І було найвною ілюзією сподіватися на швидкі та легкі зміни. Прихильників такого підходу просив би врахувати принаймні дві обставини.

Перша. Радикальні економічні реформи супроводжуються в Україні таким же кардинальним зламом політичної системи, що вкрай ускладнює і сповільнює цю роботу.

Друга. Проведення ринкових реформ доводиться поєднувати з усуненням значних труднощів в економічній сфері — як тих, що нагромаджувалися десятиріччями, так і нових, породжених об'єктивними чинниками.

Якщо звернутися знову ж таки до світового досвіду, то він засвідчує: для здобуття незалежності, запровадження демократії і справжньої ринкової системи, закріплення й розвитку цих трьох складових елементів суспільного ладу потрібні час, сила волі, напружена праця і терпіння.

Попри всі складності і негаразди і в нашій державі, і за її межами вже значно менше скептиків, котрі запитують: незалежна Україна — це всерйоз і надовго чи наслідок чергового збігу політичних обставин?

І відповідь на це питання вже є. Можна з чистим сумлінням сказати, що незалежну Україну маємо, а її долю визначено. Це доля суверенної демократичної миролюбної держави, де за Кобзаревим заповітом своя правда, і сила, і воля.

Щоб не збочити з обраного шляху, нам потрібно добре усвідомлювати свої історичні корені, джерела нашої душі. Усе те, що визначається місткою всеохоплюючою формулою «національна ідея».

Я вже неодноразово висловлював своє розуміння її сутності. Однак часто доводиться чути докори з цього приводу.

Відповісти на них простіше всього контрзапитанням: а скільки разів за свою історію, і тільки у ХХ сторіччі, Україну, втім, не так Україну як українців змушували відрикатися від свого минулого, перекреслювати себе? А це даремно не проходить і навіть обертається національною бідою.

За великим рахунком, у нас залишилось не так вже й багато народних святинь, які б на певних етапах не піддавалися сумнівам і які б допомагали творити сучасність, вдихали душу в наш суспільний організм.

Сьогодні разом, об'єднавши зусилля, належить долати сумні наслідки національного самоїдства і тоталітаризму, відроджувати безперервність нашого поступу. Зрозуміло, що зробити це непросто, зважаючи вже навіть на те, що українська історія має ривковий катастрофічний характер.

Але ми будь-що маємо відновити гумус національного ґрунту, наростити почуття національної гордості та національної самоповаги, з'єднати розірвані зв'язки української історії, знайти загальнонаціональне примирення щодо нашого спільного минулого, відмовившись від звички виносити йому вердикти кожен на свій розсуд.

Лише тоді, лише на такій основі ми чітко визначимо образ майбутнього України, її місце серед світової спільноти.

Високоповажне зібрання!

Зміни, що відбуваються в Україні і всьому сучасному світі, вносять такі ж значні корективи в саму сутність поняття діаспори, в її життя та діяльність.

З проголошення Акта про незалежність України в 1991 році зарубіжні українці перестали бути діаспорою без державного народу. Їх правовий захист, сприяння зв'язкам з ними, залучення до батьківщини виокремилися у провідні напрями державної етнопонаціональної політики.

Це надало потужного імпульсу процесові консолідації діаспори, яка нині є однією з найбільших у світі.

Стають дедалі ширшими і різноплановими, наповнюються конкретним змістом контакти з зарубіжними співвітчизниками.

Ми віддаємо належне побратимам на Заході, які зуміли зберегти і передають з покоління в покоління національну ідентичність, вірність рідній мові, культурі, традиціям та

звичаям свого народу. Їх політична активність, значна питома вага у країнах поселення — наприклад, Канаді та США — забезпечують політичний вплив на політику цих держав загалом і стосовно України зокрема. З іншого боку, маємо якісно новий і важливий феномен — появу так званої східної діаспори. Представники нашого народу, що проживали поза межами України на теренах колишнього Союзу, перетворилися з його розпадом на національні меншини в пострадянських державах. Їх чисельність навіть за офіційною статистикою, яка далеко не відповідає реальностям, велика.

З відомих причин цим нашим співвітчизникам довелося й доводиться жити за складних умов. Але переважна їх частина також зберегла себе етнічно, зберегла або відтворила свої громадські, зокрема, національно-культурні організації. Ці процеси помітно прискорилися з національним відродженням України, одначе потребують істотного сприяння з її боку.

Якщо раніше домінуючим було гасло «Діаспора — Україні», то зараз, очевидно, нагальною є потреба зустрічного гасла «Україна — діаспорі».

Ми з розумінням сприймаємо настрої і побажання як західної, так і східної діаспор, бачимо і намагаємося повніше враховувати специфіку та відмінності в їх ментальності, інтересах і запитах.

Маю на увазі, зокрема, той факт, що українці на Заході, які здавна живуть у справді демократичних країнах з усталеною, відшліфованою впродовж десятиріч, а то й століть, законодавчою базою, чітким розподілом повноважень гілок влади, незалежною і сильною судовою системою та компетентною адміністрацією, хотіли б уже тепер бачити такою ж і Україну.

Давайте будемо спільно працювати в ім'я цього.

Поділяємо й відчуття східної діаспори і більше того, усвідомлюємо свою вину за те, що їй надається ще замало допомоги у збереженні мови, розвитку національної освітньої мережі, засобів масової інформації.

На це було дві основні причини.

По-перше, належало налагодити по-справжньому рівноправні і дружні відносини з усіма новими незалежними державами колишнього Радянського Союзу. І вже на цій основі вирішувати проблеми українців, які там проживають. Забігання вперед, штучне форсування таких процесів могло б призвести до прямо протилежних результатів.

Нині ж сприятливу для цього ситуацію створено, і ми будемо прагнути використати її з максимальним ефектом.

По-друге, нинішній економічний стан України ще не дає можливості опікуватися нашими зарубіжними громадами у таких масштабах і на такому рівні, як це належить і як хотілося б і вам, і нам.

Саме через це поки що стримуються темпи реалізації Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 року», в якій визначено і систематизовано заходи щодо підтримки національно-культурного відродження українських спільнот за рубежом.

Але певна робота ведеться, і вона буде активізована. Етапним її кроком я назвав би створення Українського культурного центру в Москві. Він має стати ключовим осередком, через який здійснюватимуться наші зв'язки з українською громадою в усій Російській Федерації.

На мою думку, варто створити «Фонд української діаспори». На його кошти могли б виділятися стипендії для навчання дітей в діаспорі у престижних навчальних закладах України, а також проводитися інші заходи.

Перспективною виглядає ідея перепрофілювання педагогічного вузу в одному з наших історичних міст для підготовки вчителів, які працювали у середовищі українців за кордоном. У поєднанні з забезпеченням шкіл підручниками та навчальними посібниками це значною мірою зняло б гостроту проблеми національної освіти в діаспорі.

Крім того, на базі такого вузу можна було б сформува-ти багатопрофільний центр гуманітарної співпраці, навести мости між західною і східною діаспорами.

Окремої розмови заслуговують культурні зв'язки діаспори з Україною. Мені відомо про недавню досить гостру дискусію між різними політичними силами в середовищі зарубіжних українців щодо доцільності чи недоцільності таких контактів. Але згодьтеся: такі контакти практично не припинялися ніколи, хоча через відомі причини не були достатньо активними і повномасштабними.

Сьогодні у цій парині також виходимо на новий рівень. Зокрема, вже маємо змогу ознайомитися на українській сцені з фольклорним надбанням представників діаспори.

Позитивний досвід, набутий останнім часом у сфері культурного обміну, потребує закріплення і дальшого розвою. Такі взаємні місійні мистецькі акції покликані пропагувати нашу державність, сприяти поширенню об'єктив-

ної інформації про Україну, потужний духовний потенціал її народу.

Загалом же ми стоїмо на тому, і це знову ж таки підтверджує світова практика, що у політиці стосовно діаспори увага і зусилля повинні зосереджуватися на розв'язанні її проблем безпосередньо у країнах проживання. Виятком можуть бути лише зони підвищеної конфліктності або регіони, де ведуться воєнні дії.

Відповідно розширюються контакти з українськими громадами через посольства та представництва.

При розробці та укладанні договорів з державами, де є населення українського походження, ми дбаємо про таке ж забезпечення його мовних та культурних прав, як це робиться стосовно етнічних меншин в Україні.

У зв'язку з цим постає природне і важливе запитання: а чим може допомогти діаспора Україні?

На мою думку, наші співвітчизники у західних державах, чийми лояльними громадянами вони є, можуть сприяти позитивному ставленню до України в політиці цих держав. І перш за все — переконувати урядові кола та громадськість у вигідності допомоги нашій державі у тому, щоб вона стала економічно потужною. А отже, сприяти кредитно-фінансовій та інвестиційній підтримці, розвитку рівноправної та взаємовигідної торгівлі.

Західна діаспора могла б також входити у ширші та прямі контакти зі східною, допомагати у поповненні бібліотек та національно-культурних центрів, становленні власної видавничої справи обміні досвідом громадської діяльності.

Ми розраховуємо і на зустрічний рух з боку українських громад у пострадянських країнах. Це знову ж таки вплив на політику в регіонах їх проживання — особливо у тих, які мають важливе значення для України з точки зору торговельних та економічних зв'язків. Наші земляки можуть також багато зробити для кращого розуміння їх співгромадянами нинішнього стану України, повнішого усвідомлення того, що незалежна й економічно сильна Україна хоче бути добрим і надійним партнером їхніх держав.

Ми подбаємо про належне інформаційне забезпечення усієї цієї роботи як на Заході, так і на Сході. А загалом запрошую наших співвітчизників частіше бувати в Україні і довше тут залишатися — щоб осягнути і прийняти нашу державу такою, якою вона є, і визначитися, що для неї треба зробити.

З огляду на це вважаю слухними пропозиції щодо спрощення і полегшення візового режиму для представників діаспори. Буде вжито необхідних заходів для того, щоб вони могли приїздити в Україну без зайвих ускладнень та надміру заформалізованих процедур.

Я повністю підтримую пропозицію щодо необхідності легалізувати і офіційно закріпити поняття «закордонний українець».

Шановне товариство!

Нас об'єднує синівська любов до України, яка виросла зі спільної історії, мови та культурної спадщини і продовжує жити з цього одвічного життєдайного джерела.

Тому закликаю плідно й продуктивно працювати всім українським загалом і кожному зокрема над здійсненням прадавньої мрії нашого народу про свою вільну, незалежну і заможну державу.

Україна може і повинна увійти саме такою у третє тисячоліття.

Нехай надає усім нам сил і насаги ця велика мета!

Зичу всім співвітчизникам, в Україні і не в Україні щастям, здоров'ям, миру і процвітання. Дякую за увагу.

Виступ Голови Верховної Ради України

Олександра МОРОЗА

на II Всесвітньому форумі українців

21 серпня 1997 року, м. Київ

Шановні друзі!

Від імені Верховної Ради України щиро вітаю вас з початком роботи Форуму.

Організаційний комітет зробив важливу справу для подальшого згуртування українських громад і організацій в усьому світі.

Конституція України, з дня прийняття якої нещодавно минула перша річниця, наголошує на тому, що держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави.

Історія одних громад, як, наприклад, Український народний союз, налічує вже понад сто років. Інші роблять лише перші кроки по створенню об'єднань і земляцтв.

Хроніка діяльності громадсько-політичних організацій зарубіжних українців є відбитком складного перебігу подій в Україні протягом цього століття. Біполярний світ, який існував донедавна, визнавав лише один поділ — на своїх і чужих.

Підстави для зміни такого становища з'явилися шість років тому з моменту проголошення Акту про незалежність України. Відтоді у діяльності української діаспори розпочався новий відлік часу у пошуку політичних, економічних, наукових, культурних і мистецьких зв'язків із землею, звідки походить коріння учасників нинішнього Форуму, з краєм своїх незабутніх предків. Хоч ще раз повторюю — і на Батьківщині, і за її межами поділ українства на «своїх-чужих» долається важко.

Усім нам слід врахувати, що в Україні, до речі, і парламент, і Уряд, і Президент такі, яким є сучасне суспільство.

Шановні учасники і гості Форуму!

Символом нинішнього поважного зібрання стали журавлі. Але нині слова знаної журливої пісні сприймаються по-іншому, набувають оптимізму. Двері прабатьківського дому широко розчинені для своїх синів і дочок. Ви зібралися під одним дахом для святої справи — як допомогти Батьківщині у справді нелегкі часи.

Дитина стає на ноги поволі. Так само і наше суспільство здійсмається і оновлюється складно, суперечливо і повільно, роблячи помилки, набиваючи г'юлі і синці. Але я переконаний, що наш народ за допомогою друзів і земляків у багатьох країнах світу здолає ці труднощі. Цього потребує саме народ, а не якась його частина у вигляді партії чи групи посадових осіб, бо Україна потрібна усім суцям на цій благословенній землі. Цього потребує наша держава, яка може піднятися лише на власній економіці, на зусиллях органів влади, всіх громадян. Тоді ми посядемо належне місце серед розвинених демократичних держав, де понад усе панує Закон, високо шануються права і свободи людини.

Другий Всесвітній форум українців проходить у період осмислення міжнародною громадськістю нової ситуації у галузі збереження і зміцнення миру, зокрема проблем європейської безпеки і запобігання регіональним конфліктам і війнам.

Історичний досвід свідчить, що розподіл світу на ворогуючі табори, створення зон впливу або буферних поясів є вкрай небезпечним. Але не менш небезпечною від

концепції двополюсного світу є і політика домінування однієї держави над всіма іншими.

Світова спільнота матиме мирне майбутнє лише за умов, коли всі держави незалежно від рівня озброєності, економічної могутності, кількості населення матимуть рівні права і можливості у справі розбудови нової архітектури безпеки. Лише врахування інтересів кожної із сторін знімає локальні чи регіональні напруги, робитиме мир справді сталим. Зрозуміло, тим часом, що легше вимагати поваги до держави тоді, коли вона в усіх відношеннях могутня. Такою ми повинні зробити Україну.

За такого підходу проблеми не загаятимуться вглиб, під попелом нібито погашених вогнищ конфліктів не жеврітимуть небезпечні політичні, економічні, соціальні, етнічні, релігійні протиріччя. Так само, як зарубіжні українці в умовах багатоетнічного оточення зберігають мову, культуру, як це роблять інші національності і етнічні меншини в Україні, на міждержавному рівні теж мусять враховуватися геополітичні інтереси і особливості розвитку кожної країни, без диктату умов співробітництва, нав'язування під виглядом рекомендацій напрямів внутрішньої і зовнішньої політики, стратегії і тактики трансформування суспільства у перехідний період.

Другий Всесвітній форум українців стане новим потужним імпульсом поширення у світі об'єктивної, неупередженої інформації про Україну, про нашу багату і складну історію і культуру, великий інтелектуальний, економічний, промисловий і аграрний потенціал нашої держави.

Учасники Форуму і його гості є шановними представниками народу суверенної, демократичної України на всіх континентах планети, надзвичайними і повноважними носіями знань про свою Батьківщину.

Бажаю учасникам і гостям другого Всесвітнього форуму українців міцного здоров'я, щастя, злагоди, плідної дискусії в обговоренні питань сучасного стану та перспектив розвитку світового українства.

Відповіді Прем'єр-міністра України
В. П. ПУСТОВОЙТЕНКА
на запитання головного редактора газети
«Літературна Україна» В. Плюща

1. Валерію Павловичу, ще завершується формування очоленого Вами уряду, вельми складний і відповідальний процес, а життя не зупиняється ні на мить, щодня ставлячи нові невідкладні завдання, які вимагають безпосередньої участі Прем'єр-міністра. Одна з таких важливих подій нині — II Всесвітній форум українців. Чи все готове до Форуму? Скільки гостей на нього прибуде?

Не можу не погодитися з Вашою оцінкою нинішньої ситуації в Україні. Вона, як ми знаємо, дійсно складна, і невідкладних завдань сьогодні в уряді дуже багато. Але II Всесвітній форум українців як подія загальнодержавного, загальнонаціонального значення займає серед них особливе місце. І виходячи саме з цього, уряд підходить до його проведення. Безпосередньою підготовкою до Форуму займається Організаційний комітет, створений згідно з розпорядженням Президента України. Залишився тиждень до початку роботи II Всесвітнього форуму українців. Символічно, що він проходить напередодні святкування 6-ї річниці незалежності України. З часу прийняття Розпорядження Президента України від 27 лютого ц. р. та Постанови Кабінету Міністрів від 21 червня ц. р. відбулося три засідання Оргкомітету, на яких схвалено Програму проведення Форуму, план-сценарій пленарних і секційних засідань, «круглих столів», зразки друкованої продукції, визначено місця проживання та харчування делегатів, створено дирекцію Форуму, на яку покладено розв'язання організаційних питань щодо забезпечення зустрічі, розміщення, харчування, медичного та транспортного обслуговування учасників Форуму тощо.

Разом з тим, залишилися питання, які потребують свого розгляду та розв'язання за участю безпосередньо Прем'єр-міністра. Саме з цією метою 06.08.97 р. я провів нараду з питань підготовки II Всесвітнього форуму керівників міністерств і відомств, а також керівництва товариства «Україна», на якій було проаналізовано весь комплекс заходів, що передбачається здійснити. Виявлено питання, які потребують нагального вирішення, дано конкретні до-

ручення. Зокрема, вирішено питання про виділення коштів на організацію зведеного концерту 23 серпня у Палаці культури «Україна» — в день завершення пленарного засідання Форуму — силами художніх колективів та окремих виконавців української діаспори і майстрів мистецтв України.

На сьогодні практично всі організаційні питання, пов'язані з проведенням II Всесвітнього форуму, вирішені, і ми чекаємо приїзду його учасників. Деякі з них вже прибули в Україну, зокрема, делегати від української громади з Аргентини, яка, до речі, саме в серпні цього року відзначає столітній ювілей свого поселення на аргентинській землі. Загалом, ми чекаємо прибуття понад 1000 зарубіжних делегатів та гостей з близько 50 країн світу, а також понад 1,5 тис. учасників з України.

2. Яку мету ставить перед собою II Всесвітній форум українців?

Якщо говорити в загальних рисах, то така мета полягає в тому, щоб проаналізувати сучасні процеси в Україні і діаспорі, відзначити позитивні явища, а головне — виявити проблеми, якими супроводжуються ці процеси і які потребують скоординованих зусиль всього українства для їх вирішення. В цьому ж контексті важливим уявляється узагальнити вже накопичений досвід співпраці між Україною і українською діаспорою з метою спільного вироблення стратегії розвитку українства на новому етапі державотворення з урахуванням нової ролі України як повноправного і важливого суб'єкта європейського і світового співтовариства. Не випадково девізом Форуму обрано гасло «У співпраці та єднанні увійдемо у XXI століття».

3. Чи є, на Ваш погляд, якісь відмінності між попереднім і нинішнім форумами українців?

На мій погляд, такі відмінності є і визначаються вони тим, що нині ми маємо суттєво іншу ситуацію, ніж та, яка була в серпні 1992 р., коли проходив I Всесвітній форум українців. За ці п'ять років розвіялось чимало романтичних ілюзій. Процес державотворення, перебудова соціально-економічної сфери життя суспільства, зміна духовно-культурних цінностей та орієнтирів його членів виявилися набагато складнішими і суперечливішими, ніж це уявлялось відразу після проголошення незалежності України. Думаю, що про це ми повинні чесно і відверто сказати

на II Всесвітньому форумі з тим, щоб націлити людей на буденну напружену працю, завдяки якій тільки і можна досягти вершин матеріального добробуту і благополуччя.

З іншого боку, за час, що минув після I Форуму українців, Україна значно піднесла свій престиж на міжнародній арені, стала повноправним членом Ради Європи, ряду інших авторитетних міжнародних організацій, уклала низку двосторонніх міждержавних договорів, як останні приклади — з Румунією і Росією, і тим самим одержала, зокрема, додаткові можливості захисту прав та забезпечення етнокультурних інтересів зарубіжних українців.

Загалом, українська діаспора вже міцно утвердилася як важливий об'єкт державної етнополітики України. Доречно нагадати, що в січні минулого року Кабінетом Міністрів України прийнято Державну програму «Українська діаспора на період до 2000 року», а також те, що стаття 12 нової Конституції України спеціально визначає завдання держави дбати про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за її межами.

На жаль, складність і багатоплановість завдань, які одночасно доводиться вирішувати, поки що не дають змоги повною мірою здійснити фінансове забезпечення реалізації згаданої Державної програми. У зв'язку з цим, можливо, Форум нам допоможе визначитись з пріоритетністю реалізації завдань цієї програми.

Цікаві процеси за останні п'ять років відбулися в середовищі тієї гілки української діаспори, яку ми умовно називаємо східною. На момент проведення I Всесвітнього форуму українців українські етнічні меншини в колишніх республіках СРСР тільки-но перейшли на становище зарубіжних, і перейшли, треба сказати, зовсім незорганізованими. Останнім часом східна українська діаспора дедалі більше самовизначається саме як діаспора, на повний голос заявляючи про свої специфічні етнокультурні потреби та інтереси і перед державами проживання, і перед Україною як своєю історичною Батьківщиною. Про це, певно, теж ітиметься на II Всесвітньому форумі українців.

4. Так склалося, що багато хто в материковій Україні бачать участь у розбудові незалежної держави своїх земляків з діаспори переважно у формі «доларових вливань», а в діаспори на це свій погляд... А як вважаєте Ви,

чим насамперед може прислужитися українська діаспора в утвердженні незалежної України?

Таке бачення ролі української діаспори, зокрема західної, у розбудові незалежної української держави справді побутувало упродовж деякого часу після здобуття Україною незалежності, а, можливо, побутує якоюсь мірою і сьогодні. Інакше, очевидно, не було б і Вашого запитання. Західна українська діаспора дійсно надавала і надає Україні посилено матеріальну допомогу — ліками і медичним обладнанням для потерпілих від Чорнобильської катастрофи, українознавчою літературою та комп'ютерами для освітніх закладів; фінансово допомагає у реалізації програми студентських та наукових обмінів з зарубіжними країнами. Okремо хотів би виділити допомогу діаспори у фінансуванні виступів українських спортсменів на найпрестижніших міжнародних змаганнях, наприклад, на XXVI літніх Олімпійських іграх та XI Параолімпійських іграх у м. Атланті (США). Ми високо цінуємо цю допомогу і глибоко вдячні українській діаспорі за її патріотичні почуття.

Але головна роль української діаспори вбачається нам в іншому. Скажімо, до проголошення незалежності нашої держави українські громади в зарубіжних країнах були своєрідними повноважними представниками українського народу в цих країнах. Нині, коли українська держава утвердилася як суб'єкт міжнародного права, ця роль перейшла до українських дипломатичних установ. І все ж, утвердження українського імені, піднесення престижу України і українства у світі, розбудова взаємовигідних економічних, політичних і культурних зв'язків України з зарубіжними державами — все це ті завдання, у вирішенні яких має сказати своє вагоме слово і українська діаспора. Ми ще не повною мірою використовуємо багатий досвід української діаспори, набутий нею в країнах поселення. Маю на увазі, насамперед, досвід проживання в країнах з розвиненими демократичними традиціями та ефективною ринковою економікою. Як відомо, ряд знаних фахівців — представників діаспори беруть безпосередню участь у державотворенні, працюючи в Україні. Ми вважаємо, що така форма співпраці є перспективною і її слід практикувати ширше.

5. Існують різні думки з приводу громадянства України для представників діаспори (особливо східної). Рано

чи пізно нашій державі доведеться розв'язувати це болюче питання. Які шляхи до розв'язання цієї проблеми Ви бачите?

Питання громадянства регулюються Законом України «Про громадянство України». Він не допускає подвійного громадянства. Стаття 1 Закону говорить про це однозначно: «В Україні існує єдине громадянство». Але, безумовно, потрібно враховувати інтереси і побажання представників нашої діаспори щодо врегулювання їхнього юридичного статусу в Україні, маючи на увазі, що вони тут не просто іноземці. Ми маємо уважніше придивитися до міжнародного досвіду, який показує різні форми вирішення цього питання.

Можливо, слід глибше вивчити питання про запровадження інституту почесного громадянства. Є й інший досвід. У Словаччині, наприклад, прийнято закон про закордонних словаків, у якому останніх фактично зрівняно у правах з громадянами Словаччини. У Вірменії іноземним громадянам, які є вірменами за походженням, законом надається особливий статус перебування. Увесь цей досвід потрібно вивчити і, можливо, запозичити краще з нього. Представники діаспори повинні мати на своїй історичній Батьківщині певні юридичні права, на які вони, на моє глибоке переконання, справді заслуговують.

6. Яких наслідків чекаєте Ви од Всесвітнього зібрання українства? Як, на Вашу думку, вплине Форум на подальший розвиток нашої молоді держави?

Я розглядаю Форум не як парадний чи мітинговий захід, яких було чимало за шість років нашої незалежності. Я бажав би, щоб це було робоче зібрання з чітко визначеною метою, про яку я вже говорив. Можна передбачити, що розмова на Форумі буде гострою і критичною. Важливо лише, щоб ця критика була конструктивною, виходила з реальних можливостей держави і суспільства на нинішньому етапі їхнього розвитку. А головне, щоб Форум стимулював подальшу консолідацію українства навколо спільно визначених завдань і щоб дійсно у співпраці та єднанні ми увійшли у XXI століття.

ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАННЯХ ФОРУМУ

Україна і світове українство

Доповідь Івана ДРАЧА на II Всесвітньому форумі українців

Дехто скрушно питає: і навіщо цей Форум?! Тут народ вигибає, за десять-п'ятнадцять літ обіцяють українцям половину кількісного складу, теперішніх п'ятдесят мільйонів футурологи пророкують перетворити на двадцять п'ять... Тут держава ніяк не може зіп'ястися на ноги, корупціонер на корупціонерові сидить, мафія мафію поганяє, а вони й далі свою романтичну туфту пруть — на всесвітні збори народ зганяють. Може, пора вже отямитись та серйозним ділом зайнятись? Пора економічного патріотизму пройшла. Я вже якось казав про наше славне місто Київ. Цілі покоління архітекторів намагалися зіпсувати його, а він стоїть, як стояв, на своїх правічних горах — геніальне місто, не підвладне архітекторам. Княжий град Київ! Може, з нього приклад брати? За шість років нашої незалежності шість урядів намагалися вибити з народу віру в нашу незалежність і нашу життєспроможність. І так його брали на спит, й інак брали, душу з тіла вибивали, експериментували на рідній дитині, якій щойно шість років буде. І ще й дивуються: а воно ще живе! Під стіл пішки ще ходить! Скоро в школу піде! Неймовірна здатність і бажання вижити звело нанівець потуги експериментаторів.

Найбільше для розуміння нинішньої ситуації, як завжди, годиться вічна українська притча. Двоє кумів вирішили на святки, може, й на 6-ту річницю, теля забити. Один тримає теля на прив'язі, другий — з молотом у руці. Один теля обняв, щоб не вирвалось, а другий з усієї сили лушпарить. Після третього удару отой, що тримає теля, каже до молотобойця:

— Куме, коли ви ще раз вдарите мене по голові, то, їй-богу, розсерджусь...

Отаке, саме отаке, розпросторене по всьому світу, уявлення про довготерпеливість українця брали на спит шість урядів, шість кумів-молотобойців за шість років нашої незалежності.

А те, що український народ уже може розсердитись, то це точно. Особливо тоді, коли деякі з екс-прем'єрів-молотобойців та ще в президенти подадуться...

Цікаво простежити, як українська проблема по-своєму живе в цьому егоїстичному, на собі переважно зосередженому світі. Здається, молода чеська демократія Гавела і Клауса швидко буде подолана коли не українською мафією, то українськими заробітчанами. Але ж комусь це дуже вигідно по-чеському з московським акцентом кричати: лови українського злодія! Вигідність певної проукраїнської політики на певний момент породили українську газету в Казахстані і сприятливий ґрунт для відкриття українських кафедр і шкіл у Молдові. Президент з Тирасполя І. В. Смірнов у моєму кабінеті обурювався, що Україна не сприяє українській освіті в Придністров'ї, а єдина українська школа на території СНД в Ризі, де директором подвижниця Ліда Кравченко, стала предметом російсько-українських ускладнень, відтіснивши зі шпальт газет проблеми Чорноморського флоту.

Сучасний український борщ у Свиднику і українські танки для Пакистану, майбутній багатостраждальний пам'ятник Т. Шевченкові в Санкт-Петербурзі і порожній п'єдестал без погруддя того ж Шевченка над озером у Бухаресті — все це елементи «за» чи «проти» на шахівниці української долі. Якби ж то з нашого українського боку всі грали виграшну для нас із вами партію?!

Суперечливі процеси тривали і тривають. З одного боку, ми боремось, аби наше розсіяння сприяло існуванню і світовому утвердженню нашої Української держави. А з другого боку — драматичні соціально-економічні процеси в цій державі спричинилися до того, що молода пропаша для України сила по вінця заповнила найбільші світові торжища в Нью-Йорку і Москві, в Торонто і Стамбулі. Де і хто має найповніші дані про цих модерних українських Чіпок, який Панас Мирний тривожиться сьогодні їхньою долею?! У тих турецьких портових містах, куди колись завойовники з Отоманської Порти привозили на людський ярмарок продавати українських бранок, відбуваються дивовижні протестаційні маніфестації турчанок-законниць проти напливу вільних українських і російських наложниць — Наталок і Оксан, які переповнюють портові борделі Південного Причорномор'я. Хто нас так тяжко бере на клин —

Бог, Доля чи наша власна недолугість?! Пропадає молодий український інтелект для України, щезає і ганьбиться мо-лода українська краса, тьмариться українське майбутнє.

У нас є можливість порівняти, як роблять справу свого всесвітнього єднання росіяни і євреї, поляки чи угорці. Роб-лять набагато досконаліше, ніж вміємо робити це ми. Більше інтелектуальних сил зосереджено навколо цієї домінанти. Більше грошей крутиться навколо цієї пробле-ми. Свідчить це про елементарну дозрілість державної нації та її спроможностей. З прикрістю змушені констатувати, що наші зусилля в цьому напрямі мінімальні, а часом, особ-ливо останнім часом, жалюгідні.

Вдруге ми зібралися в цьому чудовому палаці столиці нашої незалежної держави, аби заманіфестувати самим собі і цілому людству той незаперечний глобальний факт, що українство було, є і буде явищем світовим. Це не новітня претензія сучасних генерацій українців. Це наслідок ти-сячолітньої біографії великого українського народу, його ще не оціненого внеску в історію цивілізації, це не тінь, а реальний набуток незчисленних поколінь предків, їхньої праці і боротьби.

Вслухаючись у литаври гучної національної патетики як європейських, так і азіатських та американських аван-гардних народів, часом шкодуєш, що українці уникають подібного пафосу національного самоствердження, ніби наперед погоджуються на приставний стілець у форумі націй і ніби наперед готові кланятися і дякувати народам-грандам за можливість перебувати у їхньому високому товаристві, коли вже не на галерах, то хоча б на галерці. Ми бачимо це у психології вищих посадових осіб, у поведін-ці українських дипломатів і військовиків, деяких відомих академіків і публіцистів, більших і менших чиновників і майстрів мистецтв, не кажучи вже про народних депутатів. Ми ніяковіємо від самоприниження наших офіційних на-ціональних речників, нам незрідка буває соромно, що вони постають в очах інших народів візитівкою української нації. Перш ніж критикувати і таврувати будь-кого за брак національної гідності, згадаймо біблійське: «Хай кине камінь той, хто сам цілком безгрішний».

Цим, дещо несподіваним для мене самого, початком виступу я хотів би обґрунтувати головну із своїх тез. Вона полягає в тому, що національна самосвідомість є нічим ін-шим, як глибинним відчуттям будь-яким народом власної

сили, своєї життєздатності, своєї конкурентоспроможності у співтоваристві як братніх, так і далеко не братніх націй. Національна самосвідомість є рушієм економічного, політичного і соціального прогресу. Без найвищої національної самосвідомості, без подолання психології аутсайдерства і поразництва не було б ні японського, ні німецького, ні азійського та інших економічних чудес, а країни «великої сімки» не могли б претендувати на місію світового політбюро. Усупереч багатьом нашим політикам, соціологам, я глибоко переконаний, що за 6 років державної незалежності українці здобулися на велетенський крок у розумінні свого місця на Землі. Світовому українству, його першому Форуму у 1992 році вдалося вчасно нагадати про національну гордість і гідність великоукраїнців і знову збадьорити наш національний дух. На нинішньому, другому Форумі українства ми вже можемо йти далі і міркувати над тим, як зробити український національний дух прагматичним, у які річища спрямувати пробуджену національну енергію, щоб вона не вивітрювалася, не піддавалася ентропії, а слугувала головній меті: щоб український народ зажив заможно, багато, вільно і щасливо, як добрий господар на повернутій собі власній землі.

Я не прихильник ура-патріотичних хіт-парадів, бо, як показує досвід деяких наших сусідів, негативна національна закомплексованість ними не лікується. Але нам варто нагадувати час від часу собі в кожному поколінні, що українці — великий народ, щоб не змалюватись, не давати себе кодувати декадентським безсилкам. І коли нам утовкмачують, що ми не проживемо без якихось там «спільних просторів», чому б не пригадати, що українцям стало до снаги освоїти простори знаменитих «клинів» аж до Тихого океану, перетнути Атлантику, обживатися в обох Америках і Австралії. Де опинялися українці — там поставали заводи і фабрики, міста і села, там ставала щедрою будь-яка земля. Легендарна життєздатність українства закарбована на найтрагічніших сторінках історії найстрашнішого в світі антиукраїнського голокосту і геноциду: коли вологодські конвої викидали українських селян з телячих вагонів у приполярні сніги і болота на неминучу загибель, через рік там знаходили життєздатні поселення. Нам не зашкодить нагадувати собі й дітям та онукам, що української енергії вистачило і на прокладання шляхів у космос, і на освоєння найбільших родовищ нафти й газу в Сибіру,

що ними тепер живе ціла Росія і Європа; і на прокладання найбільших залізниць; і на технологічні та наукові відкриття, якими нині позначають пікові досягнення цивілізації; і на мистецькі шедеври, що визначили розвиток сучасного живопису чи кінематографа; і на творення культури сусіднім народам; і на розбудову сусідніх імперій.

Нам варто нагадувати собі, що ми — великий народ, і тоді, коли оглядаємо тисячолітній шлях українства, воістину хресний шлях. Хто назве іншу націю на планеті, яку викорінювали більш як сім століть і не змогли здолати? Надто багатьом націям хотілося посісти Україну з українцями, а краще — без них. Українці завжди були надлишковими для тих, кому дуже подобався наш край. Україна їм завжди здавалася надто тісною, надто перенаселеною українцями. Проти українців була створена ціла спеціальна наука стратегії і тактики виселень і спецвиселень, переселення і вивезення, денационалізації і асиміляції, інтелектуальної і психологічної деморалізації. І безперервний конвеєр фізичного винищення. Найунікальнішою фобією євразійського здобичництва була особлива, якась патологічна ненависть до української мови. Багатотисячолітній філологічний терор в Україні — це справді рідкісний феномен, вартий дослідження в найповажніших міжнародних наукових центрах. То чого ж дивуватися, що надто багатьом на сході і заході, півдні і півночі не хочеться вірити й досі, що український народ вижив. Можна і Євразію зрозуміти: хіба легко відмовитися від звички розглядати українців як своїх невибагливих чорноробів, попихачів чужого воза та навіть і пілотів чужих космічних кораблів? Хіба не прикро їм, що за українську виробничу та інтелектуальну продукцію тепер треба буде платити? Що треба просити дозволу зайти в український дім, та ще й черевики витирати на порозі? Від зверхності так легко не відмовляються. Це ж незаперечний навіть для деяких академіків історичний факт, що статусу великих досягали тільки ті держави по українських околицях, до складу яких прилучалася Україна. А без неї той їхній великий статус чомусь занепадав.

Отож, коли нам нашіптують чи голосять, що українці не здатні дати самі собі раду, що не спроможні і власну, відповідну до своїх потреб економіку вибудувати, і потрібний нам політичний лад встановити, і корисних для себе законів витворити, хай нам допомагає історична доведе-

ність величі українства. Я переконаний, що це ключові слова нашої національної самосвідомості. Принаймні, повинні б стати ключовими. І тоді ми по-іншому будемо поводитися і на міжнародній арені, і ніякий світовий лідер не посміє «пожартувати», що взяв би нашого Президента в свої прес-секретарі. Тоді ми побачимо дріб'язковість усім набридлої веремії між так званими гілками влади, які густо обсіло галасливе чиновництво зі своїм мізерним світосприйманням, так, що не видно на тих гілках орлиних гнізд, які мали б там бути. Тоді, можливо, далекогляднішими і соліднішими прагнутимуть бути українські підприємці і бізнесмени, і перспектива стати справжніми представниками справжнього українського капіталу їх приваблюватиме більше, ніж роль коробейників чи Фігаро при чужих національних капіталах з тією різницею, що безсмертний персонаж Бомарше таки перехитрив хазяїна, а нашим це, мабуть, не світить. Коли всі ми усвідомимо високу світову ціну українства, тоді найвищі урядові особи вважатимуть за честь поспілкуватися з видатними в своїй галузі українцями, а не віддавати перевагу чужим блязям, єдиною заслугою яких у своїх країнах є українофобія. Тоді й наше політичне і громадське життя нарешті позбудеться деяких прикмет товкучки, де власними нездоровими мультиками торгують за цінами загальноукраїнських інтересів.

Навіть у найглухіші часи останнього колоніального періоду великий українець Олесь Гончар закликав: думаймо про велике! Такий стан української душі, як ніколи, відповідає нашому часові. Певен, що він позначиться і в роботі нашого Форуму, в обговоренні конкретних всеукраїнських проблем і перспектив у фахових секціях і «круглих столах», у плідному спілкуванні українців різних світоглядних, політичних, релігійних уподобань. Бо й кожен з нас чогось вартий тільки тоді, коли за нами — наша спільна Україна.

Хотів би заторкнути кілька окремих тем.

У резолюції першого Всесвітнього форуму українців сказано так: «Створити постійно діючий орган Всесвітнього форуму українців — Українську Всесвітню Координаційну Раду з місцезнаходженням її в столиці України місті Києві».

УВКР — це був експеримент. Спроба зібрати під одним «дахом» українство різних регіонів планети в ім'я торжества української ідеї й української справи. Доцільність та-

кої структури доведена й прикладом інших держав, утворених із колишніх республік Радянського Союзу. Скажімо, в сусідній Білорусі менше місяця тому відбувся з'їзд білорусів світу, скликаний товариством «Батьківщина» — аналогом нашої УВКР. Зрештою, сьогодні кожна розвинена нація, незважаючи на особливості своєї історичної долі, демонструє свою активну зацікавленість етнополітичними моментами, що навіть стають у багатьох випадках важливими складовими зовнішньої політики держав.

Як пам'ятаємо, сама ідея УВКР внесла велике пожвавлення у перебіг першого Форуму й спричинила цілу дискусію з приводу персонального складу Ради. І це можна розцінювати як найпромовистіше свідчення віри у важливість такої ідеї.

Українська Всесвітня Координаційна Рада діяла впродовж цього часу в рамках свого статуту, прийнятого її членами на основі статутних засад, сформульованих на першому Форумі. Принцип паритетності представників у ній від західної і східної діаспор та від України (а саме — по 14 осіб) — справді важливий засадничий момент, ним акцентовано рівність і повноправність голосів у Раді усіх репрезентантів усіх «масивів» українства — нашого «домашнього», з гігантських просторів так званого СНД і з держав західного світу. Очевидно, цей принцип має і далі лишатися непорушним при обранні кожного нового складу Координаційної Ради, його можна вдосконалювати з погляду, сказати б, географічно-демографічного, аби в ній справді було представлено все світове українство, яке делегує до Ради своїх найавторитетніших представників.

Вимагає вдосконалення принцип делегування до УВКР представників від України. Сталося так, що в ній опинилися люди, які на сьогодні фактично представляють лише себе. Звичайно ж, у Раді повинні бути широко знані в усьому українському світі особистості, але й ще ефективніше та водночас ближче до її статутних вимог, якщо ці особистості будуть делеговані потужними впливовими громадськими організаціями, які делегували їм свій голос в УВКР. Був у нас і такий експеримент. До Ради на Форумі було висунуто тодішнього керівника Міністерства у справах нацменшин та міграції, опинився був там і віце-прем'єр, і міністр культури, чим трохи порушувалася «чистота» рядів громадської організації, як це значилося в реєстраційних документах УВКР. Адже виходило, що високі державні

службовці представляють у Раді, звичайно ж, не себе, а свої структури. Але таке представництво й такі структури в нас, по суті, не відчувалися. В УВКР не було ні голосу їхніх лідерів, ні їхнього впливу. Натомість на кількох зборах члени УВКР із західної діаспори наголошували на помилковості рішення про введення представників державних структур до складу Координаційної Ради, особливість якої передовсім має полягати в її непартійності й недержавності, тобто, на тверде переконання наших членів із заходу, в УВКР не повинно бути державних урядовців — аби УВКР послідовно й аж до, здавалося б, суто формальних моментів лишалася справді ГРОМАДСЬКОЮ організацією.

Упродовж усього цього УВКР незрідка доводилося контактувати з державою в особі її найвищих посадових осіб, і майже щоразу ми чули від них енергійні запевнення: ваша організація надзвичайно важлива й необхідна, вона робить винятково потрібну для держави й для світового українства справу. Але коли ми зверталися до цих посадових осіб із тим чи тим проханням, то відразу ж відчували, що їхня підтримка УВКР має характер тільки моральний. Скажімо, за п'ять років існування Ради їй так і не було надано приміщення для штаб-квартири; отож канцелярія центру світового українства почергово тулилася в приймах то в «Народній газеті», то у видавництва «Дніпро», то — сьогодні — в Товаристві «Україна», яке, до речі, й саме переживає далеко не найкращі часи, оскільки посаджене на голодний фінансовий пайок. Але є в стосунках держави й УВКР факти позитивні, факти важливі, які можуть стати багатообіцяючим прологом до плідної завтрашньої співпраці. Держава виділила кошти для проведення розширених зборів УВКР, присвячених 5-й річниці нашої Незалежності, у серпні минулого року. Другий Всесвітній форум українців також відбувається переважно на державні кошти. Здається, є підстави говорити про те, що тут крига скресла чи, принаймні, скреслає. Без надії та перспективи наша справа була б приречена на безкриле, наївне аматорство, на заняття по-сектантськи присмеркове.

Українська діаспора може стати козирною картою зовнішньої української політики. І що раніше такі її можливості усвідомляться нашими найвищими посадовими особами, то й раніше ми станемо гнучкішими та вигадливішими у тій політиці. Та й не тільки в політиці зовнішній, бо світова українська діаспора несе в собі неоціненний твор-

чий та інтелектуальний потенціал, який вимагає свого конкретного, практичного вжитку в різних сферах суспільного буття незалежної України. В перші роки незалежності ми почали використовувати цей потенціал, але потім збайдужіли до нього й на державному рівні майже цілковито відмовилися від його використання. Про це докладно можуть сказати, як мовиться, з фактами в руках, економісти, соціологи та, зрештою, й гуманітарії, оскільки діаспорні сили активно прилинули в різні сфери нашого державного буття, але потім їх майже звідусюди почали послідовно виживати наші чиновники з їхніми клановими інтересами й корупційними зв'язками. Для таких управлінців патріотичні діти діаспори не підходять під кілька оглядами.

По-перше, вони відчують з боку приїжджих для себе загрозу тоді, коли приїжджі починають цікавитися їхніми скорумпованими стосунками (очевидно ж, у переважній більшості нашого чиновництва вони є!), не подобається їм і, як правило, добра професійна підготовка приїжджих — часто нашим фахівцям далеко до конкуренції з ними.

По-друге, незрідка буває й так, що рівень національної свідомості, патріотичної самовідданості у дітей діаспори незрівнянно вищий, аніж у тутешніх державних чиновників. Отож і докладає наш чиновник сил до того, як би не допустити діаспорця до важливих державних справ, які він вважає чимось на зразок своєї приватної власності.

По-третє, коли навіть, у кращому разі, чоловік із діаспори й наш державний службовець говорять однією — українською, звичайно, — мовою, то їм усе одно потрібен перекладач, оскільки зустрічаються дві ментальності. Перша, яка увібрала в себе багато від демократії західного світу, й друга, яка несе в собі чимало «родимих плям» тоталітарного, національно знівельованого суспільства. Цим спричинено чимало наших непорозумінь на різних рівнях. Тож будьмо уважніші й толерантніші одне до одного — і тільки така атмосфера даруватиме нам дорогоцінне порозуміння.

Україна вступає в сьомий рік своєї незалежності. Вона визнана всім світом, посідає помітне місце у світовому співтоваристві, на неї — як на потенційного стабілізатора політичної атмосфери в Європі — звернено погляди й сподівання найбільших політичних авторитетів кінця ХХ століття. Зрештою, всі у цій залі добре знаємо про вагу української

присутності на планеті. Але добре знаємо ми — і не тільки тутешні, «домашні» українці — а й усі приїжджі, що в нашій державі замість поліпшення життя маємо катастрофічне погіршення. Згадаймо, ще на першому нашому Форумі ми говорили про те, що замість оздоровлення фінансової системи, маємо параліч її інституцій; катастрофу української преси; трагедію українського книгодрукування; початок масової втрати і втечі з України наукових і мистецьких кадрів. «Чи не вдасться урядові незалежної України зробити те, чого не змогли зробити всі попередні режими, — остаточно добити національну культуру?» — запитував п'ять років тому на Форумі Іван Дзюба. На жаль, на другому нашому Форумі мусимо цілковито солідаризуватися з позицією та інтонацією промовця. Часто не можеш позбутися враження, що у владні структури в Україні якийсь злий селекціонер ретельно добирає сили агресивно антиукраїнські, які бачать своє покликання в повсякденному скомпрометуванні самої національної ідеї, ідеї української державності.

Мені можуть заперечити, сказавши, що неблагополучний за економічними критеріями період переживають усі колишні республіки радянської імперії, ба навіть і колишні соціалістичні держави середньої та східної Європи, що пояснення тому слід шукати у відповідних типологічних закономірностях того процесу, який ми всі разом переживаємо. Згоден, але не абсолютизуймо цього пояснення, особливо ж у нашому, українському, варіанті, коли тут, в Україні, нас охоплює ностальгія за українськістю влади, побуту, культури і т. ін. Інколи здається, що Україна після перших двох років незалежності не тільки перестала українізуватися, а в ній почався зворотний процес.

Дуже актуальна цитата: «Економічне відродження України неможливе без національно-культурного відродження. Не для того виборювалася державна незалежність нашої країни, аби сьогодні в книгарнях не стало української художньої та історичної книжки, а ринок заливали каламутні хвилі бездуховності. Держава мусить захистити себе і своїх громадян від страшної трутизни, а прийняті Верховною Радою закони про мову, культуру й освіту мають реально запрацювати. Україна повинна мати свою державну програму розвитку книговидавничої справи, створення потужної поліграфічної бази. Така програма стане важливим

чинником піднесення духовності народу, розвитку національної освіти, науки й культури...»

Мабуть, мало хто вгадає, звідки ця цитата.

Вона — з резолюції Першого Всесвітнього форуму українців, із серпня 1992 року. На жаль, на сьогодні сказане там у стократ актуалізувалося.

Дивімося правді в очі. Називаймо речі своїми словами: яку допомогу діаспорі для збереження її національної ідентичності може подавати держава, в якій так нещадно гостро стоїть проблема виживання національного слова: і слова живого, і слова друкованого...

Хто винен в усьому? Президент? Може, Верховна Рада? Так. Уряд? Так. Ми всі? Так. Маймо мужність не перекладати провини на когось (о, яке це улюблене в нас заняття!), а розділити ті провини між собою. Ми всі допустили до цього, ми всі — «миром, громадою» — дозволили все це в Україні з Україною зробити. І дозволили тієї руїнницької роботи зробити стільки, що Україна дедалі менше схожа на Україну.

Є такий сумний феномен. Феномен зі знаком мінус. Ми тут, в Україні, дуже повільно стаємо державниками. Тобто вживаємось внутрішньо в свою державу, духовно обживаємо її, аби нарешті відчути себе справді в себе вдома. Є на це психологічне пояснення. Можливо, люди з діаспори не знають такого стану, який був властивий нам тут, у комуністичному ГУЛАГу. Ми відчували, що живемо у ворожій нам державі. Справді ворожій, бо проти нас були спрямовані різні її інституції (і не тільки відверто репресивні), ворожими були навіть позірно нейтральні, оскільки вони таки стояли на захисті тоталітарного режиму, отже, були недвозначно спрямовані проти людини. До того ж у нас, в Україні, повсюдно велася боротьба з так званим українським буржуазним націоналізмом, безжально розтоптувався бодай найменший вияв національної свідомості. В плані духовному то було справді роботоподібне існування, регламентоване як зручна для суспільства й індивіда соціально-психологічна норма.

І ось стіни тюрми впали. Радянська імперія перестала існувати. Але в уявленнях багатьох людей ми живемо не у вільній незалежній державі, а в неперетрансформованому оскільки Радянського Союзу, тобто — ворожій людині державі. На жаль, така інерція живуча і вимагає часу на її подолання. Адже йдеться про речі не тільки засадничі для

психологічного самовизначення громадянина держави, а й позбавлення його страшної антилюдської спадщини навіть на суто генетичному рівні.

Час, терпіння й наполеглива робота — це ліки від цієї спадщини. В поняття «наполеглива робота» вкладаємо весь багатогранний зміст державного та національного будівництва в Україні. Не будьмо наївними із сподіваннями, що українську Україну нам збудує президент, парламент чи уряд. Тільки ми всі, тільки у взаємній згоді, в порозумінні одне з одним. Альтернативи тут немає і не може бути.

На сьогодні є цілком очевидним, що одного лише політичного акту проголошення незалежності недостатньо для утвердження повноти суверенітету. Стара метрополія десятками щупальців присмокталася до своїх давніх жертв, які щойно заявили про своє бажання позбутися залежності. Задля втримання здобичі, що вислизає, використовуються засоби політичного, економічного, психологічного, інформаційного, військового тиску. «Единое экономическое пространство», «единое энергетическое», «единое научное», «единое церковно-православное пространство» і т. д. — все це вектори політики, спрямованої на те, щоб Україна залишалася «окраиной», а її державна старшина — малоросійськими генерал-губернаторами та губернаторами. І треба-таки сказати, що багато хто з цієї старшини вислужливо несе своє малоросійське призначення.

Вектори цієї політики потребують з нашого боку відповідної протидії. Зупинюся на одному з них, у формуванні якого зарубіжна діаспора могла б подати суттєву допомогу Україні. Фактично українські засоби масової інформації продовжують одержувати інформацію здебільшого з других рук і з чужого голосу. Дуже часто цей чужий голос має московські модуляції. А проте, українські інформаційні агентства, газети, телебачення не мають достатніх коштів для утримування своїх кореспондентських пунктів у різних країнах. Зрештою, пересічний український громадянин мало поінформований і про життя української діаспори. Годі й говорити про те, наскільки це важливо для нас усіх. Тому пропоную присутнім прийняти як робочу ідею думку про створення світового українського інформаційного простору, який відповідав би національним інтересам. Зрештою, за допомогою цього простору можна було б викликати певне зацікавлення бізнесових структур та молодого українського капіталу різноманітною інформацією

про ринок пропозицій, загальні тенденції ринку тощо.

Вважаємо, що цілком на часі створення світового українського ділового дайджесту, який став би платформою для створення загальноукраїнських ділових та фінансових газет та журналів. У цій справі співпраця діаспори та материкової України могла б стати важливою підвалиною підтримки української інформаційної та економічної незалежності.

Не менш продуктивним, на моє переконання, є утвердження в суспільній свідомості аксіоми про центральноевропейську українську географію. Український громадянин має жити не лише власними злигоднями, а й засвоювати європейський досвід виживання: спосіб життя, праця, охорона довкілля, набутки культури й освіти. Ми поки що, здебільшого з патріотичних міркувань, наголошуємо на своїй унікальності. Але ця забавка не надовго, та й чи багато українців нею переймаються всерйоз?

Наша унікальність мусить бути європейською.

Міркуючи, на протигагу заклопотаності президента Національної академії наук Бориса Патона щодо збереження «єдиного наукового пространства», а фактично — збереження української наукової провінційності на угоду російським науковим, технологічним і політичним інтересам, пропоную зупинитися на реалізації науково-дослідних програм, які б утверджували Україну як центральноевропейську державу. Пора нам узятися за формування видань українською мовою на зразок «Європа: історія, культура». На мій погляд, це мають бути паралельні два видання. Одне — власне наукове, історико-культурологічне, друге — популярне, ілюстроване. А головне їхнє завдання полягає в тому, щоб сприяти нейтралізації в свідомості українських громадян «совкових» штампів, залежності від російських та російськомовних засобів масової інформації, нести цивілізоване навантаження. Ці видання могли б нести інформацію й про впливові європейські політичні та військово-політичні структури (НАТО, ЄЕС тощо). Ці структури могли б мати зацікавлення в організації й підтримці таких видань.

Одним з найголовніших завдань нашого Всесвітнього форуму є плекання духовної єдності українців усього світу, пробудження співпереживання про нашу спільну християнську спадщину, боління за долю кожної загубленої української душі. Історично так склалося, що християни-

українці належать до різних церков, які перебувають то у відкритому, то в прихованому протистоянні. Але тут ідеться про земні церкви. Церква небесна єдина. І саме ця єдиність має бути для нас усіх не просто ідеалом, але спонукою до діяльного сприяння українській духовній єдності. Ця тема — одна з провідних у засіданнях «круглого столу» «Духовна єдність українських церков», який відбудеться завтра.

Єдальною подією всі ми разом маємо зробити 2000-ліття християнства. Християнська спадщина є спільним нашим надбанням. Її спільність спрямована в майбутнє. Яскравим символом мобілізації сил українського суспільства є задум відродження давньої української святині у Києві — Михайлівського собору, зруйнованого за комуністичного режиму. Є указ Президента України. Ведуться відповідні підготовчі роботи, реставруються будівлі Свято-Михайлівського монастирського комплексу. Зазначу разом з тим, що крайня обмеженість часу й відомі проблеми інженерного характеру змушують обмежити задум реальними можливостями, а саме: зосередитися на відбудові Михайлівського Золотоверхого собору. Переконалий, що ця свята справа має бути гідно завершена і стати спільною справою нашого національного духовного єднання, а разом з тим — величною справою християнської солідарності, гідної славного 2000-річчя. Високоповажним делегатам та гостям Форуму буде роздане звернення на підтримку цієї справи. Від імені якнайширшої української патріотичної громадськості звертаюся серцем до кожного з тут присутніх перейнятися щирістю цього звернення, підтримати його душевно і матеріально й надати йому якнайширшого розголосу. Пропонуємо прийняти його як звернення другого Всесвітнього форуму українців. Ми закликаємо християн усіх церков долучитися до цієї великої й святої справи. Хай буде відродження Михайлівського собору нашою спільною справою, спільною молитвою на славу Богу, на добро України!

Бережімо державу. Питаймо, вслід за відомим американським політиком, не що вона дала нам, а питаймо себе, що ми зробили для цієї Української держави, якій щойно шість років. Адже вона щойно в школу збирається, а ми її екзамнуємо як випускницю вузу! Часто кажемо, часом несправедливо, що держава не наша, що держава «дбала не про нас», а що ми мудрого і переконливого зробили, щоб змінити перебіг подій і спрямувати їх в українське рчище?!

Наприкінці цього століття і тисячоліття мусимо оглянутись, щоб далековидючими очима побачити своє майбутнє. А воно може бути різним! А воно буде таким, якою буде рівнодійна всіх сил, які борються за Україну, — не більше і не менше. Правим на початку століття не вдалось утривалити Україну, а ліві пішли так далеко вліво, аж під Москву, аж поза межі силового поля України. Ліві соціалісти в Харкові на «Слобожанському великодні» задавали таку загадку-анекдот: назвіть трьох найбільших українських гетьманів. Пересічний патріот відповість приблизно так: Хмельницький, Виговський, Мазепа. А підступний лівий українець відповіддю вас приголомшить: трое найбільших гетьманів — Ленін, Сталін, Хрущов. Ще й пояснить вам: Ленін створив українську соціалістичну державу, Сталін воз'єднав всі українські землі, Хрущов подарував Крим українському народові. У цьому політичному парадоксі розвертається панорамно і глибинно трагічне буття наших з вами поколінь, і нерозв'язаність багатьох наших проблем лежить у цьому силовому полі.

Грушевський і Вернадський, математик Кравчук і мікробіолог Заболотний, Довженко і Тичина, Курбас і Микола Куліш, брати Кричевські і Петрицький як великі особистості світового рангу збулися в параметрах соціалістичного ідеалу, але у великій тузі за ідеалом національним.

Бережімо українську мову — основу нашого буття на Землі.

Найболючіше те, що нас, українців, — російськомовних і англомовних, полонізованих і румунізованих, мадяризованих і ословачених, і всіх інших неукраїномовних набагато більше, ніж українців україномовних. В останньому столітті по мільйону українців розчинилося в Польщі і Румунії, навіть у Білорусі і Казахстані. Не кажучи вже про десятки мільйонів, які стали «великим русским народом» — від великих північних столиць до несходимого Сибіру. Не знаю, хто як, а я болісно, немилосердно тяжко відчуваю, як оця мовна шагренева шкіра українства зменшується і з'їдається немилосердним і жорстоким світом. Найболючіше те, що в незалежній Україні цей процес не припинився, а тепер, саме в час передвиборчої кампанії, дістане діявольську силу державної логіки.

Бережімо душу, в кого б ще скільки її не залишилось! Бережімо Божу присутність в нашій грішній земній юдолі, бо лише присутність Теплої Долоні Бога над Україною —

це отой єдиний космічний щит над нами, який дозволяє нам вижити серед захланних і жорстоких. Бережімо Україну — нашу віру, любов і надію!

Дмитро Ціпівник (Канада)

З уваги на появу незалежної України, ми знаходимося на новому етапі дії Світового Конгресу Українців. Українська діаспора в західних країнах світу сьогодні переопцінює власну роль і своє завдання. Ми радіємо і дорожимо незалежністю України, але одночасно ми накреслюємо для себе напрями і цілі, які є своєрідними для діаспори, яка хоче зберегти себе як окрему культурну групу. До часу проголошення незалежності України, завданням діаспори, яке вона добровільно клала на себе, було намагання зберегти духовні й культурні вартості й боротися за свободу України, доводячи світові її поневолення.

Тепер перед діаспорою Заходу лежить завдання скріпити установи та організації, які ми заснували, розвивати і плекати нові, котрі будуть краще відповідати вимогам діаспори, і до тієї міри, до якої дозволяє наша спроможність, допомагати українцям східної діаспори і Україні.

Завдання чи функції Світового Конгресу Українців на цьому новому етапі є нелегкі. Ми зобов'язані координувати працю організацій і підтримувати зв'язки із організаціями всієї української діаспори. Виконуючи працю координатора усіх громадських організацій, ми не можемо забувати, що українська діаспора — західна і східна — підлягає законодавствам даних країн і користується, чи може користуватися статусом громадянства у суверенних державах свого поселення.

Ми також зобов'язані зберегти і посилити дію СКУ як найвищої центральної надбудови організованого життя української спільноти у діаспорі. Структура цієї надбудови заснована на представницькій основі, де кожна наша діаспорна спільнота в даній країні поселення завершується громадською надбудовою, яка, у свою чергу, знаходить завершення у Світовому Конгресі Українців.

СКВУ-СКУ було, є і залишається діаспорною громадською надбудовою, що діє за незалежним від будь-яких державних структур статусом. Історичний досвід свідчить, що існування таких діаспорних всесвітніх громадських струк-

тур, із не залежним (чи авторитетом) від будь-якої держави статусом (включно від держави — материка даної діаспори) найефективніше може служити всесвітнім інтересам даної діаспори, інтересам цілої нації і, тим самим, інтересам її держави.

Нашим завданням є репрезентувати інтереси українців поза Україною, перед міжнародними державними і недержавними чинниками й установами. Зокрема, нам потрібно уточнити нові способи і засоби дії стосовно охорони прав української людини у кожній країні її поселення. Ця праця мусить бути спрямована на забезпечення людських прав українським меншинам, щоб вони могли вільно розвивати своє культурно-духовне життя та практикувати віру згідно з своїм релігійним переконанням. Щоб українські діаспорні громади користувалися громадськими правами і привілеями своєї держави поселення і розвивалися вільно без утиску політичного упередження, ненависті й дискримінації.

Не слід забувати, що у деяких країнах поселення Українські громади є відносно бідні, що стан життя є досить низький, що існують різні упередження і дискримінації. Таким прикладом може бути Бразилія, Боснія, Далекий Схід та взагалі колишні советські республіки чи сателіти. СКУ повинен цим цікавитися і сприяти гуманітарним проектам, щоб допомогти потребуючим українцям на місцях їхнього поселення. У майбутньому буде важливим приєднати ширше коло людей молодшого покоління до співпраці в СКУ. СКУ є перманентна установа і запевненням цієї перманентности є тяглість поколінь. Необхідно враховувати той факт, що вже сьогодні більшість українців у діаспорі — це люди другого, третього або наступних поколінь. Багато з них володіють мовами країн свого поселення, але відчують українську ідентичність. Багато з цих людей — люди освічені, професійні, які спроможні вкласти свої знання та енергію для добра української громади. Нашим завданням є створити для них місця в українських установах.

Щодо України, то головним завданням Світового Конгресу Українців є сприяння закріпленню української незалежності і розвитку демократизації України. Вважаємо важливим сприяти державотворчим процесам в Україні та національним і державницьким інтересам українського

народу у світі. Вважаємо особливо важливим сприяти розвитку демократичних процесів в Україні, бо це є базою сили і успішного зростання усіх модерних держав.

Об'єднуючим чинником усіх українців світу є почування себе українцями і гордість за приналежність до українства. Тому вважаємо важливим сприяти духовно-культурним і освітнім процесам в Україні, відродженню, укріпленню всебічного розвитку національної свідомості й відчуття українськості.

Ми будемо намагатися переконувати уряди країн щодо поширення політичних та економічних контактів із Україною. Будемо домагатися від урядів країн наших поселень й від українського уряду, щоб вони сприяли розвитку українських підприємств із заходу, які інвестують, хочуть інвестувати і нормально працювати в Україні. Також будемо старатися поширювати контакти із українськими амбасадами та консульствами на заході у справі культурної співпраці, але при цьому вимагаємо від українського уряду, щоб на дипломатичні посади призначали людей із знанням української мови, щоб вони гідно репрезентували Україну та її інтереси.

Довгі роки ми виробляли добру опінію для себе і для України, тому дипломатичні представництва повинні скріпити цю опінію.

Українці діаспори, особливо на заході, втішаються повною свободою, всіма правами і привілеями вільних громадян. Ми бажимо такої самої свободи і українцям в Україні, а зокрема українцям так званої східної діаспори. При тому пам'ятаймо, що свободу необхідно вибороти і що свободу треба, як щастя, як найбільш дорогоцінний скарб, плекати і охороняти. Вільний народ не сміє дозволяти нищівним течіям панувати над собою. Ставши суверенною державою, Україна стала суб'єктом міжнародного права. Ми усі чекаємо, коли український уряд скине із себе ярмо корупції, дасть повну свободу слова і буде користуватися українською мовою як державною в усіх галузях політичного, релігійного і національного життя — зокрема в усіх українських державних установах.

Світовий Конгрес Українців має ще ряд завдань стосовно східної діаспори. Головним з них є передати досвід українського громадського життя на Заході. Тому ми вважаємо за потрібне встановити більш тісні контакти із укра-

їнськими громадами в Словаччині, Росії, Румунії, Польщі та інших країн колишнього Союзу і вивчити їх стан і проблеми.

Ми зі свого боку будемо старатися сприяти Західній і Східній українській діаспорі.

Оксана Бризгун-Соколик (Канада)

Вельмишановні присутні!

Передаю Вам привіт від зорганізованих жінок діаспори, які в 22-ох жіночих організаціях на чотирьох континентах, приблизно в 300 відділах, працюють добровільно для добра громади, для добра України. Нас коло 30 000 у світі, ми в різних державах, різнодумаючі, але нас в'яже десятиліттями одне: Україна.

Ви не можете уявити собі, яке то почуття стояти перед Президентом України, членами Уряду, Парламенту і всіми вами і без страху говорити вам свої думки у вільній незалежній Україні. У тій Україні, за яку боровся мій батько в Богданівському полку у Першій світовій війні, а його брат Михайло загинув коло Києва. А батько мого Ярослава боровся в Січових Стрільцях.

Український жіночий рух вже давно відзначив своє століття. Українська жінка ніколи не мусила боротися за права жінок, бо історично вона їх мала затверджені ще в «Руській Правді» Ярославом Мудрим. Українська жінка завжди поруч свого дружини боролася за незалежність України. Вона знала, що тільки у вільній державі вона зможе мати свої колишні права, зможе бути повноправною людиною. Чи зі зброєю в руках ще в Першій світовій війні, чи в Другій світовій війні, в рядах УПА, чи словом, чи пером. А потім в часі шестидесятників, як Оксана Мешко, Алла Горська та багато інших, які заплатили за своє українство гулагами, засланнями, навіть смертю. Українка дорого заплатила за бажання бути господарем у своєму домі.

У часі нашої незалежності 1918—1920 рр. українські жіночі організації належали до Міжнародної Жіночої Ради. Однак після окупації України більшовиками нас попросили з Міжнародної Ради вийти. Туди можуть і по сьогодні належати тільки жіночі Ради Державних Народів. І так вже по Першій світовій війні ми болючо відчули, навіть в міжнародному жіночому світі, що ми бездержавна нація.

У діаспорі почали засновуватися жіночі організації зразу після Першої світової війни. Праця жінок в них, добровільна, була дуже різноманітна. Треба було збирати фонди на будову церкви, чи школи; різним акціям, починаючи від ліплення вареників, не було кінця. Аж мури твердо стали на чужій землі. Це є відомий факт, що наші домівки, церкви, школи вибудовані зусиллям жінок.

Треба було дітям передати найдорожчі цінності: мову, культуру, традиції, віру в Бога, віру в майбутнє України — це була мати, це була рідна школа, це були жіночі організації, які творили, допомагали, вчили. Маємо у діаспорі кілька жіночих журналів. Кожний з них по сьогодні має дитячу сторінку, якою допомагає родині у вихованні наших найменших. Є жіночі організації, які засновують і опікуються дитячими садочками, очевидно в морі чужої мови — україномовними.

Щоб підсилити знання мови, історії свого народу, СФУЖО проводить літературні конкурси на різні теми, от як останньо: 24-ий конкурс для дітей і молоді: Голод України 33; 25-ий: Що я знаю про Чорнобиль. А тепер 26-ий про мову. Ми щасливі, що в останніх трьох конкурсах вже брала участь і Україна.

Наше народне мистецтво не тільки вільно продовжувалося у діаспорі, але наші жіночі організації засновували музеї, де утримуються цінності для майбутніх поколінь, для можливості показати їх чужинцеві. Ось тільки що СФУЖО видала довідник музеїв, галерій та збірок у діаспорі. Їх є 48 в дев'яти державах світу. І то не всі! Плануємо друге доповнене видання.

Ми працювали на чотирьох континентах, та не багато знали про себе і наш голос у міжнародному світі був слабкий, бо був одинцем. Тому в листопаді 1948 р. жіночі організації з'їхалися у Філадельфії на Конгрес і рішили створити Федерацію: щоб собі допомагати, мінятися досвідом, щоб спільними силами говорити у світі правду про поневолену Україну, голодомор, заслання, гулаги, все те, про що жінки України не могли ані у себе, а тим більше в світі говорити. На засновуючих зборах СФУЖО кругом стола було десять представниць десятих жіночих організацій діаспори і стояло порожнє крісло для представниці з України.

І аж на шостому Конгресі СФУЖО у 1992 р. ми дочекалися гостей з України! Це були представниці першої в Україні відродженої жіночої організації — Союзу Українок України.

СФУЖО старалася на міжнародних форумах подавати інформацію про Україну, правду про долю жінки в поневоленій Україні, удокументовано, з болем у душі.

Наші складові організації у багатьох випадках належать до Національних Жіночих Рад своїх держав в Америці, також і до Генеральної Федерації Жіночих Клубів. Але все це було невивстачальним. Наш голос не був досить сильним, тим більше тому, що дипломатичний світ у багатьох випадках з певних причин не ставився до Советського Союзу справедливо. Ми старалися дістатися до Об'єднаних Націй. Посередництвом «Світового руху матерів» — МММ у Парижі, в якому українка вибилася на пост віце-президента, заступаючи інтереси МММ в ООН, ми змогли говорити і про свої проблеми. З часом ми дістали статус Департаменту Публічної Інформації (DPI) — перший ступінь, недавно вищий статус (другий ступінь) в Екосок (ECOSOC). У травні цього року нас повідомили, що на наше прохання нас приймають до ЮНІСЕФ. Туди ми хотіли потрапити, щоб допомагати творити опінію позитивного наставлення у членів ЮНІСЕФ у допомозі дітям України.

Будучи у співпраці з ООН ми брали участь у багатьох міжнародних конференціях, з яких головні були міжнародні державні у справах жінок. Паралельно з ними були жіночі конференції, де недержавні організації (ЕНДЖО) відбували свої наради, домагаючись прав жінок, сугеруючи їх державним організаціям. Українська жінка не мусіла боротися за права для себе, бо Ярослав Мудрий в «Руській Правді» потвердив повну рівноправність українки. Доказом того була участь жінок в Уряді першої української держави ХХ ст., тоді як, наприклад, у Швейцарії ще довгі роки після того жінки домагалися права голосувати.

Однак советський режим здеградував у своїй системі жінку до рівня чорного робітника, до рівноправности на засланнях. Тому ми старалися про ті речі говорити саме там, на конференціях у справах жінок. У Мексиці в 1975 р., в Копенгагені у 1980 р., де наші жінки провели перед будинком нарад голодівку, щоб звернути увагу світу на недолю України. У Наїробі в Африці в 1985 р., і аж нарешті в Бейджінгу в 1995 р. і ми делегатки з незалежної України говорили спільно. Цим разом, на жаль, про недолю жертв Чорнобиля, спричинену московським комуністичним режимом. Ми обнявшися знали, що наш спільний голос матиме більше сили, більше ваги.

Вам тяжко собі уявити, яке це почуття зустрітися в українській амбасаді в Бейджінгу, під блакитно-жовтим прапором серед моря червоних китайських з представницями вільної України, і спільно підносити болючі проблеми на міждержавному форумі. Так, і тут українка не домогалася більших прав собі, хоч советський режим довів до потреби домагання таких прав. Вона домогалася допомоги жінці, дітям, родинам, потерпілим від Чорнобиля. Українка не домагається собі прав, бо вірить, що незалежна Україна поверне лицарськість українського чоловіка супроти жінки, вона переконана, що в Незалежній Україні ми всі спільно, жінки діаспори і України відчуємо гідність українки так, як колись, давно, її відчувала Королева Франції Анна Ярославна, підписуючи державні документи Франції кирилицею і латинкою, тоді коли французькі васали ставили замість підпису хрестики.

Тож спільно працюймо для добра молодій державі, бо тільки повернувши їй глибоку мораль наших предків жінка стане в державі на своєму місці.

І так нам Боже в цім допоможи!

Дмитро Остапенко

Вельмишановні делегати та гості Форуму!

Протягом принаймні двох останніх сторіч саме наша культура разом з мовою були тими чинниками, які об'єднували розірвану між чужими державами українську націю, спонукали її усвідомити саму себе і шляхом утвердження своєї державності гарантувати власне існування й розвиток.

Українська культура спирається на тисячолітні народні традиції. Водночас вона ніколи не була замкненою на собі. Перебуваючи протягом віків на перехресті східних і західних впливів, вона зуміла запозичити саме те, що відповідало генетичному культурному кодові народу. Але надто довго наша культура була культурою колоніальної, недержавної нації. Можливості для справді вільного розвитку вона отримала щойно після проголошення незалежності України в серпні 1991 р.

Коли коротко підсумовувати шлях її розвитку в нових історичних умовах за ті п'ять років, що проминули від пер-

шого Всесвітнього форуму українців, я, насамперед, відзначив би два найсуттєвіші моменти:

По-перше, завдяки здобутій політичній свободі українська культура, нещодавно поділена на материкову й діаспорну, «радянську» й «ідейно ворожу», нарешті стала єдиною і саме в такій якості визнається нині світом.

По-друге, розвиваючись у власній державі, українська культура, попри тяжкі наслідки економічних негараздів, значною мірою пододала поставлений десять років тому Іваном Михайловичем Дзюбою діагноз «неповноструктурності».

Справді, протягом останніх років ми в Україні є свідками небаченого сплеску творчої активності в найрізноманітніших жанрах. Суттєво розширився діапазон стильових пошуків, та й сама географія культурного життя. До Києва, Львова, Харкова, Одеси, Дніпропетровська додаються десятки нових регіональних та місцевих культурних центрів. Я свідомо не називатиму тут імен виконавців, митців, композиторів, диригентів, які протягом цих років увірвалися в світову творчу еліту. Не вестиму переліку найяскравіших мистецьких подій, фестивалів, конкурсів, найпомітніших художніх виставок чи триумфальних гастролей українських митців у найпрестижніших залах світу. Перелік вийшов би надто довгий — і однак я неминуче обійшов би увагою багатьох, про кого неодмінно варто згадати.

Водночас з'явилися цілі ланки вітчизняної культури, відсутні раніше. Сформувався повноцінна україномовна молодіжна субкультура.

Піднесення переживає і традиційна народна культура. В Україні діють тисячі народних творчих колективів, десятки й сотні тисяч професійних і самодіяльних народних митців, що, нарешті, дістали можливість вільної творчої самореалізації. Відбувається небачений сплеск інтересу до глибинного коріння автентичної народної культури. Зауважу — ідеться так само й про відродження традиційних культур численних національних меншин, які проживають в Україні, і які донедавна разом з українцями зазнавали нівеляції та русифікації.

Нарешті, в єдиний потужний загальнонаціональний культурний потік влилися культурні надбання діаспори, яка в надзвичайно складних умовах зберігала *тяглість* культурного процесу, порушеного «на материк» сталінськими репресіями та брежнєвською цензурою. Почесне

місце в нашій культурі здобули твори та імена, замкнені раніше в спецсховах, заборонені чи замовчувані.

Ми пишаємося тим, що Батьківщина нарешті згадала про українців, які живуть у сусідніх державах — Росії, Білорусі, Молдові, Польщі, Словаччині, Румунії. Строго кажучи, ми не можемо й називати значну частину цих наших братів «діаспорою» — бо ж їхні прадіди споконвіку жили саме на тих землях — українського етнічного пограниччя.

Проте обмежитися самими цими переможними реляціями — було б неприпустимим фальшем. Процеси, що відбуваються в національній культурі сьогодні, попри їх безумовну загальну позитивну спрямованість — загалом неоднозначні, інколи й гостро суперечливі.

Так, здобута творча свобода часто не дістає матеріального супроводу, тобто нагоди реалізувати цю свободу в новому мистецькому творі. Загальна економічна криза звузила можливості держави підтримувати культуру фінансово. В особливо скрутному стані опинилися ті ланки національної культури, які потребують значних капіталовкладень, як-от національне кіновиробництво. Люди культури, за незначними винятками, перебувають сьогодні на межі бідності. У критичному стані перебуває мережа сільських клубів та бібліотек.

Зусиллями Президента та уряду України в умовах радикальних економічних перетворень в основному вдалося зберегти створений раніше культурний потенціал, мережу закладів та установ культури і мистецтв, бідш того, створено численні нові культурні інституції, а провідним закладам культури, що мають загальнонаціональне й світове значення, надано статусу «національних». В цілому можна говорити, що в умовах недостатності бюджетного фінансування, нерозвиненості механізмів альтернативного небюджетного фінансування культури, низької ефективності використання наявних коштів суттєво погіршав матеріально-технічний стан установ культури і мистецтв, кінематографії, знизився рівень культурного обслуговування населення.

Матеріально-фінансова скрута, в якій перебуває культура в Україні, обумовлена як загальною економічною кризою, так і непристосованістю наявної інфраструктури культурно-мистецької сфери до роботи в ринкових умовах. Справді, культура лишається в Україні тією сферою, де переважна більшість об'єктів досі перебуває в державній

або комунальній власності і фінансується з центрального або місцевих бюджетів.

Попри певне зростання частки небюджетних джерел в загальних обсягах фінансування культури, частка бюджетних коштів перевищує 90 відсотків. Заслужовує на увагу порівняння витрат на культуру в розрахунку на душу населення, скажімо, в Україні і у Франції. В Україні бюджетні витрати на культуру на душу населення протягом 1995 р. склали 3,3 дол., а у Франції — 224 дол., тобто приблизно в 70 разів більше. Зрозуміло, чому при цьому рівень оплати працівників культури і мистецтва складає біля 60 відсотків середнього показника по народному господарству. Це — один з найнижчих рівнів серед усіх категорій працівників.

У зв'язку із фінансовою скрутою дедалі гучніше лунають пропозиції, аби культура більше заробляла сама на себе. Справді, у 1993—1996 рр. зросла частка коштів, зароблених закладами культури. Проте вона залишилася незначною (6,6% загального фінансування). Відзначимо принагідно, що проблема залучення недержавних коштів до культурно-мистецької сфери є непростю для усіх посткомуністичних країн. У наших найближчих західних сусідів культура заробляє на себе не більше, ніж в Україні, і це при тому, що сьогоднішній рівень купівельної спроможності у них назагал вищий.

Тому, усвідомлюючи необхідність залучення недержавних коштів (зароблених і пожертвованих) до культурно-мистецької сфери, що загалом лежить у рідчизні здійснюваних в Україні ринкових перетворень, ми водночас розуміємо, що таке залучення може бути ефективним за наявності:

достатнього законодавчого стимулювання самостійного заробляння коштів, жертвування на підтримку культури і мистецтва й раціонального використання пожертв (зокрема — шляхом встановлення системи пільг);

традицій спонсорства і меценатства та зорієнтованості потенційних спонсорів і меценатів на вітчизняну культуру; розгалуженої мережі відповідної інфраструктури (фондів, фундацій і т. ін.);

зростання добробуту населення і, відповідно, платоспроможного попиту на послуги культурно-мистецької сфери; відповідної підготовки менеджерів культури.

Будьмо відверті: перелічені вище чинники в сьогоднішній Україні майже відсутні. І хоча Міністерство культури і мистецтв активно працює над їх створенням, слід чітко усвідомлювати — за теперішнього стану української економіки та рівня платоспроможності населення частка альтернативних джерел фінансування навряд чи зможе перевищити 15—25% потреб у коштах по різних групах закладів. Відтак припинення сьогодні бюджетного фінансування закладів культури, до якого закликають нас окремі «ультрареформатори», означатиме в переважній більшості випадків їх закриття або перепрофілювання, — з усіма відповідними негативними наслідками.

Поки що слід з прикрістю констатувати, що попри велику увагу, яку приділяють розвиткові національної культури Президент України та Уряд, значна кількість здійснюваних заходів за своїми результатами нас не задовольняє. Бо ж працівники сфери культури залишаються серед найменш соціально захищених верств населення, а процесам формування єдиного духовного простору, утвердження гуманістичних цінностей, високої моралі, національної самосвідомості та патріотизму дедалі частіше стають на перешкоді імпортовані з-за кордону агресивні й спрощені форми масової культури.

Така ситуація почасти пояснюється й декларативністю «Основ законодавства України про культуру» — головно-го нормативного документа, що ним мусимо керуватися поруч із Конституцією.

Після ухвалення нової Конституції України виникла нагальна потреба визначення шляхів реалізації в повному обсязі її вимог щодо консолідації та розвитку української нації, розвитку її історичної свідомості, традицій, культури, мови, гарантій свободи художньої творчості, вимог щодо охорони історико-культурної спадщини. Йдеться про піднесення ролі культури в державотворчих процесах, формування в структурах громадянського суспільства єдиного духовного простору, утвердження гуманістичних цінностей, високої моралі, національної самосвідомості та патріотизму, подолання негативних явищ та сприяння позитивним тенденціям у духовній сфері суспільного життя України.

Виходячи з цього, Міністерством, після тривалого обговорення науковцями, було запропоновано, а Урядом України — схвалено «Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури». Стриж-

невою думкою цього документа є те, що розвиток української культури, а відтак і принципи здійснення державної культурної політики, повинні базуватися на подальших загальноновизнаних демократичною спільнотою принципах:

самоцінність, незалежність культури й мистецтва в усіх їх численних виявах;

творення єдиного загальнонаціонального культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих чинників у справі розбудови української державності;

забезпечення активного функціонування української мови в усіх сферах культурного життя;

забезпечення гарантій свободи творчості;

підтримка високопрофесійної мистецької творчості, що забезпечує якісний рівень національної культури, на противагу політичній чи комерційній кон'юнктурі;

збереження національної культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток традиційних культур народів та етносів, що населяють Україну.

Говорячи про наблизчі практичні кроки Міністерства, відзначу, що в ході реалізації програми реформ у сфері культури основний наголос, на нашу думку, слід робити як на підвищення ефективності використання виділених фінансових ресурсів, так і на створення умов для часткового самофінансування закладів культури, насамперед шляхом залучення недержавних коштів, а також на концентрацію засобів на підтримку об'єктів, включених до списку світової культурної та природної спадщини, занесених до Державного реєстру національного культурного надбання.

Одночасно не менш важливо забезпечити доступність користування послугами закладів та установ культури і мистецтва для малозабезпечених верств населення та найбільш соціально вразливих категорій громадян шляхом визначення переліку послуг, що надаються безкоштовно, або на пільгових умовах. При цьому має йтися про безумовне дотримання соціальних гарантій, визначених новою Конституцією України.

В цілому, підсумовуючи вищевикладене, слід сказати, що процес реформування культурної сфери має включати подальші заходи, з урахуванням специфіки галузі та конкретних закладів культури:

створення нової правової бази для культури, мистецтва, суміжних сфер суспільного життя, що відповідає б сучасним світовим вимогам та українським особливостям;

реорганізацію майнових та фінансово-господарчих взаємин у культурній галузі, аби привести їх у відповідність до загальних напрямів суспільно-економічних реформ;

заохочення становленню й зміцненню мережі недержавних, незалежних культурно-мистецьких організацій (творчих спілок, фондаций, професійних гільдій, виконавчих колективів тощо), які забезпечуватимуть здоровий розвиток культури через багатомаття творчих, господарчих, адміністративно-правових форм її існування, через множинність каналів її підтримки суспільством і державою;

створення режиму здорового протекціонізму щодо вітчизняної культури, національної культурно-мистецької продукції, аби забезпечити їх конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринку.

Шановні делегати Форуму!

Сьогодні ми вже далекі від ейфорії перших місяців незалежності, коли здавалося, що всі наші проблеми буде от-от вирішено. Але водночас у нас немає жодних підстав для песимізму. Україна — одна з найбільших держав Європи, а її культурний потенціал — невичерпний.

Володимир Євтух

Високодостойне зібрання!

Цілком закономірно, що Україна, ставши на шлях демократичного розвитку, чільне місце у своїй етнонаціональній політиці відвела й українській діаспорі як органічній частині українського етносу. Вагомим практичним кроком Уряду в цій сфері було затвердження в січні 1996 р. комплексної Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 року», головними напрямками якої визначено створення правової бази захисту інтересів української діаспори, сприяння її культурно-освітньому відродженню та розвитку, задоволення інформаційних потреб, міграційна політика. І хоча Програма розрахована на співробітництво з усією українською діаспорою, проте, враховуючи означені особливості її різних гілок — історії розвитку, ступеня зрілості, етнічної самоорганізації в практичній реалізації, основна увага приділялась саме східній діаспорі. Координація виконання програми покладена на Державний комітет у справах національностей та міграції.

У концепцію Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 р.» покладені такі основні засади:

1. Українці, які опинилися за межами своєї батьківщини, є частиною українського народу. Незважаючи на відірваність від ядра українського етносу, вони зберегли духовний зв'язок з матірньою землею. Діаспора вижила і збереглася у чужому середовищі, коли не існувало етнічної держави, яка б захищала і відстоювала її інтереси на міжнародно-правовому рівні. Сьогодні вона чекає від Української держави моральної і матеріальної підтримки.

2. Україна, спираючись на діючі міжнародно-правові норми, прагне виробити ефективний механізм захисту українців за кордоном та взаємозв'язків з ними. Одним з таких дієвих механізмів є укладання двосторонніх та багатосторонніх угод з країнами, де мешкають українці.

3. Державна політика України щодо української діаспори базується на дотриманні діючих універсальних міжнародно-правових норм. Допомога діаспорі має бути легальною і культурною, з урахуванням того, що українські люди є громадянами інших країн, живуть за законами цих країн, мають певні права і зобов'язання.

4. Держава створює сприятливі умови для бажаючих повернутися на батьківщину українців та вихідців з України, які були депортовані. Державною програмою передбачено створення благодійного Фонду сприяння поверненню та розроблення схеми можливого розселення.

5. Українська держава всіляко сприяє якнайшвидшій добровільній інтеграції української діаспори в політичне, соціальне та економічне життя країн проживання із збереженням і розвитком власної етнічної самобутності.

6. Забезпечуючи права національних меншин на своїй території, Україна виступає за надання відповідного рівня захисту прав українців в державах розселення.

З огляду на це та враховуючи особливості східної діаспори, Україна прагне передусім виробити ефективний правовий механізм захисту українців за кордоном і взаємозв'язків з ними.

Відомо, що найбільш ефективною формою співпраці є взаємодія на груповому рівні, коли саме громадські установи та організації в діаспорі співпрацюють з відповідними громадськими чи державними установами в Україні. Тому на сучасному етапі особливо важливо є активізація діяльності громад східної діаспори, спонукання їх до духовного відродження та етнічної самоідентифікації шляхом:

залучення українських дипломатичних установ, які б конценсували інформацію про становище і потреби українських громад та надавали організаційну допомогу в їх становленні; залучення до співробітництва з українською діаспорою громадських та культурно-освітніх закладів, наукових установ та економічних структур України;

використання досвіду громадських організацій західної української діаспори щодо етнічного самозбереження східної української діаспори в іноетнічному середовищі;

включення духовного, інтелектуального, підприємницького потенціалу східної української діаспори в процес державотворення в Україні.

Важливим результатом дії Державної програми слід визнати закладення основ міжнародно-правової бази захисту українців зарубіжжя. Питання забезпечення прав української національної меншини постійно порушуються під час переговорів між представниками державних органів України та держав-партнерів і закріплюються в міждержавних, міжурядових та міжвідомчих угодах. Зокрема, укладено та підготовлено до укладання понад 15 міждержавних та галузевих угод. Так, наприклад, 25 лютого цього року підписано Угоду між Державним комітетом України у справах національностей та міграції і Департаментом з регіональних проблем та національних меншин при Уряді Литовської Республіки про співробітництво з питань національних відносин. Це вже друга міжвідомча Угода Комітету — перша була підписана ще 19 лютого 1996 р. між Міністерством України у справах національностей та міграції і Департаментом національних відносин при Уряді Республіки Молдова про співробітництво з питань національних відносин. Нині ведуться переговори щодо укладення такої Угоди з Міністерством Російської Федерації у справах національностей та федеративних відносин та Міністерством у справах народів Республіки Саха (Якутія), Республіки Комі.

Водночас підготовлено проекти міждержавних Угод про забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин: з Білоруссю, Узбекистаном, Грузією і Казахстаном. Напрацьовано проект Угоди між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення громадян. Продовжується робота над проектами Угод між Україною та Словацькою Республікою.

Міністерством закордонних справ України на виконання Державної програми розроблено і подано на розгляд Уряду проект нової Інструкції про порядок оформлення віз іноземцям для перебування в Україні, що має спростити процедуру видачі віз та умов тимчасового перебування на території України іноземних громадян українського походження.

Важливою складовою Державної програми «Українська діаспора» є заходи, спрямовані на національно-культурне відродження та освіту.

З метою підтримки української громади Вірменії Міністерство охорони здоров'я України в минулому році винайшло можливість оздоровити у здравницях Євпаторії 400 українських дітей з цієї країни.

Серед найважливіших чинників збереження рідної мови і культури в інонаціональному середовищі справедливо вважається преса.

Гострим залишається питання передплати українських періодичних видань. Міністерством зв'язку України укладено Угоду з акціонерним товариством «Агентство «Роспечать» на включення видань України до Каталогу цього агентства та розповсюдження їх на території Росії. Підписані Угоди з Казахстаном, Вірменією, Узбекистаном щодо розповсюдження на їхній території видань України, включених до Каталогу АТ «Роспечать». Укладено окремі Угоди з АТ «Молдпреса» та Державним підприємством «Білопшта» (Республіка Білорусь), якими запропоновано розширений перелік видань України для організації передплати на них в цих країнах. Для українців Москви надано можливість передплачувати українську періодику у повному обсязі Каталогу періодичних видань без обмежень через «Об'єднання українців Москви».

Слід відзначити, що Держкомнацміграції України вишукує можливість передплати періодичних видань для українських громад за кордоном. Щороку передплачується 60—70 газет.

Значні зрушення відбулися у розширенні меж інформаційного простору України з країнами проживання українців. З'явилися перші, хоча й обмежені, інформаційні зв'язки України з українськими громадами віддалених регіонів Росії через радіо- та телевізійну мережу. Зокрема, в Іркутську, Новосибірську, Тюмені, Хабаровську, Сиктивкарі, Че-

лябінську, Сургуті місцеві телерадіомовні компанії щоквартально отримують з України інформацію на аудіо- та відеокасетах. У Сибірському регіоні в рамках іномовлення на коротких хвилях забезпечено прийом українського радіо цілодобово, а на півночі Росії (Архангельська обл., Карелія, Санкт-Петербург) — протягом дванадцяти годин.

З весни 1997 р. Всесвітня служба Радіо України цілодобово транслює свої радіопрограми на регіони — Центральної та Північно-Західної Росії, Західного Сибіру, Північного та Південного Казахстану.

Одним із прикладів плідної співпраці вчених України та зарубіжжя є спільний проект видання Енциклопедії української діаспори (ЕУД), створений з ініціативи Наукового Товариства ім. Шевченка і Фундації Енциклопедії Українознавства Америки та НАНУ. Вийшов у світ IV том ЕУД, готується до видання VII том, присвячений східній українській діаспорі.

За сприяння Міністерства закордонних справ та Посольства України в Канаді в Україну повернено значний архівний фонд Уряду УНР в екзилі за 1946—1992 рр. Понад дві тисячі архівних документів та інших матеріалів поповнили фонди Центрального державного архіву вищих органів влади України.

На виконання заходів Програми в Інституті змісту і методів навчання Міносвіти створено спеціальний підрозділ — лабораторію з проблем освіти української діаспори. Організовано навчання та стажування студентів, вчителів і викладачів української мови та літератури через мережу вищих навчальних закладів України. Зокрема, Товариством «Україна» спільно з Міністерством освіти проведено практичний семінар для вчителів української мови шкіл зарубіжжя, у якому взяли участь представники Росії, країн Балтії, Казахстану, Польщі, Англії.

Практика виконання Державної програми свідчить, що майже кожен з її пунктів вимагає розробки, планування, певного стратегічного підходу та конкретних розрахунків. Тому її слід розглядати не як жорстку, усталену систему заходів, а як таку, що потребує конкретного, гнучкого підходу з можливістю щорічного коригування відповідно до реальних потреб та актуальності цих заходів. Зокрема, розглядаючи результати виконання Державної Програми «Українська діаспора» у 1996 р. Міжвідомча координацій-

на рада з питань співробітництва з українською діаспорою визнала необхідним спрямувати зусилля і кошти держави передусім на підтримку українських громад країн СНД та Балтії.

Одним з важливих практичних кроків стало проведення на державному рівні практичного семінару з керівниками українських громад східної діаспори у травні цього року в м. Києві. Результатом його стало вироблення пріоритетних напрямів реалізації Державної програми щодо східної діаспори.

Новим і актуальним напрямом співробітництва на сучасному етапі визнано активізацію саме економічного співробітництва, залучення до цього комерційних структур України та країн проживання українців. Це ще раз підтвердило МЗЕЗторг, наголосивши, що одним з провідних напрямів зовнішньоекономічної політики України є розвиток прямих двосторонніх відносин з регіонами держав СНД. На реалізацію цього МЗЕЗторг розробив проект Програми розвитку пріоритетних напрямів торговельно-економічного співробітництва з Тюменською обл., Ханті-Мансійським і Ямало-Ненецьким автономними округами. Цей регіон за територією та чисельністю української громади є найбільшим у Росії. Велику зацікавленість у співробітництві висловили на семінарі і представники українських громад з Казахстану, Узбекистану, країн Балтії, Грузії, Азербайджану.

На реалізацію окремих заходів Державної програми у 1996 р. міністерства, обласні державні адміністрації, товариство «Україна», причетні до її виконання, вишукали кошти на загальну суму 2 млн 750 тис. грн.

Насамкінець зазначимо, що хоча Державна програма «Українська діаспора», з огляду на вказані вище причини, спрямована насамперед на задоволення потреб східної діаспори, не менш важливим є поглиблення співробітництва із західною українською діаспорою з метою повнішого використання її інтелектуального доробку, позитивного досвіду етнічного самозбереження в інонаціональному середовищі.

Сьогодні, коли українська держава утвердилася як суб'єкт міжнародного права, велику роль в піднесенні престижу України у світі, у розбудові взаємовигідних економічних, політичних і культурних зв'язків України з зарубіжними державами має зіграти саме українська діаспора.

Олександр РУДЕНКО-ДЕСНЯК (Росія)

Пані й панове! Вельмишановна громадо!

Після Першого Всесвітнього форуму пройшло п'ять років. Мабуть, у цьому є певна традиція: час між важливими подіями міряти на п'ятирічки.

П'ять років були надзвичайно важливими для української громади в Росії. Нагадую очевидну істину: найбільша діаспора — найбільші проблеми.

Мабуть, можна дійти висновку, що за ці п'ять років скінчилася епоха гасел, закликів і резолюцій. Якщо одні й ті самі слова вживати без кінця, вони, врешті, девальвуються. Можна сумувати з приводу поганого забезпечення національно-культурних прав українців у Росії та нікуди не дітися від прямих запитань: як ці права реалізувати на практиці? як змагання національних меншин за свою самобутність вписати в контекст тих складних перетворень, що відбуваються зараз у російському суспільстві?

Дуже важливий урок полягає в тому, що певні зрушення в житті національних громад Російської Федерації сталися тільки в річипці загальної демократизації російського життя. І скільки б не вимовлялося емоційних слів відносно російських українців, нічого не зміниться на краще, доки не будуть знайдені самі підходи до справедливого вирішення національного питання в Росії, сама методика багаторівневого діалогу із законною владою.

Попри всі помилки і невдачі про пошук цих підходів варто говорити. Коли чотири роки тому зібрався Перший конгрес українців Росії, в Російській Федерації не було жодного закону, який би регламентував взаємовідносини національностей країни з державними структурами. Прийняття чинного законодавства було названо пріоритетним завданням новоствореного Об'єднання українців Росії. Разом з іншими національно-культурними організаціями об'єднання взяло активну участь у підготовці проекту Закону, який одержав назву «Федеральний закон про національно-культурну автономію».

Зокрема, з подачі ОУР до цього важливого документа було внесено статтю про створення консультативних рад з питань національно-культурних автономій по всій вертикалі виконавчої влади. Що означає ця стаття? Йдеться про спробу знайти форму легітимного представництва національних меншин при органах влади. Саме народи, що жи-

вуть у Росії на правах діаспори, опинилися в новітні часи поза будь-яким правовим полем, тому слід було покінчити з цією очевидною несправедливістю. Зроблено перший крок — постановою російського уряду при ньому створено консультативну раду з питань національно-культурної автономії. Очолює її віце-прем'єр. До ради увійшли представники найбільших діаспор. Розроблено порядок денний ради, в якому на перший план виходять питання освіти, засобів масової інформації і представництво національних громад при органах влади. Адже такі консультативні ради повинні бути створені в російських регіонах саме там, де вирішуються повсякденні питання національних меншин. Це надзвичайно складна, але вкрай необхідна робота, бо інакше не вдасться налагодити нормальний діалог між владою і національними громадами Росії. Звичайно, йдеться тільки про перші строки, що реалізують права національних меншин, які ґрунтуються на відповідному юридичному фундаменті. Щоб ці права справді були забезпечені, потрібні спеціальні державні програми з урахуванням специфіки кожного з діаспорних народів. Тому між Об'єднанням українців Росії і Міністерством у справах національностей досягнена домовленість про спільну розробку Федеральної програми державної підтримки української культури в Росії. Маємо справу з важливим громадсько-політичним експериментом, бо вперше в Росії така програма розробляється для народу в діаспорі. Її включено до першочергових заходів міністерства. Вона має бути розроблена до кінця нинішнього року, потім подана до уряду на затвердження — після чого перетвориться на офіційний урядовий документ з відповідною організаційно-фінансовою підтримкою. Розробка цієї програми поставила перед нашим Об'єднанням і всіма українськими організаціями в Росії якісно нові завдання, що далеко не всіма усвідомлюються. Необхідно в кожному випадку чітко і конкретно сформулювати свої вимоги і пропозиції, які базувалися б на реальних потребах кожної з організацій. Сьогодні, наприклад, не треба боротися за право на освіту. Воно проголошено в кількох законодавчих актах. Слід збирати дітей і відкривати регулярні українські класи. А боротьбу починати тільки тоді, коли у відкритті таких класів буде відмовлено. Справедливо вимагати відповідальності від влади, але треба бути відповідальними і самим. Необхідно вчи-

тися практичній взаємодії з владою, вчитися розмовляти з нею. Врешті, федеральна програма складається з низки регіональних програм, розробка і здійснення яких вимагає іншого рівня роботи як владних, так і громадських структур. Хоч і повільно, але створюються інституції, що здатні на постійній основі працювати на відродження українства в Росії. Якщо говорити про ту саму освіту, не можна не згадати велику роботу в цьому напрямі українців Башкортостану, Тюменської області, Республіки Комі, діяльність по впровадженню українознавчих дисциплін у Волгоградському педагогічному університеті — згадаймо добрим словом доцента цього закладу Олександрю Север'янову. І, нарешті, нещодавно засновано Український інститут при Московському державному відкритому педагогічному університеті.

Ректор цього Інституту професор Ярослав Ваграменко — делегат нашого Форуму.

Повторюю, йдеться про вироблення підходів до вирішення корінних проблем існування української громади, українського відродження на російських теренах. Ця ситуація вимагає і якісно інших взаємовідносин між українською громадою в Росії і державними установами та громадськими організаціями України.

Поки що цей діалог йшов приблизно за такою схемою: з берегів Волги долітали українські голоси: «Чи потрібні ми Україні?» У відповідь з берегів Дніпра лунало: «Нема коштів!» Приблизно так можна сказати про реалізацію прийнятої в Києві урядової програми «Українська діаспора до 2000 року».

Ми прекрасно усвідомлюємо, що основну відповідальність за національну освіту й інші галузі культурного життя українців Росії несе Російська держава. І йдеться тільки про те, щоб заходи, які будуть провадитися українською стороною стосовно нашої діаспори, були чітко скориговані з основними напрямками російської федеральної програми. Це стосується насамперед освіти, підготовки аудіо- і відеоматеріалів з української історії і культури тощо. Абсолютно очевидно, що відходять у минуле ті часи, коли якісь міні-проекти для українських організацій у Росії здійснювалися досить спонтанно і розкидано. Простіше кажучи, той, хто мав більше можливостей бувати в київських установах і вибивати якісь крихти допомоги, той її і

мав. Це хибна практика з огляду на те, про що говорилося раніше. Тільки поєднання і оптимізація зусиль, ресурсів, коштів допоможе використати їх якнайкраще на радикальних напрямках відродження українства в Росії. Об'єднання українців Росії, як громадська організація, повинно взяти на себе необхідну координуючу роль.

Справді, час займатися такими питаннями, як комп'ютеризація українських осередків у Росії, що дасть можливість і мобільного зв'язку, і впровадження новітніх освітніх технологій. Час готувати в Києві за спеціальною програмою відеоматеріали освітнього і культурно-просвітницького характеру, які можна було б тиражувати в Росії в необхідній кількості і домагатися їх показу в регіональних телестудіях. Час видавати щомісячник українською мовою з широким колом просвітницької та іншої інформації. Говорити про все це без згаданої координації наших дій просто неможливо.

А як ми іноді співпрацюємо, дозвольте пояснити на одному конкретному прикладі. Минулого року вдалося на одному з телевізійних каналів Москви відкрити невелику українськомовну програму. Вона почала працювати за рахунок спонсорської допомоги і протрималася в ефірі більш ніж півроку. Нам здавалося, що на тлі постійних розмов про інформаційну блокаду України ця ініціатива московських українців буде і помічена, і підтримана, і буде визнано її справді принципове значення. Але, на превеликий жаль, ні державні установи України, ні громадські організації нашої ініціативи не підтримали. Результат зрозумілий — програма перестала існувати. Про настрій спонсорів, які щиро сподівалися, що їх допомога спричиниться до фундації корисної справи, нема чого й говорити. Зрозумійте, йшлося зовсім не про те, щоб ця телепрограма була прийнята на якесь утримання українською стороною. Але неже вона не заслужила нічого, крім відвертої байдужості?!

Дозвольте спитати: а може та телевізійна програма була потрібна не тільки українцям у Москві, а й материковій Україні? Важко зрушити з місця, якщо за інерцією вважати, що українська діаспора в Росії тільки й хоче щось мати від материкової землі. П'ять років тому на Першому форумі мені доводилося говорити про те, що українська діаспора в Росії, східна діаспора загалом, з її інтелектуальним потенціалом, здатна зробити дуже багато для розповсюдження правдивої інформації про Україну, для системної

роботи на її імідж у навколишньому світі. Діаспора може зробити відчутний внесок у встановлення нормальних українсько-російських відносин на різних рівнях, насамперед у галузях культури, інформації, там, де так важко і повільно рухаються державні структури. Що поробиш, ці можливості діаспори і сьогодні фактично не беруться до уваги.

Ще і ще раз: не можна звести взаємовідносини діаспори з материком до простого матеріального забезпечення відповідних програм. Гроші — це завжди політика, але політика — не завжди тільки гроші.

За останній рік у Москві фактично не було політиків і громадських діячів з Києва, які б цікавилися реальним життям української діаспори. Мова не про півгодинні зустрічі з громадою, які ні до чого нікого не зобов'язують, а про вивчення реальної ситуації, яка б дозволила на всіх рівнях українсько-російських переговорних відносин ясно і компетентно ставити питання про нормальне забезпечення національних прав російських українців.

Ми щиро заздriamo нашим польським братам, бо під час візиту до Варшави Президент України знайшов можливим зустрітися з українською громадою. Така зустріч, як і зустріч з прем'єр-міністром, міністром закордонних справ й іншими високими урядовцями, не тільки була б зустрінута українською громадою Росії з глибокою і щирою вдячністю, а й свідчила б про те, що проблеми цієї громади входять до українських зовнішньополітичних пріоритетів і стають невід'ємною частиною цивілізованого україно-російського діалогу.

Наприкінці жовтня збираємося провести Другий конгрес українців Росії. Ми покладаємо на це зібрання великі надії, бо чекаємо нового поштовху українському життю в Російській Федерації. Адже підписано широкомасштабну україно-російську угоду. Разом із представниками російської влади будуть прийняті основні положення Федеральної програми державної підтримки української культури в Росії. Нам дуже хотілося б, щоб представництво Української держави на нашому Конгресі було справді високим і компетентним, бо від того, яким воно буде, залежить багато у практичному вирішенні проблем, про які піде мова.

І ще кілька слів на тему, що хвилює мене і моїх колег.

Переглянувши свій виступ на першому Всесвітньому форумі я з превеликим жалем побачив, що є багато речей,

які так і не змінилися за ці п'ять років. Маю на увазі серед іншого відносини між нашою діаспорою і діаспорою західною. Вони все ще відносяться до сфери добрих побажань. Так і не встановилися постійні контакти між українськими організаціями Росії і Канади, Сполучених Штатів й інших західних країн. І це в той час, коли нам так необхідний досвід участі національних громад у розбудові демократичного суспільства, коли так багато слів говорить-ся про єднання світового українства.

Велика діаспора — великі проблеми. І все ж таки не варто жаліти українців, яких доля залишила на російських теренах. Краще зрозуміти, чим і як вони сьогодні живуть, чого прагнуть, на якому шляху шукають вирішення своїх проблем. Може, за цим розумінням з'являться й відповідні дії. Їм у наш прагматичний час не буде ціни.

Геннадій-УДОВЕНКО

Ідучи в цей зал, я думав, з якими словами звернутися. Це нелегко зробити на такому зібранні, особливо після виступів п. Президента і п. Драча.

Свято незалежності України співпадає із жнивими. Дочекались першого врожаю. Шість років тому, коли ми співали про Україну, ми навряд чи усвідомлювали, за яку важку справу взялися — відродити державу з 50-мільйонним населенням. Чи багато сьогодні знайдеться таких, які ризикують? Ми завдячуємо тим, хто відстоював українську державність задовго до нас, поколінню, яке поклало за це життя. Це послужило дороговказом.

Ви є часткою світового українства. Це результат зусиль всієї нації, кожного громадянина, селянина, підприємця, Президента в його повсякденних контактах з метою вивести Україну на те місце, якого вона варта.

Нам відомі спадщини П. Орлика у Швеції, Т. Дорошенка в Німеччині та інші.

І саме тому сьогодні, лише після шести років відродження держави, навіть для відвертих недоброзичливих споглядачів України стало зрозумілим, що це свідчення не тільки для нашого народу, а й всієї Європи. Бо майбутнє нового європейського ладу немислиме без України — засвідчене логічністю, відродженням Української держави, що стало однією з вагомих подій ХХ сторіччя.

Ми зуміли визначити всесвітньо-політичні пріоритети. Серед них — забезпечення суверенітету, територіальної цілісності і недоторканість національних кордонів як необхідна умова розвитку держави, сприяння економічним інтересам та інтеграції у світову економіку.

Геополітичне розташування України обумовлює велику увагу й підтримання миру, стабільності у Європі. Це змушує відчувати відповідальність за обраний напрям, орієнтований на курс залучення до європейських і міжнародних структур, які забезпечують мир та процвітання.

Свого часу Україна добровільно відмовилася від ядерного потенціалу. Логічним стало підписання низки документів, що мають велику вагу не тільки для нас, а й всього світу. Це договір про дружбу і співробітництво між Україною і Росією (відносно Чорноморського Флоту), Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Білоруссю. Підписані документи між Україною і урядом Польщі. Такий виключно важливий документ, як хартія між Україною і НАТО.

Маємо ще одну визначну подію: Україна і Європейський Союз. Навіть простий перелік здобутків, як результат 6-ти років незалежності, свідчить, що ми успішно робимо свій політичний вибір. Здобутки змінюються, дають змогу зосередитися на економічних реформах.

Міністерство закордонних справ робить все від нього залежне і традиційне для міжнародної сфери. Нам добре відомі проблеми діаспори. Частково ми їх вирішуємо, частково вони вирішуються відповідно до кожної країни. Чинник нашої причетності до України залишається визначальним. Я глибоко переконаний, що українська діаспора може бути і повинна бути важливим чинником у міжнародній діяльності.

У нашій подальшій діяльності ми намагаємося максимально враховувати цей чинник. Водночас ми вдячні вам за те, що є така діяльність, як добровільні громадські об'єднання. Хотілося б подякувати вам за ці зусилля, що ви їх докладаєте.

Шановні делегати і гості! Вчора і сьогодні у мене відбулися зустрічі з представниками української діаспори. Хочу відмітити велику географічну різноманітність. У нас є представники від далекої Аргентини до великого Сибіру. Кожен з вас порушив багато питань досить гострих, критичних. Є нарікання на роботу нашого посольства. Я хочу вас запевнити, що всі ці питання, які ви порушуєте переді мною, пе-

ред нашим Форумом, будуть враховані в нашій роботі. Ми зробимо все, щоб всі, хто звернувся до нас, отримав на свої запитання задовільну відповідь. Були цікаві пропозиції від представників Омська.

Президент дав доручення Міністерству закордонних справ відвідати ряд областей України, розповісти про нашу зовнішньополітичну діяльність. Я був в Харкові, побував в Київській, Полтавській, Львівській областях і можу сказати, що коли бачиш ці лани, бачиш, що нація, народ відроджується — нам є чим пишатися. Це досягнення наші. Сьогодні ми можемо пишатися нашими досягненнями в освоєнні космосу.

Хіба ми не можемо цим пишатись? І цей список можна продовжувати.

Попри наші негаразди економічні, не наша держава — незалежна Україна — створила їх. Ми їх успадкували від розваленої, мілітаризованої радянської економіки. Ми за це сьогодні розплачуємося. Але попри всі економічні проблеми наша держава відроджується, міцніє, стає на ноги. Дякую вам за увагу, бажаю плідної роботи.

Юрій РЕЙТ (Польща)

Шановний голово, шановна президіє, шановні гості!

Як голова Всеєвропейського Конгресу Українців, маю привітати другий Всеукраїнський конгрес від польської організації. Конгрес об'єднує нашу спільноту з 24 країн. Чотири з них — це сусіди України. Хочу привітати від української громади Польщі. Наше зібрання проходить напередодні 6-ої річниці відродження незалежної держави. Це велике свято демократії.

Нам, громадянам інших держав, притаманно споглядати українську кризу на шляху розбудови України, на міжнародній арені і відносини з близькими і дальніми сусідами.

Ми повинні підтримувати процес розвитку ринкової економіки. Незалежність України — один з найважливіших елементів.

Українські політичні відносини важливі. Тому на нашому Форумі необхідно закликати українських політиків до примирення, започаткувати напрями подальшого розвитку.

Охорона прав націй, національних меншин записана у всіх договорах. Ситуація з громадами у трьох країнах однакова. У Румунії, Словаччині — видно негативні результати, політичний негативізм. Деструктивний вплив ворожих сил помітний у Польщі, Угорщині, Канаді — тому світове українство повинно вести відповідну політику.

У Польщі — проблема, пов'язана з операцією «Вісла». Підтримка, за яку хочу подякувати Конгресу українців, державним структурам. Польські власті не скористалися нагодою, що створилася за ці 50 років. Сподіваємося, що Форум скаже своє слово у справах, які були направлені до президентів України і Польщі. В Україні ведеться політична боротьба, що шкодить, і виноситься комітетом на міжнародний рівень. Комітет протистоїть братським відносинам з іншими країнами. Хочу наголосити: визнання УПА вирішило б багато проблем.

Тиждень тому Об'єднання Українців у Польщі підписало угоду з польською Радою про самостійне поховання вояків УПА, узгодили напис — «Ті, які загинули за вільну Україну». Час і Україні вирішити це питання.

Торкнувшись проблеми відродження національної пам'яті, хочу сказати, що необхідно створити національне відомство, яке б займалося цими питаннями, узгодженням між різними гілками влади.

Пані і панове! другий Форум проходить в атмосфері свята, але не потрібно закривати очі на проблеми, які існують. Вірю, що наш Форум дасть позитивні результати на користь українського народу.

Аскольд ЛОЗИНСЬКИЙ (США)

Високоповажні представники Української держави, високоповажні пані та панове! Дорогі брати і сестри — українці! Я дякую вам за нагоду виступити сьогодні перед вами і передати щире привітання від українців Америки.

Світове українство — це могутня сила. Українська держава — це перший крок в розбудові нашого етносу. Наше завдання — зробити Україну сильною, могутньою державою, забезпечити вільний розвиток української духовності, її культури, її мови.

Наше відношення до України допомагає розбудувати своє культурне, економічне життя.

Насамперед забезпечити стратегічну безпеку України через впливи на західний світ. Вимагаючи і допомагаючи, щоб Україна була наскрізь українською, забезпечуючи права національних меншин в Україні, ми не можемо відкидати права українського народу.

Тільки українська держава має забезпечити права українського народу і стати на захист всього українства у цілому світі. Українські діаспори розкидані по цілому світі. Українці в Російській Федерації не мають можливості розгорнути свою українську духовність.

Першим захисником українців в Росії повинен бути Президент України.

Дорогі брати і сестри! Нещодавно на комп'ютерному інтернеті з'явилася пам'ятка про Україну. В сиву давнину, коли Господь Бог творив світ, він призначував землі для країн, він творив нації. У розмові з архангелом Михайлом Господь Бог сказав таке: «Михайле, я створю такий край, де лани широкополі, де ріки гримучі, де земля Чорнобиль, де всі жінки красиві, а всі чоловіки прості, я їм дам такий чистий, як кришталь, напій, що називається горілка, і я дам цьому народові все». Архангел Михайло відповів: «Господи, чи це не справедливо по відношенню до інших народів? Їм все так даєш.» На що Господь Бог зауважив: «Якби ти знав, яких я їм дам сусідів».

Брати й сестри, земляки! Вірмо в силу нашого народу, вірмо в його духовність і вірмо в його працьовитість й інтелект, але не забуваймо про тих сусідів. Тому необхідно створити таке могутнє світове українство, яке зуміє виконати доручення Т. Г. Шевченка і взяти в свої обійми найменшого нашого брата. І тоді врешті усміхнеться наша заплакана мати.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ

Шановні пані і панове!

Після блискучого виступу І. Драча важко щось казати. Чому ми так відстали від інших держав? Чому падає виробництво? Наші гості українці помічають обличчя нашої незалежної України, а потім бачать більшовицького ідола на майдані. І питають, чи такої України ми хотіли? Чому Україна не пішла шляхом Польщі, Чехії, Прибалтики?

Ми, залишивши владу з часів перших президентських виборів, розпочали змагання між собою.

Враховуючи значний ідеологічний і матеріальний вплив західної діаспори, гадаю, що чітку вину за покручений шлях самостійної України можемо розділити ми з вами. Трагічний розлам державницьких сил, який затримався на еміграції. Не поспішали б наші лідери за океан за моральною і матеріальною підтримкою. Ми повинні шукати опори у власній державі, молодому бізнесі. Якщо знайдеться зайва копійка, то краще використати для розбудови організацій, гуманітарної допомоги. Ми повинні поговорити про те, щоб Україна допомагала діаспорі, а не навпаки. Щоб оберігали дітей. І на такий форум у ХХ ст. зібралися з дітьми й онуками.

Я не хотів би, щоб після мого виступу залишилось песимістичне враження. Успіхи на зовнішньоекономічній арені є. Повільно і неспішно просують реформи. Маємо непогану Конституцію. Колишня номенклатура, що протягом шести років утримує владу, все ж таки буде державу і навіть той, хто відверто прагне її зруйнувати. Кілька десятків депутатів в парламенті — комуністи і соціалісти. Тут І. Драч назвав прізвище Рюєнко, який збирає гроші на відродження Михайлівського собору. У нас є комуніст Рюєнко, який збирає гроші на щось інше. Якщо він присутній, то може попрацювати зі своїм небожем.

Весною наступного року на нас чекають важкі вибори. Нелегко боротися за долю України, до якої діаспора, сподіваюсь, не залишиться байдужою. Створюються нові партії, блоки, об'єднання. Наведу кілька тез про те, як «Народний Рух» бачить взаємини між Україною і діаспорою. Мова йде не про подвійне громадянство, а закріплений законом статус українців діаспори, який поєднає у правах і привілеях до громадян України.

На жаль, чекати такого закону від цієї Верховної Ради не доводиться. У січні минулого року Урядом було прийнято програму стосовно української діаспори. Однак ця програма зовсім не виконується, тому що на її реалізацію не виділяються кошти. Не все вимірюється грошима. Сьогодні Президент Кучма Л. Д. говорив про різні перешкоди, але я думаю, що гроші підуть в Україну. Тиждень тому на позачерговому засіданні Верховної Ради, викликаного непо-

трібним протистоянням між гілками влади, пан Симоненко обурився, що на проведення Форуму виділені такі кошти. Обурив мене і факт закриття українського культурного центру в Москві. Вважаю, що особливої підтримки потребують українці, які живуть на своїх етнічних землях. За браком часу мені залишається привітати вас з найбільшим святом — Днем незалежності України. Ви є великою політичною силою, яка зробила все, щоб ця незалежність відбулася. А зараз борітеся за те, щоб ця українська незалежність існувала. Щастя вам всім. Дякую за увагу.

Богдан ШЕБУНЧАК (США)

Дякую, вельмишановні пані та панове! Голова нашої організації не могла сьогодні бути. Тому я маю приємний обов'язок передати привітання від неї.

Наша організація — найстаріша діаспора, займається тут допомогою. Друга поважна організація Братський Союз — надає медичну допомогу. Ще одна організація — найстаріша громадська організація — Міжнародна державна організація України. Її назва говорить про її діяльність, для чого її створено — допомогти Україні, сиротам, інвалідам, ув'язненим, політичним в'язням. Сьогодні ми також надаємо соціальну допомогу і намагаємося добре робити свою справу. У Вашингтоні маємо бюро. Маємо добрі зв'язки, добрі контакти з американським посольством, з американським урядом, конгресменами.

У цьому році відбудеться конгрес, тому запрошуємо діячів приїхати до нас.

Те, що я кажу, це голос всіх нас, всієї діаспори до всієї нашої України. Перед вами вибори в наступному році. Ми всі або майже всі думаємо, що наша Верховна Рада потребує іншого обличчя. Багато у вас українських патріотів, і їх треба обирати. І цього ніхто не зробить, крім вас. Я вас благаю в ім'я вас всіх — на день виборів — єднання і єднання. Це вимога вашого успіху, це вимога часу. Іншого дня може бути кілька різних партій, але в цей день повинні всі об'єднатися. Перемога за вами. Я вітаю вас із святом! Дякую за увагу.

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

Дорогі мої українці!

Ті, хто народжений українськими матерями.

Після нашого зібрання завтра Україна не стане іншою. Ми збираємось як родина, щоб подивитися один одному у вічі, сказати, що ми є, сказати правду.

Сьогодні варто було б запитати, що ми зробили напередодні сьомої річниці незалежності держави?

Кілька істин, які я виявив як політик.

Істина перша: українці — колосальні мастаки відновлювати і проголошувати свою українську державу. Ми можемо утворити курси по підготовці людей, які будуть в інших державах це проголошувати. Ніхто з нашої держави — від кандидатів до наших президентів — не ставив конкретної мети. Була одна мета — проголосити державу. А що робити далі — ніхто не знає.

Мені здається, що Україна може обрати не того. Практика довела, що це справді так. Ідеологія антиукраїнської партії: Л. Кравчук з першої нагоди стає прекрасним українцем, бувши до того відданим комуністом. Потім обирають свого, який народжений на кордоні з Росією. Л. Кучма допустився колосальних помилок. Під його артобстрілом прийнято першу Конституцію.

Україні вже не можна вибрати «не того». На Україні давно вже повинен настати час економіки. Це не так важко — проголосити державу, окреслити її кордони, утворити військову службу.

Слід створити такий стиль в державі, щоб сіра маса населення перетворилася на потужну українську націю.

Ліви в агонії. Мусимо ці вибори використати, виграти. А далі будемо скубтися між собою. А далі буде все нормально.

Я дуже вдячний речникам діаспори за те, що дотримуються прекрасної думки, висловленої давно Г. Сковородою: «Не вчіть вирощувати яблука, краще одженіть свиней».

У нас немає іншого народу, як цей. Він здатен консолідуватися, зробити все, щоб пробудився його економічний розум. Тоді Україна на цій землі буде на віки вічні. Є речі святі. У всіх нас одна земля, одна мати, яка вона не є, але вона наша і ми її нікому не віддамо. Вище голову, українці на планеті!

Лідія КРАВЧЕНКО (Латвія)

Я вам зачитаю вірш учениці 3-го класу. Вона ніколи не вчила української мови. Цих слів навчила її вчителька. У мене разом з паном Руденком болить серце за початкову школу, тому що російська мова домінує.

Мені важко говорити після таких промовців, які добре володіють мовою і політикою. Які добре знають, що треба, щоб Україна стала незалежною. А нам, тим, хто залишився в пострадянському середовищі, дуже важко. Як вчитель, директор школи, вважаю, що це можливо тільки через школу. Ми маємо такі родини в Латвії, де багато батьків не говорять українською мовою.

Я звертаюсь до вас по допомогу — розбудувати українську школу. Я вдячна Світовому Конгресу Українців, які звернули увагу на східну діаспору. Присилають своїх вчителів, навчають нас. Ми готові вчитися. Нам дуже допомагає українська держава: ідейно, морально, добре працюють послі.

Але, шановне панство! Ви розумієте, чому я так емоційно говорю. П'ятьма постановами Кабінету Міністрів нам відмовлено в допомозі. Що може являти собою така допомога? Це книжки. Ми не знаємо, як їх купити. Я говорю від імені естонців, литовців і латишів, які нарешті дізналися, що собою являє Україна, і що це не та Україна. Як мені сказали в нашому міністерстві: «А Ви повісьте рушнички, зробіть світличку і буде у вас українська школа». Сьогодні приходять до нас учні, щоб вчитися в українській школі. І якщо в цій школі стоять комп'ютери, то є вже авторитет. До української школи зараз у нас ідуть не тільки українці, а й всі ті, хто хоче вчитись. А ви, шановне панство, допоможіть. Я буду просити підтримки для нас — освітян. Я прошу, щоб на цьому Форумі більше звучало про освітян. Ще раз хочу звернутися до пана Руденка. Ми повинні мати таку школу, в яку підуть. Для того, щоб до нас пішли, ми повинні мати конкурентоздатну школу, конкурентоздатних випускників школи, а на сьогодні ми не маємо навіть пропаганди української освіти. Я вважаю, що повинна бути створена програма української освіти в світі. В Естонії зараз намагаються відкрити таку школу і уряд готовий її відкрити. Я вас всіх вітаю з 6-ю річницею незалежності України. Щастя, здоров'я вам. Дякую.

Павло МОВЧАН

Шановні учасники Форуму!

Президент неодноразово, і навіть сьогодні, підтвердив, що Україна буде незалежною державою. Але у відчутті часу я відчуваю моральну, етичну тривогу за майбутнє України. Що буде з нами, яка буде Україна і що буде з нашими дітьми? Я про це не перестаю запитувати впродовж п'яти років, які мене відділяють від першого Форуму.

За значущістю цей час є визначальним, — які українські підвалини закладуться нині — така й буде Україна. Цей час вимагає відвертої дії, переймання ініціативи, відстоювання національних пріоритетів. Ми в Україні відчуваємо, що нашу традиційну психологію, що вціліла після стількох випробувань, хочуть знову перемолоти, перетрошити, пересіяти на чужі ідеологічні предмети. За низькою ідеологією до нас прийшла тотальна пропаганда. Українці мають власну культуру із своїми моральними та естетичними засадами, має свої цінності, яких дехто пропонує нам позбутися.

Впродовж багатьох років, багатьох століть наш народ у суперзаборонах, нацькуваннях, у супертерпечії оберігав та виховував рідне слово. І чому тепер в незалежній, самостійній державі йому доводиться змагатися за мову? Парадоксально, безглуздо і безпрецедентно. Більшість вищих посадових осіб з викликом демонструють свою зневагу до українського народу, до Конституції, до нас з вами. Чому послідовно ігноруються конституційні положення про державність української мови, чому не виконується закон про мову, чому ігнорується державна програма про розвиток української мови? Чому законодавство не заохоче до розвитку української мови?

Напередодні сьомого року незалежності видається лише 3% українських книжок. Україна практично інвестує російську паперову фабрику. Буває, що щотижня в Україні відкриваються нові російські газети. А такі колись центральні газети, як «Правда», «Известия», «Аргументы и факты», «Труд», «Комсомольская правда» й безліч інших, створили свої соціальні редакції. Ми інвестуємо чужу культуру, продукуючи і розповсюджуючи цю аудіо- і відеопродукцію. У цій залі, де ми проводимо другий Форум, відбуваються концерти, де не почуєш української пісні,

українського слова. Та погляньте на запрошення, там написано — «места і ряд».

Виникає цілком природне запитання, а чи не є це добре спланованою та добре профінансованою політикою? Ми мусимо зрозуміти нарешті, що русифікація, якої не було навіть у 30-ті роки в таких масштабах, є заходом руйнації та нищення українства взагалі. Якщо у нас у державі за офіційними даними видається понад 6 тис. політичних видань, то український літопис такого не має, а має понад 740 недержавних телерадіоорганізацій. Скільки з них бере участь у магістральному процесі відродження та державотворення? Вже відродилося так, що в Одесі, Тернополі не почути жодного українського слова. Система інтернет російськомовна. Ми вже фактично опинилися в духовному гетто і про це треба говорити відверто. Як бачимо, під національним прапором може творитися жорстка антиукраїнська політика. Протягом останнього часу ми побачили, що економіка щільно пов'язана з працівником в його безпосередній національній, історичній, психологічній та соціальній сфері.

Тільки тепер виробники будуть менше усвідомлювати те, що ми знали наперед, що в кожній країні економіка має власну специфіку та філософію. Необхідна національна воля. Ідеологічна незалежність від комплексу хімії обернулася на велику економічну та духовну депресію, соціальну катастрофу та демократичний стопор. Необхідно дійсно говорити на якихось форумах, а не просто залишкувувати ці проблеми.

Україні потрібна власна ідеологія. Наші національні цінності не переходять. Історія — це не лише боротьба за місце в світі. Вся логіка тих перетворень, що відбуваються, свідчить, що самої ринкової форми ще недостатньо. Велику роль грають психологічні чинники. Людська природа багата, але умови буття різні. Не можна нехтувати нашим минулим. Без цього економіка неможлива.

Суспільний, національний, економічний клімат взаємопов'язані. На зміну ідеологічній економіці не прийшла національна. Україна стає зменшеною моделлю колишнього Союзу із своїми принципами.

Нас захищає церква, яка ніяк не здобуде прихилення керівництва, та ще архітектура, що поступово руйнується. Історія боротьби за Україну триває. І Бог не в силі, а в правді, а правда з нами.

Василь БАБЕНКО (РФ, Башкортостан)

Висока президіє, дорогі брати і сестри, українці в Україні і поза Україною! Прийміть щирі вітання.

Я не хотів би звітуватися за ту роботу, яку ми провели. Головним нашим досягненням є те, що за п'ять років, які пройшли між конгресами, ми провели три з'їзди. Це було віхорем в нашому національному культурному відродженні.

Ми першими прийняли програму національно-культурного відродження Башкортостану. Прикладаємось до джерел нашої історії, культури. У цьому році відкрили педагогічне відділення в коледжі, де через чотири роки випускники будуть працювати і вчити наших випускників мові Тараса.

Я хочу вам сказати про те, що є конкурс серед дітей, щоб поступити в перший клас. Є конкурс і серед викладачів. Ми не знали, чи зможемо набрати в педагогічний коледж 15 дітей, провели конкурс і набрали 16 чол. Це те, що ми зробили на освітянській ниві.

Маємо 30 хв. часу на башкирському радіо. Сподіваємось, що з 1 січня газета «Криниця» стане вже не російською. Цього не змогли б добитись, якби не було допомоги з боку держави.

Хотів подякувати Голові комітету в справах національностей, який докладає багато зусиль. Не можу не подякувати і п. Згуровському за допомогу, яку він надає нам. За липень місяць ми вивезли на 13 млн. російських крб. підручників для наших шкіл, коледжів і повністю задовольнили потреби нашої школи.

Хочу подякувати Міністру культури п. Остапенку за допомогу, що нам надається. Ми веземо з Києва колекцію картин українських художників. Ця колекція близько 40 років пролежала в одному з російських музеїв. Тепер вона буде працювати на Уральський регіон.

Я хотів би сказати, що коли ми починали працювати, то ми працювали як аматори. Сьогодні вже існує товариство «Україна», ми маємо можливість спілкуватися з нашою діаспорою, яка має великий досвід роботи. І на сьогодні ми вже працюємо як підготовлені функціонери. Йдеться про республіканський національний культурний центр. Разом з тим ми маємо чимало проблем. Досвід роботи в цьому товаристві, в якому мені доводиться працювати,

привів мене до висновку, що сьогодні необхідна перебудова міждержавних органів України, товариства «Україна» і всіх інших громадських організацій, що співпрацюють з діаспорою, зокрема із східною діаспорою, яка потребує значної уваги. За всю історію її існування її пригнічували, змушували відмовитись від своєї мови, історії, культури. Тому не слід забувати, що велика кількість українців живуть в країнах СНГ — насамперед в Росії. Сьогодні між Росією і Україною існують досить складні стосунки, а засоби масової інформації розпалюють між ними ворожнечу. Чого коштує одна публікація в російській газеті про виникнення української мови в Україні, як ганебно вона характеризує український люд. І ми повинні докласти зусиль, щоб ця ворожнеча не розпалювалась. Я підкреслюю необхідність роботи в цьому напрямі. Необхідно розробити державну концепцію національної політики, в якій би робота із східною діаспорою посідала одне із чільних місць. Ми повинні визначитися, що то є діаспора, що то є східна діаспора. Тому що зараз вона залишається віч-на-віч із своїми проблемами.

Практика свідчить, що на базі цієї концепції слід розробити програму — програму роботи з діаспорою. Я розумію, що сьогодні Україна переживає не найкращі часи. Але, разом з тим, цією програмою треба виділити ті моменти, проблеми, які сьогодні є пекучими й чекають на швидке їх розв'язання. Крім того, необхідно виділити ті проблеми, над якими можна співпрацювати. Я хотів сказати, що крім тих програм необхідно щорічно складати конкретні плани роботи діаспори. Щоб ми знали, що готує міністерство для нас, а що ми можемо рекомендувати нашому міністерству і організаціям в Україні. Було б добре, щоб міністри і наші керівники громадських організацій їздили не за кордон, я маю на увазі Америку, Європу, Австралію, а їхали дивитись, як живуть українці в країнах СНД.

За весь час існування «Кобзаря», а він існує вже майже 10 років, лише один раз приїздили з Товариства «Україна» і один раз з Комітету із справ національностей. Правда, Міністерство освіти нам допомогло провести курси української мови і надіслало представників.

Необхідно скласти договір про співпрацю з центрами, з добірними громадськими українцями в діаспорі, з відомствами і громадськими організаціями тут в Україні. Бо кож-

не об'єднання в Росії чи в Латвії, Литві має свої особливості, що можна і треба враховувати в нашій співпраці.

І ще одне важливе, що, на мій погляд, має значення. Справа в тім, що сьогодні в Україні скорочується багато вчителів. Вони безробітні. Я можу назвати декілька осіб, які зверталися до нас, щоб переїхати і працювати в наших школах. Слід було б подумати над цією проблемою. Можна було б допомагати нам відкривати школи, а тут вирішувати проблему із працевлаштуванням.

Колись було прийнято рішення про шефство областей України над регіонами, країнами СНД, але воно й досі не реалізовано.

Останнє. Якби сьогодні Україна і хотіла допомогти всім громадським українським організаціям в східній діаспорі, вона неспроможна до цього. Необхідно виділяти значні кошти і щоб міністерство співпрацювало, допомагало цим діаспорам. Практика показує, що скоріше розв'язуються ті проблеми, про які сьогодні ідеться на нашому Форумі.

Я хотів би сказати ще багато.

Хочу побажати вам щастя і здоров'я, щастя і натхнення. В одній із статей я написав: «Де б ти не жив — будуй Україну, де б ти не жив — в Україні чи діаспорі, ти повинен працювати на добробут України. Ти повинен покласти себе для того, щоб служити українському народу і нашій Батьківщині».

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Шановні делегати і гості Форуму!

Незалежна Україна знову приймає представників п'яти поколінь братів і сестер. Українська держава будується. Послідовно утверджується її авторитет. Політичні реформи просувають демократичні засади співжиття в глибині суспільної свідомості. До державного будівництва поприлипали байдужі руки.

Яка ж на українському небі погода — сонячна, чиста, світла, чи хмара похмура, придатна для певних чорних справ?

Президента України тривожить, що політична влада зростає і відбувається перерозподіл влади і власності. Її основна мета — зберегти сьогодні владу, збагатитись сьогодні, щоб завтра бути матеріально незалежним.

Поки позбавляємо один одного народної довіри, державна демократична еліта продовжує експлуатувати людей. Хочеться вірити, що часті зміни уряду викликані тим, що влада буде для народу.

Нічого доброго з розмов не буде, якщо не буде професійних державотворців. Свідучі патріоти можуть розбудити енергію мільйонів, тоді енергія світового українства з'єднається в одну і створимо державу українського народу.

Витворити здорові соціальні цілі, збудити енергію національного самотворення. Святі ідеї, ідея держави, народу. Цей час настав. Прийшов час духовно відроджувати Україну. Час згадати слова Шевченка: «В Україну ідїть діти, в нашу Україну».

Павло ПОПОВИЧ (Росія)

Від імені українців Москви, які об'єднані в товариство «Славутич», вітаю вас. Бажаю гараздів, а нашому Форуму плідної роботи.

Нашому товариству виповнилося 10 років. Перестала існувати одна з наймогутніших імперій на землі. Виникла нова держава, наша Україна.

Що змінилось за цей час? Виникла можливість координації наших дій на користь Україні. Сьогодні зібралися під крило матері-України, золотоверхого Києва. Зібралися не тільки, щоб поговорити про труднощі, а зібралися в час 6-ї річниці, коли відверто почали оцінювати умови, в яких відроджується наша держава. Але Україна є і Україна буде.

Один цей факт надає сил, наснаги, що з Божою силою і енергією Україна стане сильною державою і займе чільне місце у світовому співтоваристві. Для цього треба працювати з думкою про Україну.

Змінились обставини і умови життя. Необхідно міняти і форми роботи в товаристві, громадських об'єднаннях. Треба конкретизувати нашу роботу. До таких справ відноситься робота з молоддю. Ми організували відділення, куди входять студенти і школярі старших класів, організували курс для учнів старших класів. Це тільки початок, але організація таких шкіл, курсів дуже потрібна. Ми повинні бути впевнені у завтрашньому дні. Ми маємо великий інтелектуальний потенціал. Цей золотий фонд України не використаний. Наші вчені могли б брати участь у написанні підручників, виконанні програм.

Назріла необхідність організувати російське відділення наукового товариства ім. Т. Шевченка. Всім відомо, яке значення має вивчення і знання нашої історії. У Москві немає пам'яток, які б мали відношення до нашої історії. Влітку цього року минуло 370 років з дня народження Дяделева. Священик відслужив панахиду на його могилі. У 1998 р. минає 300 років з дня смерті Д. Дорошенка, потрібно упорядкувати його могилу, поставити над нею капличку. На закінчення хочу сказати, що основним нашим досягненням і успіхом є заснування нашої незалежної держави. І ми повинні робити все для того, щоб ця держава міцніла.

Іван ДЗЮБА

Шановне товариство, дорогі колеги!

Здається, ні в кого вже — крім безпросвітних українофобів — немає сумніву: Україна є. І буде, всупереч усім возз'єднувальним, євроазійським, афрослов'янським чи будь-яким іншим фарисейським кликунам.

Але потьмяніли, вкрилися нашаруваннями прикрих розчарувань наївні надії на швидке здобуття Україною гідного обличчя та місця в сім'ї світових обранців. До гіркоти мало в нашій сьогоднішній державності того, чим ми можемо похвалитися і гордитися самі перед собою і перед світом. І в ці святкові дні можна було б повторити слова поета: «З журбою радість обнялась», — якби ж слово «журба» не було надто слабким, щоб передати той біль і той сором, які відчуваєш, бачачи страждання і приниження мільйонів людей.

Незалежна держава ще не стала державою українського народу в повному значенні цих слів. Успадковане з радянських часів взаємоочужіння держави і народу не подолане, і навіть зростає.

Хочу звернути увагу на одну обставину, яку ми, здається, недооцінюємо. Говоримо про політичну, економічну, екологічну спадщину тоталітаризму. І випускаємо з уваги щось тяжче і страшніше: його людську спадщину. Той соціум і той тип людини, який вона формувала і який малою мірою визначає характер нашого суспільства. Заручниками його стали і ми, і держава Україна.

Оминаю широке і складне питання про те, як відбилися на характері, духовності, моральності, інтелектуальному і продуктивному потенціалі нашого народу злигодні та катастрофи, що падали на нього протягом усього ХХ століття. Мабуть, без цих колосальних втрат наше суспільство виглядало б інакше й інакше б влаштувало свою долю. Але спитаймо себе про більш доступне нашому особистому досвіду: ось та критична маса корупції, хабарництва, безвідповідальності, хамства (і чиновницького, і побутового), що вибухнула новим Чорнобилем у нашому суспільстві, — вона що: продукт шести років української незалежності? Невже ми встигли забути, як стогнали від усього цього в «брежнєвські» часи, та й раніше? Все це нагромаджувалося десятиліттями, але всіляко приховувалося. А тепер усе вийшло на поверхню. Боятися нема кого і нічого: державна влада слабенька, громадянського суспільства зовсім немає, громадська думка в розсіяному стані...

Найтяжчим наслідком «соціалістичних» десятиліть стали невідтворні демографічні, інтелектуальні та моральні втрати, духовна деградація значної частини вцілілого населення.

І часом думається: можливо, найбільша трагедія сучасної України не стільки в тому, що гори Карпати Господь Бог воздвиг не з того боку, скільки в тому, що незалежність вона здобула в той пізній час, на тій уже стадії своєї історії, коли розклад та моральна деградація суспільства досягли масштабів, близьких до неповоротності.

Чого варті самі лиш «новіє українці», що на ходу перескочили з комсомольської бойової тачанки в мирні буржуазні «тойоти» чи щось благородніше. Не знати, чи бачила колись наша земля плем'я таке... негарне. Обмину десятою дорогою такі до смішного марні питання, як культура особистості, горезвісна духовність та інші химери. Але куди дітися від того, що когорті наших нуворишів незнайоме не тільки почуття соціальної відповідальності та соціального сорому, а й елементарне почуття власної безпеки: адже своєю глухотою до народу і нахабством вони провокують той соціальний вибух, який може дорого коштувати і їм самим. Можливо, є тут і вина держави, яка не поспішає створити умови для цивілізованого бізнесу і, так би мовити, не виховує тих, у кого за душею поки що нічого немає, крім щирого апетиту.

У наших спасених балачках та в інформаціях ЗМІ про мітинги та інші акції «лівих» переважає зловтіха: знову, мовляв, сотня пенсіонерів зібралася... Але зловтішатися, може, й недовго залишилося. Наївно сподіватися, що віковий імунітет убереже молодь від демагогії лівих, якщо життя народу не покращиться. Тут молодий вік гарантії не дає, а швидше обеззброює. Адже молодь не знає езуїтського і кривавого родового цієї демагогії, жахів тоталітаризму не пережила і може сприйняти їх як міф. Водночас крамарські ідеали особистого збагачення крапцу частину молоді ні в які епохи не захоплювали, серед неї завжди знаходилися альтруїсти й ідеалісти, готові до жертв в ім'я страждених, в ім'я суспільного добра. Вони якраз і зможуть на зміну злобній «революційній» демагогії скривджених історією партократів-реваншистів внести в рух революційний ідеалізм, так властивий молоді. А живильне середовище у нас — класичне. Адже не матеріальні злигодні самі собою, а загальне усвідомлення їхньої невинуватості, брутальної соціальної несправедливості — ось що руйнує суспільство, призводить до «повстання морального принципу».

Коли щось і робить «лівих» в Україні безперспективними, так це їхній печерний антиукраїнізм (маю на увазі не рядових — серед них є всякі, — а більшість «комсоставу»), їхнє самовіддане плазування перед московськими царями будь-яких кольорів і звань, містика навічної москвозомбованості.

Московській імперській ідеї має протистояти українська національна ідея. Але, на мій погляд, теперішній розвиток України іде всупереч тому, що й можна було б назвати українською національною ідеєю. А це ж ідея не просто незалежної України, а України «без холопа і без пана». Саме така ідея надихала кілька поколінь борців за Україну — від кирило-мефодіївців, Шевченка до народників, до УРП, до українських соціалістів та укапістів, націонал-комуністів, до ОУН — УПА. Мені не йдеться про пошук аргументів на користь чергового державного експерименту чи насильницького здійснення соціальної утопії. Йдеться про необхідність для суспільства усвідомленого ідеалу соціальної справедливості, а не принизливої «допомоги соціально незабезпеченим», ідеалу, який сприяв би еволюційному вдосконаленню суспільства.

У будівництві незалежної України особливо несприятливі наші вихідні позиції в сфері культури та мови. Поки що Україна залишається культурною і мовною колонією недавньої метрополії. А наслідки мовно-культурного колоніалізму подолати буде ще важче, ніж політичного та економічного, і часу на це потрібно буде більше. Але без такого подолання незалежність і державне майбуття України не будуть забезпечені. Наш так званий ринок у сфері культури має агресивну антиукраїнську спрямованість. І нашої протягом століть обезголовлюваній, обезкровлюваній культурі ще й доводиться конкурувати — без реальної допомоги держави — з могутніми і сповненими експансіоністської енергії державно виплеканими культурами, які до того ж кидають на «передову», «на прорив» полчища десантників маскульту.

Все це слід було б компенсувати активною протекціоністською політикою Української держави, дійовою, а не словесною підтримкою національної культури і мови.

За таких умов Україна могла б увійти в ХХІ сторіччя з новими стимулами до піднесення національної культури, науки, освіти, що і прислужилося б здійсненню української ідеї.

Чи буде наша держава достатньо мудрою, щоб використати цей історичний шанс?

Слава СТЕЦЬКО

Дорогі друзі!

В першу чергу я хочу подякувати ініціаторам цього Форуму. Вони стягнули синів і дочок разом. Всі їхали в Україну, бо їх притягує Україна. Вони мають дарити любов до тієї Батьківщини. Вони відчули таку любов і від своєї матері України.

Я вас вітаю від Організації Українських Націоналістів, розповсюдженій в цілому світі. Це сила, яка зуміла в другій світовій війні стати проти двох тоталітаристських держав: проти озброєної фашистської Німеччини і советської влади.

ОУН-УПА була найлегендарнішою армією в Європі. Не було такої потужної армії, як в Україні. Бійці йшли в бій з гаслом: «Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї».

Коли відновлено було Українську державу, то всі ці націоналісти і їх сучасники наголошують, що змагатимуться для поширення багатства, сили і слави Української держави.

Мої дорогі!

Я не хочу повторюватись, хочу звернути увагу на дві проблеми. Є велика несправедливість, і було б історично правильно, щоб воїни ОУН, УПА були визнані воюючою стороною.

Українська влада зробила дуже гуманне діло, що виселеним татарам, німцям та іншим дозволила повернутися на Україну. А як довго повинні чекати виселені воїни УПА і їх родини? Ми як форум повинні вимагати, щоб українська влада дала таку можливість повернутися цим насильно виселеним людям.

Я також думаю, що прийшов час, щоб українська влада, громадські організації більше уваги присвятили українцям, які живуть на етнографічних кордонах, але не є залученими до України. Мусимо ми дати моральну і політичну підтримку, а як треба, то і матеріальну. Щоб вони відчули, що мають не мачуху, а матір Україну, яка за них не забуває.

І на останнє. Я хочу сказати, що багато чого в Україні треба поправляти. Що ця Україна ще не є українською, такою, як ми б хотіли її бачити. І ми її повинні зробити українською. Мені здається, що наступні вибори — це прекрасна нагода, щоб ми вибрали до Верховної Ради людей таких, які б допомогли нам зробити Україну українською державою. Нам потрібно об'єднуватись навколо одної партії. Нам треба згуртуватися. А я вас запевняю, що в народу вистачить сил і мужності. Ми повинні вибрати таких депутатів, які б були по серцю, крові і душі і національній ідеї українцями, щоб ми мали в Україні українську владу, і український народ жив господарем на своїй землі. Слава Україні!

Павло Клименко (Росія)

Я представляю українців Західного Сибіру. Чого ми — представники української діаспори — чекаємо від другого Форуму українців? Насамперед, ми вважаємо, що це створення потужного координаційного центру, який має знаходитися в столиці української держави — завжди молодому Києві. Забезпечення масової діяльності треба мати як з боку державних структур, так і громадських засад.

Ми повинні спрямовувати допомогу тим українським товариствам, які найбільше її потребують. На превеликий жаль, поки що такого центру немає. Раніше за часів тоталітарного режиму щось подібне було, тоді витрачалися великі кошти.

Я маю на увазі Товариство зв'язків з українцями за межами України. З причини економічної скрути припинилась допомога товариства «Україна». Величезна робота проводиться з діаспорою.

Ми дуже раді, що знаходимо порозуміння. Всесвітня українська рада буде мати виконавчий орган на базі Всеукраїнської організації. Я закликаю прийняти таке рішення. Я закликаю до роботи в цьому товаристві. Є Українська держава, є діаспора. До цього часу не знаємо один одного. Є поодинокі випадки. Немає координації. Це підкреслює необхідність створення потужного центру.

Не можу обійти стороною українську діаспору в Росії. Маємо Об'єднання Українців в Росії. Але ще зовсім мало часу пройшло. На даний момент можу констатувати, для того щоб розвивалась українська діаспора в Росії, потрібна допомога з боку України. У нашому регіоні допомагають організації з різних міст. Хочу подякувати за підбір дипломатів, які в нас працюють.

Розробили програму відродження українців, які проживають в Автономній Тюменській області. Працює державне телебачення, випускаються газети.

Допомагаючи виходу української обласної газети, ми всі податки сплачуємо Росії і Росія нам має допомагати. Треба навчитись, як користуватися законом.

Одноставно підтримати, щоб було звернення до Верховної Ради України. Плідно попрацювати всім секціям.

З святом вас всіх.

Богдан БОЙКО

Шановна президіє, шановні учасники Форуму! Дозвольте привітати вас, насамперед, з шостою річницею Незалежності України і другим Всесвітнім форумом українців. І подякувати за надану можливість виступити перед вами. Пройшло вже 5 років від нашої першої зустрічі. Пройшло 6 років з дня проголошення незалежності. Сьогодні ми маємо нагоду подивитися, що зроблено і чого не вдало-

ся зробити. Дозвольте мені, як представнику того покоління в Україні, яке перебувало з самого початку в центрі подій, і перебуваючи на одній з дуже високих державних посад, поділитися з вами деякими думками і висновками, які нам прийшлося зробити. Насамперед, думається, що нам — представникам національних демократичних сил України — треба нарешті визначити для себе, що наша держава у 1991 р. постала не завдяки нашим зусиллям, а й тим реальним діям і зусиллям, які були потім в той час здійснені реальними політичними силами. Ми повинні зрозуміти, що і ми внесли свою частку у відродження української держави. Ми повинні припинити самоїдство між тими силами, які причетні до відродження української держави. І прийти до компромісу, який дасть нам зберегти нашу українську державу. Так вже сталося, що свою незалежність українці, які проживають в Україні, здобули самі. Тут ми здобули її, ті люди, які тут проживають, і ми будемо визначати, яку країну нам будувати. Ми повинні будувати Україну на основі нових ідей. Треба відкинути економічний романтизм і перейти до жорсткого практицизму.

Це повинно бути більш жорстке об'єднання.

Я вітаю шановних учасників Форуму від Тернополя! Тернопільці свій вибір зробили. Коаліція, яка була створена, куди входять Рух, Християнські демократи, Демократична партія України, Українська республіканська партія, інші партії, ми це підтримуємо. Ми пропонуємо об'єднатись по всій Україні.

Слава Україні!

Борис ЛЯТОШИНСЬКИЙ (Аргентина)

Шановна президіє! Високоповажні конгресмени, які приїхали з усіх усюдів. Щоб почати працю в Україні, щоб покращити долю нашого народу. Від імені нашого поселення в Аргентині приношу до вас найциріпі побажання. Ми боролись за Україну і були репрезентантами. Ми приїхали, щоб разом з Україною добитися постів тих, які б мали займати ті люди, які боляють за Україну, які боролися за долю українського народу. І ви думайте про ці вибори, щоб справді наша Україна була представлена такими людьми, які бажать їй щастя. І щоб вони були такими славними, як є слава наша Україна.

Я хочу вам розказати, яка була наша діяльність в Аргентині.

Я не можу говорити дуже багато. Ми в Аргентині працювали так гідно, коли була проголошена Українська держава. Великим зібранням, великою маніфестацією пішли до уряду Аргентини, щоб записати Українську державу. Вони хотіли робити спеціальне засідання. Ми сказали, що з 1922 р. Україна визнана державою, визнали Україну незалежною державою світу. Дай, щоб Бог обдарував нас мудрістю і щоб Україна була.

Левко ЛУК'ЯНЕНКО

Щиро дякую за привітання з моїм 70-річчям. Ваші оплески дозвольте прийняти як дозвіл, щоб сказати промову.

Вітаю вас також з шостою річницею незалежності України. Хай Господь Бог дасть кожному добре здоров'я і силу духа, аби глянули на ниву України і відповіли на питання, що зроблено з рідним краєм. Пройшло 6 років. Чи покращили її за роки незалежності, чи стала Україна кращою за 6 минулих років? Досить поставити питання, щоб відповідь була ясна. Не стала Україна кращою, не зміцнився її промисловий потенціал, не зроблено просування в розвитку української мови. Погіршилося життя народу. Створена нездорова атмосфера. Чи тим шляхом, яким треба, йде Україна?

Наші національні біди на 1/4 пов'язані з об'єктивними труднощами, на 3/4 — з суб'єктивними. Більшості труднощів могло б і не бути, могло бути по-іншому.

А погляньте на проблему злочинності. Директори не платять податки. П'ята колона російського імперіалізму відстрілює вірних синів українського народу.

Усього цього могло б не бути, якби наш Президент покарав злочинців, коли б другий Президент не продовжував подвійну політику.

Сумнівним фактом є призначення на посади людей з комуністичними переконаннями, які проводять антиреформістську політику на місцях.

Хто такий наш Президент?

Він проголошує реформістську програму, а вся адміністрація є противником економічних реформ. Він проголошує зміцнювати державність і передає частину військово-

морського флоту. Його канцелярія говорить російською мовою.

Не буде в Україні справжнього реформування економіки, доки будуть такі люди, як наш теперішній Президент.

А що робиться на інформаційному просторі? Через півроку ми будемо під впливом московських засобів масової інформації.

Республіканська партія розглянула питання і звертається із заявою. Республіканська партія висловлює стурбованість. Тільки через кабельні мережі до 35 % нашого населення дивиться програми з Росії і Польщі. Глядачами російських каналів стане 2/3 нашого населення.

Для того, щоб захистити наш інформаційний простір, нам необхідно разом з вами захистити виробника національної телепродукції й телерадіомовлення. Необхідно застосувати антимонопольні закони.

Шановні учасники і гості Форуму! Я прошу підтримати ці пропозиції і прошу вас разом після цього Форуму стати, взятися за справжню боротьбу будівництва України на українській землі. Дякую за увагу.

Віктор ПЕТРЕНКО (Словаччина)

Вельмишановна президіє, делегати і гості світового Форуму українців!

Я хотів би кілька слів сказати про явище, яке нині окреслюється внаслідок політичної русині або русинства. Як відомо, в Карпатському регіоні живуть українці ще з часів Київської Русі, переповернуті понад тисячу років в такому середовищі: угорському, польському, словацькому. Ніколи не маючи своєї національної держави, вони зберегли свою національну самобутність. Вважали цю землю своєю. Там виховувалось їх духовенство, звідти привозили книжки і церковну літературу. Царська Росія намагалася прищепити Закарпатським українцям московскінство, яке запустило б там доволі широке коріння. Після Другої світової війни знову із новою силою виникли ці проблеми.

У лютому 1948 р. до влади в демократичній Чехословаччині прийшли комуністи, які всі реформи, можна сказати, робили насильно. І одною з таких реформ була так звана українізація. Колишні російські школи декретом були перетворені на українські. Ясно, що той декрет не був із

те, щоб поставити ретранслятори в Краснодарі, транслявати українські передачі на Кубань. Цих ретрансляторів ще й досі немає. На Тамані люди дивляться українське телебачення, дивляться фільми — «Санта-Барбара» — українською мовою, розуміють. Ось це вже якесь завоювання є.

Людмила ЛИСЕНКО

Я вас вітаю у нас дома. Не тільки в дні великих свят ми повинні бути разом. Українці, про що б не говорили, завжди будуть говорити про конкретні справи. У нас тема: «Засоби масової інформації і влада». Світ тісний, простір малий, ми повинні думати, як представляти Україну перед Світовим Конгресом не тільки в дні форумів, а й кожний день. Сьогодні судять журналістів не тільки за те, що вони говорять чи роблять, а й за те, що вони мовчать.

Що робиться із засобами масової інформації? Яка відповідальність? Ми повинні іншим чином переорієнтувати нашу професію. У світі п'ять концернів, які об'єднують всі мас-медіа. Ця тенденція до об'єднання, до монополії повинна викликати великий протест у нас, як у спеціалістів. Є система противаг. Є система утримання тої чи іншої позиції. Тільки п'ять організацій світового класу тримають у своїх руках інформацію. Ми повинні думати про нашу єдність. Мене вчора звинуватили в нечуйному ставленні, в провалі передачі, хоч я про це й гадки не мала і з людиною, яка про це говорила, не знайома. Ми повинні вчитись, аналітично аналізувати, брати те, що нам потрібно. Треба знати, що є Бог, є світ, є твоя фахова відповідальність, є самоцензура. Це те, що робить журналістів професійними.

В першу чергу — творчість. Проблема особистої відповідальності журналістів виникла сьогодні як результат їхньої діяльності. Де є межа — ми повинні про це думати. Рівень журналіста низький і кон'юнктурний. Це одвічна тема. Культурологу, який займається політикою через культуру, треба розібратися і влізти в суть цієї проблеми. Культура переживає ті самі проблеми, що й інші сфери. Доки будуть реформи, культура прокладе шлях у широкий світ. Комерціалізація культури веде до страшних наслідків. Наш культурний простір потребує певної нашої реакції. Повинна бути внутрішня самосвідомість. Навіть коли ми пе-

Чому це так? Невже не можна зробити якісь курси для журналістів? Невже не можна підготувати якусь передачу, щоб була цікава, щоб дивились?

Пригадую як я працював на Кубі і слухав канадське радіо. Його слухали росіяни і українці, і вивчали там українську мову. Чому українське радіо в Канаді спромоглося зробити таку цікаву передачу, а Україна досі не може зробити жодної такої передачі, яку слухали б навіть росіяни, які живуть тут на Україні? Чому не можна організувати такого тут на Україні? Чому не можна послати журналістів в ту ж Америку? Я познайомився з А. Ткачем, який працює на Державному телебаченні США. Його разом з іншими запросили сюди два роки тому, напевне, хотіли, чомусь навчить. Я вважаю, що навпаки, треба було туди послати наших. Якщо ми не зможемо зберегти, зміцнити інформаційний простір, то, дійсно, держава не підніметься.

Я хотів би ще трохи сказати про Кубань. Впевнений, що Росія не віддасть інформаційне поле на Кубані Україні. На нас весь час тиснуть. Коли ми співпрацювали з російськими газетами, то спочатку навіть видавали сторінку. Ми просувалися повільно: тираж газети 100 тис. примірників, і виходить наша сторінка. Однак, що вийшло? Редактор теж людина. Якщо він подає нашу сторінку, то потім він видає щось таке образливе на Україну, що не можна читати. А потім за третю сторінку він почав вимагати гроші. Коли я сказав представникам західної української діаспори, що просять 10 млн за те, щоб у нас виходила щоденно українська сторінка, вони сказали: російській газеті жодного цента не дамо. Питали мене, чи ми спроможні самі випускати? Ми намагалися працювати з українською газетою, але непорядність українських журналістів змусила нас відійти і створити свою газету. Дуже важко піднімати цю справу, однак все ж таки отримуємо допомогу із західної діаспори: США, Канади.

Чомусь раніше можна було передплатити українську газету, отримати її. У Росії зараз жоден громадянин, навіть українець, не може передплатити українську газету. Газету російську, ту, що в Москві не купиш, ви можете у нас знайти. У нас на Кубані і в Росії ви не знайдете українських газет і журналів. Український простір завойовує і відвоює якісь свої клаптики російської території. Є факти зовсім незрозумілі. Наприклад, довго йшли переговори про

рить і показує Україна» і ми, таким чином, зациклювали це все. Якщо виходить в газеті сторінка, ми посилаємось в ній на наступну або попередню передачу на телебаченні. Я б не сказав, що ми це все ідеально відпрацювали, але в тих умовах, в яких нам це дозволялося, це, на мій погляд, спрацювало. Міністерство закордонних справ узагальнило цей досвід, розіслало інформацію в різні посольства. Тому, на мій погляд, така перша спроба української дипломатії використання Інформаційного культурного центру не на державному рівні, а так би мовити на півгромадському, виконана. Система працює і на сьогоднішній день.

Микола ТЕРНАВСЬКИЙ (Росія)

Товариство української культури було створено п'ять років тому. Коли ми ще жили в одній державі — в Радянському Союзі, тоді ми бачили, читали українські газети, вони виходили у нас. Пригадуєте, як в 80—90-ті роки стояли черги біля кіосків, купували газети, ми читали, ніби дізнавалися, що таке Радянський Союз? Мені здавалось, що після розпаду цієї імперії — Радянського Союзу — так буде і далі, і ми дізнаємось, що таке Україна, що таке українська справа, українська ідея. Однак, як ви бачите, Москва не зацікавлена в тому, щоб українці дізналися про те, що насправді відбувалося з українцями на північному Рабезі, де їх жило 3,5 млн. Після 1933 р. залишилося всього 150 тис. Можете уявити, що то був за етнічний Чорнобиль, коли на Північному Кавказі не стало українців. Останнього українця кубанського походження ми поховали рік тому. За те, що він був українцем, він пройшов 17 років лагерів від Соловків до Казахстану. Скільки його переконували записатися росіянином, він не зрікся. Так що бути українцем на Північному Кавказі дуже важко.

Що ми бачимо зараз? Той інформаційний простір, який був у Радянському Союзі, він зберігається. Росія й досі панує в цьому просторі. Вона не хоче ніяк віддати його Україні і вона не віддасть ніколи, якщо Україна сама не візьме. Так, ми бачимо, що є вже держава Україна, однак свого незалежного інформаційного простору вона не має. Тобто він є, але дуже слабкий. Тільки патріот українського слова і української культури, може дивитись українську програму телебачення. Російські програми ліпше зроблені.

Володимир ЧОРНИЙ (Латвія)

У Латвії ми організували Інформаційний культурний центр при посольстві. І за допомогою Інформаційно-культурного центру та представника посольства, який займає штатну дипломатичну посаду, ми, власне, вирішили питання і справді змінили інформаційний клімат про Україну. Проблем в цьому немає. Ми підписали угоду між двома телекомпаніями України і Латвії. І, таким чином, це дало можливість, навіть коли зі супутником тут в Києві у нас щось накрутилося, і не можна було приймати сигнали з супутника, то ми просто отримували з Києва, з телебачення, касети і впроваджували їх в інформаційні програми телебачення. Регулярність, звичайно, дещо порушилась, але все рівно йшов матеріал про Україну, починаючи від мінімального — 15 хвилин, а бувало й до години показували матеріал. А в День незалежності розділили касету на дві, записали російською і українською мовами виступ Президента, поділили на російськомовний і на україномовний пласт і, таким чином, виходили зі становища.

На радіо у нас є щосуботи 15-хвилинна інформаційна програма, де ми не полемізуємо з тими виступами, які є в пресі, як подає російськомовна преса матеріал про Україну: Україна знов не підписала стільки-то угод. І таким чином виходить, що Україна — капризна дама, чомусь не підписує. Не полемізуючи, ми давали інформацію — Україна не підписала, тому що не входить у військову організацію СНД, не підписала Ташкентський протокол. Тоді все стає на свої місця. Поступово все нормалізувалось. Але все одно, ми відчували, що російськомовна преса, яка сильна в Латвії, хотіла нас бачити трошки іншими. Це зрозуміло. Тому доводилося давати певну інформацію, щоб Україна виглядала такою, як їй належить бути — самостійною в інформаційному просторі Латвійської Республіки. Українська організація «Дніпро» має традиційну годинну передачу раз на місяць і, таким чином, все в системі.

З газетою «Ригасбас» ми домовились про те, щоб видавати спільно українську сторінку. Щосереді в газеті «Ригасбас» виходить сторінка українською мовою. Ми даємо інформацію про Україну, а крім того ми висвітлюємо позицію України з тих питань, які ставали дискусійними в цьому інформаційному просторі. Ми домовилися з газетою «Дьєно» — давати матеріали. Там була рубрика: «Гово-

український інститут в Стокгольмі, дайте додатково професійних журналістів, щоб вони могли працювати, тому що Стокгольм — це центр Скандинавії, будемо мати можливість подавати правдиву інформацію про Україну.

В. КАМІНЕЦЬ (Литва)

У своєму виступі хочу передати думки моїх колег, як Ю. Понтій протягом семи років, а В. Чернишук протягом трьох років створюють україномовні передачі на радіо і телебаченні. Зараз в Литві існує інформаційний вакуум. Здається, що литовські засоби масової інформації не мають жодних контактів з українськими інформаційними агенціями. Інформація, яка є, надходить не з офіційних джерел. Вся інформація, яку отримуємо з України, це сенсації або скандали. А російськомовна преса, яка існує в Литві, має різні видання, в своєму спектрі має видання, які зачіпають українців. Газета «Литовський кур'єр» передруковує новини з литовських та російських газет. До Дня незалежності України це видання підготувало підбірку статей: «Независимость от здравого смысла», «Заметки сквозь смех и слезы по украинской независимости». Це добре підготовлена, але псевдодовідка антиполітичного спрямування. Мета цієї довідки — відняти коріння, що існують у діаспорі. Стосуються ці довідки як мови, так і культури, науки, а також влади. Натомість пропагується все російське. Такий стан інформації може впливати на стан свідомості російських, українських і україномовних українців. Частина населення вже відмовилась бути українцями. Це робиться під тиском суспільства. Що в цій ситуації ми можемо зробити, маючи півгодинну, раз на місяць, передачу на телебаченні і півгодинну, раз у три місяці, на радіо? Ми звертались до Департаменту еміграції з пропозицією змінити цю ситуацію. Технічно забезпечити нашу групу, скажімо, камерою і монтажними засобами, але відповідь поки негативна. Маємо таке запитання: чи буде прийнята пропозиція нашого журналіста Ю. Понтія про збільшення потужностей трансляційних станцій українських програм? Є пропозиція тележурналіста щодо постійного обміну інформацією, мінімально матеріальної, але максимально правової підтримки з боку держави не тільки нашої діяльності, а й розвитку наших програм.

Богдан ЗАЛУГА (Швеція)

Шановні! Я дивлюсь на назву секції: «Формування інформаційного простору України та діаспори». Хтось з діаспори виступав? Я перший.

Мене турбує одна справа. Вбивства журналістів, які відбуваються і досі не розслідуються. Друге — відповідальність за наклепи. Але це не є злочин, за який людину саджають за ґрати. У Швеції є спеціальний закон, Закон гласності. Кожна людина — чи він журналіст, чи звичайна людина — має право піти до будь-якого уряду, крім спецслужб, і сказати: «Оце справа Івана Івановича, можна її подивитись?» І ніхто не сміє вам заборонити. Є такий закон в Україні?

Я хотів би сказати, що нас турбує нагонка за відьмами-журналістами. Журналіст своїми наклепами може зробити якийсь поворот. У Швеції була королева, вона поїхала у подорож по Заходу і там у неї журналіст бере інтерв'ю, питає про те, про інше, а в цей час гроза, блискавка. Він її питає: «Як тобі подобається буря». Вона відповідає: «Я люблю бурю». А «Я люблю бурю» перекладається в сексуальному значенні. Повинна бути відповідальність журналіста за написане.

Слід подумати, що необхідно зробити, щоб виправити негативізм в закордонних мас-медіа. Треба думати, яку передавати інформацію. На кожному журналістові лежить відповідальність. Ви впливаєте на громадську думку.

Я був в організації, яка захищала всіх бувших політв'язнів, які зараз сидять у нашій Верховній Раді, і ця організація стоїть на тому, щоб ввести смертну кару. Я зустрів п'ять журналістів, троє з них вважають, що ми ще не доросли, щоб заборонити смертну кару. Коли ж ми доростемо? То давайте доростемо. Змінійте суспільну думку. Держава має боронити життя людини, а не відбирати. Очевидно, тут маємо широке поле діяльності для юридичної праці.

Існує думка, що в Україні ви робите лише шантаж. Хочете, щоб вам платили гроші за Чорнобиль, хочете, щоб вам платили гроші за ядерну зброю і таке ін. Ну, добре. Має бути контакт. Вони мовчать. Надаємо допомогу Росії й іншим — знищити ці проблеми. Тому й вийшов указ уряду Швеції про пряму співпрацю з Україною. Там обговорюється питання коштів і таке ін. Вчора написав заяву в Міністерство закордонних справ Швеції — давайте побудуємо

тися. Одна справа створити нове агентство, ґрунтуючись на досвіді і зарубіжному, і нашому національному, інша справа, як кажуть, переходити з однієї колії на іншу, причому переходити у незвичній гострій конкуренції. Причому конкуренція, з одного боку, творча, а з іншого — фінансово-матеріальна. Тому самі розумієте, держава сьогодні не може через об'єктивні причини виділити достатньо коштів із 9 млн грн., які закладені в національний бюджет на 1997 р. Ця сума, в принципі, не повна, але дає можливість повністю закрити всі фінансові дірки. Але, як би там не було, сьогодні агентство разом з національною радіокомпанією, іномовленням є єдиною державною структурою, що має вихід на зарубіжну аудиторію, намагається говорити об'єктивно і правдиво про ті процеси, які відбуваються в Україні.

Як ми це робимо? Намагаємось тісніше працювати з виданнями нашої діаспори, закордонними радіостудіями. Розуміючи сьогоднішню ситуацію, ми безкоштовно надаємо інформацію таким виданням, як «Життя і церква» (Австралія), буквально вчора обговорили напрями співробітництва, видання в Придністров'ї, Польщі, «Нове життя» (Словаччина), «Українські новини» (Казахстан). Другий напрям — це поширення інформації через світові інформаційні агентства, з якими ми маємо угоди: з «Рейтер», «Сінхуа», «Ютар-тасс», білоруськими, литовським, естонським агентствами. Ще з кількома агентствами є така домовленість. Проте ви самі розумієте, що одна справа надавати їм нашу інформацію, наші матеріали, а інша — мати закінчений продукт, у вигляді якого ці матеріали поширюються. Одна з наших проблем — це збудувати комунікативну систему, за допомогою якої можна було б поширювати інформаційні матеріали про процеси, що відбуваються в Україні.

Напрямок — з-за кордону. Я переконаний, що сьогодні «Укрінформ» — єдиний представник українського масмедіа, який має зарубіжний рахунок. За власні кошти нам дуже важко утримувати 12 кореспондентів за кордоном. Звичайно, використовуємо свою стратегію. Маємо кореспондентів в Болгарії, США, Угорщині, Італії, Норвегії, Німеччині, країнах Балтії, Румунії, Сербії, Бельгії, Узбекистані. Буквально десь протягом одного-двох місяців наші кореспонденти будуть працювати в Молдові.

газет, що виходять мовою своєї національності, дуже мало. Щодо питання насильницької українізації, переслідування російської мови в Україні, так на 100 громадян української національності маємо сьогодні 7 примірників україномовних газет, а на 100 громадян російської — маємо 54 примірники газет і журналів, які виходять російською мовою. Мені сьогодні, з одного боку, гірко, але я й дуже радий. У багатьох виступах на Конгресі питання мови стояло як питання № 1. Якщо ми не будемо ініціювати чинне законодавство, ми можемо довести ситуацію до абсурду.

У двох словах хочу сказати про зміни і доповнення, які підготували для розгляду в Верховній Раді. Впроваджено декларації фінансових коштів для всіх засобів масової інформації і структур управління. Однак в декларації є зміни. Там 70 % друкованих засобів масової інформації зареєстровані як дво- і багатомовні українською мовою. 99 % з них виходять виключно російською мовою. Ми пропонуємо ввести законодавчу мову, згідно з якою 2/3 накладів усіх так званих двомовних газет повинні виходити українською мовою, третина — російською, англійською тощо. Ми хочемо ввести диференційований реєстраційний збір. Певний економічний пріоритет, протекціонізм для двомовних видань, зробив цей реєстраційний збір нульовим для українських видань, україномовних видань для дітей, юнацтва, молоді і від 100 до 200 необкладених податкових мінімумів для видань, які вже зараз зареєстровані в інших державах, а також видань, які користуються більш ніж на 50 % не власними матеріалами, а зарубіжними. Можливо, на перший погляд, це може здатися не дуже демократичним, але ми змушені так робити на користь українському інформаційному просторові. Дякую за увагу.

Віктор ЧАМАРА

Хочу сказати кілька слів про агентство «Укрінформ».

Незважаючи на ситуацію, що склалася, проблеми дуже перегукуються. Україна в нас одна, а те, з чим ми сьогодні зіткнулися, відбивається і на прибутку інформаційних агентств. Агентство в березні відзначатиме 80-річчя. Досвід, який є, життєві роки працівників, мабуть, і є складовою і тією складністю, з якою доводиться перебудовува-

щення підбору матеріалу, не вкладаючи нічого у власне виробництво, саме тут економіка перетинається із духовністю, з культурою, з багатьма іншими параметрами. Частина теле-, радіоорганізацій сьогодні не лише уникає добру мистецьких програм, а й уникає чіткого викладення визначення політичних програм. Це через відсутність вдумливої роботи з авторами, коментаторами. Зате присутні чіткі клини над українською мовою, глузування над нашими символами.

Є речі, які в нашому телевізійному та радіоефірі не сумісні з європейською свободою слова, з американською свободою слова. Все починається під егідою, навіть рубрикою в газеті: «Ще не вмерла Україна». І виходить, що все нормально. Я вже не кажу про неможливість економічного втручання. Жоден реєструючий орган не має права втручатися у політику друкованих засобів масової інформації, теле- і радіостанцій. Наше єдине право — подати до суду. Якщо якийсь засіб масової інформації закрили незаконно, маєте право звернутися до суду. Після розгляду справи через рік чинне законодавство через суд дозволяє відкритися під тією самою назвою. Відомий єдиний випадок, коли дійсно була закрита судом єдина справді незалежна газета, яка називалась «Пропозиція». Ще її називають справді незалежною тому, що її видавав колишній депутат Верховної Ради І. Макар — сам робив, сам друкував, сам писав. Газета видавалась невеличким накладом, але в результаті образи великих посадових осіб, їх гідності — прийняте судове рішення щодо припинення діяльності газети.

Я не хотів би зловживати вашим часом, я готовий відповісти на ваші запитання щодо партійної преси, стосовно книговидання, наприклад, національного видання, яке існує вже два роки. Сьогодні ми мали можливість побачити наші книжки, виставку книжок. Ми знаходимо шляхи, створюючи штучні. Один із способів — виймаючи з державного резерву нічим не поповнюючого паперу, видаємо видавництву, чим здешевлюємо і випускаємо книги.

Я хочу назвати цифри, що в результаті реалізації нашого чинного законодавства в інформаційній сфері висвітлювали стан тієї ситуації, яку в 1991 р. навіть не прогнозували. Якщо в 1993 р. питома вага україномовних газет становила 54 %, в 1994 — 41 %, то в 1995 — 40 %. За 1996 р. і перше півріччя 1997 р. питома вага україномовних газет зменшилась ще на 30 % від 40 %. На сьогодні в Україні

нальним телекомпаніям, національним радіокомпаніям, цього не дотримується. Жодних санкцій з цього приводу немає.

Весь штат Національної Ради — 72 особи. Центральний апарат і представники на місцях. Для порівняння, коли ми говоримо, що в нас багато чиновництва, аналогічна структура у Франції — де не існує проблем мови. Країна, в якій записано, що засоби масової інформації повинні бути виключно французькою мовою і кожна редакція зобов'язана плекати французьку мову. Там немає таких проблем, як у нас. Відтак є відповідна служба, яка відслідковує все, що йде по радіо, телебаченню на предмет дотримання чинного законодавства.

Стосовно телебачення і радіомовлення. На сьогоднішній день я дуже часто чую про необхідність повного і кінцевого роздержавлення преси, телебачення і радіо. На сьогоднішній день ми вже маємо на 80 % роздержавлене радіомовлення і на 66 % роздержавлене телебачення. Скажімо, в Києві працюють державні і недержавні радіостанції різних форм власності. На 380 годин щодобового радіомовлення лише 64 % здійснюється національною радіокомпанією України і Київською регіональною радіокомпанією. Тепер іде величезна пропагандистська компанія про те, щоб забрати третій мистецький, культурологічний канал українського радіо, і зробити його громадським радіомовленням.

Стосовно телебачення. По всіх каналах, ліцензійованих без євроспорту, без кабельного телебачення, ті, які мають ліцензію, із 128 годин телевізійного мовлення для нас у Києві є лише 26 годин, які виготовляються Національною телекомпанією України і Київською телекомпанією. Я думаю, що ці цифри вражають. Розмови про монополізм державних засобів масової інформації не мають під собою ніяких підстав.

Комерціалізація телебачення продовжує працювати на спрощений смак споживача. Певний стереотип. Як би не критикували державне телебачення, радіо — новини там ідуть із запізненням на кілька годин. Зате «Угадай мелодію», «Угадай загадку» та інше — все іде вчасно. Нерідко передачі ведуться лаmanoю мовою, лаmanoю мовою передаються вітання. Однак свобода слова, про яку говоримо, мабуть, потрібна. Необхідно щоб були і такі радіостанції. Коли вони створюються з комерційною метою для спро-

Я відійшов від тексту, але хотів би назвати декілька цифр. Сьогодні в Україні майже 6 тис. зареєстрованих друкованих засобів масової інформації.

Про тиражі. Разовий тираж наших газет загальнодержавного поширення близько 2 млн примірників. Це дуже мало. Це тільки разовий денний тираж. Підкреслюю — близько 2 млн примірників. З одного боку, це відсутність протекціоністської політики стосовно наших відновлених засобів масової інформації. Інститут інформації підготував цілий ряд законодавчих актів, які, може, і не залишились в переліку тих 17 країн світу, понад 200, які були опубліковані в засобах масової інформації і містили податок на додану вартість. І багато інших.

Дуже дорогий папір. Чому? Близько 78 % — закордонне виробництво. А ми майже 75 % можемо виробляти на своїх підприємствах. Більш ніж 5 років штучно затримується реконструкція Качинського целюлозно-паперового комбінату. На сьогоднішній день він має всього 20 %. Економічні інтереси впливають на інформаційні, інформаційні — на політичні. Я думаю, в подальшому дуже серйозними і не резонансними справами буде поліграфія і культурологія. Це той ринок, який на початку становлення нашої держави був тихо прихоплений не національним відділом або іншими державними структурами.

Повертаюсь до законодавства. У нас існує дві проблеми. З одного боку — вони надто демократичні, не надають пріоритету україномовним засобам масової інформації. Існує вірогідність у будь-якій державі протекціонізму стосовно вітчизняних засобів масової інформації, що також сприймалось як дуже демократична норма, що не враховувала державних інтересів. Виглядало це приблизно так. В невеличкій політичній редакції депутат вставав і казав: «Хай буде повна свобода слова, щоб жоден чиновник не міг нічого вирішувати». Ця повна свобода повернулася вже своїм протилежним боком.

Інша проблема — відсутність механізму дотримання чинного законодавства під невеликий обсяг статей, які вводять, об'єднують спектр проблем. У Законі «Про телебачення і радіомовлення» сказано, що на будь-якому каналі телевізійному, радіо, незалежно від загальнонаціонального, територіального чи поширеного на одне село, мінімум 50 % повинна бути продукція національного виробництва. Жодна компанія, окрім каналів, що належать націо-

жавної форми поширення. Видання різного характеру — від політичних, до еротичних. Це особа, яка ніяк не може визначити громадянство. Свого часу він був військово-службовцем Радянської Армії і служив у Латвії. Пізніше не пройшов тест на знання мови, не хоче вчити мову Балтійської держави. Повернувся сюди і не хоче брати громадянство України. Теж не хоче. Але він стає таким собі провінційним українським пресовим магнатом. Можна було б відслідкувати, звідки надходять гроші. Але це вже не сфера Міністерства інформації. Це сфера діяльності інших служб. На сьогоднішній день наші функції затверджує Адміністрація Президента, навіть спитати не може жоден з нас, звідки то воно.

Ще один приклад, який повинен вразити всіх учасників нашого «круглого столу». Магазин «Правда України» подав документи на перереєстрацію як спільне українсько-антігуанське підприємство. Тепер на 76 % Антігуанське підприємство буде визначати, якою має бути «Правда України».

Я маю зареєструвати згідно з чинним законодавством. Але я не зареєструю з однієї причини. У реєстраційних документах компанії вказано, що українській стороні належить 34 %. Якщо 76 % відняти від 100 % — залишається 24 %. Це пройшло поза увагою всіх державних та податкових органів, при реєстрації і відкритті банківського рахунку. Аж я помітив. Друга важлива причина — є довіреність шановного власника великого банку від цього підприємця, він доручив громадянину України все — купувати газету, продавати, засновувати підприємства, купувати нерухомість і багато чого іншого, тільки забувся це доручення легалізувати згідно з чинним законодавством. Нотаріально завірив. Підпис від того, хто довіряє, кому довіряє — ніким не завіривий. Стільки всього довіряється, а підпис не завіривий. Я так детально дивився не для того, щоб виглядати якимось чиновником, який не хоче, щоб у наші засоби масової інформації були залучені іноземні інвестиції. Я цим хочу сказати, як легко приходять у нашу державу, в наш інформаційний простір сумнівні гроші. Я нічого не маю проти Антігуанського підприємства. Але є довідки юридичного характеру, які засвідчують, де навіть на Антігуа вважають Україну такою зоною, де можна, поставивши якусь закарлючку, купувати нерухомість, відкривати газету. Це теж є наслідки тієї романтичної ситуації, яка була.

інтересів. Приймаючи закон про пресу чи інформацію, кожен мав на увазі лише своє видання, лише свою газету, або Руху, або Компартії, не усвідомлюючи, що він приймає умови гри на цьому інформаційному полі не лише для себе, а для всіх. Унікальне явище, супердемократичне. Жодна з країн, які називаємо країнами з розвинутою демократією, не мають такого демократичного законодавства. Стаття Закону проголошує, що право на засновника засобу масової інформації в Україні належить громадянам України, юридичним особам України, громадянам, юридичним особам зарубіжних країн, а також особам без громадянства. У самому тексті Закону ми віддаємо право формувати громадську думку в Україні, наші смаки, ми дозволяємо формувати політичну культуру нашої відносно молодої держави, не просто дозволяємо, а віддаємо право зарубіжним юридичним особам і навіть особам без громадянства. Така суто демократична норма проторила шлях на шпальти газет не українським журналістам, для цього в них немає можливостей, а відкрила дорогу структурам з явно кримінальним походженням. За 6 років нашої незалежності, враховуючи майже наполовину вільний інформаційний простір, до нас не прийшов жоден великий інформаційний матеріал. Ми з 1993 р. ведемо переговори. Ні «Херест», ні американські телевізійні програми, ні канадські, ні хтось інший з тих, хто визначає інформаційний фон, не прийшов на Україну, розуміючи, що таке законодавство, з одного боку, відкриває шлях, а з іншого — є небезпечним. До нас прийшли люди або без громадянства, або не зі своїми грішми. Через окремих громадян України, а також і не через громадян України вони засновують газети, журнали, теле-, радіокомпанії, не виступаючи з критикою проти Міністерства інформації, Держтелерадіо, національних агентств. І єдине, повинен діяти закон, якщо ми будуємо правову державу, або ми змінюємо закон, або ми маємо те, що маємо, як казав наш колишній президент. Бо іншого вдіяти в цій ситуації нам сьогодні не можна. Я міг би наводити багато прикладів, але вони — свідчення засобів масової інформації або вітчизняних аналітиків, які кажуть, що преса доживає останні дні, абсолютно не відповідають дійсності. Кожного тижня я реєструю не менше 40—50 різних газет і журналів. Кожного тижня. Я прошу не дивуватись. У нас є унікальні випадки, коли особа без громадянства у Вінницькій області зареєструвала вже 12 видавничьких видань загальної дер-

страждальності настільки нависає над нами, що може призвести до того, що покоління, яке приходить, нашими думками може бути відкинуте, тому що навряд чи комусь сподобається нація, яка весь час кимось погноблена, весь час у рабстві. Про досягнення, перемоги говоримо мало. Про досягнення інтелекту і духу майже не говоримо, не вміємо.

Але, очевидно, я теж вже перейшов на певний аналіз ситуації і наслідків цієї багатовікової інформаційно-культурної експансії і навіть рабства, однак давайте все ж таки повернемось до аналізу реальної ситуації в цифрах, фактах.

Зіновій КУЛИК

Слід зазначити, що Україна була одною з перших країн СНД і держав Східної Європи, в якій було прийнято Закон «Про інформацію телебачення і радіомовлення». Підкреслено становлення інформаційного простору нашої держави. Чому становлення? Тому що дуже часто наші аналітики ковзають по поверхні. Раніше, за радянських часів, видавалися класики марксизму-ленінізму, твори лідерів партії й уряду і, очевидно, була дуже спрощена уява, що є готовий папір, стоять готові видавництва і лише автоматично можна змінити тематичні вкладники і можна видавати твори Грушевського, класиків нашої літератури і тому подібне. Практика доводить, що це не так. Все є, бракує матеріальних засобів, щоб це зробити.

Аналогічна ситуація в газетах. Комерціалізація призвела до жахливої русифікації. Опрацьовано стереотип нашим народом і багатьма нашими журналістами, що цікаві, високі речі, бульварні речі ми повинні викладати лише російською мовою, інакше наш читач їх не сприйме. Діє пропагандистська машина. Пропагандистська машина надзвичайно інерційна. Жодними наказами, жодними перестановками кадрів, жодними іншими фактами цього не зробили. Комерційні системи спричиняються до того, що потрібні роки і роки для виховання нової генерації, власних державно мислячих теле- і радіожурналістів, щоб ми могли повністю оновити, сформувані український радіопростір.

У галузі законодавства теж було все тільки романтично. Депутати Верховної Ради минулих скликань наприймали закони, які коригують інформаційну діяльність України, тепер ще з вузькоогоістичних, або вузькопартійних

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА (секція)

М. БАТІГ

Шановні друзі! Тема нашого «круглого столу» — «Формування інформаційного простору України та українська діаспора». Цю тему треба було б розширити. Є чимало політичних домислів навколо інформаційного простору. Це поле відвертої ідеологічної боротьби, в тому числі й тих сил, які не бажають розквіту нашої держави. Цитуючи сьогоднішніх доповідачів на пленарному засіданні, я хотів би підкреслити, що інформаційний простір України — це теж простір філологічного терору, про який говорив І. Драч, і багато іншого. Якщо абстрагуватися, прийняти не одвічні зв'язки військово-політичні, а лише духовної сфери, я хотів би почати свій виступ з такого твердження. Академік Дзюба говорив, що ми перебуваємо в культурному колоніальному просторі. Я не згоден. Більше того, я хочу сказати, що доти, доки будуть існувати пропорційно культурний простір і духовний, мається на увазі церковний, годі говорити про повний суверенітет нашої держави. Для того, щоб підтвердити цю тезу, яка аж ніяк не протирічить ні інтеграційним процесам, ні нашому бажанню співпрацювати в галузі інформації, тобто ми повинні йти в руслі загальноєвропейських інформаційних процесів. Нам потрібні для цього справжні інформаційні служби...

Я просив би вас, шановні учасники «круглого столу», шановні колеги, якщо можна, після моєї короткої доповіді зосередитись на тому, що реально ми можемо спільно зробити. Критику в тому напрямку, що держава відвернулася і багато чого іншого, ми чуємо кожний день зі шпальт газет, з ефіру радіо і телебачення. Разом з тим, реальних пропозицій щодо поліпшення стану обмаль. Більше того, як правило, погоджуються взяти бюджетні кошти і реалізувати якийсь проект. Або видати книжку, енциклопедію, монографію, створити 1—2 газети чи журнали, ще один талановитий фільм, в якому будемо плакати над своєю історією, навіть текст нескладний, який підготували члени оргкомітету, починається зі слів: «Шість років незалежності нашої багатостраждальної України». Цей стереотип багато-

Інформація про Форум, роботу секції, підсумкові пропозиції буде доведена Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України до всіх торговельно-економічних місій України за кордоном.

6. Спрямувати зусилля української діаспори на поширення достовірної інформації про Батьківщину у державах перебування, особливо у країнах, де немає українських представництв. Там, де вони є, — звернутися до діаспори про допомогу у цій справі.

Залучати діаспору до активної співпраці з торговими палатами України за кордоном, українськими центрами, дипломатичними представництвами тощо.

7. Відкрити побільше українських офіційних представництв (особливо на величезній території Росії, в Австралії, Новій Зеландії тощо, де зовсім мало інформації про нашу державу). Сприяти закриттю усіх «білих плям» незнання України на планеті.

8. Спрямувати зусилля на розвиток системи туристичного бізнесу в Україні, поліпшення сервісного обслуговування туристів та гостей, належну рекламу тощо. Потенціал величезний: Карпати, Крим, Дніпровські круїзи і т. д.

9. Зрівняти права «закордонних українців» і «місцевих» в оплаті послуг. Спростити оформлення необхідних документів і віз туристам-українцям для приїзду на Батьківщину.

10. Вивчати проблеми, з якими зустрічаються бізнесмени при організуванні економічних зв'язків з Україною, інформувати про них державні інституції України і впливати на покращання умов для інвестування в Україні.

11. Для поживалення економічних зв'язків з Україною використовувати транскордонну співпрацю з сусідами України, де проживає автохтонне українське населення, яке знанням мови і ситуації в Україні може позитивно вплинути на розвиток контактів.

12. Посередництвом структур УВКР впливати на створення відповідних умов, які б стимулювали інвестування до прогресивних технологій в Україні та в транскордонних зонах.

13. Формою курсів виховувати нову генерацію економістів, які зуміють формувати власну концепцію розвитку економіки України. Запровадити економічні курси у школі.

Для реалізації наведених завдань організувати спеціальні представництва України у різних країнах світу (чи зобов'язати існуючі), щоб до їхньої роботи у ширшій мірі включати діаспору чи автохтонне українське населення, яке проживає за межами України.

ток. Ні ліцензій, нічого не потрібно. По-третє: розвантажити бюджет. Повністю приватизувати освіту, медицину. Все розвантажити. Чинowników поставити на результат від їх праці. Всі проблеми вирішувати в комплексі.

ПІДСУМКОВІ ПРОПОЗИЦІЇ **секції**

«РОЛЬ ДІАСПОРИ У РОЗБУДОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ПОСЕЛЕННЯ»

У роботі секції брали участь представники різних країн, де зараз проживають етнічні українці. Це, зокрема, такі країни: США, Канада, Австралія, Бразилія, Нідерланди, ФРН, Словаччина, Росія, Молдова, Білорусь, Польща, Латвія, Литва, Австрія, Чехія, Болгарія, Аргентина, Казахстан тощо.

Багато поважних запрошених було і з України, як з державних, так і з недержавних структур. Велика кількість виступаючих.

За словами учасників — наймасовіша секція. За забезпеченням інформаційними матеріалами серед інших — на першому місці.

ПРОПОНУЄМО:

1. Створити постійно діючий орган (по одному представнику від кожної країни), який розглядав би усі поточні питання та координував би зусилля української діаспори у напрямку допомоги в розбудові незалежної України. Запропоновано виступити на секції з цього приводу на підсумковому засіданні Форуму панові Черняку.

2. Створити акціонерний інвестиційний фонд української діаспори, не чекаючи інвестицій від чужинців, залучати внутрішні та зовнішні інвестиції українців.

3. Створити спільний банк української діаспори. Мета відома — допомогти незалежній Україні.

4. Познайомити з можливостями і потребами економіки України широкі кола бізнесменів усього світу через пресу, телебачення, радіо, іншу рекламу, дипломатичні представництва тощо.

5. Спрямувати бізнесменів не так на торгівлю споживчими товарами, як на поширення прогресивних технологій на місцях, де знаходиться сировинна і дешева робоча сила.

Іван ЩУРИК

Земля є товар

Дану проблему ми знаємо за горизонталлю і за вертикаллю. За горизонталлю — це правове поле, а за вертикаллю — це зв'язок макроекономіки з мікроекономікою. І ми розходимося тільки у визначенні їх причин, визначенні проблем. У визначенні механізмів ми розходимося повністю. Я пропоную саме той вихід, на перший погляд непопулярний, вирішити всі наші проблеми за допомогою емісії. Ви знаєте, що за рахунок того, що не видаються гроші, створено так звану стабільність гривні. Немає сумнівів щодо того, що Україна знаходиться в потенційно інфляційній економіці. І Уряд, і Національний банк не знають, що робити. Він робить все, щоб затягти час, щоб вимерли ті люди, яким положені пенсії, заощадження тощо. Я заявляю, що Україна має таку можливість, яку зробила нам наша біда, цей борг держави народу, можливість вийти із кризи, налагодити виробництво, звести інфляцію в потрібні параметри своїми власними силами.

Що це за механізм? На сьогодні визначено, що необхідно запустити в паралельний обіг суму в 40 млрд грн., це борг держави народу. 40 млрд в паралельний обіг — це гроші, тобто платіжні поручення. Ті гроші, які є, крутяться. Платіжні гроші ідуть в паралельний обіг, ідуть через державні скарбниці, розрахункові рахунки. Це для того, щоб максимально загнати гроші в безготівку. Тому що готівка створює інфляцію. І це зробить свою роботу. Всі питання необхідно вирішувати комплексно. Бачити їх комплексно.

В Україні існує проблема — немає людей, які бачать проблему глобально і можуть її вирішувати. У мене є пропозиція. Для діаспори питання — статус закордонних українців. Я пропоную надати подвійне громадянство тим, хто тут народився — тоді потягнуться сюди гроші. Крім того, у нас є такий ресурс, як земля, яка ще не стала товаром. Тому паралельно з випуском грошей запустити землю як товар — високоліквідний товар. І тут важливим є не лише, як спрацює виробництво, а й проблема людей. Є ще одна пропозиція: потрібно визнати, що ми невірно йдемо шляхом приватизації. Ми не дістали жодних доходів від неї. По-друге — податки. Ліквідувати всі податки, крім податку на прибу-

в цьому році очікується вихід України на міжнародний ринок. Ще одна новина. Недавно Верховною Радою прийнято зміни до Декрету про валютне регулювання. Це стало можливим завдяки стабілізації курсу іноземної валюти.

У травні минулого року заплановано проведення щорічних зборів Банку реконструкції і відродження. Завдань багато. Основне з них потребує великих коштів — це створення належних умов для реконструкції і побудови нових готелів у Києві. В Україні поряд з інвестуванням в різні галузі промисловості, сільське господарство почали активно працювати іноземні банки. Нашим Національним банком прийнято ряд рішень, якими спрощується процедура створення банків за участю іноземного капіталу. У нас на сьогодні організовані і діють 15 банків за участю іноземного капіталу.

Відомо, що в усіх країнах світу, за винятком найбільш розвинутих, діє регулювання потоків капіталу. Тобто в Україні, згідно з діючим Законом, вивіз капіталу потребує ліцензування з боку Національного банку. А з іншого боку, залучення в країну інвестицій також потребувало ліцензування Національного банку. З цього приводу було багато скарг з боку іноземних інвесторів, оскільки в даному випадку всі ризики несе кредитор, а Уряд не гарантує повернення. Зараз це все буде спрощено. Тобто зараз, якщо іноземний кредитор має бажання надати кредит українському підприємцю, він це може робити дуже спокійно, без будь-якої тяганини. Це коротко про ті моменти, що мають суттєвий вплив на покращання ситуації в Україні.

Тепер стосовно вексельного обігу. Уряд і Верховна Рада прийняли рішення щодо запровадження вексельної форми. Проте друкування векселів замість грошей не розв'яже платіжну кризу. Необхідно здійснення реформ. Сьогодні вже багато вдалося зробити. Курс стабілізувався. З боку макроекономічних показників фінансова стабільність досягнута. За Конституцією Україна зобов'язана зберегти банківську систему. Доти поки не буде створено власної повноцінної української банківської системи, сумарний капітал українських банків буде менший за першу п'ятірку російських банків.

Звичайно, виникає дуже багато питань, для розв'язання яких необхідні стабільні закони.

Але ми 70 років існували в іншій системі. Тому закони, які приймаються, не можуть бути оптимальними. Життя саме змушує їх змінюватися. Без інвестицій жодна економіка не може розвиватися.

вирішенню головного інвестиційного ресурсу — збереженню населення. Ми усвідомлюємо, що нам не обійтись без залучення іноземних інвесторів. Тим більше, що Україна оголосила свою відкриту економічну політику. Що саме зроблено останнім часом, щоб належний інвестиційний клімат був створений? Назвемо деякі чинники, щоб зорієнтуватися в тих подіях, які відбуваються зараз. Перший чинник — прийняття в березні минулого року Закону про режим іноземного інвестування. Які основні моменти? Насамперед, для іноземних інвесторів встановлений національний режим інвестиційної й іншої господарської діяльності. Цим Законом встановлено норму, згідно з якою протягом 10-и років з моменту прийняття Закону, якщо буде введено якесь спеціальне законодавство, яким будуть дещо погіршені умови для іноземного інвестора, цей інвестор має право протягом вказаного терміну користуватися нормами, передбаченими цим Законом. У Законі чітко зазначено заборону націоналізації іноземних інвестицій. Після сплати всіх видів податків і національних зборів гарантується безперешкодне перевезення за кордон усіх доходів, інших коштів в іноземній валюті. Встановлено право на відшкодування збитків, включаючи моральні, які були спричинені з боку державних органів управління. З моменту виникнення права на компенсацію таких збитків нараховуються відсотки на суму. В разі припинення в Україні інвестиційної діяльності, інвестор має право свої кошти перевезти до себе додому.

Другий чинник — проведення в минулому році в Україні грошової реформи. Завдяки проведенню цієї реформи вдалося приборкати гіперінфляцію, стабілізувати курс гривні до іноземної валюти. Важливим організаційним чинником є створення в квітні поточного року Консультативної ради з питань іноземних інвестицій в Україні при Президентові України, до складу якої залучено крім відомих економістів ряд відомих промислових угруповань.

Третій чинник — з метою запобігання спорів між іноземними інвесторами і органами виконавчої влади створено Палату незалежних експертів з питань інвестицій при Президентові України. Її очолює пан Шпек. Серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в Україні, та залучення іноземних інвестицій є зростання операцій з державними облигаціями та державними позиками. Україна також відмовилася від такого джерела фінансування з бюджету, як пряма емісія Національного банку. Не секрет, що

цього необхідно зробити? Насамперед: стабільний валютний курс, низький рівень інфляції, податкові реформи, реформи кредитної політики, відкритий доступ до кредитів, подолання платіжної кризи, формування фондового ринку, приватизація, що створює ефективного власника, подолання корупції, подолання вакханалії безвідповідальності, що існує в Україні. Це десять основних компонентів для створення сприятливого інвестиційного клімату. В Україні почався реальний процес самоорганізації знизу. І останнє: створення сприятливого інвестиційного клімату є основою для переходу до економічного зростання в Україні. Зараз в центрі економічної політики в Україні стоїть питання переходу до економічного зростання, що пов'язане із створенням сприятливого інвестиційного клімату. Якщо ми будемо вирішувати успішно проблему нагромадження в Україні капіталу, створимо умови для залучення іноземного капіталу, ми подолаємо кризу в Україні. На мою думку, ми погано використовуємо патріотизм діаспори. Зрозуміло, що вони бояться вкладати гроші через відсутність страхування, але в Україні введено страхування депозитів. Ті афери, які були з трастами, викликали недовіру населення, тому необхідна реформа банківської системи.

В Україні економічна політика була обмежена. Слід перейти до політики стимулювання й заохочення виробництва. Необхідно захистити внутрішній ринок України від остаточної руйнації, ввести певні заходи відносно тарифної політики. Україна буде на зовнішньому ринку тоді повноцінна, коли буде вирішена проблема структурної перебудови.

В. БОНДАРЬ

Інвестиційний клімат в Україні

Коротко розглянемо основні моменти, які мають суттєвий вплив на покращання інвестиційного клімату. Загальновідомо, що у зв'язку з дією цілого ряду чинників інвестиційні ресурси в Україні були значно послаблені, обсяги інвестицій катастрофічно впали, а без розвитку інвестиційної діяльності держава не має перспективи. Тому зараз ключовим завданням нашого Уряду, Національного банку є створення таких умов, які б у першу чергу сприяли

РОЛЬ ДІАСПОРИ В РОЗБУДОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ПОСЕЛЕННЯ (секція)

Володимир ЧЕРНЯК

Економічні проблеми України

Після розпаду радянської системи і прийняття Україною незалежності виникли доволі сприятливі умови для українського капіталу. Однак існують певні проблеми. Наведемо концептуальні роздуми стосовно економічної ситуації в країні, її основних проблем та деяких шляхів вивчення.

Основною найбільш жагучою економічною проблемою України є проблема капіталу, проблема його нестачі. Разом з тим існує парадокс, що це штучна нестача. Економічна катастрофа в Україні дуже дезорганізована. Вона не є неминучою, але є фатальною. Якби була інша політика, не було б тієї ситуації, що склалася. Капіталу не вистачає, інвестицій немає. Якщо інвестиції не підуть в Україну, звідки взятись виходу з кризи? Відомо, що 3 млрд доларів знаходяться поза банківським обігом, 10—12 млрд доларів у руках населення і 20 млрд доларів українського походження — за кордоном. 35 млрд доларів українського походження працюють не на економіку України. А наше керівництво бігає по світі і просить 1,5—2 млрд доларів кредиту. Основна причина того, що так склалося — це економічна політика. Я поділяю думку, що фактично в Україні криза влади. Всі інші кризи — похідні. Це неефективність влади, нездатність влади вирішувати проблеми. Які ж економічні важелі вирішення проблеми капіталу в Україні? Необхідно працювати на позитиви. В Україні є багато підприємців, які, незважаючи на важкі умови, успішно працюють. Зараз основною ланкою економічних реформ в країні є створення сприятливого інвестиційного клімату. Якщо буде створено сприятливий економічний клімат в Україні, то це дасть поштовх процесам.

Існує проблема нагромадження капіталу, яка не вирішується, або вирішується дуже повільно. Основна ланка — це створення сприятливого інвестиційного клімату. Що для

що є вирішальним у зміцненні державної незалежності, відродженні і зміцненні демократичних засад розвитку суспільства, безболісного, соціально спрямованого переходу до ринкової економіки.

4. Майбутнє України сьогодні вирішується в процесі виховання підростаючих поколінь — від дошкільця до вищої школи. В цьому процесі вирішальна роль належить Міністерствам культури, освіти, інформації, оборони, сім'ї і молоді та ін. Тому учасники секції вважають за необхідне рекомендувати державним та громадським інституціям України утворити Координаційну Раду при Уряді з проблем національно-громадянського виховання підростаючих поколінь: виховання громадянськості як системної характеристики особистості, що усвідомлює свої права і обов'язки щодо українського суспільства; розповсюдження серед молоді громадянських основ і демократичної системи цінностей; формування індивідуального досвіду активних і відповідальних дій в демократичному суспільстві.

5. Учасники секції вважають за необхідне: ухвалення законодавства на підтримку меценатства й спонсорства та організацій, діяльність яких не скерована на одержання комерційного прибутку, створення реальних податкових пільг для установ освіти і культури; на підготовку і прийняття Верховною Радою: «Закону про підтримання сім'ї», яка є і залишається природним середовищем формування національно-патріотичної свідомості та самосвідомості, «Закону про попередження насильства над дітьми», оскільки авторитарність у передачі молодому поколінню соціального досвіду веде до прямо протилежного результату.

6. Секція підтримує акції, скеровані на збереження національної культурної спадщини і висловлює всіляку підтримку планам відбудови визначної пам'ятки українського народу — Золотоверхого Михайлівського монастиря XII ст., що має стати символом єдності українського народу в переддень 2000-річчя від Різдва Христового.

Секція відзначає, що від часу проведення I Всесвітнього форуму українців у розвиткові національної культури і освіти відбулися помітні позитивні зрушення. Вперше в новітній історії у незалежній Україні подолано розірваність нашої культури і освіти на «материкову» й «діаспорну», вперше наша освіта і культура долає комплекс колоніальної неповноструктурності.

Учасники секції вважають, що головним завданням II-го Всесвітнього форуму українців є визначення пріоритетних напрямів та завдань світового українства в контексті нового етапу державотворення. Подія ця неординарна. Вона є надзвичайно важливою для України в національному, духовно-культурному, політичному та міжнародному вимірах.

Ми маємо свою державу. На сучасному етапі її відродження завдання полягає в тому, щоб закріпити її незалежність, зміцнити її демократичну систему, забезпечити безболісний перехід до ринкової економіки.

Усвідомлюючи важливість згуртування зусиль і волі світового українства для етнічної ідентифікації, розвитку й прогресивного становлення освіти та культури, учасники секції внесли близько сотні пропозицій, узагальнення яких знайшло своє віддзеркалення в прийнятій на секції ухвалі:

1. Формуючи державну етнополітику та виконуючи Державну програму «Українська діаспора на період до 2000-го року» державним інституціям та громадським організаціям необхідно врахувати те, що діаспора чекає від Української держави моральної та матеріальної підтримки, укладення довготривалих угод з країнами, де мешкають українці.

2. Вважаємо за необхідне відродження Української держави будувати безпосередньо на національному ґрунті, відмовитися від механічного перенесення концепцій суспільного розвитку Заходу на соціально-культурний простір України. Натура української людини, її ментальність створювалися протягом багатьох сторіч і на те хороше, прекрасне і розумне, що було і залишається в народній душі, слід спиратися, а не покладати надії на західні чи східні стандарти життєдіяльності людини.

3. Просити Президента України, Верховну Раду, Уряд звернути особливу увагу на безумовну пріоритетність розвитку культури, освіти та науки як важливого засобу духовного виробництва суспільства, як людського капіталу,

7. Відновлення наукових зв'язків України з Росією, для нашого регіону — це зв'язок із Сибірським відділенням Російської академії наук.

8. Активізація місіонерської діяльності української церкви в Росії, бо духовне відродження українців в Росії повинно починатися з почутого слова Божого на рідній мові.

9. Активізація в Росії діяльності громадських українських організацій, продовження роботи по створенню українських національно-культурних автономій, створення Федеральної української національно-культурної автономії.

Назріла потреба мати в Україні державну програму з підтримки світового українського руху, особливо детально розроблену по відношенню до найчисленнішої діаспори — російської.

Хай живе вічно і процвітає українська держава! Боже, храни Україну!

РЕЗОЛЮЦІЯ

секції

«ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВИТИ І КУЛЬТУРИ»

*У роботі секції взяло участь 166 делегатів і гостей
II Всесвітнього форуму українців*

Було заслухано 6 доповідей.

Предметом обговорення і дискусій учасників стали:

Критерії та умови збереження етнічної ідентичності в діаспорному середовищі;

Українська діаспора як об'єкт державної етнополітики України;

Майбутнє освіти в незалежній Україні;

Феномен українського етносу, освітньо-культурні аспекти;

Освіта, культура і громадянське суспільство;

Національна ідея в системі духовних цінностей;

Місце української діаспори у творенні національної освіти і культури;

Культура міжетнічного спілкування та взаємодія етносів сучасної України;

Взаємодія раціонального та ірраціонального у формуванні світоглядних орієнтацій молоді.

імпульс в своєму розвитку у 30-ті роки, то ми не втратили б так багато.

На жаль, численні українські громадські організації в Росії та Об'єднання Українців Росії не можуть похвалитися успіхами в справі відродження національної самосвідомості українців, бо фактично в умовах інформаційної ізоляції, відсутності належної підтримки від громадських і державних установ України руками сотень навіть найактивніших людей цю справу не вирішити. Не хочеться бути песимістом, але без зміни відношення України до східної діаспори із «співчутливо-відокремленого» на «активно-впливове» в Росії через 2—3 покоління не буде жодних проблем українства, бо не стане людей, які вважати-муть себе українцями.

Яких умов вимагає, на мій погляд, відродження самосвідомості українців в Росії? З них найголовнішими є:

1. Зміцнення ваги молоді української держави на світовій політичній та економічній арені, найкоріше вирішення своїх внутрішніх проблем шляхом скорішого проведення економічних реформ, які перетворили б Україну на державу з високим добробутом і соціальним захистом населення. Щоб не українці їхали в Росію на заробітки, а навпаки, і щоб у кожного російського українця була гордість за свою етнічну Батьківщину;

2. Якнайшвидше вирішення російсько-українських проблем шляхом укладання відповідних угод, в яких будуть ставитися і вирішуватися питання, перефразуючи термін, придуманий російськими політиками, «україномовного населення Росії».

3. Налагодження прямих економічних і культурних зв'язків з областями Росії шляхом підписання відповідних угод з їх адміністраціями.

4. Надання Україною гуманітарної (і не тільки) допомоги українським громадським організаціям Росії у галузі культури і освіти.

5. Створення інформаційного українського простору в Росії шляхом організації радіо- і телетрансляції на території Росії, що впливатиме і на формування громадської думки в Росії стосовно України і серед своїх російських українців.

6. Створення мережі торгових представництв, консулятів, кореспондентських пунктів у Росії.

Ми також дякуємо Президенту України Леоніду Кучмі, Уряду і Верховній Раді України за розуміння важливості збереження зв'язків між діаспорою і Україною, ролі діаспори у встановленні політичних, економічних зв'язків України і країн поселення, свідомством якого і є скликання II Всесвітнього форуму українців!

Проблеми українства в Росії розглядалися на I Всесвітньому форумі, на I Конгресі українців Росії, ми їх продовжуємо розглядати і зараз. Змінилися деякі умови, насамперед, Україна з держави, яка тільки починала своє становлення у світі, стала відомою європейською державою, з поглядами якої вже рахуються навіть такі держави, як США та Росія. На сьогодні діяльність українства у Росії має і правову основу — прийнято Закон «Про національно-культурну автономію». Отож і рішення, які ми приймемо на нашому Форумі, повинні спиратися на нові політичні, економічні і соціальні умови.

Найважливішим питанням сьогодні є збереження етнічної ідентичності українців в Росії. Протягом століть царат боровся з українством всіма засобами, вдаючись навіть до заборони рідної мови. Майже такими, а мабуть, і гіршими методами оперувала радянська влада. Така політика хоч і не змогла винищити все українство, але призвела до низької самосвідомості українців навіть у самій Україні. Стан української мови і культури в Україні ми добре пам'ятаємо — значна кількість міського населення розмовляла російською мовою, а ще більша — на такому суржику, що лише нагадував українську мову. Поступово справи змінюються на краще. Тож треба дякувати Богові, що Радянська імперія розпалася, а Україна стала незалежною державою — це врятувало нашу рідну мову і культуру!

Кожен нарід, що є національною меншиною, і який живе в середовищі панівного в країні етносу, поступово втрачає свої позиції в сфері культури і освіти без належної державної підтримки. Так і українці, проживаючи в російськомовному середовищі, постійно втрачали, насамперед, свою мову, традиції, звичаї, врешті культуру і власну етнічну ідентичність.

Процес інформаційного вибуху в другій половині XX ст. негативно вплинув на збереження української культури і мови в Росії. Русифікація українського етносу посилилася безмежно. Коли б у Росії збереглися ті вогнища культури й освіти, які виникли ще при цараті і отримали значний

У нас працює 8 шкіл, 4 середні школи і 4 ліцеї, навчається до 3 тис. дітей. Навчання йде українською мовою. Найстаріша школа середня, в наступному році виповниться 40 років з дня її заснування.

На Форумі є багато наших випускників. Перемишль записав в історію багато суттєвих речей.

У нас в гімназії вчилася онука сестри Т. Шевченка. Те, про що говоримо, це той стрижень, який створює майбутнє. Протягом 40 років виховали нове покоління нашої інтелігенції, яка задає тон нашій громаді. Серед неї є професори вищих навчальних закладів, юристи. Наша польська українська громада у 80-х роках знову відбудовувала західну діаспору. Коли поїхали в Канаду, Америку, то там — суттєві освітні школи. Коли я став директором школи в Перемишлі, то приїжджали представники зі Львова.

Я дивлюсь ваше телебачення і радіо. Я щоденний обсерватор ваших подій. Між Польщею і Україною підписано договір про співпрацю. На жаль, він не виконується. Ми просили Міністерство, щоб договір виконувався не вашим коштом. Щоб виконувались завдання, які бере на себе польське Міністерство освіти: забезпечення підручниками; організація курсів для українських вчителів; можливість поступати у ваш вуз без вступних іспитів. Для нас це дуже важливо.

Хотілось ще сказати відносно перспектив української освіти. Доки українець не заговорить українською мовою, то не буде добра і не зможемо сподіватися цивілізованої європейської держави. Шануймо себе, будемо ми горді з себе.

І третя справа. Говорилося про ідеологію. Нам не потрібна ідеологія. Потрібні серце і душа. Не дайте знищити програму з гуманітарності. Перед усім треба виховувати людину, а потім давати знання. Людина більш вартісна норма від дитинства і до смерті.

Дуже дякую.

Володимир МАНОВИЧ (Росія)

Вельмишановні панове!

Дозвольте мені передати вітання і поздоровлення з нагоди 6-ї річниці незалежності України і відкриття II Всесвітнього форуму від українського земляцтва Новосибірська.

Він відтворив і доповнив їх даними вже у діаспорі. Був професором у Вільному Українському Університеті. Йдеться про загальні методи навчання. На таких методах можна виховувати справжнього патріота України. Ці праці повинні вийти на початку року у Києві. Я думаю, що ви відчуваєте потребу і брак таких творів в Україні. Є й інші твори, які призначені до видання. Все це розбивається у зв'язку із фінансуванням. Міністерство освіти не виявило зацікавленості, щоб випустити книжки за гроші міністерства. Попередній міністр з радістю сприймав спадщину проф. Ващенка. У державі існують державні і громадські інститути. Належить до громадських інститутів і товариство ім. Ващенка. Це товариство має перспективи для своєї праці. На заході робиться чимало для відродження духовності на підставі спадщини, а не тим шляхом, який був протягом 70-и років.

Хотів звернути увагу на один момент. На Тернопільщині діяла молодіжна організація «Тризуб», яку організувала молодь. Державні чиновники вирішили її ліквідувати. Це є ганебний вчинок з боку тих, хто до цього причетний. Вважаю це за вчинок, який треба репарувати. Необхідно, щоб надали можливість молоді, щоб вона була вихована в національному патріотичному дусі.

Як говорив педагог Ушинський, є чотири підвалини:

1. Народність. Найважливіший чинник — мова. Немає мови, то зникає нація.

2. Релігія. Без виховання морального не будемо мати патріота, якого потребує Україна. Мусимо уважно дивитись, кого виховуємо і як.

3. Любов до праці.

4. Наука.

Всі вони творять людину, яку чекають. Ми є другими легенями Європи. Думаймо про те, щоб ці легені були здорові, чисті. Дякую за увагу.

Юліан БАК (Польща)

Дорогі співвітчизники, шановні колеги освітяни!

Я директор комплексу українських шкіл в Перемишлі — Польща. Хочу дещо сказати про нашу школу і про майбутнє української освіти, але не знаю, чи вкладусь у п'ять хвилин. Польська громада українців нараховує 300 тис. чол.

В кінці хочу подякувати всім, що як делегат українців з Румунії перший раз побував у Києві на цьому Форумі. Вчора і сьогодні багато побачив, послухав. Буду підвищувати свідомість людей і знаю, що переді мною стоять великі завдання.

Омелян КОВАЛЬ (Бельгія)

Файна президія, вельмишановні пані і панове, делегати і учасники II Всесвітнього форуму українців!

Я представляю бельгійську делегацію. Я був колись студентом професора Ващенка.

Дозвольте привітати вас від імені бельгійської діаспори, яка нараховує 3 тис. душ. Спір між католиками і православними трактується на одному рівні, але вони ставляться з пошаною один до одного. Якби в Україні прийшли до такої злагоди, то не було б проблем, які заважають у вихованні й просуванні до української мети. Нас турбують факти і дії в Україні, які мусять турбувати нас всіх. Як голова молодіжної організації знаю, яке велике значення надають молоді. Хочу назвати кілька чинників: родина, молодіжна організація, школа, церква. Це духовне середовище, серед якого повинна виховуватись молодь.

Нас проймає хвилювання за українську державу, оскільки немає належної уваги до молоді. Останні декрети, заходи, щоб реформувати школярство, показують, що це антишкільна політика. Як можна збільшувати кількість учнів на одного викладача. Так, є певна норма в світі. Виховувати треба не отару, а індивідуума.

Сьогодні пролунали дуже гарні слова з уст вищих чиновників, що треба добиватися відродження української духовності. Я не мислю, щоб на основі тих норм, які насаджувались 75 років, можна відродити українську духовність. Її можна відродити на основі класики. Ми мусимо повернутись до джерел, якими є класика: К. Ушинський, Грінченко, Русова, Волошин, які своїми працями залишили капітал, на якому необхідно вирощувати молоде покоління. Це праці проф. Г. Ващенка, його перші твори були видані тут, на Україні. Далі йдуть твори, за які його зняли з кафедри педагогічного інституту у Полтаві і він мусив видаватися за кордоном. У державних бібліотеках його творів не можна знайти. Вони були випущені у 1928 р.

Велику надію покладаємо на можливість програми українського телебачення. Зараз вже створено програму телебачення, а ще з'явилася можливість відкриття такої програми на радіо. Управління «Просвіти» Берестейщини вважає, що настав час домагатися відкриття Центру в Мінську та Кобрині. Тепер ми можемо констатувати, що все, чого домагалися, добивалися, досягнуто. Створено незалежну державу. Необхідно зробити все можливе і неможливе, щоб люди читали пресу, дивилися телебачення, нормально вчилися в українській школі. Слава українцям всіх країн світу!

Вікентій НІКОЛАЙЧУК (Румунія)

Вельмишановні делегати і гості!
Я українець з Румунії.

Щодо збереження ідентичності, то ви погодитесь зі мною, що зберегти мову, рідну мову, важко. І щоб українська національна меншина у Румунії вивчала мову, користувалася нею у родині, школі, церкві, треба мати певні умови. Українці Румунії живуть у чотирьох зонах компактно. В дійсності їх є 300 тис. чол. За переписом 1992 р. стало 77 тис. чол. Виходить, свідомість громадян Румунії українського походження низька. Інтелігенція українського походження повинна багато працювати, щоб підняти рівень свідомості. У нас в 70-и місцевостях живуть українці. У 28-и вивчають українську мову як предмет. У нашій зоні, Мойщині, 70 шкіл. Для цих шкіл готують відповідно професорів, вчителів. Державна адміністрація нам багато допомагає. Багато дітей з Румунії навчаються в Україні. Потрібно, щоб Україна допомагала учням українського походження в отриманні освіти. Нам допомагають, але в основному це Чернівецька область, Івано-Франківськ, Львів. Треба сказати, що як немає шкіл, церков, то нічого не можна зробити.

6 травня 1997 р. відкрили пам'ятник козакам Запорізької Січі у Верхніх Дунавцях, є у нас і Нижні Дунавці. Була відправлена служба рідною мовою. Я, як депутат, буду боротися, щоб у кожній місцевості служба правилася українською мовою.

жуються наші діти. Я взяла психолога, який довів, що багатомовність не заважає розвитку дитини. Російську мову прийшлося брати, щоб збільшити приток до школи.

У нас 230 дітей. Рекомендуємо формувати учнівський колектив, починаючи з перших класів. Ми взяли в перші класи учнів, поступово вони доросли до 7 класів. Це і все, що я хотіла вам сказати. З свого боку готова до співпраці. Нам допомагають студії з Канади. У Латвії вже відкрито двері для проведення семінару. Якщо будете готові, то і ми готові провести такий семінар на базі школи.

Михайло ПЕТРУКОВИЧ (Білорусь)

Шановні українці!

Товариство «Просвіта» взяло завдання по відродженню національної свідомості в поліській культурі. Домагаємося того, щоб наша мова, пісня вільно лунали. У нас на Поліссі проводили свята, козацькі забави та ін. На Україні виступали наші ансамблі.

Є свята, які проводяться щорічно у м. Ковелі. Приїжджають мистецькі колективи з Луцька, Рівно та ін. Велику допомогу надає посольство. Д. Осипенко передав книгу.

Велику роль у відродженні української мови відіграє видання газети «Берестейський край». Дбаємо про збереження історії українського Полісся. Це сьогодні І. Хміль, С. Семенюк. А ще треба долучити українських революціонерів, українську душу О. Стороженка, який знайшов вічний спочинок. У цьому зв'язку, як відображається набуток цих письменників у назвах вулиць? Поки що нічого з того не вийшло. Пропозиція Л. Дайка, який у виступі на І Конгресі українців світу радив, вимагав від всіх нас, щоб жили пам'ять про тисячі вояків і цивільних людей, які загинули у ворожих таборах і тюрмах.

Повертаючись до тематики нашого засідання відзначу, що Берестейщина і сьогодні багата на таланти. У Варшаві живе поет Лабський, який нещодавно надіслав два томи поезій. Українською мовою пишуть і наші поети.

Ми співпрацюємо з членами університету, вищих установ України. Часто пише нам В. Горбачук. Нещодавно була надрукована його стаття. Зберігся генетичний код, який був закладений в Галицько-Волинському князівстві, код українського народу.

Перше, коли говоримо про збереження етнічної ідентичності, то наше завдання — інтегруватись в середовище, в якому живемо, і все це поєднати. Я написала такого листа до Естонії.

Необхідні документи: концепція школи. Це національна школа і її завдання — це інтеграція в естонське суспільство через єдину культуру.

Школа двомовна: латишсько-українська. Аналогів таких шкіл багато, де основна мова є державною: Данія, Канада, Швеція.

Друге, тут школа, на основі положення про державну школу, рекомендована як школа подовженого дня, оскільки діти в більшості російськомовні.

Практикуємо на 22 вчителі: один латиш, один українець. Основні предмети викладаються латишською мовою.

Третє, учбові плани і учбові програми. Українську програму беремо як основну. Велике прохання до науковців. Дуже важко у 5-му класі дати українську мову. Повинні бути адаптована програма і підручники.

Педагогічний склад в ідеалі двомовний. Українське посольство в Латвії не має викладача, який би вільно володів латиською і українською мовами.

Приміщення під школу — це найголовніша проблема. Для того, щоб отримати приміщення, довелося працювати 7 років на рівні уряду. Пережили величезний тиск російської преси, але школа є. Обов'язково окреме приміщення, якщо клас, то тільки в латиській школі. Спробували так само зробити в Естонії в російській школі. Дати інтенсивний блок неможливо, оскільки немає середовища. Необхідне окреме приміщення, навіть дитячий садок.

Матеріально-технічне забезпечення надає держава. У нас немає в продажу українських книжок, підручників. Я хочу подякувати окремим товаришам за допомогу. Даємо мову через зарубіжну літературу.

Наступне, мотивована заява до Міністра освіти Латвії та місцевих владних структур, посилаючись на міжнародне право, законодавство Латвії. Йдеться про ті моменти урядової угоди, де говориться про сприяння розвитку української культури за кордоном.

Бажано мати заяву від батьків, але це дуже важко. У нас склалася ситуація: для того щоб інтегруватись у середовищі, нам дали великий блок латиської мови. Батьки не уявляють, як дитина буде сприймати цей великий блок мов. До нас приходили лікарі, щоб подивитись, як переванта-

порушень і, навпаки, висока культура, глибокі знання історії свого народу, його звичаїв, традицій є важливою перепорою на шляху злочинів.

Вивчення історії України є одним із найважливіших компонентів професійної підготовки спеціалістів. Адже успішне здійснення ними службових функцій можливе тільки за умов знання та врахування усієї сукупності етнічних, геополітичних, соціальних, громадських, духовних, побутових чинників суспільного й особистого життя в їх розвитку. Саме такі чинники визначають стан правопорядку, зміст законів, можливості та засоби їх реалізації.

Курс історії України відіграє важливу методологічну та методичну роль. Він вивчає не окремі компоненти, а всі сторони життя народу в комплексі і в хронологічному розвитку. Такий підхід дає можливість уникнути хибної обмеженості, прогалин у професійній підготовці майбутніх фахівців, в тому числі й працівників правоохоронних органів, запобігати однобічності навчального процесу. Ми маємо забезпечувати значно різнобічнішу підготовку працівників, які могли б творчо здійснювати відповідні функції, в тому числі й самостійне керівництво державними структурами та правоохоронною діяльністю.

При цьому повинно враховуватися, що вивчення історії України в середніх і середніх спеціальних навчальних закладах дає початковий, не достатній для фахівців з вищою освітою обсяг знань, обмежену, відповідно до вікових особливостей учнів, інформацію, викладання ведеться з серйозними недоліками. Вивчення у вузах історії України, як і інших предметів, що входять до шкільної програми (основи права, українська та іноземні мови, інформатика, фізкультура, філософія т. ін.), спрямоване на отримання майбутнім фахівцем того обсягу знань, який обов'язково необхідно мати випускникові вузу. Це, зокрема, забезпечується і більш високим теоретичним та методологічним рівнем викладання, об'ємнішим і складнішим потоком інформації.

Лідія КРАВЧЕНКО (Латвія)

Добрий день панство!

До нас звертаються дуже багато країн, які хочуть відкрити у себе українські школи. Я структурно зачитаю рекомендації, які дала в Естонії.

ник вузу. Це значною мірою змінило б весь підхід до освіти. Зберігаючи можливості для розмаїття вищої освіти, самостійності вузу, стандарт має виступати як загальнорегулюючий початок, гарантувати необхідний рівень знань, за які ручається держава, видаючи диплом єдиного зразка. Слід відзначити, що розробка і впровадження державних стандартів надто затягнулася.

Підвищення рівня викладання гуманітарних наук має здійснюватися на новітній методологічній базі. Необхідно перейти від «закритої» моноідеологічної методології до принципу плюралізму наукових підходів і методів. Відкритість до іноваційних точок зору, толерантне ставлення до оригінальних ідей та концепцій сприятиме з'ясуванню істини в процесі творчої дискусії, діалогових формах навчання.

Зокрема, вивчення «Історії України» покликане формувати у слухачів цілісну картину минулого свого народу в контексті світового історичного процесу, виховувати їх як патріотів Батьківщини, сприяти подоланню історичного невігластва, запобігати вульгарній юридизованій однобокості, психологічному несприйняттю української суверенної держави, забезпечувати національну спрямованість підготовки кадрів.

Викладання цієї навчальної дисципліни має забезпечити глибоке вивчення процесу виникнення і розвитку українського етносу як автохтонного на своїй землі, прищепити глибокі знання української історії як основи патріотизму, почуття гордості за незалежність народу України, що є передумовою усвідомлення конституційного обов'язку захисту Вітчизни, охороні безпеки і прав громадян, суспільних інтересів.

Така роль даного курсу набуває особливої ваги у зв'язку з тим, що розбудова незалежної Української держави перебуває на початковому етапі, при фактичній відсутності у більшості громадян, в т. ч. слухачів академії, достатньої обізнаності з історичним досвідом, тисячолітніми традиціями народу.

Знання історії свого народу потрібне для формування високих моральних якостей майбутніх спеціалістів будь-якого фаху, в т. ч. працівників органів внутрішніх справ, забезпечення застосування ними своєї юридичної і фахової підготовки та спеціальних навичок для захисту законів і правопорядку, а не на порушення їх. Історичне невігластво, бездуховність створюють середовище для право-

їх вимог вища школа здійснює історичну, філософську, політологічну, економічну, соціологічну, культурологічну, психолого-педагогічну підготовку, надає системою знань та навичок, що забезпечують здоровий спосіб життя і спрямовані на зміцнення здоров'я особистості.

У вузах всіх рівнів акредитації ці напрями забезпечуються шляхом вивчення відповідних наук в їх систематичному й повному вигляді. Це — історія України в контексті світового розвитку, філософія, основи економічної теорії, політологія, соціологія, українська та зарубіжна культура, правознавство, українська мова, іноземні мови, фізична культура, основи соціоекології, психологія і педагогіка, навчальні курси по вибору студентів (обсяг годин встановлюється вузом, факультетом), в т. ч. релігієзнавство, етика, естетика та ін. При цьому мінімальний обсяг навчальних годин з цих дисциплін повинен складати не менше 1/3 навчального часу (в тому числі до 15 % цього обсягу для самостійної роботи студентів). У вузах, що готують фахівців-гуманітаріїв, час вивчення профільних для даної спеціальності професійних і спеціальних наук не повинен впливати на обсяг викладання загальногуманітарних. Важливе значення має забезпечення національного, українознавчого характеру викладання згаданих навчальних дисциплін. Гуманітарний аспект має бути присутнім і при викладанні професійних і спеціальних наук, в т. ч. у формі вивчення окремих курсів (управління технічними і природними системами, ергономіка, сучасне природознавство, інформатика тощо).

Необхідно передбачати введення єдиного комплексного державного екзамену для випускників усіх вузів з основних гуманітарних наук: історії України, філософії, політології, права, економіки (в екзаменаційному білеті можна поєднати питання різних дисциплін).

Викладання гуманітарних наук у вузах має здійснюватися на основі освітніх стандартів, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Навчальним закладам надані значні академічні свободи — свобода викладання, свобода дослідження, свобода навчання, можливість самостійно будувати навчальну і наукову роботу. Випускники при цьому отримують диплом загальнодержавного зразка як гарантію певного рівня підготовки фахівця. За таких умов державний стандарт обов'язково мав би мінімум знань, якими повинен володіти випуск-

Першочергову роль тут відіграють кафедри гуманітарного профілю вузів, фахівці-викладачі соціально-економічних наук. Вони знайомлять підростаюче покоління з історією свого народу в контексті розвитку світової цивілізації, з іншими національними інтелектуальними здобутками та відповідними досягненнями всього людства. Їх функція важлива — виховання у молоді патріотизму, високих гуманістичних якостей, людяності, норм цивілізованого співжиття і злагоди.

Здійснення таких завдань вимагає глибоких змін і в змісті, і в методиці викладання, і в дослідницькій роботі, і в формах гуманітарної освіти.

Насамперед йдеться про забезпечення безперервності освітянського процесу. Загальна середня школа розвиває нахили і здібності дитини, озброює її початками гуманітарних знань. Обсяги останніх відповідають можливостям дитячого організму до сприйняття певного обсягу інформації. На цій підставі здійснюється первісне професійне самовизначення.

Вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну і практичну підготовку. У вузі молода людина опановує гуманітарні науки в повному обсязі відповідних національних і світових досягнень. Тут виробляється вміння застосовувати ці знання в різних видах професійної та соціальної діяльності.

Йдеться про здобуття певного кваліфікаційного рівня для спеціаліста гуманітарного, соціально-економічного спрямування. Випускнику інженерного, аграрного чи іншого вузькоспеціального вузу гуманітарна підготовка дає можливість долати штучну відокремленість природничих, технологічних знань від людинознавчих. Відновлення органічних зв'язків технічної і гуманітарної освіти формує дійсно всебічну особистість, здатну аналізувати й вирішувати проблеми життя людини, суспільства, природи, техніки в їх взаємодії й взаємозалежності. Для випускників вузів силових відомств високий рівень загальноісторичної, філософської та іншої гуманітарної підготовки є передумовою високого патріотизму, необхідним компонентом успішної професійної діяльності.

Важливе значення для визначення змісту, принципів, форм і методів гуманітаризації освітянського процесу має здійснення «Концептуальних засад гуманітарної освіти в Україні», затверджені Міносвіти України. Відповідно до

ток громади й особи відповідно вимогам творчого життя. Потрібне виховання, що тільки й має змогу дати нам нове громадянство...».

Віктор ШЕВЧЕНКО

Проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої освіти в Україні

Корінні зміни в історичній долі українського народу, відродження його державності обумовили необхідність глибокого реформування системи освіти, в т. ч. вищої. Здобуття повної незалежності, поворот до демократії, до ринкових відносин, до прав і свобод людини знайшли своє відображення і в переосмисленні місця і ролі освіти в суспільстві. Нове розуміння її значення, змісту і перспектив закріплені в Конституції, Законі «Про освіту», відповідних Указах Президента України. Право на освіту, в т. ч. вищу, є невід'ємною складовою частиною прав і свобод, гідних умов життя кожного нашого громадянина. Здійснення цього конституційного положення тісно пов'язано із реалізацією інших вимог Основного Закону. Йдеться, зокрема, про ст. 11, згідно з якою держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, прогресу всіх корінних народів і національних меншин в Україні.

Ці законодавчі акти, реалії нашого життя обумовлюють перегляд концептуального підходу і стосовно вищої школи. Ще не так давно робота вузів, як за змістом, так і за обсягом, була цілком підпорядкована якісним і кількісним потребам адміністративно-командної системи, конкретним галузям планового народного господарства. Нині в освіті на перший план виходить гуманістично-творча місія. Головною метою її є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності, її розумових і фізичних здібностей. Вища освіта має відігравати важливу роль у формуванні громадян, здатних до збагачення інтелектуальної та матеріальної скарбниці народу, ефективної розбудови держави, забезпечення достойного місця кожного в нашому суспільстві. Саме у вузах готується нова генерація української інтелігенції, ядро національної інтелектуальної еліти.

та спортивних осередків, за відсутності того звичайного для наших шкіл і вузів давлячого контролю, що є важким наслідком тоталітарної доби. За умови створення різного типу спортивних клубів можна було б вирішити багато проблем, пов'язаних з природним потягом молоді до групових дій, яке в періоди соціальних криз дуже часто реалізується через кримінальні структури.

6.6. Перебудова системи виховання на основі демократичних засад — сімейної, шкільної, педагогіки вищої школи — передбачає насамперед створення умов, за яких би учень, студент діяв як суб'єкт власного самовиховання, самовдосконалення. Цього можна досягти, як вірно зауважує О. Вишневський у своїх педагогічних нарисах «Сучасне українське виховання»: «...розірвавши (або послабивши) лінію прямої взаємодії виховника і вихованця та націливши кожного з них на виконання своїх різних функцій: учень самовиховується, виховник допомагає йому в цих намаганнях».

6.7. Підсумовуючи сказане вище, можна стверджувати, що вирішальною умовою національно-громадянського виховання є інтеграція зусиль сім'ї, державних інституцій, українства в цілому в реалізації основної мети: виховання життєво активного, гуманістично спрямованого громадянина демократичного суспільства, який у своїй життєдіяльності керувався б національно-культурними та вселюдськими вартостями.

Реалізація цієї мети можлива через послідовне вирішення на кожному із вікових етапів трьох основних завдань: а) розвиток індивідуальності дитини, її фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку; б) формування особистості як системоутворювальної якості, що опосередковує її взаємодію із соціумом; в) виховання громадянськості як інтегральної характеристики особистості, що обумовлює характер її взаємодії з державою, суспільством в цілому. Саме ці завдання знаходяться на межі індивідуальних потреб вихованця та вимог українського суспільства.

Хотілося б завершити свій виступ словами Софії Русової: «...Кайдани поневолення не так легко скидаються, вчорашні раби не можуть відразу переіменитися на вільних громадян, та й колишні несвідомі отари людей не стають відразу свідомим громадянством. Для такої великої зміни потрібен не тільки час, що завжди посуває наперед розви-

нерідко викривлених і хибних життєвих взірців. Офіційні органи преси пропагують цінності багатства й бізнесу як найвищі моральні ідеали. Звичайно, європейський раціоналізм забезпечує людині матеріальний успіх, проте не може забезпечити їй душевної рівноваги і спокою, гармонії життя. Як засвідчують спостереження, сучасні європейці боляче переносять вакуум ідеалів, починають горячково шукати Бога, часто збиваючись на манівці сектантства та різних модерних філософсько-релігійних доктрин.

6.4. Визнання примату чуттєво-духовного перед матеріально-споживацьким у сфері виховання. Ідеальні феномени існують об'єктивно, як аспекти світу, незалежно від індивідуальної свідомості, і їх об'єктивне існування, в свою чергу, є вирішальним для пояснення індивідуальної свідомості. Довкілля, що оточує нас, представлено як єдина сукупність взаємодіючих енергетичних потоків із своїми якісними і кількісними характеристиками. Всі живі й неживі предмети і явища навколо нас, а також всі види феноменів, які ми називаємо нематеріальними (емоції, думки, традиції, звичаєвість, культура і т. п.), мають енергетичні поля, що несуть певну інформацію, яка опредмечується в формі якостей людської душі, в рівнях духовного розвитку особистості. Результати наукових досліджень дають підставу стверджувати: рівень духовного розвитку людини обумовлює не лише рівні соціального і психічного, але навіть фізичного розвитку людини.

Ось чому предметом особливої турботи має стати ціннісно-орієнтаційна структура індивідуальності молодого людини: спрямованість, сталість і дієвість цінностей як вищої диспозиційної підсистеми особистості; процес усвідомлення самого себе, свого минулого і теперішнього; пошук і знаходження в ієрархізованому ціннісному просторі варіанту сенсу життя; врівноваження турботи про власне життя з трансцендентальним, ідеєю чи ідеалом, що переступає і перевищує межі життя.

6.5. Сьогодні для навчально-виховних закладів основоположним є поєднання української національної традиції і національного ідеалу виховання, що впливають з ідеї практичного державотворення. Саме тому демократії та патріотизму молодь слід вчити не тільки і не стільки на уроках та лекціях, скільки через сприяння учнівському та студентському самоврядуванню, створенню патріотичних

забезпечення і повинна нести відповідальність за створення належних умов для цього. Вона має виступати основним джерелом емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних цінностей прийдешнім поколінням. Саме тут закладаються підвалини національно-громадянської ідентифікації. З перших хвилин появи людини на світ образи батьків, знайомих, квартири, іграшок, меблів, одягу, звуків, мови — активно включаються в будівництво віртуальної реальності дитини і дає новий сплав, недоступний баченню і розумінню посторонніх, навіть близьких людей. У зв'язку із сказаним, є гостра необхідність прийняття Верховною Радою України «Закону про підтримку сім'ї». До речі, подібний Закон прийнято в США ще у 80-ті роки.

6.2. Важливою умовою посилення виховного впливу навчально-виховних закладів на процес національно-громадянської ідентифікації є визнання пріоритету виховання перед освітою в усіх закладах Міністерства освіти. Свого часу К. Д. Ушинський підкреслював, що виховання є більш важливою категорією, а освіта лише одним із засобів виховання. Сама по собі вона є лише нагромадженням інтелектуального потенціалу, гімнастикою розуму, накопиченням знань, умінь і навичок, тоді як виховання створює умови для розвитку індивідуальності людини, формування її як особистості, зміцнює і закріплює її громадянську позицію.

6.3. Відмова від механічного перенесення педагогічних технологічних систем Заходу на соціально-культурний простір України. Натура людини, її ментальність створювалися протягом багатьох сторіч. І на те хороше, прекрасне і розумне, що було і залишається в народній душі, слід спиратися, а не покладати надії на зміст і технологічні прийоми виховання в західній культурі або на зміну зовнішніх умов життя за західними чи східними стандартами, що, до речі, штучно нав'язується українському суспільству. Член французької академії, генеральний секретар Міжнародної ради з філософії і гуманітарних наук Жан де Ормесон, характеризуючи західний спосіб життя, писав: «...Що ми маємо на Заході? Хліб, вино, можливість подорожувати, пенсійне забезпечення, гроші... Але ми зубожіли, зруйнувалися духовно... Ми як духовна сутність перестали існувати; ні в що не віримо». Сьогодні у виховній роботі яскраво простежується тенденція до вестенізації американського виховного процесу, пропаганда західних,

5.6. На рівні суспільства недостатня увага приділяється аналізу джерел духовного зростання особистості. Як правильно зауважує проф. М. Боришевський у статті «Актуальні проблеми гуманізації педагогічного процесу», в засобах масової інформації і комунікацій досить мало висвітлюються ті невичерпні виховні можливості, які містять в собі православна віра як одна з можливих світоглядних орієнтацій особистості. Саме православна віра стимулює вихованця самостійно аналізувати свою поведінку, своє ставлення до батьків, ровесників, до навчання, праці, до виконання своїх обов'язків, результат цього — успішно формується здатність до рефлексії, котра є базою формування відповідальності за власні вчинки перед людьми та самим собою, ґрунтом для формування совісті.

Наше суспільство поки що не відмовилося від примату матеріального над духовним у сфері виховання. Розмивання радянських традицій та відсутність свідомих демократичних громадянських цінностей та ідеалів прискорило процес виникнення ціннісного вакууму. На жаль, цей вакуум досить повільно заповнюється необхідними соціальними інститутами, спроможними запропонувати сучасні смислоцінні орієнтири та ідеали. Криза самовизначення охопила нині діючі соціальні інститути, призвела до мінімізації їх впливу на процеси, які відбуваються у молодіжному середовищі, де нині спостерігається формування двох типів світогляду — індивідуалістичного (крайній споживацький егоїзм) та фрустраційного (крайні форми агресії).

Далі. Як відомо, у вихованні громадян нашої, як і будь-якої іншої держави, велике значення має національна ідея. Комплекс національної неповноцінності, що притаманний частині наших громадян, понівеченість національної самосвідомості, що побутує в суспільстві, — значно ускладнює процес виховання підростаючого покоління, формування такої особистості, якій притаманний високий рівень національної самосвідомості у поєднанні з глибоким усвідомленням своєї відповідальності за власні вчинки перед своїми співвітчизниками, перед Батьківщиною.

6. Шлях посилення позитивних і подолання негативних тенденцій в процесах національно-громадянської ідентифікації підростаючого покоління.

6.1. Максимум уваги з боку державних і громадських організацій вихованню дитини в сім'ї. Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального

назвати системою життєзабезпечення кожної дитини, що «приходить в життя». Зусилля різноманітних державних інституцій, підприємств, фахівців щодо створення сприятливих умов розвитку і виховання дітей або слабко пов'язані між собою або взагалі відірвані одне від одного.

Значною перешкодою в розвитку індивідуальності дитини, формування її як особистості та виховання громадянськості є визнання пріоритету освіти перед вихованням. Громадській думці постійно нав'язується ідея про те, що найбільш важливим в житті є знання. Вважається, що в економіці, політиці, в будь-яких інших сферах справи стоять погано тому, що відсутній справжній професіоналізм. Однак професіоналізм, якщо він з самого початку не зорієнтований соціально і духовно, схильний не до добра, а до зла. Один із великих фізиків нашого віку М. Бонн на схилі років дійшов висновку, що неспроможність старого ідеалу полягає в служінні істині і це є добром само по собі. Світові події пробудили його від цього «чудового сну».

Саме тому сучасна організація навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, де домінує навчання, а не виховання, не створює умов для самореалізації потенційних можливостей кожної дитини. Дидактизм педагогічної свідомості значної більшості вчителів зводиться до невміння і небажання бачити в навчальному процесі важливу, але все-таки одну із складових частин загального виховного процесу, фундаментом якого є не лише науково-логічний шлях набуття індивідуального досвіду, але значно більшою мірою почуттєво-образний. Про вихованість школяра частіше судять за рівнем його успішності, а не за рівнем його фізичного, психічного, соціального і духовно-розвитку.

На жаль, значна частина вчителів та вихователів, погоджуючись на словах з необхідністю і можливістю надавати учням право на самостійність, в реальному педагогічному процесі проявляють помітний консерватизм, небажання, а то й відсутність психологічної готовності відмовитися від своїх виключних прав бути єдиним, неподільним суб'єктом виховного процесу.

Підсумовуючи сказане вище, можна стверджувати: до цього часу в Україні не розбудована така педагогічна система, яка б гармонійно поєднувала інтереси підростаючої особистості та інтереси суспільного розвитку в умовах перехідного періоду.

рактер взаємодії по лінії «індивід-соціум», є багатомірність людини, яка одночасно виступає: а) як суб'єкт (носії певного виду вчинкової активності, «розпорядник» власних дій); б) як особистість (представник певної соціальної групи, що віддзеркалює у своїй свідомості її специфіку); в) як індивідуальність (носії унікальних, самобутніх і неповторних рис фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку).

5.3. Однією із причин проблем, що виникали в молодіжному середовищі, є відсутність серйозних кроків на шляху взаємної адаптації суспільства і навчально-виховних закладів, відсутність пошуків нової парадигми виховання й освіти. Як наслідок цього — розрив між школою і суспільством, що має тенденцію до посилення і веде до подальшого відчуження школи від суспільства, учня від школи і вчителя від учня. Ці об'єктивні причини на сьогодні значно посилюються несприятливою соціально-психологічною ситуацією виховання дітей в сім'ї, в навчально-виховних закладах, засобами масової інформації та комунікацій.

5.4. В умовах родини однією з причин незадовільного розвитку національно-патріотичної свідомості є психолого-педагогічна безграмотність батьків, безвідповідальне ставлення окремої їх частини до соціального і духовного розвитку своєї дитини. Адже відомо, що саме в родині закладається ґрунт майбутнього ставлення молодого людини до світу; саме тут формується життєвий оптимізм чи песимізм, довіра до себе і до життя, ставлення до етносу, нації, держави. Якщо в сім'ї панує українська культура і мова, рідні звичаї, якщо батьки виявляють прихильність до всього українського — до пісні, книжки, одягу, влаштування помешкання і т. п., то буде закладено міцний фундамент національно-громадянської ідентифікації, виховання патріотичних почуттів, формуванню в людині механізмів самоконтролю, самокорекції, самообмеження, самоорієнтації — і не під впливом страху, а на основі власного погляду на життя, особистої волі та розуму.

5.5. На державному рівні, на жаль, відсутня єдина, цілісна, науково обґрунтована система необхідних і достатніх дій щодо забезпечення прав дитини народитися здоровою, вижити і мати необхідні соціально-психологічні умови для розвитку її індивідуальності, формуванню її як особистості, виховання громадянина демократичного суспільства. Немає того, що за своєю глибиною суттю можна

Не є високим відсоток тих, хто, безумовно, схвалює демократію як основу устрою молодіжного життя.

Безперечне бажання залишитися в Україні показали лише трохи більше третини респондентів. Більшість хотіла б стати громадянами Німеччини, США. Тікати від труднощів у своїй державі мають намір 20 % молодих людей.

Така в загальних рисах картина національно-громадянської ідентифікації молоді в сучасних умовах відродження української держави.

5. Де шукати причини низького рівня національно-громадянської ідентифікації учнівської та студентської молоді?

5.1. Якщо абстрагуватися від екологічних та антропологічних кризових явищ в Україні, від ганебно низького рівня матеріального забезпечення, а зосередитися на власне психолого-педагогічній стороні проблеми, то можна із впевненістю сказати, що в основі критичного стану, в якому опинилося наше підростаюче покоління, лежить повний крах основоположних ідей так званої «радянської педагогіки», основним ідеологічним принципом якої був, по-суті, принцип, сформульований «народним академіком» Трофимом Лисенко: «В нашому Радянському Союзі люди не народжуються. Народжуються організми. А люди в нас робляться — трактористи, мотористи, академіки, вчені і так далше. І це без всякої ідеологічної чортовини — генетики з її реакційною теорією спадковості».

Завдяки цьому принципу педагогічна наука і освітня практика були позбавлені фундаментальних висновків класичної педагогіки, яка веде свій родовід від митрополита Іларіона, Володимира Мономаха, Івана Вишенського, Петра Могили, К. Ушинського, Г. Сковороди, П. Юркевича, Т. Шевченка, І. Франка та багатьох інших.

5.2. Значною перешкодою в розбудові продуктивної, науково обґрунтованої педагогічної системи стала культурно-історична концепція розвитку, що розглядала лише один його напрям — від суспільного до індивідуального, при цьому ігнорувався другий напрям — від індивідуального до суспільного.

Як відомо, розвиток індивіда відбувається під впливом двох протилежних тенденцій — прагнення до наслідування оточуючим і самоактивності, намагання виділитися із соціального середовища. Не враховувався той факт, що одним із важливих чинників, що визначає динамічний ха-

спортивними молодіжними організаціями (11 % належить до них), що засвідчує факт посилення прагнення молоді до занять спортом, до фізичного самовдосконалення, яке дуже часто не знаходить у суспільстві адекватної реакції і розуміння. Разом з тим, 47 % тих, хто прагне до організованого соціального молодіжного середовища, яке ґрунтується на спільних спортивних захопленнях.

Не користуючись правом обирати, учнівська молодь, одночасно демонструє використання цього права виявляти своє ставлення до ситуації через невихід до урни. Негативним є нерозуміння, а швидше «невідчужання» молоддю значущості державних інститутів, персонального складу правлячих кіл для просування суспільних процесів у тому напрямку, в якому б хотіла прямувати молодь. 5 % учнівської молоді вже зараз не збирається брати участь у виборах, а серед студентів 23 % цим правом вже не користуються.

Дуже низький відсоток тих, хто вважає за необхідне виконати свій обов'язок і відслужити в армії (лише 5 %). Ці дані можна трактувати однозначно як правовий нігілізм нашої молоді.

Є певні проблеми з економічною поведінкою нашої молоді, яка в основному виявляє серйозне ставлення до свого майбутнього, готова вкладати гроші у бізнес або навчання. Разом з тим не дуже відчутний тут громадянський патріотизм, що його можна побачити у відповідях на питання: «Коли б у вас раптом з'явилася чимала сума грошей, щоб ви з ними зробили?»

Невисока репутація наших банків та нашої освіти не викликає у молоді великого бажання витратити гроші на освіту в Україні. У порівнянні з прагненням вчитися за кордоном таких бажаючих, за даними Інституту соціальної і політичної психології АПН України, в п'ять разів менше. З банками ситуація ще гірша — готовність тримати гроші в наших банках виявив приблизно один десятий з тих, хто має намір у випадку їхньої появи покласти їх на збереження. Решта респондентів надає перевагу Швейцарському банку або іншим закордонним банківським установам.

Безумовну готовність виконувати свій обов'язок щодо сплати податків продемонстрували лише 18 %. Серед студентів, порівняно із школярами, посилюється тенденція щодо формування негативної податкової свідомості і бажання уникати сплачувати податки незалежно від їх розмірів.

ної характеристики індивіда, що опосередковує його взаємодію із найближчим соціальним доквіллям (родиною, референтною групою, первинним колективом тощо). І, нарешті, формування особистості неможливе без достатнього розвитку індивідуальності дитини — її фізичних, соціальних і духовних потенцій, синтетивним періодом розвитку яких виступає дошкільний і молодший шкільний вік.

3. Індикаторами і конкретними показниками національно-громадянської позиції молодого людини можуть бути: активне бажання спрямовувати свій життєвий шлях на відродження української держави; належність (або бажання належати) до патріотичної політичної чи громадської організації; рівень потенційної виборчої активності, готовність користуватися своїм правом на участь у виборах; готовність до патріотичних форм поведінки в ситуації незадовільного стану справ в державі; надання переваг товарам вітчизняного виробництва перед іноземними; ставлення до податків у державі як показника законслухняності в економічній сфері; негативне ставлення до обрання громадянства іншої країни; активна участь в учнівському або студентському самоврядуванні як показника ставлення до процесів демократизації взагалі; оцінка свого самопочуття як громадянина незалежної України, що виступає інтегральним показником стосунків в системі «людина—держава».

4. Виходячи із такого розуміння національно-громадянської ідентифікації, зробимо спробу дати хоча б загальну характеристику національно-громадянської ідентифікації учнівської та студентської молоді в сучасній молодій українській державі, користуючись даними Інституту соціальної і політичної психології АПН України, а також результатами вивчення рівнів громадсько-корисної та суспільно-політичної активності старшокласників в окремих регіонах України.

Картина в цілому неприваблива. Так, виявлено досить низьку інтегрованість учнівської та студентської молоді у патріотичні молодіжні організації, відсутність бажання інтегруватися в певні суспільні інституції (молоді партійні осередки, молодий Рух та ін.). Лише серед молодих галичан 6 % є членами молодіжних партійних та патріотичних організацій, тоді як 42 % молодих людей не належить до жодного із молодіжних угруповань. Молодь не ототожнює патріотизм ні з якою з існуючих партій. Дещо краще із

перехід до ринкової економіки. Одним із шляхів для цього має стати національно-громадянське виховання підростаючих поколінь, виховання громадянськості як системної характеристики особистості, що усвідомлює свої права і обов'язки щодо українського суспільства, держави; розповсюдження серед молоді громадянських основ і демократичної системи цінностей; формування індивідуального досвіду активних і відповідальних дій в демократичному суспільстві.

1. Передусім декілька слів щодо змісту тих понять, що подані в заголовку. Ідентифікація розглядається нами як процес у часі і кінцевий результат у просторі. Як процес — це дуже часто неусвідомлене емоційно-когнітивне ототожнення суб'єктом себе з іншим суб'єктом, соціальною групою, етносом, державою, а також включення у свій внутрішній світ й прийняття як власних їх норм, цінностей, зразків.

Як результат — національно-громадянське самовизначення особистості (національно-громадянська позиція), що знаходить свій зовнішній вияв у соціально-комунікативній, громадсько-корисній та суспільно-політичній активності, а також — в активності, спрямованій на самопізнання, самооцінку, самоставлення, самовдосконалення в контексті національно-громадянської самосвідомості. Основними складниками її є емоції і почуття; той чи інший рівень самосвідомості; особисті, сімейні, громадянські, національні та абсолютні вартості (істина — в пізнанні; користь і доцільність — в праці; любов — у спілкуванні; добро — у ціннісно-орієнтовній за змістом і сумісній за формою діяльності; творчість — у загальній життєдіяльності); соціальні вміння і навички.

Національно-громадянська ідентифікація — ототожнення себе з нацією, громадянським суспільством; «об'єднання» з ними; бачення себе активним суб'єктом відродження української державності; погруження себе в енергоінформаційний простір народів, що населяють Україну. Психологічною основою національно-громадянської ідентифікації є готовність суб'єкта переживати свій зв'язок з українським народом, діяти стосовно нього так, немов би цим народом є він сам.

2. Як зазначалося вище, ідентифікація є процесом, що розгортається в часі. У зв'язку з цим, підґрунтям національно-громадянської ідентифікації є достатньо сформований у підлітковому віці рівень особистості, як інтеграль-

2. Посприяти, тобто допомогти, організувати літні курси у діаспорах із надсиланням туди як фахівців, так і дітей або молоді, щоб таким способом діаспору пов'язати і між собою і з Україною.

3. Обміном засобів масового інформування між усіма нами посприяти постійному контактуванню і не дозволити, щоб жодна громада українців у світі потерпіла занепаду, бо саме всі ми, розсіяні по світі, повинні бути афірматорами української національної ідентичності і України як держави, а це розуміємо як своєрідний вид взаємодопомоги у боротьбі за самозбереження.

Окремо хочеться підкреслити щодо просторів колишньої Югославії — розуміти наше положення, що нас розірвано на три держави, а ми все ще занадто пов'язані один з одним. Щоб Україна однаково ставилась до нас, незважаючи на те, чиї форми були змушені одягати і яким урядам коритися. Сподіваємось, що настануть кращі часи і припиниться наше розсіювання.

Так само просимо український Уряд, коли йдеться про організовані поїздки в Україну, не трактувати нас як іноземних туристів, а як домашніх, бо ми так себе і почувуємо, і таким способом дати можливість частіше навідувати рідні місцевості наших предків, історичні та культурні пам'ятки України, бо це для нас своєрідні криниці священної водиці, що нададуть нам сили для національного збереження.

Олександр КИРИЧУК

Національно-громадянська ідентифікація молоді: проблеми та шляхи їх розв'язання

Вельмишановне зібрання!

Метою нашого II-го Всесвітнього форуму українців є визначення пріоритетних напрямів та завдань світового українства в контексті нового етапу державотворення. Подія ця неординарна. Вона є надзвичайно важливою для України в національному, духовно-культурному, політичному та міжнародному вимірах.

Ми маємо свою державу. На сучасному етапі її відродження завдання полягає в тому, щоб закріпити її незалежність, зміцнити її демократику, забезпечити безболісний

Нова спроба національного відродження починається 1989 р. із заснування Товариства української мови, літератури і культури Воеводини, з тими самими завданнями, що мала перед собою і «Просвіта», і Українська рада. Відстоюючи ці головні завдання, а це в першу чергу відновити навчання рідною мовою, покращити діяльність товариств, відновити інформування. Товариство стає співзасновником Союзу русинів і українців Югославії, вимагаючи, щоб наші насущні потреби залишалися пріоритетними. Виявилось, що пріоритети Союзу щось зовсім інше.

Товариство продовжує свою діяльність. У найприкріпших умовах, уникаючи конфронтацій, стає ініціатором навчання рідною мовою, що й здійснено в Кулі, хоча слід сказати, що в умовах війни і розпаду колишньої спільної держави українська громада не лише числено зменшилась, а головне — залишилась без тих кадрів, які могли чимало зробити. Нові кадри, стипендисти України (йдеться про українців) найчастіше повертаються, переоцінюючи свої знання і здібності, часто більш шанують свої дипломи, ніж працю, яка стоїть перед ними. Ті, що очі до праці — вже покинули її або будуть змушені це зробити через різні зловживання та зневаги.

Обмежені можливості, невирішений статус та інші питання щодо інформування в тижневих радіопередачах заставило Товариство розпочати видання часопису «Українське слово», яке має завдання пригадати наше сторічне минуле, ознайомити із славною історією України, з її велетнями, і поінформувати, точніше тривало зазначити все те важливе, що діється у нас. Сподіваємося, що ця клопітка праця не буде марною.

З чим аж ніяк не можемо погодитись, так це з тим, що нам закидають про якусь там регіональну ідентичність. Велика більшість з нас знає або дізналася, з якого повіту, міста чи села сьогоднішньої Тернопільщини, Львівщини або Івано-Франківщини походять їхні предки. Старші ще зберегли ту саму мову, якою розмовляють в селах на цих просторах. Ще менш погоджуємося, щоб нас підводили під якесь псевдонаукове і фарисейське поняття «третьої міграції».

Розуміючи, що в кожного свої клопоти, можливості і бажання, висловлюємо свої пропозиції цьому шановному Форуму і Україні:

1. Щорічно проводити зустрічі молоді й дітей з усіх діаспор, як задля ознайомлення з Україною, так і міжособистого знайомства.

учасником, а ще більше об'єктивним свідком більшості подій української громади у Боснії та Славонії, аж поки все не припинила війна 1941 р.

У перших повоєнних роках економічної скрути і політичного однодумства довоєнну «Просвіту» неможливо було відновити, бо «провід був клерикальний». Однак на короткий час відновлено кілька самодіяльних гуртків, скоріше як прикрасу більш національної рівноправності, ніж задоволення основних національних потреб. Навчання рідної мови як предмета було організовано лише в с. Лішня, що тривало три роки, бо розпочалося нове розпорошування українців на простори Воеводини, Славонії. По містах та в селах, колись наймасовіших наших осередках, молодих і дітей стає все менше, передовсім з причин колективізації.

Так, протягом 10 років численність української громади в Боснії стала наполовину меншою. Натомість на просторах Воеводини і Східньої Славонії утворюються нові, більш масові осередки. В містах і околицях Славонського Броду, Вуковару, Осієку, Інджії, Сремської Мітровиці, Кули, Вербасу, Нового Саду, Білгороду починають знову від нічого.

Помітний занепад у культурно-національному житті триває до 1964 р., коли з приводу великого ювілею Шевченка зародилася ініціатива культурного відродження. Вже наступного року організовано першу зустріч молоді. З'явилися ідеї і плоди відновлювання і заснування гуртків і товариств. Після заснування Української регіональної ради в Банялуці в листопаді 1965 р. Рада стає ініціатором організованого навчання рідної мови для українських дітей. Викладачі навчались мови разом з дітьми, підручники були подаровані з Пряшева, а радіопередачі та одна сторінка українською мовою в русинському тижневику «Руске слово» інформують, що діється в школах та самодіяльних гуртках. Все це діється в майже цілковитій ізоляції і від України, і від західної діаспори. Наперекір усім труднощам досягнуто завидних результатів, хоча Раду зводять на формальність, а підручники оцінюють як ідейно-педагогічно недоцільними.

Новий занепад починається 1971 р. а закінчується 1974 р. конституційними змінами, коли одні отримали все, а українцям скасували навчання мови. Товариства зазнають занепаду, бо нас немає в списку народностей.

розсіяло нас у понад 90 пунктів, у більш етнічне і більш конфесійне середовище, де важко було зберігати свої національні й духовні традиції.

Вже з перших років життя в біді українці відразу після стріхи над головою гуртуються і засновують перші парафії, будують невеличкі церкви, просячи Львівську митрополію вислати їм перших священників. Так, до 1914 р. засновано чотири парафії з кількома філіями, найбільш за допомогою митрополита А. Шептицького, який їх навідує три рази, надаючи підштовху й духовної сили, щоб подолати всі труднощі. Разом із цим, українці дбають і про власну культуру, засновуючи 1907 р. першу читальню «Просвіти» в с. Лішня, яку легалізовано два роки пізніше з центром у Пряворі.

Дбайливих і чесних, їх все більше шанує і корінне населення, яке спочатку на їхню господарність і злагоду дивилось із заздрістю, щоб поступово навчатися всьому найкращому.

Весь цей час і церква, і «Просвіта» ведуть постійну боротьбу за краще становище. Так, Боснійський деканат УГКЦ весь час бореться проти різних утисків, а вимагання Апостольської адміністрації триває протягом 20 років. Вона легально існує лише два роки, а вже у 1924 р. потрапляє до Крижевецької єпархії.

Подібну боротьбу веде і «Просвіта», вимагаючи обіцяні права щодо відкриття українських шкіл і обіцяних стипендій. Наперекір усім труднощам «Просвіта» розгортає широку діяльність, як у справі придбання книжок, організування курсів письменності або господарства, веде постійну боротьбу проти пияцтва й інших неморальних явищ.

Коли в 30-их роках починається економічна криза, а разом з нею і міжетнічні й міжконфесійні конфронтації, починається і нова міграція, чи то на заробітки в Славонію, чи за Океан. В умовах нових загострень і прикроців церква і «Просвіта» знаходять нові сили для самозбереження. Знову виявляється українська наполегливість та витривалість, що результує новими плодами національного і духовного відродження. Будуються нові церкви, засновуються нові або відновлюються згаслі читальні і філії «Просвіти», а як вершиною всього з'являється 1933 р. перше число газети «Рідне слово» та Календар, що невід'ємно пов'язане з іменем невтомного о. Михайла Фірака, який стає і

У переважній своїй більшості — в середньому 84,1 % українців — визначають своєю Батьківщиною Україну.

Розбіжності у поглядах представників різних поколінь незначні, тому вони не є досить важливими. Однак все ж таки молодь надає ставленню до рідної землі найбільшої пріоритетності серед усіх інших етнічних цінностей, тоді як представники старших вікових груп на перше місце серед ціннісних пріоритетів поставили мову.

Молоді люди, а саме до 20 років, сприймають українізацію як само собою зрозумілий процес. Зміни у мовній політиці держави торкнулися сфери народної освіти. Визнання державності української мови обумовило українізацію як навчальних закладів, так і засобів масової інформації. Учні та студенти сприйняли обов'язковість вивчення державної мови хоча і не однозначно, але у своїй більшості як належне явище в кожній суверенній державі.

Через почуття до Батьківщини приходить усвідомлення власної громадської належності. Слід сподіватися, що представники молодого покоління, які поставили почуття до рідної землі на найвищий щабель серед інших етнічних пріоритетів, відчують себе громадянами української держави, а отже, візьмуть на себе відповідальність за її майбутнє.

Іван ТЕРЛЮК (СР Югославія)

Стан і положення українців у Югославії

Переселення українців з просторів Галичини до Боснії почалося після Берлінського конгресу 1878 р. і мало свої як економічні, так і політичні підстави з боку віденського уряду. Хоча міграційний струмочок почався значно раніше, початком міграції можна вважати 1890 р., який закінчився 1914 р. 100-річний ювілей ми відзначили 1990 р. у містечку Прняворі біля Храму Преображення, якого зруйнували два роки пізніше.

Населюючи боснійські простори, галицькі українці відразу зустрілися з усіма аспектами обманів уряду і різних агітаторів, та замість обіцяних «цісарських земель» довго дожидалися пайок під лісами і хащами, в бездоріжжі із нез'ясованим статусом. У кожній з наших міграцій по світі своя доля, але нам здається, що наша була найважчою, бо

Аналізуючи дані соціологічного обстеження, бачимо, що усі громадяни України, незалежно від національної належності та віку, вважають Україну своєю Батьківщиною в середньому 72,6 %. Найбільшим відсотком позитивних відповідей — 77,6 % — представлена наймолодша вікова група до 20 років. Як і належить молодим людям, вони більш легко сприймають зміни як у особистому житті, так і в житті всієї країни. Молодь у меншій мірі схильна до песимістичних настроїв. Тому процес розбудови держави у політичному, економічному та духовному напрямках сприймається нею як шлях до нового та прогресивного.

Дещо інакше розцінюються зміни, що пов'язані з державотворчим процесом, представниками старших поколінь. Для більшості громадян України одним із вагомих аргументів на користь незалежності була думка про те, що українська родюча земля дасть можливість для процвітання, якщо звільнити її від експлуататорського контролю Москви.

Однак народження та становлення нової держави — складна, важка та тривала праця. Ті труднощі, що супроводжують становлення нової економічної системи та впливають на матеріальний добробут людей, стали причиною розчарувань, невдоволень та негативного ставлення до здобутої незалежності в основному серед літніх людей.

Багато представників середнього та старшого віку ностальгічно згадують своє «радянське минуле». На нашу думку, ці спогади зумовлені не стільки існуючим тоді стабільним, хоча й досить низьким, життєвим рівнем, як тим, що Радянська держава залишається для багатьох людей державою, за часів якої вони прожили свою молодість, свої найкращі роки.

Дані соціологічного опитування свідчать про те, що всього 4,8 % представників усіх національностей та вікових груп повністю не згодні, а 5,1 % — скоріше не згодні визнати своєю Батьківщиною Україну.

Для порівняння наведемо відповіді на питання: «Чи є вашою Батьківщиною Україна?» лише представників українського етносу. Тих респондентів, що вважають себе українцями, але не відчують своєю Батьківщиною Україну, виявляється всього 0,8 %. Тих, хто скоріше не схильний до позитивної відповіді, — лише 1,1 %.

Більш ніж четверта частина респондентів скоріше згодні визнати Українську державу своєю Батьківщиною.

носу продовжують відносити себе до суспільного утворення «радянський народ». Із думкою, що Батьківщиною є весь колишній Радянський Союз, категорично не згодна третина респондентів середнього покоління.

У меншій мірі заперечують це твердження представники старшого покоління. Серед них відсоток тих, хто не вважає своєю Батьківщиною СРСР, становить 27,0 %.

Значно більше опитуваних молодших вікових груп не схильні ототожнювати себе із громадянами колишнього Союзу і чим молодша за віком група, тим більшим відсотком представлений даний показник (вікова група від 21 до 30 років — 35,9 %, вікова група до 20 років — 36,1 %).

Тенденція росту відсоткового показника респондентів, які «скоріше не згодні» із тим, що їх Батьківщина СРСР, прослідковується від старших вікових груп до молодших, і у поколінному поділі представлена так: старше покоління — 22,9 %, середнє — 23,7 %, молодше покоління — 27,0 %.

Поза сумнівом, розпад Радянського Союзу на окремі суверенні держави вплинув на формування уявлень про Батьківщину в колишніх громадян СРСР.

Вважаємо суттєвим відмітити, що українська молодь віком до 20 років у 36,1 % повністю не згодна, а у 26,4 % скоріше не згодна відносити себе до категорії громадян Радянського Союзу. На нашу думку, цей доволі великий відсоток респондентів у згаданих категоріях зумовлений державотворчими процесами, що відбуваються в Україні.

У житті українського народу відбулися революційні за значенням події. Був проголошений Акт незалежності України від 24 серпня 1991 р., підтриманий всенародним голосуванням 1 грудня 1991 р. Наступним етапом в державотворчому процесі було прийняття Конституції України 28 червня 1996 р., першою статтею якої є таке визначення: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава».

Україна стала суверенною, цілісною та недоторканою в межах своїх кордонів державою. Як таку, її визнали усі держави світової співдружності. Але чи стала Україна Батьківщиною для усіх громадян, що проживають на її території? Незважаючи на те, що за незалежність Української держави проголосували 90 % учасників референдуму, питання «Чи є Україна Батьківщиною?» викликає неоднозначні відповіді.

ни, побудова Дніпрогесу та БАМу тощо. Переважна більшість тих, хто виїжджав до іншого місця проживання, залишались там назавжди. Вони захоплювалися перспективами у професійній сфері, утворювали сім'ю, отримували житло, а отже, вкорінювались на новій землі. Так відбувся процес приживання людини в змінених умовах чужого суспільного осередку. Водночас, все створене своєю працею набувало значення рідного дому.

Отже, природнім є визначення Батьківщини як того місця, де людина міцно вкорінилася. Свідченням цього висновку є дані соціологічного обстеження. Найвищий відсоток українців (78,2 %), які вважають своєю Батьківщиною те місце, де вони укорінилися, виявився серед представників старшої вікової групи.

Тенденція до поступового спаду відсотку прибічників цієї точки зору простежується в молодших вікових групах. Серед представників вікової групи від 31 до 40 років уже 68,8 % респондентів вважають рідним те місце, де сформувалось близьке для них оточення (дім, робота, друзі). І, врешті, лише 54,2 % представників наймолодшої вікової групи цілком погодились із даним визначенням Батьківщини.

Безперечно, існує різниця у поглядах серед представників різних поколінь щодо визначення Батьківщини як до землі, де знову відтворений та адаптований до нових умов звичний спосіб життя. Але все ж таки відсоток прибічників цієї позиції залишається досить високим у будь-якій віковій групі. Поясненнями такого результату можуть послужити такі відмітні риси характеру українського етносу, як: любов до землі, працьовитість, ставлення до своєї родини як до безпечної фортеці, відданість друзям тощо. Долаючи труднощі та вкладаючи величезні сили у створення власного рідного дому, українці прагнуть передати і духовні, і матеріальні здобутки своїм нащадкам. Отже, українці відчують любов до тієї землі, в яку вони вклали багато праці.

Можливо, щойно підтвержені етнічні особливості українців ідеалізувати місце свого народження та відчувати патріотичні почуття до землі, де знаходиться їхній рідний дім, допоможуть деякою мірою пояснити значний відсоток позитивних відповідей на питання: «Чи є вашою Батьківщиною колишній Радянський Союз?»

Оскільки сім десятиліть Україна знаходилась у складі СРСР, з'ясуємо, в якій мірі представники українського ет-

усього світу. Так чи інакше, питання про Батьківщину торкається сфери людських емоцій, і вирішується через суто індивідуальні відчуття.

Проаналізуємо ряд даних, що стосуються питання визначення Батьківщини представниками українського етносу.

Присутність емоційності в усвідомленому визначенні рідної землі доводять дані соціологічного обстеження. Переважна більшість респондентів, у середньому 79,7 %, вважають своєю Батьківщиною те місце, де вони народились та виростили. Цікаво, що представники трьох поколінь виявили з даного питання нетрадиційну однотайність з точки зору вікових розбіжностей у поглядах. Таке явище свідчить про існуючий у ментальності українського етносу стійкий зв'язок людини із оточуючим природним та соціальним середовищем.

Батьківщина для українця починається із поняття малої батьківщини, складовими якого є відносини із батьками та родиною, ставлення до рідного міста чи села. Отже, все те, що людина вперше пізнає у своєму житті, що викликає у неї найяскравіші враження та залишається у пам'яті в ідеалізованих спогадах образів, було, є і залишається для різних поколінь українців важливим чинником у визначенні поняття «батьківщини» взагалі.

Представники всіх трьох поколінь, що зараз існують, і погляди яких є базою нашого дослідження, народилися у колишньому Радянському Союзі. Таким чином, до недавнього часу український етнос був часткою штучно сформованого соціального утворення «радянський народ». Як і всі інші народи, що проживали на території колишнього СРСР, український народ був рівноправним у загальному безправ'ї. Це означає, що для всіх однаковою мірою існували непорушні закони соціалістичного способу життя.

Соціалістичне суспільство перебувало у стані «узаконованого кріпацтва». Система паспортного контролю — прописка за місцем проживання — передбачала прикріплення кожного члена суспільства до певного суспільного осередку: область, район, місто, село тощо. Можливість зміни місця проживання була надто обмеженою і передбачала переїзд за сімейними обставинами чи на певний термін державної служби або ж навчання.

Існували і масові переміщення людей, але вони мали характер контрольованої міграції, що відбувалась у державних цілях: заселення Далекого Сходу, освоєння Цили-

Наступним кроком в аналізі системи етнічних цінностей українського етносу буде дослідження такого ціннісного пріоритету, як ставлення до землі, що вважають рідною представники даного етносу.

Своє відношення до рідної землі та природи українці оцінюють дуже високо. Вже згадувана таблиця «Етнічні пріоритети респондентів-українців (за віковими групами та поколіннями)» репрезентує відсоток переважного ставлення до рідної землі та природи серед українців різних вікових груп, що становить в середньому 52,0 %. Даний показник означає, що хоча існують розбіжності в оцінці особистого ставлення до рідної землі серед представників різних поколінь, цінність такого почуття займає другу позицію у системі етнічних пріоритетів.

Можемо припустити, що така оцінка ґрунтується на усвідомленні громадської належності до певної спільноти. Кожна людина протягом свого життя набуває певних статусів. Але із власного статусного підбору кожен індивід обирає для себе той статус, який є для нього найважливішим. Тому, звернувшись до соціологічного обстеження, яке висвітлює питання: «Ким ви себе відчуваєте передусім?», ми встановили, що найбільший відсоток опитуваних, а саме 59,8 % усіх опитуваних, найважливішим статусом для себе визнають статус громадянина.

Отже, наше припущення виявилось цілком справедливим: почуття до рідного дому, землі, природи — це ставлення до країни, яку людина вважає для себе рідною, тобто Батьківщиною.

Процес усвідомлення себе громадянином певної країни для кожної особистості є своєрідним, складним та неоднозначним, тому що передбачає вирішення наступного питання: «Що таке Батьківщина?»

Замислюючись над даним питанням, кожна людина по-різному визначає для себе поняття «Батьківщина». Батьківщиною може бути конкретне місце народження людини. Поняттям «Батьківщина» можна означити ту місцевість, де пройшли дитячі роки або була прожита значна частина зрілого життя. Певна територія, що пов'язана із походженням та історичним минулим народу, до якого відносить себе особа, усвідомлюючи свою національну належність, також вважається Батьківщиною. Звичайно, існує певна категорія людей, для яких подібна проблема не є важливою, оскільки вони відчувають себе громадянами

створювали наукову, культурну, мистецьку та політичну еліту нашої країни, мислили, творили, передавали набутий досвід майбутнім поколінням саме російською мовою. Значна частина надзвичайно обдарованих людей виїздила до Москви. Їх творча діяльність мала служити для всього «радянського народу», але наша земля, як і інші «окраїни імперії», залишалась без того потенціалу талановитих особистостей, які у різні віки за будь-яких історичних обставин представляли собою націю, її духовну культуру, розумові та фізичні особливості.

Виснажена постійним відтоком найкращих кадрів до «центру», в більшості своїй переведена у російськомовну площину та залишена без «інакомислячих», що стали політичними в'язнями, українська еліта не могла повною мірою сприяти розвитку національної культури. За роки радянської влади культура українського етносу поступово досягла глибокого зубожіння. Свідчення цього — неймовірно низький рівень національної самосвідомості українців і, як наслідок, знецінення тих цінностей, які становили основу духовного життя українського народу.

Отже, українська літературна думка перебувала у стані застою і була позбавлена можливості розвитку. Цензура партійного апарату встановила непорушні кордони, в які ніяк не могли вміститися прагнення до самобутності та незалежності, почуття власної гідності і висока оцінка можливостей рідного народу, викладені повноцінною та повноправною українською мовою. Все це за умов духовного або фізичного знищення письменників не могло бути відтвореним у писемній формі української мови.

Та, все ж таки, українська мова, народжена українським етносом та розвинута в процесі історичного розвитку етнічного суспільства, не може бути втрачена, оскільки визначена та усвідомлена багатьма поколіннями українців як одна з найбільших цінностей етносу. Не зважаючи на державну політику лінгвоциду, яка існувала у Радянському Союзі, українська мова продовжувала своє життя.

Таким чином, українська мова посідає чільне місце в системі етнічно-ціннісних пріоритетів українського етносу. Таку високу оцінку українській мові надають представники різних вікових категорій українців. Мова етносу завжди була і залишиться найдієвішим засобом трансляції етнічної інформації.

Мова мислення значною мірою впливає на уявлення індивіду про рідну мову. За даними таблиці соціологічного обстеження на запитання «Що таке рідна мова?» лише у віковій групі старше 60 років (40,2 % респондентів) визначили рідну мову як мову національності. Інші вікові групи, особливо молоде покоління та, зокрема, 53,2 % респондентів від 30 до 39 років рідною відчують ту мову, якою мислять.

Отже, не випадково формування єдиної нації «радянський народ» розпочинається із перших слів в учнівському зошиті. Так, 73,0 % українців, які є сьогодні старшим поколінням, отримали свою початкову та середню освіту переважно в школах з українською мовою викладання. Лише 15,9 % учнів навчалися в школах з російською мовою викладання, а це становить менше ніж 1/5 загальної кількості респондентів цієї вікової групи.

Для порівняння простежимо ці самі показники за молодшим поколінням українців. Лише 60,2 % опитуваних вікової групи до 30 років отримали свою початкову та середню освіту в українських школах. Частка ж тих респондентів цієї самої вікової групи, що отримала освіту в школах з російською мовою навчання, зростає значно, а саме: перевищила 1/3.

Ще критичнішим виявився стан потребування української мови у вищих навчальних закладах. Зважаючи на те, що надбання світової наукової думки та праці радянських науковців, включаючи українців, виходили друком переважно російською мовою, не викликає подиву той факт, що лекції в інститутах та університетах, якщо вони не торкалися проблем українського мовознавства, звучали теж загальнопоширеною російською мовою.

Таку ситуацію підтверджують дані соціологічного обстеження. Українською мовою поглиблювали свої знання та формулювали власні наукові погляди 39,1 % респондентів, що входять до вікової групи старше 60 років і є за національністю українцями. Та лише 28,7 % опитуваних українців, що входять до вікової групи від 40 до 49 років, отримали вищу освіту рідною мовою.

Наслідки такого становища виявляються досить серйозними. Український етнос планомірно, неухильно та наполегливо позбавлявся головної своєї ознаки та ціннісного пріоритету — власної мови. Будучи запрограмованими російськомовною термінологією, найосвіченіші люди, що

Зазначимо, що в українських сім'ях мала велике поширення російська мова: у 26,9 % представників молоді, у 19,0 % зрілого населення та у 12,0 % сімей респондентів, що репрезентують старше покоління. Частина двомовних сімей у різних поколіннях є приблизно однаковою і становить 10,0 %.

Поза сумнівом, таке становище не могло не відбитися на розвитку української мови. Автори панівної проросійської ідеології правильно зробили наголос на пропагування та популяризацію російської мови, насамперед, у сім'ї для наймолодших її членів. Майбутній будівник комунізму мав розмовляти виключно російською мовою — універсальною мовою інтернаціонального спілкування у великому і могутньому Радянському Союзі.

Пропагування та популяризація цього «універсального засобу міжнародного спілкування» здійснювалися з величезним розмахом через усі можливі засоби масової інформації та масової культури: телебачення, радіо, періодичні видання, а також літературні, мистецькі твори тощо.

Не викликає ніякого сумніву, що знання кількох мов прямо свідчить про освіту людини, інтелектуальний розвиток, навіть про рівень цивілізованості. Проте процес витіснення національних мов російською, який спостерігався у колишньому Радянському Союзі, не мав нічого спільного з «добрим» бажанням метрополії залучити представників інших етносів до досягнень «передового» соціалістичного суспільства.

Поза сумнівом, процес витіснення національної мови не обминув і освіту. Якщо за допомогою усного мовлення дитина відтворює слова, що символізують оточуючі предмети, явища, певні поняття, без розуміння яких неможливе повсякденне існування, то писемна мова відкриває інший рівень пізнання світу. Знання приходять через навчання, а жоден процес навчання не обходиться без книги, тобто систематизованої спеціальної інформації, що викладена у писемній формі мовлення. Важливим моментом при засвоєнні знань є те, якою мовою буде зафіксований у пам'яті людини та усвідомлений нею термінологічно-поняттєвий арсенал. Згодом процес мислення відбуватиметься при використанні словникового набору саме тієї мови, якою здійснювалось навчання.

За свою багатостолітню історію український етнос повною мірою відчув на собі руйнівний вплив загарбницьких інтересів сусідніх держав: Польщі, Угорщини, але найбільш — Росії.

Мову офіційно забороняли укази Петра I, Валувевський циркуляр, Ємський указ. У 1786 р. Київський митрополит С. Миславський наказав усім священикам в усіх церквах читати молитви і правити службу Богу російською мовою. Роки радянської влади також не відзначалися гуманністю стосовно мовної політики. Незалежно від існуючої історичної формації (феодалізм, капіталізм чи соціалізм), доля поневоленого народу завжди однакова.

Насильницька русифікація, за умов якої формувалися погляди, мислення представників не одного покоління українського народу, ще довго буде впливати на рівень національної культури нашої держави.

Така думка знаходить підтвердження у багатьох наукових дослідженнях. Так, із загального числа опитуваних респондентів, що є за національністю українцями, лише 78,4 % вважають рідною мовою українську, 18 % надають статус рідної мови російській, а невизначену позицію займають майже 4,5 % респондентів-українців (соціологічне обстеження Інституту соціології НАН України «Етнічне самоусвідомлення особистості»).

Таке становище вимагає глибокого аналізу, який доцільно розпочати із того середовища, в якому народжується та розпочинає свій життєвий шлях новий член суспільства.

Мова родини є тією, через яку людина починає сприймати довкілля. Із встановленням радянської влади українська мова зазнавала утиску навіть на побутовому рівні. Так, результати вказаного соціологічного обстеження свідчать про те, що тільки старше покоління українців ще мало можливість спілкуватися рідною мовою у власній сім'ї (80,0 % опитуваних старше 50 років вказали, що у дитинстві вони розмовляли українською мовою).

Представники середнього покоління, а тим більше молодого, знаходились у такому найближчому оточенні, яке підлягало асиміляційному впливу російської культури загалом та мови зокрема. Так, лише 74,3 % респондентів вікової групи від 40 до 49 років спілкувалися рідною мовою. Представників вікової групи до 30 років, які розмовляли українською мовою, ще менше, а саме — 61,8 %.

Блиця. Етнічні пріоритети респондентів-українців (за віковими групами та поколіннями)

Вікові групи	Відповіді респондентів, %								
	Мова	Рідна земля, природа	На-родні звичаї	Исто-ричне ми-нуле	Релі-гія	Спільні перспек-тиви з народом	Літера-тура, мис-тецтво	Риси харак-теру	Націо-нальна одежа
до 20 років	48,6	56,9	30,6	30,6	20,8	22,2	16,7	12,5	9,7
20-30 років	53,4	56,5	49,6	19,1	19,1	18,3	12,2	12,2	9,2
30-40 років	59,7	55,4	56,5	23,7	14,0	21,0	9,1	13,4	8,1
40-50 років	58,3	55,8	55,1	25,0	15,4	20,5	11,5	7,1	10,9
50-60 років	64,4	49,2	50,0	18,9	21,2	16,7	11,4	12,1	12,1
60 років і більше	63,8	43,9	51,6	19,5	22,6	8,6	8,6	5,4	10,0
Загалом	59,4	52,0	51,0	22,0	18,7	16,9	10,8	9,9	9,9
Етнічні пріоритети за поколіннями									
Молоде покоління	51,7	56,7	42,9	23,2	19,7	19,7	13,8	12,3	9,4
Середнє покоління	59,1	55,6	55,8	24,3	14,6	20,8	10,2	10,5	9,4
Старше покоління	64,0	45,9	51,0	19,3	22,1	11,6	9,6	7,9	10,8

Сподіваюсь, що на третьому Всесвітньому форумі українців така секція, як наша, буде розглядати проблеми вже не тільки збереження, а й якісного поширення української етнічної ідентичності.

Ольга ПОПОВА

Етнічні пріоритети: формування та міжпоколінна трансформація

У сучасних умовах, внаслідок загального погіршення стану економіки, соціальні аспекти життя людей знаходяться на другому плані. Першочерговими для становлення та зміцнення держави є проблеми економічного розвитку. Проте недооцінювати роль духовного відродження як одного із основних напрямів соціальної політики не можна, оскільки без цього процесу неможливе формування повноцінного суспільства.

Розглядаючи поділ соціальних цінностей на матеріальні та духовні, зазначимо, що етнічні цінності, за своєю природою, є в основному духовними. На відміну від економічної політики, яка має на меті збільшення матеріальних цінностей, соціально-культурний напрям державної політики торкається проблем вагомості та значущості духовного потенціалу нації. Таким чином, величезного значення набуває процес відновлення та закріплення тих цінностей, які зберігались у народному менталітеті протягом століть і мають бути не тільки не втрачені, а й поглиблені та розвинуті.

Серед вказаної групи етнічних цінностей пріоритетними є наступні: мова, ставлення до етнічної батьківщини та традиційно-звичаєві цінності (див. табл.). Доки існує мова, етносу, земля, на якій жили покоління його представників, зберігались та примножувались культурні традиції — доти існуватиме і сам етнос як суспільна цілісність.

Як будь-яка спільнота людей етнос може формуватися та існувати лише за умов спілкування його членів. Процес спілкування гарантує збереження історичної пам'яті, духовності, всіх складових, які забезпечують самоусвідомлення та ідентифікацію кожного індивіду із даним етнічним середовищем. Універсальним засобом для досягнення всього цього є мова.

3. Умови збереження етнічної ідентичності. Ці умови поділяються на зовнішні та внутрішні. Так, у якості зовнішніх умов щодо титульного етносу певної держави (скажімо, України) можуть поставати у гіршому випадку відсутність інформаційної, культурної, політичної, економічної, врешті-решт — військової агресії з боку сильних сусідніх держав. У кращому випадку — підтримка з боку цих держав по всіх вказаних напрямках (або хоч би по декотрих з них, як це було із повоєнними Німеччиною та Японією).

У якості внутрішніх умов щодо титульного етносу можна виокремити наступні:

1. Посилення економічної могутності та політичної ваги держави. Для України це, будемо сподіватися, — перспектива найближчого майбутнього. Для сьогоденної Німеччини — це відчутна реальність. До речі, згадуване вище збільшення кількості етнічних німців у США є прямим наслідком збільшеної економічної та політичної ваги Німеччини у світі після її об'єднання. У даному випадку йдеться про зовнішні щодо діаспори умови.

2. Перетворення титульного етносу на модерний етнос. Модерний етнос — це такий, який не поступається ніякому іншому етносові у рівні свого цивілізаційного розвитку, який разом з тим не забуває про свою історію, але носить її не стільки *на собі*, скільки *в собі*.

3. Поставання мови титульного етносу як державної. Виходячи з того, що говорив на пленарному засіданні нашого Форуму пан Мовчан, справи з українською мовою в Україні у згаданому аспекті поки що кепські. Але відомо, що 1789 р. більшість громадян Франції говорила нефранцузькою мовою. Через півстоліття французькою мовою говорила вже більшість цієї країни.

4. Створення єдиної поліетнічної нації. Для України це, зокрема, означає, що етнонім «українець» має поступово перетворитися на етнополітонім.

5. Формування громадянського суспільства тощо.

Насамкінець хочу підкреслити, що коли ми говоримо про критерії і умови збереження етнічної ідентичності, то маємо на увазі насамперед діаспорні групи.

Однак, на превеликий жаль, у сьогоденній Україні і про титульний етнос правомірно говорити у такому самому смислі.

етнічне, насправді ще може існувати. Принаймні — як *генетичне почуття належності до свого етносу*. Це й є перший і відправний критерій — показчик збереження етнічної ідентичності.

І коли етнічне існує хоча б і у такий спосіб, то можна бути впевненим, що можливості для його всебічного відтворення є. До речі, певною помилкою є зведення сутності етнічного до його фольклорно-етнографічних формовивів. Відтак розмивання останніх сприймається як повна загибель й самого етнічного.

2. *Про межі сталості етнічної ідентичності*. Поставити таке питання мене підштовхнули, так би мовити, «свіжі» історичні події. Маю на увазі те, що у 90-х роках ХХ ст. статистика США зафіксувала різке збільшення кількості етнічних німців у цій країні порівняно із попередніми переписами. Але ні різкого зростання народжуваності, ні великих іммігрантських потоків німців у США статистика не зафіксувала.

Яким же чином тоді так різко зросла німецька діаспора у США? Відповідь може бути тільки одна: у етнічному (особливо — у діаспорному) просторі завжди існує певна *«прихована ідентичність»* або *«спляча ідентичність»*. Причому про її існування можуть не знати навіть самі її носії.

Це спонукає до висновку про те, що далеко не завжди слід поспішати з визначенням певної етнічності як такої, що остаточно зникла. Проте, з іншого боку, слід бачити й те, що *«спляча етнічна ідентичність»* може (через свій надто довгий історичний сон) вже ніколи й не проснутися. Так, вже ніколи етнічно не відновляться у Східній Німеччині (Пруссії) давно понімічені представники західних слов'ян та литовського племені прусів. Вже ніколи не поставнуть, не відтворяться як тюркомовний народ сучасні болгари. Те ж саме слід, мабуть, сказати й про мад'яризованих українців-русинів у сучасній Угорщині, або (ще більшою мірою) про романізованих нащадків фракійських племен даків та дакогетів у сучасній Румунії.

Отже, зберігати й відтворювати можливо тільки ті етнокорінні та діаспорні меншинні групи, які ще остаточно не «заснули». Однак й тут відповідні можливості пов'язані із наявністю (або з необхідністю створення) певних умов.

Разом з тим, з іншого боку, не можна не бачити, як через кіно і телебачення, пресу і літературу, естраду і спорт, через імпорту товарів і діяльність зайд-проповідників та інших українському суспільству в цілому і українському етносові зокрема накладаються, прищеплюються чужі смаки не кращого ґатунку, чужий спосіб життя, не у всьому прийнятні для нас. В цілому відбувається вестернізація українства, а точніше сказати — американізація.

За цих умов, якщо не буде створено відповідних перепон, виникає реальна небезпека повної втрати етнічної ідентичності українців. Бо тиск чужої культури є занадто сильним, а зміни — занадто швидкими, а тому — руйнівними.

Нарешті, ще одним критерієм етнічної ідентичності, що його часто-густо використовують науковці, є *зовнішність*. Однак і тут, чи можемо ми з впевненістю говорити про те, що існує типова зовнішність, скажімо, росіянина або німця, поляка або українця? Адже росіяни і німці на півночі і півдні відповідно Росії і Німеччини помітно-таки відрізняються зовні. Так і на Україні, де на півдні та сході у антропологічних рисах українців є багато монголоїдних домішок.

Завершити розмову про критерії збереження етнічної ідентичності хочу зверненням до чи не найунікальнішого у своїх всебічних історичних трансформаціях етносу — до киргизів. Походять вони з Центральної Азії, але опинилися у Середній Азії, де й знаходяться сьогодні їхні етнічні землі. Були вони колись високорослими, рудоволосими, синьоокими, рум'янощокими європеїдами, а перетворилися на нерослих, чорноволосих, карооких та жовтолицих монголоїдів. Змінилася і їхня мова — на тюркську. Взагалі, як бачимо, змінилося все. Залишилася лише самоназва — «киргизи».

Отже, можна зробити той висновок, що найбільш стійкими ознаками етносу як цілого є його історична пам'ять, а щодо окремого етнофора — його почуття належності до цього цілого.

Все вище сказане мною слід розуміти, певна річ, не як заклик до створення якогось унікального етносу (українського зокрема) — етносу без власної мови, без власної території, без власної культури тощо. Навпаки, я хотів би закликати до розуміння того, що навіть там, де здавалося б вже немає ознак етнічного (починаючи з мови), воно, це

Щоправда, окремим випадком є втрата певним етносом прав господаря на своїй власній етнічній території внаслідок її завоювання або захоплення державою іншого етносу. Саме таких втрат історично зазнавали українці внаслідок експансії з боку Польщі, Угорщини, Росії, Австрії. Однак, як бачимо, вони зберегли свою етнічну ідентичність. Тому що, треба визнати, вони постійно боролися свою землю.

Наступним критерієм-ознакою етнічної ідентичності науковці вважають *етнічну культуру, спосіб життя* взагалі. Втім і тут бачимо історичні випадки, коли цілий народ-етнос, такий, скажімо, як болгари, змінив не тільки етнічну територію (Верхнє Поволжя на Балкани), а й свою тюркську мову, культуру, кочовий спосіб життя (бо повністю слов'янізувався, став етносом-землеробом). Але свою самоназву (тобто свій етнічний ім'я) цей етнос не змінив. Так само змінили свою культуру, спосіб життя кочовиків і мад'яри, коли вони у IX ст. прийшли з причорноморських степів на середньодунайську рівнину. Однак етнічну ідентичність вони теж зберегли.

Значних деформацій історично зазнала й українська культура. На Закарпатті вона мад'яризувалася, на Галичині, Волині, Буковині спольщувалася та знімеччувалася, у Східній Україні зросійщувалася, а на Півдні, за свідченнями Наталі Яковенко, статарщувалася та стуреччувалася. Адже одяг, зброя, предмети побуту, сам спосіб життя запорізьких козаків були здебільшого татарськими і мали татарські назви. Та й серед запорожців багато було просто-таки татар. Отож і запитує Наталя Яковенко: «Чому прізвища доброї чверті українців спираються на тюркську мовну основу, чому канонічним вважається цілком не-слов'янський тип краси, а класика української фольклорної культури — думи — є яскравим породженням азіатської моделі мелосу»?

Але, попри всі зазначені історичні зміни, культура українського етносу залишилася неповторно-самобутньою, і кожний його представник ідентифікує себе з цією культурою саме як українець. Говорячи про це все, я хочу застерегти науковців-ідентифікаторів не від застосування критерія культури, а від підходу до етнічної культури як до чогось сталого, споконвічно-незмінного, тобто я застерігаю від абсолютизації і застосування як взірців певних історичних форм етнічної культури.

Коли починає працювати науковець, здійснюючи етнічну ідентифікацію, він, певна річ, висуває на перший план проблему критеріїв відповідної ідентичності, або ознак, виявів етнічного. Як правило, починається цей критеріальний аналіз з такої ознаки, як знання *етнічної мови*, повсякденне користування нею, вважання її рідною тощо.

І дійсно, з точки зору стороннього ідентифікатора: що то, скажімо, за українець, якщо він навіть у своїй сім'ї не користується українською мовою? Тим більш — якщо таке відбувається на теренах України! Але етнічні реалії не завжди співпадають з вимогами деяких етнологів-теоретиків. Наведу зовсім свіжий приклад. Так, у червні поточного року службою СОЦІСГЕЛЛАП в Україні в ході вибіркового загальноукраїнського опитування було встановлено, що тільки 62 % з тих опитуваних, які назвалися українцями, говорять вдома українською мовою. Однак решта з 38 %, попри своє невживання української мови, не відцуралися від свого українства.

Ця тенденція простежується і на більш масових даних. Так, за результатами загальносоюзного перепису населення 1989 р., серед тих мешканців України, які ідентифікували себе з українством, 12 % визнали українську мову своєю рідною. У Російській Федерації таких українців виявилось 57 %, у Молдові — 38 %, у Казахстані — 63 %. Отже, маємо прийняти той факт, що існує багато українців, для яких рідною є неукраїнська мова.

Для порівняння додаю, що за даними того самого перепису 1989 р. з тих мешканців України, які свідомо ідентифікували себе з єврейським етносом, тільки 7 % назвали ідиш та іврит своїми рідними мовами. Таким чином, «мовний критерій», як бачимо, не є достатнім. Проте ми не забуваємо, зрозуміло, й того, що втрата мови (особливо в умовах діаспорного або колоніально-залежного існування) — є першим кроком до повної асиміляції, тобто до повної втрати етнічної ідентичності.

За другу важливу етнічну ознаку науковці-ідентифікатори дуже часто вважають наявність власної *етнічної території* — *батьківщини*, володіння нею, проживання на ній. Але епоха великих переселень народів, а також історичні долі таких народів-етносів, як євреї, вірмени, цигани, свідчать про те, що повна зміна етнічної території або навіть втрата етнічної батьківщини ще не призводять до зникнення етносу.

ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА СЕКЦІЯХ І «КРУГЛИХ СТОЛАХ»

Збереження етнічної ідентичності. Проблеми та перспективи розвитку української освіти і культури (секція)

Олександр НЕЛЬГА

Критерії і умови збереження етнічної ідентичності

Розпад Радянського Союзу та його європейських держав-сателітів призвів до відчутного похвалення етнічного життя на відповідних територіях. Разом з тим, у деяких випадках процеси спланованої колишніми режимами деетнізації зайшли так далеко, що у нових умовах виникає нагальна потреба у виробленні цілої низки практичних заходів задля збереження етнічної самобутності, ідентичності. У свою чергу такі практичні потреби активізують відповідні теоретичні пошуки. Але теоретична думка ніколи не обходилась і не може обійтися без більш-менш широких узагальнень і порівнянь. Отже, вони будуть присутні і у моїй доповіді.

Якщо звернутися, зокрема, до української етнічності, котра зазнала за радянської доби великих і кількісних і якісних втрат, то у світлі сучасних завдань її збереження і відтворення з неодмінністю постають принаймні дві проблеми. Перша — проблема критеріїв рівня збереженості етнічної ідентичності; друга — проблема умов, за яких подальше збереження української етнічної ідентичності може стати можливим. При цьому зрозуміло, що перша проблема є здебільшого теоретичною, а друга — практичною. Розглянемо першу з них.

1. Критерії збереження етнічної ідентичності.
Передусім відзначимо, що етнічна ідентичність, як дещо визначене, є результатом такої суб'єктивної діяльності, як етнічна ідентифікація. Але якщо бути зовсім точним, то слід визначити, що мова повинна йти про два процеси: з одного боку — про власне етнічну ідентифікацію, тобто про ззовні здійснюване, накидуване визначення; з іншого — про етнічне самовизначення окремої людини або й цілої групи (на кшталт: «Я — українець», «Ми — українці»).

партійної демократії, яка, в свою чергу, є передумовою успішного соціально-економічного розвитку, то наші зусилля в цьому напрямі видаються ще й недостатніми.

Шановні співвітчизники!

Не у всьому ми є одностайними. Але всіх нас об'єднує щире переконання, що не запекла міжусібна боротьба, не жорстка суспільна конфронтація, а добра воля, терпимість, толерантність є єдиним шляхом для України, шляхом до свободи та процвітання.

Шість років тому була проголошена державна незалежність України. Ще через півроку, на всенародному референдумі, близько 90% її мешканців у пориві єднання, пориві до незалежності та свободи проголосували за самостійну українську державу. Маємо й сьогодні поєднати зусилля всіх демократів, патріотів, щоб наша незалежна держава стала ще й заможною.

Разом ми непереможні. Єднаймося! Слава Україні!

ції нашого народу, надбання світової думки, кращі життєві взірці, вже опановані людством, дозволяють з оптимізмом дивитися у майбутнє.

Перспективним видається становлення в Україні громадянського суспільства, в центрі якого знаходиться людина, а ключовими елементами є: самоврядування, широкий спектр громадських організацій, вільна преса.

Соціально-ринкове господарство, що гармонійно поєднувало б розвиток підприємництва, приватну ініціативу із забезпеченням гідного життєвого рівня, надійного соціального захисту кожної людини має стати матеріальною основою такого суспільства.

Україна не єдина країна, перед якою постали подібні проблеми. Вони є типовими й для інших країн, що виникли на теренах СРСР та вивільнилися з колишнього соціалістичного табору. Шляхи переходу від тоталітарного до громадянського суспільства, від одержавленої командної економіки до ринкової — загалом добре відомі й успішно апробовані в багатьох країнах.

Головна проблема полягає в наявності цілеспрямованої політичної волі до перетворень. Й для сучасної України ключовим є формування та реалізація відповідного політичного курсу, забезпечення його підтримки найширшими верствами населення.

На перехідному етапі від однопартійної диктатури до багатопартійної демократії наша держава забуксувала на проміжному відрізку політичної неструктурованості. На відміну від розвинених демократій, в яких політичні партії є основою політичної системи, в Україні їх роль все ще залишається недостатньою, вони все ще залишаються на периферії реальної політики. У сучасній хаотичній позапартійній системі політичні партії швидше є політичними паріями.

Саме тому, у співпраці з іншими демократичними силами, ми докладаємо максимальні зусилля для становлення багатопартійної політичної системи, саме тому сподіваємось, що на позачерговій сесії Верховна Рада здійснить нарешті давно назрілий, нагальний крок й ухвалить Закон про вибори за змішаною мажоритарно-пропорційною системою.

Народні демократи домагаються цього наполегливо й послідовно. Проте якщо зважити, що такий крок є необхідним на шляху до сучасної, цивілізованої політичної багато-

Народно-демократична партія існує трохи більше року. Але її витoki сягають багато глибше. Більшість фундаторів партії давно й активно включились у громадське й політичне життя, внесли вагомий вклад в досягнення незалежності нашої держави.

У пам'ятному 1990 р. на хвилі національного піднесення в складі Верховної Ради депутати від Демократичного блоку й Демократичної платформи в КПРС утворили Народну раду, об'єднану демократичну опозицію. Якщо Демократичний блок переважно спирався на Київ та західний регіон, то через Демократичну платформу до національного відродження широко долучилися густозаселені схід та південь. Завдяки цьому значення Народної ради вийшло далеко за межі Верховної Ради, з парламентської вона перетворилася на всенародну опозицію комуністичному, імперському режиму, стала центром національного відродження, нестримного руху українського народу до незалежності.

Її визначну роль в протидії КПРС, в боротьбі за незалежність незайме з вдячністю пригадати зараз, напередодні шостої річниці від проголошення незалежності. Наш Форум не випадково проходить у ці урочисті дні. День незалежності — величне, дійсно національне свято. Надто тяжко далася незалежність, надто довго її виборювали, тож маємо її цінувати й пильно опікувати.

Обстоювання незалежності, територіальної цілісності, непорушності кордонів залишається й надалі одним з ключових завдань нашої партії, інших демократичних сил українського суспільства.

Шановні учасники Форуму!

Звичайно життя багатомимірне й багатогранне. Та людина, її права та свободи, її високі прагнення та повсякденні турботи є тією основою, на якій ґрунтується суспільство, держава, національні інтереси, національна ідея.

Сучасна українська ідея, в нашому розумінні, полягає в органічному поєднанні захисту державної незалежності України та забезпеченні добробуту кожної людини, кожної родини, усього населення. Добробуту не лише як мінімального достатку, але як гідного рівня та способу матеріального і духовного життя.

На становлення суспільства, здатного це забезпечити, й мають спрямовуватись зусилля держави, громадськості, кожного громадянина. Багаті історичні та культурні тради-

дяни інших держав, дати їм можливість вільно відвідувати Україну без зайвих бюрократичних формальностей, без запрошення і надто високих коштів, пов'язаних з одержанням візи. Не буду на цьому місці входити в проблеми подвійного громадянства. Ми готові віддати нашу належність Україні, бо вважаємо Україну нашою Батьківщиною, хай ця наша Батьківщина прийма нас як своїх дітей.

Вступаємо у 21-е століття — дай Боже, щоб Україна не мусіла більше переживати такі випробування, які вона пережила у 20-му столітті. Пригадаймо собі Німеччину в 1945 році. Край тотально зруйнований, а на руїнах процвітали чорний ринок, корупція, кримінальність і що тільки можна собі уявити. Нарід голий, босий, без даху над головою, безмірно голодував. І цілий світ був проти них. Однак вони не простягали руки, а закатали рукави і кинулися до роботи. Протягом чотирьох років збудували державу, яка дуже скоро перегнала економічно своїх «победителів». З цього прикладу можна дечого навчитися.

Наш поет мудро сказав: «Праця єдина з неволі нас вирве, нужмо до праці, брати!» Єднаймо ж усі наші сили у праці для розбудови й укріплення цієї молоді держави. У доброму ділі й Бог допоможе. Бажаємо вам щастя й благополуччя на майбутнє. Дякую за увагу.

Володимир ФІЛЕНКО

Шановні друзі, шановні пані та панове, шановні співвітчизники!

Саме співвітчизники, тому що, навіть якщо нас роз'єднує географія, об'єднує нас історія — де б ми не жили, ми є і залишимося українцями, вітчизною яких є українська земля, Україна. Нелегко, суперечливо, героїчно, а часом і трагічно складалася доля нашого народу. Століттями шукав він волі та кращої долі.

Наше покоління щасливе. На його долю випало здійснення споконвічної мрії українства: досягнення омріяної незалежності. І ось вже вдруге Всесвітній форум українців збирається в столиці незалежної української держави, в чарівному палаці, з глибоко символічною назвою — Україна.

Мені випала висока честь привітати учасників Форуму від Народно-демократичної партії та Народно-демократичного об'єднання «Нова Україна».

Україні зорганізується спільна мережа, що входила до Всесвітньої Координаційної Ради, тоді краще буде співпраця між західною і східною Україною. Буде так, як має бути згідно з тим, як це записано у Статуті.

Координаційна Рада мало виконує свої обов'язки. Не робить помпезні завдання, робить конкретні, щоб було що звітувати через п'ять років і ми були б задоволені.

Ірина СПЕХ (Німеччина)

Хвальна президіє, шановні учасники Форуму, дорогі друзі!

Я маю честь і приємність від імені Центрального представництва українців та української громади в Німеччині з нагоди шостої річниці незалежності України привітати Президента й Уряд України, делегатів і гостей, учасників Форуму та весь український народ в Україні і поза її межами.

Ми з'їхались до цього прекрасного столичного міста насамперед, щоб заманіфестувати нашу національну єдність. Українці діаспори східної і західної та українські громадяни нашої землі мають нагоду зустрітися, ближче себе пізнати, намагаючись якнайкраще зрозуміти один одного.

Дозвольте висловити при цій нагоді деякі думки, які виникли у нас. Українці Німеччини стурбовані надто високим дефіцитом української мови на вулицях міста (особливо в столиці нашої держави), в урядових та офіційних інституціях, серед персоналу в готелях та магазинах, а це починається вже серед митників на українському кордоні. Понад 50 років наша громада, викинена поза межі Батьківщини, плекала свою рідну мову як найцінніший скарб, який, ми думали, там ніхто не зможе відібрати. Ми вчили наших дітей нею володіти, бо мова — це запорука нашої національної ідентичності. Роками ми були змушені боронити її статус серед чужого, іноді ворожого для нас дозвілля. Ми — українці шануємо інші мови, хай же світ пошанує і нашу мову, але він її шануватиме тільки тоді, коли ми самі пошануємо цю нашу рідну мову солов'їну. Десятками років нас розділяли непрохідні кордони, але й тепер наша Батьківщина нам нелегко доступна.

Звертаємося до Уряду України легально визнати корінних українців і їх нащадків як людей, приналежних до цього народу, а не вважати їх чужинцями, навіть якщо вони грома-

організації. Сьогодні, вибираючи голову УВКР, я думаю, що Драч буде тягнути цей віз. Але слід йому сьогодні затвердити на цьому Форумі першого заступника і двох заступників по західній і східній діаспорі. Треба, щоб був дієспроможний секретаріат. Я хочу подякувати Міністру освіти, всім, хто надав допомогу. Я не завжди згідний з паном Чорноволом, але він сказав мудрі слова: не треба забувати, що є наша українська земля, яка сьогодні знаходиться за кордоном. І останнє: я вам хочу сказати наступне: я — делегат.

Я не бачу, щоб за пана голову хтось голосував. Я взагалі не бачу, щоб на цьому Форумі хтось голосував. Я пропоную проголосувати за голову. І, на завершення, хочу сказати, давайте вже закінчувати плакатись і починати роботу на Україну. Щастя вам, друзі, будьте здоровенькі!

Любомир МАЗУР (Велика Британія)

Шановні друзі! Дякую за надану можливість слова. Я маю честь очолювати найбільшу і найсильнішу українську суспільно-громадську установу в Західній Європі, яка називається Союз Українців в Британії.

Українців в Британії 30 тис. чоловік, але ми добре zorganizовані. Я хотів напередодні завтрашньої річниці привітати Президента, Уряд, весь український народ від нашої громади, яка розташована на терені туманного Альбіону, на Британських островах.

На другому Всесвітньому форумі українців до останнього виступу мало було чути про діяльність Всесвітньої Координаційної Ради за п'ять років. Пан Драч багато сказав, але то не був дійсний звіт. Якщо сьогодні обираємо керівні органи Всесвітньої Ради, то повинні знати найголовніше, що було зроблено, повинен бути бюджет, фінансовий звіт за останні п'ять років і тоді будемо знати, кого будемо обирати до керівних органів.

Ми не знаємо, які люди будуть, що згідні зробити, що зроблено за останні п'ять років. Треба не тільки привертати увагу до болючих проблем, а треба дати довіру, щоб працювали. За останні п'ять років я не чув чіткого звіту про роботу. Ми маємо голів партій, які виступають і пропагують свої тези. У першій статті мова йде про те, що є об'єднанням товариств та інше, про партії тут немає мови. В

ний з ініціативи уряду західної молоді республіки в 21 році.

Університет вважав своїм обов'язком і великою честю відзначити почесною нагородою президента інформаційного простору і минулого року — Президента Кучму, міністра закордонних справ Г. Удовенка. Благаємо вас про допомогу і співробітництво в подальшому.

Питання громадянства українських емігрантів, політичних в'язнів. Нас виховували роками, що громадянство надається тим, в кого є заслуги перед Україною. Ми — сини України, ми не випадково опинились у еміграції. Ми маємо націю, яка відкинула синів і дочок, які боролися за свою незалежність, за незалежність України. Бійці УПА, які боролися за незалежність України, не можуть отримати громадянство. Ми є українці, якщо таке визначення буде дано, я прошу підтримати це. Хтось з верхів подбав, щоб посіяти роздор. Тому це і відбувається. Мусить бути укладений договір між державами. Між Україною і Росією такого договору немає. Необхідно надати своїм людям громадянство. Це дуже важлива справа.

Шановне панство! Без національної свідомості, без економіки, без науки не буде держава розвиватись.

Присутність емігрантів в Україні є державним чинником. Наша присутність буде сприяти розвитку.

Я щиро вам дякую.

Олександр БУТ (Республіка Молдова, Придністров'я)

Шановне товариство! Я хочу сказати, слідуючи за тими людьми, що сидять у цьому залі, мільйони українців від дітей до стариків сподіваються, що ми знайдемо розумне рішення на майбутні роки для підняття української держави. Я вас хочу привітати від 3 тис. українців Придністров'я. Є такий куточок землі. Найбільше українців загнали в Придністров'я. Тому я прошу хвилиною мовчання вшанувати їх пам'ять. Ми повинні при всіх наших бідах зберігати єдність. Я хочу сказати спасибі І. Драчу, який взявся тягнути цей нелегкий віз. Але нам треба поміняти стиль роботи. Необхідно, щоб наші Форуми проходили більш організовано. Треба зробити так, щоб наша організація мала статус ЄЕС. Щоб будь-який керівник держави знав, що приїхав представник солідної, вагомої в світі

Україну. Я дуже був втішений заявою Президента, що будуть зроблені відповідні зміни, щоб ситуацію змінити і поліпшити. Що Президент, Верховна Рада зроблять закон, щоб люди могли без перешкод відвідувати Україну. В газеті «Вісті з України» за 17 липня така інформація є. Коли Україна відкриє двері для закордонних українців? Я повертаюсь в Канаду і сподіваюсь, що такий закон приймуть.

Ми маємо одну матір і хай вона однаково відноситься до своїх дітей.

Ярослава ХОРТЯНІ (Угорщина)

За нашою традицією хочу привітати вас і вклонитися вам. Хочу сказати велику подяку, що товариство української координаційної ради зібрало нас, всіх українців, з усього світу.

Ми існуємо, працюємо і багато робимо. Чому ми так мало про себе говоримо? Часом багато пишуть, але нічого не роблять.

Товариство, яке створено, заснувало свої традиції. Ми збираємося на Різдво. Є літні табори, які чекають дітей. Я думала, що там будуть нав'язувати стосунки між дітьми України і Угорщини, але нічого такого не було.

Ми хочемо все знати. В Угорщині знають тільки про мафію, про українську мафію.

Я знаю, що критикують Уряд. Якби не український Уряд, Державний комітет у справах еміграції, цього року не постояли би за нас, ми б не мали свого центру культури, якого чекали 5 років.

З вашою допомогою ми все зробимо, але це буде дуже довго. Просимо засоби інформації України, всі газети, якщо цікавить будь-яка ситуація в Угорщині, приїздіть, подивіться, а тоді будете писати правду.

Мирослав ЛАБУНЬКА (Німеччина)

Шановна президіє, повноважне панство, друзі, земляки! Від імені меценату і від імені професорського колективу я вітаю вас з днем шостої річниці незалежності України! Український Вільний Університет існує вже 76 років. Це унікальний університет Всеукраїнської діаспори, заснова-

захопленням прийнятий ні населенням, ні інтелігенцією. Однак оці українські школи, оця локалізація поступово запустили глибоке коріння на нашій Пряшівщині.

Велике українське видавництво, яке видало біля 1 тис. книжок, забезпечило 250 українських шкіл. Із цих шкіл виток — ціла міграція української інтелігенції. У 1989 р. наша організація була піддана гострій критиці. Наша організація із культурної спілки перетворилася на «русинів». Ми не забороняємо вживати слово «русини», але зараз з українцями ми становимо єдину націю. Хочу сказати, що зараз, хоч ми і маємо 1/4 тих коштів, які мали до тоталітарного режиму, ми намагаємося використовувати їх ефективно. Для дітей ми видаємо «Веселку». Спілка письменників Словаччини видає багато журналів. Все це виходить українською мовою.

Я закінчую, оскільки обмежений час. Я дуже радий, що мав нагоду виступити. І хочу вас запевнити, що в тих тяжких умовах український дім живе і буде далі жити. Дякую за увагу.

Віктор ПЕДЕНКО (Канада)

Достойні Міністри, представники уряду України!

Пані і панове, гості другого Форуму українців!

Ми, українці в Канаді, йшли до однієї мети і вона здійснилась, Україна стала незалежною державою. В ті роки, скільки було сліз. Багато хто із нас пробував відвідати нашу Батьківщину, про яку мріяли безліч літ, відвідати родини, сім'ї. Провертались назад і пропонували створити підприємства, вкладати інвестиції в українську економіку. Щоб наші гроші приносили користь українській економіці і духовності. Ми розуміли, що в цей перехідний час надіятися на багато не реально. Але на превеликий жаль, ситуація з українцями, що приїжджали, не покращилася, а погіршилася. Щоб дістати візу, то треба мати запрошення від рідних на Україні. Від рідних вимагають 120 дол. Коли приїжджаєш в Україну, то на місці складаються прикрі моменти, які нас турбують: проживання в готелях — це кошти і проблеми. Напередодні щосторічних річниць з жалем в серці повинен сказати, що число бажаючих приїхати зменшилось, зменшилось число відвідувачів до одиниць багатьох людей, родин і цілих громад. Ми хочемо їхати на Україну, але якщо будуть такі умови, то їхати не збираємося. Негативна інформація йде про

редруковуємо якісь матеріали з якоїсь газети, ми повинні думати про самосвідомість. Повинен бути високий рівень самовимоги. Комерціалізація культури — це можливий шлях знищити нашу культуру. Ми повинні зробити для себе дуже серйозний вибір — вирішити, на якому ми боці. Нейтральної полоси не повинно бути. Щоб зберегти автономію і найбільший захист від держави, слід виробити систему захисту, удосконалюватись і працювати для нашого цеху.

Щодо радіо, телебачення. Радіо має колосальну технічну можливість проникати, бути мостом консолідації. Необхідно розвивати місцеве радіо, місцеве телебачення, місцеві газети. Там буде важче вкрасти, там всі один одного бачать. Комерційні і некомерційні засоби масової інформації мають і будуть розвиватись у концепції перехідного періоду, перехідного суспільства. Конкуренція є — це чудово.

Якщо некомерційне телебачення є фондоване, а комерційне — спонсороване, є залежність від карбованця. Потрібно створити механізм, як вижити. Шукайте і використовуйте різні джерела фінансування.

Починаються вибори. Це на 70 % справа журналістів і їх відповідальність за долю України.

П. ТИМА (Польща)

Головна тема — наскільки Україна може допомогти українській діаспорі? З 1995 р. в Польщі функціонує українська програма. Є професійні журналісти, які роблять професійно програму. Ці програми ідуть ввечері 10 хв. раз на місяць. До 40 хв. програма, яка іде на території області. Немає проблем коштів, немає проблем касет. Є проблема браку доброї волі посольства, працівників місцевого Держтелебачення, щоб доцільнити вагу цього діла. Після року переговорів вдалось передати до Києва касети.

Є проблеми у співпраці. Йдеться про те, що на рівні державного телебачення важко дійти до особи, яка займається цією справою. Немає бажання зрозуміти, що діаспора цікавиться історією України. Існують у польському телебаченні програми Білорусі, Латвії, Німеччини. Польща надає таке право національним меншинам. Коли з'явилась проблема, щоб нам цей дозвіл надали, ми звернулись до Посольства України, щоб у цій справі взяли голос пред-

ставники України, щоб вони наголосили — так, є потреба такої програми. В Польщі ми пройшли всі етапи.

У червні підписано договір між польським і українським телебаченнями, де нічого не говориться про трансляцію українських програм в Польщі. Раз на 5 років організовується з'їзд діаспори. Залишаємось сам на сам з цими проблемами. Навіть якщо є можливості, немає шансів їх реалізувати.

На українському телебаченні висвітлюються проблеми національних меншин. У нас немає такої можливості. Україні є чим пишатись, але вона цього не робить. Слід налагодити роботу, необхідно налагодити зв'язки між діаспорами в різних країнах. В Україні можна прогаяти багато часу і не зустрітись з жодною людиною, яка може сказати: «Давайте зробимо так». Ми можемо робити програми для себе і про себе. Наші кореспонденти роблять програми про Україну. Але ці люди не отримають підтримку з боку керівників України. Йдеться про те, щоб ясно було сказано, хто в Національній компанії України відповідає за допомогу чи координацію роботи з програмами, які функціонують в різних країнах.

ЕКОЛОГІЯ, ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА УКРАЇНСЬКА МЕДИЦИНА (секція)

Любомир ПИРИГ

Демографічна ситуація та стан здоров'я населення в Україні

Проблеми здоров'я населення України, демографічна ситуація досить широко і жваво обговорюються у засобах масової інформації. Це буває виклад сухих цифр без коментарів, нерідко крик відчаю і розпачу з боку журналістів з метою справити відповідний ефект на масового читача. Зрідка (дедалі рідше) лунають стримані оцінки становища. Мовляв, у деяких країнах було або й сьогодні є ще гірше і ... якось воно буде.

Найгірше у цій ситуації те, що верховні ешелони влади: МОЗ, Комісія з питань здоров'я, охорони материнства і дитинства Верховної Ради, Президент України, який, згідно з ст. 14 «Основ законодавства про охорону здоров'я», несе особисту відповідальність за реалізацію державної політики в охороні здоров'я, до останнього часу не приділяли уваги цій проблемі, не били на сполох. І це незважаючи на те, що, згідно з ст. 6 згаданих «Основ», охорона здоров'я є «пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави», що Президент «...виступає гарантом права громадян на охорону здоров'я».

За останнє півріччя МОЗ, очолене п'ятим за 1994—1996 рр. міністром, явно активізувалося, прагне реформувати систему, згаєвши кілька попередніх років. Правда, реформування зводиться, якщо не виключно, то переважно, до змін відповідно до дедалі зменшуваних бюджетних асигнувань на охорону здоров'я.

Президент вшанував своєю присутністю і виступом цьогорічні загальні збори АМН України, у липні провів нараду з представниками керівництва охороною здоров'я. У липні ж в рамках Дня Уряду у Верховній Раді звітував міністр охорони здоров'я. Таким чином, мені доводиться навздогін своїй статті «Президент не думає про здоров'я» писати наступну під назвою «Президент задумався над здоров'ям».

А задуматися є над чим...

В Україні визріла демографічна криза, що включає не тільки депопуляцію, а й погіршення якісних характеристик населення.

Загострення демографічної кризи співпало з радикальними соціально-політичними змінами в Україні, що супроводжуються економічним занепадом, спадом виробництва, зубожінням населення. Усе так, але не забуваймо, що депопуляція сільського населення, яке за традицією радянських часів порівняно із робітництвом було гіршого ґатунку, почалася ще з 1979 р. Та й не скидаймо з рахунку злигоднів попередніх десятиріч ХХ ст., результати яких відбилися на наступних поколіннях у вигляді кількісних і якісно-етнічних, соціально-психологічних відхилень у демографічній карті України. Перелік цих причин дуже великий, але вважаю, що для повної поінформованості їх значення їх варто перелічити: перша світова війна, громадянська війна 1918—1919 рр., голод 1922 р., еміграція українців після громадянської війни, колективізація з депортацією сільського населення, голодомор 1933 р., урбанізація і масове заселення міст неукраїнським населенням, масове заселення українських сіл, що вимерли з голоду, неукраїнцями, великий терор 1934—1937 рр., депортації із Західної України після 1939 р., масові вбивства при відступі радянських військ у червні 1941 р., втрати мирного населення і масове вивезення на роботи під час німецької окупації, жертви німецького полону і нацистських концтаборів, втрати в рядах Червоної Армії, еміграції під час війни, повоєнна імміграція працівників різних сфер, військ НКВД до Західної України, повоєнна депортація із Західної України, «добровільна» репатріація автохтонного населення Польщі та операція «Вісла» 1947 р. з масовими вбивствами, голод 1946—1947 рр., розправи з УПА та їх рідними, відрядження на роботу поза межі України на підняття цілини, будівництво БАМу тощо, Чорнобильська катастрофа 1986 р. Цей перелік З. Служинської (1995 р.), якщо вести мову про все сторіччя, можна доповнити ще втратами революції 1905—1906 рр., переселеннями років Столипінської реформи, польською паціфікацією 1930 р., жертвами Берези Картузької.

Згідно з даними В. Трембіцького (1994 р.), втрати українського населення за 1920—1946 рр. становлять близько 21,5 млн осіб.

Гинули переважно молоді, здорові, освічені і національно свідомі люди, що не могло не відбитися на подальших, в тому числі й нинішніх, поколіннях.

А сьогодні з нашаруванням впливів сучасної соціально-економічної ситуації, як висловився один з наших політиків, «маємо те, що маємо».

А маємо ось що. Насамперед, щодо природного руху населення, негативні тенденції в якому почали зростати ще з 1965 р., коли на 1000 населення народжуваність становила 15,3 % (1996 р.—9,1 %), смертність — 7,6 % (1996 р.—15,2 %), природний приріст населення — 7,7 % (1996 р.—6,1 % з від'ємним знаком). Рівень смертності в Україні є найвищим серед країн Європи.

За останні шість років тривалість життя чоловіків скоротилася на 5,06 (66,40—61,34) років, жінок — на 2,86 (75,44—72,58) років (в середньому — з 71,20 до 66,87 років).

У віці до 60 років кількість чоловіків у минулому і тепер серед населення України на 3—5 % перевищує кількість жінок, у віці ж понад 60 років кількість жінок майже удвічі перевищує кількість чоловіків. Особливо загрозливим є явище перевищення смертності чоловіків над смертністю жінок в чотири-п'ять разів у працездатному віці. Чоловіча надсмертність в Україні є однією з найвищих у світі.

Якщо б припустити, що з цього року показники природного руху населення поліпшаться, наслідки вже нинішнього ступеня депопуляції будуть відчутні до середини наступного століття.

Смертність немовлят, яка від 1965 до 1990 р. поступово зменшувалася (20,0—12,8 на 1000 народжених живими), зросла, хоч із схильністю до стабілізації (14,0—14,3). За цей час дефіцит народжень сягнув 690,9, надлишок смертей — 684,8, повні демографічні втрати — 1375,7 тис.

Поступове зниження народжуваності в Україні з 60-х років, як одна з причин депопуляції, була наслідком старіння населення, тепер же домінує значення соціально-економічного чинника як гаранта виживання молоді і сім'ї. Адже за перше півріччя 1997 р. ВВП України, порівняно з таким самим часом минулого року, скоротився на 7,5 %, особливо за рахунок недобору сільськогосподарської продукції, транспорту, зв'язку, на 11 % скоротилися капіталовкладення в економіку. Щодо ВВП на душу населення, то за даними ООН 1993 р. Україна серед 16-и європейських

країн займала 14 місце, опустившись нижче Білорусі (6 місце), Росії (7 місце), залишившись вище тільки Латвії та Молдови.

Ще за даними 1992 р. близько 90 % молодих сімей та сімей з неповнолітніми дітьми мали прожитковий мінімум, нижчий порівняно з розрахунковим мінімальним споживчим бюджетом. Тільки 41,9 % чоловіків і 19,5 % жінок із обстежених сімей були впевнені, що вони в майбутньому матимуть роботу. Лише 18 % молодих людей працевлаштовано. У наш час молода сім'я на стадіях народження та виховання дітей (вік подружжя до 30 років) не в змозі забезпечити на належному матеріальному рівні утримання навіть однієї дитини. Лише два відсотки молодих сімей матеріально забезпечені.

Ось чому кількість шлюбів на 1000 населення в Україні за останні п'ять років зменшилася з 9,3 до 7,7, кількість розлучень зросла відповідно з 3,7 до 4,0. У розірваних шлюбах залишається близько 200 тис. дітей.

Середня кількість дітей, що припадає на одну жінку загалом в Україні та в місті, становить 1,3, в сільській місцевості — 1,6. Нагадаємо, що для простого відтворення населення необхідно в середньому 2,2 дитини на сім'ю. За даними ООН в Україні всього 17 % сімей з двома дітьми, а 53 % — бездітні.

З огляду на сучасну соціально-економічну ситуацію, на думку провідних демографів України (В. Степенко, В. Піскунова), «головна мета політики народжуваності найближчим часом повинна бути націлена не на стимулювання народжуваності, не на піднесення її загального рівня, а на уповільнення подальшого падіння інтенсивності дітородної діяльності населення України, на забезпечення хоча б на мінімальному рівні якості харчування і утримання тих, що народжуються і вже народилися».

Зниження народжуваності визначає зменшення приросту трудових ресурсів, брак молоді робочої сили через 15—20 років. Зменшення молоді означає, що в економічному, політичному житті держави буде брак людей з ознаками, притаманними молодості, — новаторством, енергією, рішучістю.

До речі, щодо харчування, то в Україні з понад 3000 калорій в день у 1990 р. загальний калораж на душу населення в 1994 р. (а що в 1997 р.?) зменшився до 2700, середній показник споживання м'яса і рибопродуктів на рік змен-

шився за цей час від 68 до 43 кг при незначному збільшенні споживання хліба і виробів з муки (за даними ООН).

Ось одна з причин недорозвинення дітей, підлітків, серед яких здоровими можна визнати 8—10 %. Серед школярів 75 % мають відхилення в здоров'ї, що може вплинути на репродуктивну функцію. За останні три роки вдвічі збільшилася кількість юнаків, тимчасово (а може й на постійно?) звільнених від військової служби. У військових частинах сформовані підрозділи з юнаків, що мають дефіцит маси тіла понад 20 кг. Міністрів оборони під час інспекції військових частин доводиться відправляти новобранців на відгодівлю, до шпиталів.

Щоб вичерпати тему поповнення наших збройних сил здоровим контингентом, подам наслідки інспекції міністром оборони О. Кузьмуком Одеського військового округу: 40 % — з неповних сімей (23 % з негативною спадковістю), 45 % — група ризику, яким небезпечно давати до рук зброю, 42 % зареєстровані в міліції за хуліганство. Чимало наркоманів. Отже, проблеми фізичного здоров'я значною мірою переплітаються із проблемами здоров'я духовного.

Сучасне становище української жінки вимагало б окремого висвітлення. Адже від жінки значною мірою залежить становище сім'ї, від її здоров'я та соціально-психологічного настрою — народжуваність, морально-духовний стан і здоров'я дітей, підростаючого покоління. В той же час жінкам більше й частіше загрожує безробіття, до певної міри й тому, що вони переважають у так званих невиробничих сферах, які за радянською і за виробленою уже пост-радянською традицією фінансуються на засадах залишковості, а тепер ледь скніють — медицина, освіта, соціальна опіка, культура. У жінок за останні п'ять років на 15—17 % збільшилася захворюваність сечо-статевих органів, ускладнення вагітності і пологів, майже не зменшується материнська смертність, збільшилася частота захворювань серцево-судинної системи, кількість анемії. Кількість абортів зменшилася і від понад 80 у 1990 р. до 58 у 1955 р. на 1000 жінок дітородного віку, але, правдоподібно, більше за рахунок зменшення випадків вагітності. На 100 пологів все одно припадає 150 абортів, які особливо небезпечні у віці 15—17 років, яких на 1000 дівчат цього віку виконують щорічно близько 25-ти.

Вищезгаданий «надлишок смертей» обумовлений в половині випадків хворобами системи кровообігу, злоякісними новоутвореннями (12,7 %) та «неприродною смертю» (нещасні випадки, отруєння, вбивства, самогубства), частота випадків яких майже в чотири рази більша у чоловіків, ніж у жінок. У працездатному віці від захворювань системи кровообігу чоловіки помирають у п'ять разів частіше, ніж жінки, від злоякісних новоутворень — більш як у два рази, «неприродна смерть» їх настає у 6,5 рази частіше.

Правдоподібно, ніде у світі люди так часто не помирають «неприродно», від дії зовнішніх причин, як за два останні роки в Україні: у 1990 р. від нещасних випадків, травм, вбивств, самогубств, випадкових отруєнь алкоголем, частота яких з року в рік зростає, загинуло на кожні 100 тис. населення 135,6 осіб, минулого року — 203. У загальній структурі смертності частота цих причин за ці роки збільшилася майже на 2 %. Усе це — віддзеркалення санітарної культури населення, соціально-економічної ситуації, життєво-психологічного дискомфорту, криміналізації суспільного життя, погіршення самодисципліни, гігієни та охорони праці.

Щодо значення останніх чинників, то за 10 років частота професійних захворювань зросла у 10 разів, головним чином за рахунок пилових захворювань (74 %), вібраційно-шумової патології та уражень опорно-рухового апарата — по 10 %.

З абсолютною переконливістю можна стверджувати, що немає жодного органа, жодної системи в організмі людини, поширеність хворобливих уражень яких за останні роки не збільшилася. Для більшої наочності подаю їх динаміку за 1990—1996 рр. у відсотках (з округленням чисел): система кровообігу — 32, злоякісні новоутворення — 12, активний туберкульоз, інфекційні та паразитарні хвороби — 5, цукровий діабет — 12, психічні розлади — 2, алкогольні психози — 45, наркоманія та токсикоманія — 58, сифіліс — 90 %. Кількість ВІЛ-інфікованих за цей час збільшилася у 602 рази (у 90 % випадків — ін'єкційні наркомани), хворих на СНІД — у 36 разів.

Із інфекційних захворювань, поширеність яких загалом не дуже підвищилася, необхідно відзначити небувале в нинішніх цивілізованих країнах збільшення захворюваності на дифтерію, кишкові інфекції.

Усе це разом — що більше, що менше, є наслідком зниження життєвого рівня населення, незадовільних умов праці, стресових ситуацій, поширення шкідливих звичок, нестачі, якщо не повної відсутності, повноцінної діагностичної бази, ефективних ліків, психологічної недооцінки життя, породженої низьким рівнем і дискомфортом останнього.

Зрозуміло, що поширення захворювань призводить до зростання інвалідизації населення (від 1992 до 1995 р. — на 24 %). Якщо в 1992 р. все ж таки були зайняті працею 23,3 % інвалідів, то у 1995 р. — майже наполовину менше (12,5 %), що можна пояснити не так тяжким станом інвалідів, як більш жорсткими вимогами ринку праці.

Інвалідизація населення формується вже з дитячого віку. Від 1992 до 1996 р. кількість інвалідів серед дітей віком до 16 років збільшилася на 21 % (понад 140 тис.). Це головним чином у зв'язку з хворобами нервової системи, органів чуття, психічними розладами, природженими вадами.

Виключаючи інвалідів, за останні 5 років кількість пенсіонерів збільшилася в Україні майже на півтора мільйони і на сьогодні їх налічується близько 14,5 млн. Отже, збільшення демографічного навантаження призвело до того, що 1/4 населення перебуває на утриманні решти 3/4 працюючих. Це ще виразніше в сільській місцевості.

Депопуляція України (зменшення кількості населення майже на 1,5 млн) обумовлена не тільки чинниками природного руху населення, а й еміграційними процесами, які за останні три роки характеризуються негативним сальдо. Згідно із соціологічним опитуванням ще 1994 р. з'ясувалося, що кожний четвертий із 1200 опитаних бажав би покинути Україну. А серед молоді до 19 років таких набралася половина. Найбільше бажуючих покинути країну в західному регіоні (41 %) і в Києві (39 %), найменше на північному заході держави (15 %), в Криму — 16 %. Покидають Україну молоді, працездатні, ініціативні особи з високим науково-інтелектуальним потенціалом. За 1996 р. з України за кордон виїхало 83 доктори наук (переважно — до Росії).

Від 1990 р. Україна за індексом людського розвитку (ІЛР) Програми розвитку ООН (ПРООН) поступово, але досить швидко (до 1994 р.) перемістилася з категорії країн з високим ступенем розвитку до категорії країн із середнім ступенем розвитку. У 1992 р. інтегральний ІЛР, який включає величину ВВП на душу населення, рівень освіти і тривалість життя становив для України 0,842, у 1993 р. — 0,742

і у 1994 р. — 0,736. Якщо на початку 90-х років Україна серед понад 170 держав світу за величиною ІЛР займала 46 місце, то за короткий час опустилася на 95-е (нижче Білорусі — 62, Росії — 67 місця).

Щорічник ПРООН за 1996 р., що містить статистичні дані за 1994 р., порівнює складові ІЛР України як країни, що розвивається, і Греції, як промислово розвиненої країни. Відповідно для України і Греції ІЛР — 0,736 і 0,907, індекс тривалості життя 0,717 і 0,876, індекс рівня освіти — 0,888 і 0,885, індекс реального ВВП на душу населення — 0,604 і 0,960.

Порівнявши потенціал України і Греції — територіально-земельний, економічний, людський, інтелектуальний, — є над чим замислитися...

Українських політиків, представників усіх ешелонів влади, зрештою кожного свідомого громадянина, повинна цікавити доля титульної, корінної нації держави, яка стала на шлях відродження в складних політичних і соціально-економічних умовах, після століть і особливо останніх десятиліть фізичного винищення і духовного гноблення народу.

Згідно з даними перепису населення УРСР 1989 р. серед понад 51,5 млн населення українці становили майже 37,5 млн (73,6 %) з тенденцією до зменшення за останнє десятиріччя. Частка росіян — найчисельнішої нацменшини — становила 21,1 % з поступовим збільшенням. Представники інших народностей займали від 0,2 (греки, румуни) до 1,3 % (євреї). Можна передбачити, що найближчий перепис населення покаже збільшення частки українців як за рахунок їх репатріації, еміграції представників інших народностей, так і завдяки тому, що в нових соціально-політичних обставинах більше осіб визнає своє українство. Щодо росіян, то, незважаючи на зміну політичної ситуації, за 1989—1994 рр. їх кількість за рахунок міграції збільшилася на 1,72 % (в містах — на 1,45 %, в селах — на 3,69 %).

У 1979 і 1989 рр. показники природного руху російського населення України значно перевищували показники українського населення, що виразилося у природному прирості в Україні росіян відповідно у величинах 6,1 і 2,7, українців — 3,3 і 1,7.

Коефіцієнт життєвості (кількість народжених, що припадає на 100 померлих) у 1979 та 1989 рр. також був вищим у росіян (відповідно — 161,8 і 127,3), ніж в українців (125,9 і 114,3). Найвищим він був у молдаван: 160,7 і 195,6. У 1995 р. цей коефіцієнт в українців став більшим (67,4), ніж у росіян — 49,9.

Складною залишається в Україні мовна ситуація. Етнічні українці кількісно переважають у всіх регіонах України: східному (59,3 %), південному (52,5 %), центрально-східному (88,2 %), центрально-західному (88,9 %), західному (89,2 %), в столиці (72,4 %). Однак українську мову вважають рідною лише 42,1 % українців східного, 40,8 % південного регіонів, 57,5 % українців Києва, загалом — 64,0 % при загальній кількості українців в Україні 72,7 %. Перевагу українській мові в побуті, на роботі віддають лише 43,9 % українців, переважно в центрально-західному (78,0 %), західному (91,6 %) та центрально-східному (49,6 %) регіонах. За даними перепису 1989 р. мову своєї національності вважали рідною 87,9 % населення, тоді як російську вважали рідною 98,4 % росіян. Отже, фактично тільки росіяни в Україні зберегли свою мову повністю.

Ми вважали доцільним торкнутися мовного аспекту, тому що мова значною мірою визначає національну самосвідомість, причетність до національної культури і, таким чином, хоч і посереднє, але має значення для етнодемографічного стану держави.

Якщо про стан здоров'я населення України, особливо в останні місяці, як вже говорилося, наші можновладні заговорили активніше, то за останні роки проблеми демографії, демографічної політики в урядових сферах не обговорювалися. З ініціативи та під егідою Комісії з питань здоров'я людини Верховної Ради України 1991 р. проведено наукову конференцію «Здоров'я та відтворення народу України», у 1993 р. — «Демографічна ситуація в Україні». Констатовано і проаналізовано факти, що свідчили про назрівання демографічної катастрофи з наступними довготривалими наслідками. Виконавча влада не відреагувала, Верховна Рада 13-го скликання до цього питання не поверталася.

У той же час зменшення чисельності населення України, особливо корінного, разом із погіршенням здоров'я свідчить про загрозу вимирання українського народу. Вражаючими є темпи зростання демографічної кризи. Якщо ж врахувати зростання темпів вибуття мешканців України за межі своєї держави, прибуття легальних і нелегальних іноземних іммігрантів, то за таких умов виникає загроза для економічної безпеки України. Це вимагає створення концепції демографічної політики нашої держави, а в подальшому і відповідної національної програми із залучен-

ням фахівців різних спеціальностей (демографів, економістів, медиків, соціологів, психологів та ін.), з проведенням демографічної експертизи всіх існуючих та новостворюваних програм соціального, економічного і навіть освітнього і культурного спрямувань.

Олег ЦІБОРОВСЬКИЙ

Стан і тенденції розвитку охорони здоров'я в Україні

Існуюча система охорони здоров'я України успадкована від колишнього СРСР з усіма перевагами і недоліками радянської системи. Ця система була створена завдяки багаторічним зусиллям, працею і коштом мільйонів трудівників, передусім учених, лікарів та інших медичних працівників. Вона розвивалася за принципами, серед яких основними вважались державний характер, доступність і безкоштовність, профілактична спрямованість.

Для здійснення цих принципів був обраний шлях екстенсивного розвитку галузі охорони здоров'я, протягом багатьох років спрямований на збільшення чисельності лікарів та іншого медичного персоналу, кількості лікувально-профілактичних закладів і стаціонарних ліжок. Завдяки цьому досягнуто один з найвищих у світі рівнів забезпеченості населення лікарями різних спеціальностей та місцями в лікарнях. Ці якості, а також безкоштовність для пацієнта забезпечували доступність кваліфікованої медичної допомоги для всіх прошарків міського і сільського населення.

Діюча мережа закладів охорони здоров'я в 1996 р. складалася з 3510 лікарень і 6469 амбулаторно-поліклінічних закладів.

Ліжковий фонд лікарень України становить 551 350 ліжок, а забезпеченість стаціонарними ліжками — 108,9 на 10 тис. населення. Починаючи з 1991 р., вона знижується у зв'язку з економічною кризою, зменшенням фінансування галузі охорони здоров'я, укрупненням або ліквідацією малопотужних, переважно сільських, лікарень, упорядкуванням мережі закладів охорони здоров'я, раціоналізацією стаціонарної допомоги, коливаючись у різних областях від 96,0 до 138,0 на 10 тис. населення. Однак і зараз цей показ-

ник майже у 1,5—2 рази більше, ніж в економічно розвинених країнах. Так, у Канаді він становить 57, у Німеччині — 72,2, в інших країнах ОЕСР — 84 на 10 тис. населення.

У 1996 р. в Україні було госпіталізовано 10 303 700 чоловік, а рівень госпіталізації становив 20,77 на 100 осіб, у тому числі без жінок, госпіталізованих з приводу пологів, ускладнень вагітності та післяпологового періоду, — 17,71. Порівняно із 1994—1995 рр. він зменшився (відповідно 22,6 і 21,9 на 100 осіб).

Хоча порівняння з економічно розвиненими країнами в наших умовах перехідного періоду може здатися некоректним, мушу зазначити, що цей показник у 2—2,5 рази перевищує їхній рівень госпіталізації.

Проведений аналіз засвідчив, що близько 30 % госпіталізованих хворих могли лікуватися в позалікарняних умовах.

Середнє число днів зайнятості ліжка в 1996 р. становить 302,68 дня, середня тривалість перебування хворого на ліжку — 16,79 дня, обіг ліжка — 18,0.

Наведені дані свідчать, що хоча забезпечення населення стаціонарною допомогою залишається необґрунтовано високим, стаціонарні ліжка використовуються недостатньо.

Хоча порівняння наших умов з умовами економічно розвинених країн є не зовсім коректним, однак зазначимо, що у нас не тільки багато хворих госпіталізується не за медичними показаннями, а й терміни їх перебування в стаціонарі безпідставно подовжуються. В країнах ОЕСР, де госпіталізуються більш тяжкі хворі, цей показник в середньому становив 16,2 дня, а в Канаді — 13,0, в Німеччині — 12,7, Італії — 9,5, Франції — 7,7, Швеції — 7 днів.

Як позитивне явище, слід відзначити паралельний розвиток таких стаціонарзамінюючих форм надання медичної допомоги, як денні та домашні стаціонари. Число денних стаціонарів при амбулаторно-поліклінічних установах збільшилось за 1991—1995 рр. на 65,3 %, число ліжок у них — на 66,2 %, в тому числі для дорослих — на 66,0 %. Число осіб, які лікувались у цих установах, зросло на 71,1 %, у тому числі дорослих на 71,7 %. Число домашніх стаціонарів за 5 років зросло на 53,4 %, а число хворих, що в них лікувались, — на 55,9 %.

Загальна чисельність лікарів в Україні, включаючи зубних, у 1996 р. становила 208 871 особу (без зубних — 205 546), а середнього медичного персоналу — 529 158 осіб.

Забезпеченість населення лікарями становила 40,6 на 10 тис. населення (без зубних), середніми медичними працівниками — 104,5. Ці показники набагато перевищують рівень економічно розвинених країн. Так, у Канаді забезпеченість лікарями (включаючи зубних) становить 21 на 10 тис. населення (1994 р.), в країнах ОЕСР — 25 на 10 тис. населення.

Проте задля справедливості зазначимо, що ці порівняння є не зовсім коректними, бо в інших країнах до цього числа не входить велика кількість осіб, що працюють в медичній адміністрації, санітарно-епідеміологічній службі, судово-медичній експертизі тощо, як у нас. Коли ми рахували лікарів, що працюють у лікувально-профілактичних закладах (без керівників та їхніх заступників, методистів, стоматологів), тобто тих, хто безпосередньо обслуговує пацієнтів, то їх виявилось 26,9 на 10 тис. населення.

Протягом багатьох років основним шляхом підвищення якості та ефективності медичної допомоги вважалась її спеціалізація. Тому у сучасних умовах особливий інтерес мають дані про стан і динаміку забезпеченості населення лікарями, які надають первинну медичну допомогу. Чисельність дільничних терапевтів міських дільниць у 1995—1996 рр. змінилась мало і становила відповідно 4,7 і 4,8 на 10 тис. міського населення. Відсоток цих лікарів до їх загальної чисельності не перевищує 12 %, тоді як в економічно розвинених країнах він досягає 30—40 % і більше (у Німеччині — 41,6 % лікарів, що надають медичну допомогу населенню).

Майже стабільною залишається чисельність лікарів, що працюють в дільничних лікарнях і сільських амбулаторіях: 1991 р.— 8,6 тис. осіб; 1996 р.— 8,4 тис.

Забезпеченість населення цими лікарями, включаючи зубних, становить 5,0 осіб на 10 тис. населення при рівні забезпеченості сільських районів 25,0 лікарів на 10 тис. населення, тобто дуже умовно можна вважати, що первинну медичну допомогу сільському населенню (не рахуючи тих, хто живе на дільницях, приписаних до районних лікарень) фактично надають 20 % лікарів сільських районів.

У забезпеченні первинної медико-санітарної допомоги дитячому населенню зайнято 45,7 % лікарів від загальної кількості педіатрів та фахівців педіатричного профілю, тобто цей показник значно кращий, ніж у дорослого населення.

Аналіз стану позалікарняної допомоги свідчить, що лише 40 % первинних звернень припадає на лікарів загально-терапевтичного профілю (дільничних терапевтів і педіатрів), а решта безпосередньо звертається до вузьких фахівців. На утримання позалікарняних закладів, де починають і закінчують лікування близько 80 % пацієнтів, витрачається приблизно 20 % асигнувань, у тому числі на первинну медичну допомогу — лише 5 %.

Наведені дані переконливо свідчать про диспропорції у розвитку різних рівнів медичної допомоги, недоліки її організації та фінансування, а також про резерви її удосконалення.

Недостатнє фінансування охорони здоров'я, що здійснювалось і здійснюється за залишковим принципом, є одним з найсуттєвіших недоліків системи, бо є причиною багатьох інших, передусім незадовільного матеріального забезпечення медичних закладів, низького рівня і недосконалої системи оплати праці медичних працівників, які поглиблюються нераціональним використанням недостатніх коштів, зокрема через безпідставне розширення стаціонарної допомоги, за рахунок амбулаторно-поліклінічної допомоги і надмірну спеціалізацію за рахунок її первинної ланки — дільничної служби.

Якщо порівняти витрати на охорону здоров'я України з іншими європейськими країнами в % до ВВП, то воно виглядає так: Україна — 4,5 %, Польща — 6,25 %, Португалія — 6,5 %, Велика Британія — 6,8 %, Німеччина — 9,2 %, Швеція — 11 %.

Кризові явища в економіці спричинили зменшення ВВП, зростання дефіциту бюджету і відповідного зменшення коштів на фінансування охорони здоров'я.

Загальні витрати на охорону здоров'я України в доларах США в перерахунку за офіційним курсом обміну наведено в таблиці.

Витрати на охорону здоров'я населення України

Показники	1980 р.	1990 р.	1994 р.
Витрати на охорону здоров'я (млн доларів США)	3509	2824	380
Витрати на охорону здоров'я з рахунку на 1 жителя (доларів США)	69,4	54,5	9,7

У 1996 р. витрати на охорону здоров'я становили 4,1 % від ВВП і 42 % від реальних потреб. З 8,5 млрд гривень, необхідних для задоволення потреб населення в медичній допомозі, державним бюджетом на 1997 р. передбачено виділення лише 3,2 млрд гривень, тобто 38 % необхідного.

Державна монополія на надання медичної допомоги, відсутність інших форм власності і конкуренції в охороні здоров'я, некваліфіковане, надто централізоване, бюрократичне управління і незацікавленість багатьох медичних працівників у кінцевих результатах своєї праці спричинили суперечності між декларованими з політичною метою принципами і недостатніми засобами забезпечення медичних потреб. Така система охорони здоров'я була нездатною до сприйняття науково-технічного прогресу. Поступово втрачали своє значення і переставали діяти принцип профілактичної спрямованості і диспансерний, тобто активний метод медичного обслуговування, помітно погіршувалась якість медичної допомоги та рівень задоволення нею пацієнтів і всього населення.

Зазначені недоліки знецінювали позитивні риси охорони здоров'я, зокрема формальну доступність медичної допомоги, сприяли зниженню кваліфікації багатьох лікарів, збереженню відносно незадовільного стану здоров'я населення, показники якого були гіршими, ніж в економічно розвинених країнах світу.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що необхідність реформування системи охорони здоров'я України визначається багатьма чинниками, серед яких основними слід вважати такі:

кардинальні зміни соціально-економічної системи, невід'ємну частину якої становить охорона здоров'я і разом з нею трансформується в напрямку ринкових відносин;

вкрай незадовільна екологічна і демографічна ситуація; деструктивні процеси в економіці, скорочення виробництва, зменшення ВВП і дефіцит бюджету;

зниження рівня і погіршення якості життя більшості громадян;

незадовільний стан здоров'я населення;

недостатні фінансові та матеріальні ресурси галузі охорони здоров'я;

недосконала система оплати праці лікарів та інших медичних працівників і, як наслідок, незадоволення пацієнтів

ентів і всього суспільства якістю та ефективністю медичної допомоги.

Прагнення до поліпшення стану здоров'я населення вимагає здійснення комплексу загальнодержавних заходів, які передусім передбачають:

проведення економічних реформ, спрямованих на прогресивний розвиток виробництва і збільшення валового національного продукту, що дозволить підвищити добробут населення і сформувати державний бюджет, який забезпечить реалізацію програм охорони здоров'я і соціального захисту тих, хто його потребує;

забезпечення ефективної охорони оточуючого середовища, що включатиме впровадження екологічно безпечних технологій в промисловості, енергетиці, сільському господарстві, будівництві і на транспорті, створення і використання сучасних засобів знешкодження шкідливих речовин і захисту довкілля, підвищення екологічної культури населення;

здійснення комплексу державних і громадських заходів, спрямованих на поліпшення харчування і житлових умов, умов праці та відпочинку, умов виховання та навчання дітей і підлітків, на моральне і матеріальне стимулювання здорового способу життя;

подальший розвиток системи охорони материнства і дитинства, планування і захисту сім'ї, цілеспрямованої політики підтримки молоді, соціального захисту інвалідів та людей похилого віку;

розвиток вітчизняної фармацевтичної та медико-інструментальної промисловості, медичного приладобудування, що має сприяти суттєвому поліпшенню медикаментозного і матеріально-технічного забезпечення медичних закладів і населення.

Всі ці заходи мають бути складовою частиною державного та регіональних планів економічного і соціального розвитку.

Збереження та прогресивний розвиток позитивних рис української системи охорони здоров'я і усунення принципових недоліків, які заважають цьому розвитку, перешкоджають зміцненню здоров'я громадян України, оздоровленню умов їхнього життя, повинні складати суть її реформування.

У комплексі державних заходів значну роль відведено галузі охорони здоров'я, яку їй належить виконати в умовах обмеженого фінансування.

Тому узагальнюючим завданням реформи охорони здоров'я є комплексна перебудова фінансування галузі. Вона пов'язана не тільки з кризою в економіці України та браком коштів на фінансування охорони здоров'я, а й з проблемою їх раціонального використання, яка є актуальною і для економічно розвинених країн світу.

З цією метою використовуються всі можливості для мобілізації необхідних коштів як за рахунок державного бюджету, так і додаткових джерел фінансування. Ресурси, що виділяються на галузь, пов'язуються з розмірами і темпами зростання валового внутрішнього продукту з тим, щоб поступово довести частину сукупних витрат на охорону здоров'я до 8 %.

Україна стоїть на ґрунті запровадження системи багатоканального, переважно бюджетно-страхового фінансування галузі, при якому серед позабюджетних джерел основне місце належить обов'язковому соціальному медичному страхуванню. Це дозволить не тільки мобілізувати додаткові кошти, а й допоможе забезпечити рівноправність у наданні й одержанні медичної допомоги у закладах різної форми власності, які виникають в умовах ринкової економіки, поліпшити контроль за якістю медичної допомоги, реалізувати право людини на вільний вибір лікаря.

Інші джерела, такі як платні послуги, добровільне страхування, добродійні пожертви, будуть відігравати лише додаткову, порівняно незначну роль.

Запровадження обов'язкового медичного страхування і нової системи фінансування галузі є основою реформи охорони здоров'я. Воно потребує термінового законодавчого рішення. Проект цього закону вже підготовлено і передано на розгляд Верховної Ради.

Нова система фінансування охорони здоров'я відкриває нові можливості і ставить нові завдання. Вона дозволить ширше використовувати економічні методи управління, запровадити нові методи фінансування лікувально-профілактичних закладів і оплати праці медичних працівників за обсягом, якістю і кінцевими результатами роботи, які мають найбільш послідовно стимулювати їхню діяльність, сприяти інтенсифікації лікувально-діагностичного процесу, ефективному використанню ресурсів. При збереженні цього основного принципу ми плануємо диференційовано використати найбільш раціональні та ефективні форми оплати для різних видів медичної допомоги,

наприклад, для системи первинної медико-санітарної допомоги за кожну прикріплену особу, для спеціалізованої амбулаторно-поліклінічної допомоги — за кожну надану послугу, для стаціонарної допомоги — за вилікуваного хворого.

Напевно, у найближчому майбутньому не обійтись без передбачення певних пільг для медичних працівників, які працюють на найбільш відповідальних і важких ланках (наприклад, у сільській місцевості, швидка допомога, ПМСД, медичне обслуговування інфекційних, психічно хворих тощо), а власне податкових, кредитних — на придбання житла, транспорту, медичного устаткування. По суті це не пільги, а створення елементарних умов для їхньої роботи.

Серед економічних проблем галузі важливе місце посідають проблеми медикаментозного та матеріально-технічного забезпечення лікувально-профілактичних закладів і населення. З метою наведення елементарного порядку в цій справі та економії державних коштів Міністерство охорони здоров'я взяло під контроль закупівлю та розподіл лікарських засобів та лікувально-діагностичної апаратури. Проте подальше поліпшення цієї роботи неможливе без пріоритетного розвитку вітчизняної фармацевтичної та медико-інструментальної промисловості, медичного приладобудування, державного захисту українського виробника.

Проведений аналіз засвідчив, що поряд з вирішенням викладених економічних проблем, розробкою і впровадженням в практику ефективних медичних технологій, удосконаленням управління охороною здоров'я основою реформи має стати комплекс заходів по реструктуризації галузі, спрямований на ліквідацію диспропорцій у розвитку амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної, первинної, вторинної і третинної медичної допомоги.

Реструктуризація галузі ґрунтується на вивченні сучасних потреб населення у різних видах медичної допомоги, врахуванні фактичного навантаження фахівців різних спеціальностей, визначенні пріоритетів медичної допомоги і гарантованого рівня та обсягу медичних послуг, керуючись реальними потребами і можливостями їх задоволення.

Вона передусім передбачає пріоритетний розвиток первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД) з поетапним переходом на засади сімейної медицини як найближчої до населення, найбільш доступної та економічної. Цей перехід реалізується поетапно, на основі комплексної цільової програми, з урахуванням регіональних особливостей, демогра-

фічної структури, стану здоров'я і медичних потреб населення, рівня розвитку і спеціалізації медичної допомоги, специфіки медичного забезпечення міського та сільського населення. Він буде здійснюватися шляхом реструктуризації медичної допомоги на основі системозберігаючих технологій із збереженням існуючої інфраструктури галузі, розширення обсягів спеціалізованої допомоги та інтеграції основних її видів на первинному рівні, перерозподілу дільниць терапевтичної та педіатричної служби і формування дільниць сімейного обслуговування, забезпечення поступового розширення вікового діапазону контингентів обслуговування населення за сімейним принципом.

Одночасно проводиться відповідна раціоналізація спеціалізованої і стаціонарної допомоги, розвиток більш економічних стаціонарзамінюючих форм медичної допомоги — денних і домашніх стаціонарів, а також медсестринських закладів для опіки хронічних хворих, так званих «госпісів» та інших установ, де надається переважно соціальна, а не кваліфікована медична допомога.

На основі попередніх розрахунків, що враховують вітчизняний і світовий досвід, визначено, що, виконавши зазначені заходи, можна довести рівень забезпечення населення до 30 лікарів і 80 лікарняних ліжок на 10 тис. населення.

Відповідно до цього завдання минулого року в галузі скорочено 60 тис. ліжок та 192 тис. штатних одиниць, що дозволило заощадити по заробітній платні понад 180 млн гривень. На цей рік планується скоротити ще 60 тис. ліжок і 50 тис. посад, а зекономити понад 300 млн гривень.

Складовою частиною реформи є удосконалення медичної освіти. Адже не можна миритись з тим, що при щорічній потребі у 4 тис. лікарів наші вузи готують більше 7 тис., збільшуючи потенційну армію безробітних. Планується перевести кількість у якість, перейти до навчання студентів за програмою підготовки лікаря загальної практики/сімейного лікаря. Виникла нагальна необхідність здійснити перепідготовку значної кількості лікарів, передусім дільничних терапевтів і педіатрів, на лікарів загальної практики/сімейних лікарів. Це стосується і середніх медичних працівників.

Проведення реформи галузі вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців з організації, управління, економіки охорони здоров'я всіх рівнів.

Більш того, реформування такої соціально важливої системи, як охорона здоров'я, потребує проведення широкої освітньої роботи серед усіх верств населення, особливо серед підприємців, політиків, адміністраторів усіх рівнів, журналістів, які ще не готові до правильного сприйняття реформ і сприяння їх здійсненню. Вона має проводитись паралельно з підвищенням рівня санітарної культури населення, пропагандою здорового способу життя, реалізацією заходів по його моральному і матеріальному стимулюванню.

Реалізація реформи охорони здоров'я неможлива без удосконалення форм і методів управління галуззю на державному, регіональному і базовому рівнях, створення сучасної системи інформаційного забезпечення охорони здоров'я на основі уніфікації методів і засобів інформації, розвитку інформаційних мереж, удосконалення медико-статистичної служби.

Сучасне управління галуззю має включати систему забезпечення якості медичної допомоги, що повинна передбачати розробку і впровадження в практику стандартів медичних технологій та якості, проведення ліцензування і акредитації медичних закладів, атестації та сертифікації медичних працівників.

Важливою проблемою реформи є правове забезпечення охорони здоров'я, підготовка і прийняття законів України про медичне страхування, первинну медико-санітарну допомогу і сімейну медичну, психіатричну допомогу, санітарно-курортну допомогу, управління охороною здоров'я тощо.

В умовах переходу до ринкових відносин особливе значення набуває підготовка законів про захист прав пацієнтів, юридичний і соціальний захист медичних працівників.

Великий обсяг заходів по реформуванню охорони здоров'я вимагає об'єднання зусиль закладів та фахівців різного профілю у різних відомств. Вони будуть конкретизовані і узгоджені у Національній програмі реформування охорони здоров'я, що має стати частиною комплексу державних програм економічних реформ і соціального розвитку.

**М. Гульчій, І. Аветіс'ян, А. Степаненко, О. Демідюк,
А. Сташук, С. Цимбалюк**

**ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПАТОМОРФОЗУ
ХІРУРГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ЩИТОВИДНОЇ
ЗАЛОЗИ У МЕШКАНЦІВ КИЇВСЬКОГО РЕГІОНУ
ПІСЛЯ АВАРІЇ НА
ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС**

**Київський міський Центр хірургії та реабілітації хворих
з патологією щитовидної залози**

Аварія на Чорнобильській АЕС у квітні 1986 р. призвела до радіоактивного забруднення значних територій України, в тому числі м. Києва і Київської області. Серед медичних наслідків цієї екологічної катастрофи особливо небезпечним стало ураження щитовидної залози (ЩЗ) в умовах її внутрішнього опромінення радіоактивними ізотопами йоду. Здатність ЩЗ накопичувати радіоїод призвела до опромінення цього органу в дозах, що значно перевищували загальні показники для організму. За цих обставин виникли реальні передумови для розвитку нестохастичних ефектів у ЩЗ при порівняно малих сумарних поглинених дозах. На підставі багаторічного дослідження віддалених медичних наслідків ядерних катастроф і даних про безпрецедентну за своїми масштабами аварію на ЧАЕС було зроблено висновок про існування радіаційного ризику відносно доброякісних і злоякісних новоутворень ЩЗ у населення потерпілих територій.

Широкі епідеміологічні дослідження, що охоплюють регіони або країни, безперечно, дають найповніше уявлення про динаміку захворюваності, однак вивчення досвіду клініки, що займається протягом десятків років хірургічним лікуванням захворювань ЩЗ у мешканців м. Києва і Київської області, з відомою долею імовірності, відбиває основні тенденції в здоров'ї населення даного регіону під впливом трансформації екологічного середовища.

У зв'язку з цим ми зробили спробу за даними клініко-морфологічних досліджень ЩЗ простежити основні тенденції патоморфозу хірургічної патології (пухлин та пухлинноподібних захворювань) ЩЗ у прооперованих мешканців Київського регіону.

За період з 1982 р. по 1996 р. в хірургічному відділенні КМЦ хірургії та реабілітації хворих з патологією ЩЗ прооперовано 17 670 хворих (1095 чоловіків, 16 575 жінок). Вікова амплітуда спостережень склала 4 — 87 років. Більшості хворих (74,2 %) на момент операції було від 30 до 60 років. Показники питомої ваги осіб молодшого і старшого віку відповідно склали: 14,0 та 11,8 %.

Увесь операційний матеріал ЩЗ вивчено морфологічно. В основу верифікації діагнозів покладено критерії гістологічної класифікації пухлин ЩЗ, розроблені ВОЗ (1988 р.).

До пухлиноподібних хірургічних захворювань ЩЗ належать нодулярна або мультинодулярна гіперплазія (НГ) ЩЗ, дифузний токсичний зоб або хвороба Грейвса (ДТЗ), аутоімунний тиреоїдит Хашимото (АТХ) та інші форми тиреоїдитів (де Кервена, Ріделя тощо).

Згідно з отриманими даними, НГ є найчастішою причиною хірургічних втручань у хворих з патологією ЩЗ. Так, за період спостережень у клініці КМЦ ХРХПЩЖ прооперовано 8861 пацієнт з вузловими формами зобу при еу-, гіпо- або гіпертиреозі, що в цілому склало 50,1 % загальної кількості хворих.

Другим за частотою захворювання став ДТЗ, з приводу якого виконано 4570 операцій (25,9 %).

Аутоімунний тиреоїдит Хашимото діагностовано у 1452 прооперованих хворих (8,2 %), абсолютну більшість яких становили жінки віком від 40 до 50 років. Підгострий гранульоматозний тиреоїдит де Кервена і тиреоїдит Ріделя діагностовано відповідно у 24 та 2 хворих.

Динаміка змін у структурі пухлиноподібних захворювань ЩЗ протягом 1982—1996 рр. відображено в табл. 1.

Отриманий нами фактичний матеріал свідчить про те, що трансформація в структурі пухлиноподібних захворювань супроводжувалася істотним збільшенням кількості хворих на АТХ: з $2,28 \pm 0,51$ % у 1982—1986 рр. до $8,31 \pm 0,66$ % в 1987—1991 рр. та $11,12 \pm 0,74$ % у 1992—1996 рр. Зростання частоти аутоімунного тиреоїдиту відбувалося однаково як у хворих віком до 40 років, так і у старшій віковій групі. Однак з 1988 р. відмічено окремі випадки тиреоїдиту Хашимото у осіб віком до 20 років.

До 1996 р. число операцій з приводу ДТЗ зменшилося вдвічі у порівнянні з 1982—1986 рр. Однією з можливих причин відміченого явища може стати перегляд показників

Таблиця 1. Частота пухлин та пухлиноподібних захворювань ЩЗ у пацієнтів, прооперованих з 1982 по 1996 р. в Київському міському Центрі хірургії і реабілітації хворих на захворювання щитовидної залози (n=17 670)

Кількість операцій	Нодулярна гіперплазія		Дифузний токсичний зоб		Тиреоїдит Хашимото		Фолікулярна аденома		Карцинома	
	Абсолютні показники	Характеристика, %	Абсолютні показники	Характеристика, %	Абсолютні показники	Характеристика, %	Абсолютні показники	Характеристика, %	Абсолютні показники	Характеристика, %
3 604	2 026	56,23±1,65	1 271	35,27±1,59	82	2,28±0,51	67	1,86±0,45	158	4,38±0,62
6 911	3 313	47,93±1,20	2 053	29,71±1,10	574	8,31±0,66	493	7,13±0,62	471	6,82±0,51
7 155	3 522	49,22±1,18	1 246	17,41±0,90	796	11,12±0,74	857	11,98±0,77	714	9,92±0,62
17 670	8 861	50,15±0,15	4 570	25,86±0,66	1 452	8,22±0,41	1 417	8,02±0,41	1 344	7,61±0,31

стосовно хірургічних втручань на користь більш тривалого консервативного лікування хвороби Грейвса.

Серед епітеліальних пухлин ЩЗ найчастіше трапляється фолікулярна аденома (ФА) у численних варіантах будови. У нашій серії досліджень ця пухлина ЩЗ була діагностована у 1417 випадках (8,0 %), головним чином у хворих віком від 30 до 60 років (73,2 %). За період спостереження відмічене суттєве зростання частки ФА в структурі патології ЩЗ у прооперованих хворих (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка показників частоти раку ЩЗ з 1982 по 1996 р. у прооперованих хворих віком до 30 років

Хронологія спостережень (роки)	Кількість хворих	Кількість випадків тиреоїдної карциноми	
		Абсолютні показники	Характеристика, %
1982-1986	608	24	3,95±1,58
1987-1991	1 014	48	4,73±1,33
1992-1996	840	88	10,48±2,11
Всього	2 462	160	6,5±0,99

Таблиця 3. Показники частоти папілярної мікрокарциноми та інших форм раку ЩЗ у хворих, прооперованих у 1987—1996 рр.

Річні інтервали	Кількість спостережень папілярної мікрокарциноми ЩЗ		Кількість спостережень інших форм раку ЩЗ		Загальна кількість прооперованих
	Абсолютні показники	Характеристика, %	Абсолютні показники	Характеристика, %	
1987-1991	50	0,72±0,20	421	6,09±0,57	6 910
1992-1996	246	3,44±0,43	469	6,55±0,58	7 155
Всього	296	2,10±0,24	890	6,33±0,41	14 065

Відома роль іонізуючого випромінювання в індукції злоякісних пухлин обумовлює особливу актуальність об'єктивного аналізу змін захворюваності на рак ЩЗ. Загалом, з 1982 по 1996 р. з приводу злоякісних новоутворень прооперовано 1344 особи, що склало 7,6 % загальної кількості пацієнтів. Серед хворих на тиреоїдну карциному чоловіки склали 6,8, жінки — 93,2 %. За 15 років спостережень кількість хворих на рак ЩЗ збільшилася як за абсолютними показниками, так і у відсотковому відношенні до загальної кількості хворих. При порівнянні п'ятирічних інтервалів це збільшення статистично вірогідне (табл. 2.).

Більшість хворих на рак ЩЗ були працездатного віку, кожен третій — віком до 40 років (34,8 %). Результати аналізів, отриманих з позиції розділу пацієнтів на осіб молодшого і старшого віку, що наведені в табл. 3, виявили співставне і вірогідне почастішання випадків тиреоїдної карциноми в обох вікових групах.

Відображені особливості динаміки показників захворювань, залежно від віку хворих, підтверджують те, що проблема патології ЩЗ, у тому числі тиреоїдної карциноми, у молоді із забруднених радіонуклідами йоду територій в наш час тільки означається. Враховуючи високу схильність ЩЗ дітей і підлітків до канцерогенного впливу радіоіотопів йоду, ми окремо розглянули динаміку частоти злоякісних новоутворень ЩЗ у осіб молодше 30 років, більшість з яких на момент аварії на ЧАЕС були дітьми та підлітками. З 1982 по 1996 р. в нашій клініці прооперовано 2462 пацієнти віком від 4 до 30 років з приводу різних форм зобу. З них у 160 (6,5 %) випадках визначено тиреоїдну карциному (у 16 дітей, 20 підлітків і у 124 пацієнтів віком від 19 до 30 років).

Якщо в 1987—1991 рр. частота злоякісних новоутворень ЩЗ у даній віковій групі не зазнала істотних змін відносно попереднього п'ятирічного періоду, то з 1992 по 1996 р. сталося суттєве зростання цього показника порівняно із попередніми періодами.

У усіх випадках раку ЩЗ верифікована його патогістологічна форма. Найпоширенішим варіантом тиреоїдної карциноми у нашій серії спостережень був папілярний рак (ПР), діагностований у 1110 (82,6 %) прооперованих хворих. Фолікулярний рак ЩЗ виявлено у 193 пацієнтів (14,4 %), медулярний рак — у 37 випадках (2,8 %) і анапластичний рак — у 4 спостереженнях (0,3 %).

Зазначимо, що протягом 15 років істотних змін у структурі тиреоїдної карциноми не відбулося. У той же час, за роки після аварії відмічено збільшення частки «початкових» форм папілярного раку ЩЗ (папілярної мікрокарциноми) у прооперованих хворих: з $10,62 \pm 2,84$ % у 1987—1991 рр. до $34,41 \pm 3,55$ % у 1992—1996 рр., що значною мірою відбилося на загальному співвідношенні злоякісних пухлин ЩЗ. Більше того, за період з 1987 по 1996 р. збільшення частки злоякісних новоутворень в структурі хірургічної патології ЩЗ у хворих старше 30 років відбувалося головним чином за рахунок ПМК, тоді як відносні показники інших форм раку ЩЗ зазнали незначних змін (табл. 3).

Трансформація структури хірургічної патології і зростання показників раку ЩЗ, що відмічено за роки після аварії на ЧАЕС у прооперованих хворих, визначають актуальність дослідження розвитку раку в зв'язку з фоновою тиреоїдною патологією.

З 1186 випадків злоякісних новоутворень ЩЗ, діагностованих за період з 1987 по 1996 р., зв'язок раку з нодулярною гіперплазією відмічено у 457 випадках (38,6 %), з тиреотоксикозом — у 101 спостереженні (8,5 %), з АТХ — у 102 випадках (8,6 %), з аденомою ЩЗ — у 19 пацієнтів (1,6 %). Тиреоїдна карцинома в «незмінній» ЩЗ спостерігалася у 506 хворих (42,7 %). Таким чином, в нашій серії спостережень рак ЩЗ частіше був виявлений на фоні пухлиноподібних уражень ЩЗ (57,3 %).

У зв'язку з цим, безперечно важливість мають дані про частоту, з якою карциному було виявлено у хворих, прооперованих з приводу пухлиноподібних процесів у ЩЗ. Так, рак ЩЗ знайдено у 6,27 % хворих на НГ, у 2,97 % — з хворобою Грейвса, у 6,93 % хворих на АТХ. Отримані дані свідчать про порівняно високу імовірність розвитку раку на фоні аутоімунних та гіперпластичних процесів в ЩЗ.

За період спостереження нами відмічено вірогідне зростання частки злоякісних новоутворень, виявлених на фоні гіперпластичних і імунних захворювань ЩЗ: з $49,89 \pm 4,61$ % у 1987—1991 рр., до $62,10 \pm 3,63$ % у 1992—1996 рр.

Примітно, що нарівні зі збільшенням питомої ваги тиреоїдиту Хашимото за останні роки стали істотно частішими випадки поєднання цієї патології з раком ЩЗ. Так, якщо в 1987—1991 рр. рак ЩЗ виявлено у 16 хворих АТХ ($2,71 \pm 1,33$ %), то в 1992—1996 рр. кількість подібних спо-

лучень зросла у три з половиною рази і склала $9,75 \pm 2,0$ % (86 хворих). Відмічено тенденцію до подальшого збільшення цих показників. Так, у 1996 р. тиреоїдна карцинома виявлена у 28 з 146 хворих на АТХ (тобто у 19,2 % випадків).

Таким чином, за даними спеціалізованої клініки після чорнобильської катастрофи у представників Київського регіону спостерігається патоморфоз основних хірургічних захворювань ЩЗ, зокрема, збільшення частки аутоімунного тиреоїдиту Хашимото, фолікулярної аденоми та раку ЩЗ порівняно із доаварійними показниками.

Зростання показників злоякісних новоутворень ЩЗ спостерігалось у усіх вікових групах, однак у прооперованих хворих віком до 30 років у 1992—1996 рр. рак ЩЗ діагностовано вдвічі частіше, ніж у попередній п'ятирічний період.

Найпоширеною формою раку ЩЗ є папілярний рак, домінуюча роль якого в структурі тиреоїдної карциноми не змінилася за п'ятнадцять років спостережень. Власне, у структурі раку ЩЗ відмічено істотне збільшення частки папілярної мікрокарциноми, за рахунок якої в післяаварійний період у прооперованих хворих старше 30-и років відбулося збільшення питомої ваги злоякісних новоутворень ЩЗ.

Збільшення кількісних показників тиреоїдної карциноми у представників Київського регіону зумовлено випадками її поєднання з гіперпластичними і аутоімунними процесами у ЩЗ. Подібні тенденції свідчать про онкологічну небезпеку, що зросла при гіперпластичних і аутоімунних ураженнях ЩЗ. До того ж, об'єктивні труднощі в клінічній доопераційній діагностиці злоякісних новоутворень, пов'язаних з іншими видами тиреоїдної патології, вимагають ретельного обстеження та спостереження за хворими з будь-якими формами зобу, а також своєчасного їх хірургічного лікування.

Ніна ГОЙДА

Здоров'я дітей та жінок України

Стан здоров'я жінок і дітей на Україні — є найгострішим питання. Про нього вже сказав у своїй доповіді шановний Любомир Антонович. Це питання стосується здоров'я наших дітей, нашого підростаючого покоління, а та-

кож питання здоров'я жінок репродуктивного віку, щоб поліпшити демографічну ситуацію народжуваності і, як сказав Любомир Антонович, зменшення дитячої смертності, поліпшення здоров'я народжуваних дітей. На кожну тисячу дітей 250 мають захворювання, пошкодження або вроджені вади розвитку. У віці до 14 років здоров'я дітей погіршується. Я хочу навести деякі цифри, що викликають тривогу. Вона базується на досить високих цифрах і відрізняється від розвинутих країн.

За останні роки невилікувані захворювання призводять до інвалідності. В Україні нараховується 137 тис. дітей інвалідів. Якщо говорити про найбільші категорії інвалідів у державі, то це жінки, діти інваліди і сироти.

Основний інтегральний показник стану здоров'я дітей і стану надання медичної допомоги — це показник першого року життя дитини.

Я не демонструю цей критичний стан здоров'я дітей. У структурі погіршення здоров'я дітей від 1 до 14 років перше місце посідають порушення органів дихання, друге — органів травлення, інфекційні хвороби тощо.

Якщо взяти структуру смертності, то це перитональність, пов'язана з пологами, друге місце — вроджені вади, третє — захворювання органів дихання.

Якщо говорити про захворювання органів дихання, то тут вроджені аномалії. Особливо необхідно звернути увагу на окремі захворювання. Йдеться про таке захворювання, як туберкульоз. Уже є 600 випадків туберкульозу дітей. Хвилюють нас й інфекційні захворювання малих дітей.

Повинна сказати, що смертність дітей від інфекційних захворювань у нас дещо зменшилася, але нас хвилюють такі інфекційні захворювання, як венеричні хвороби у дітей, зокрема сифіліс. За останні 6 років відбувся значний зріст цього захворювання. В минулому році на Україні зареєстровано 1531 випадок сифілісу у дітей. Пияцтво, наркоманія — це шлях до СНІДу у дітей. Досить вічне і не нове поняття про те, що здорову дитину не може народити хвора жінка. Від хворої матері здорова дитина не народжується. Жінки живуть довше за чоловіків, але якщо говорити про їхнє здоров'я, то воно слабшає при вагітності, пологах. Нам відомо, що близько 40 тис. дівчат 18-річного віку вже запитують себе, чи зможуть вони народити, бо це буде загрожувати їхньому життю. На сьогоднішній день у 50 % вагітних ми знаходимо сомативну патологію. У таких жінок, можна вважати, пологи будуть нормальні.

Причиною недоношення дітей стає велика кількість абортів, їх в 1,5 раза більше, ніж пологів, а також збільшення материнської смертності.

Основна наша мета — порадитися з колегами, які приїжджають в Україну і які складають найвищий рівень вчених і практиків. Тут присутні зарубіжні колеги. Давайте порадимось, що нам робити, як поліпшити цей стан? Керівництво держави лише говорить про охорону здоров'я, а вже 6 років як не приділяється уваги питанню здоров'я жінок і дітей.

Найважливішою програмою поліпшення медичного та соціального аспектів є охорона материнства і дитинства. Планування сім'ї — це шлях досить довгий. Аборти — це не вихід. У Нідерландах найнижча кількість абортів, а у нас — найбільша. Це спричинює збільшення інвалідності жінок. Повинна бути створена національна програма профілактики інвалідності. Сподіваюсь, що економічний розвиток держави буде спрямований, в першу чергу, на піднесення на належний рівень здоров'я дітей та медичної допомоги.

Хочу скористатися нагодою, бо тут серед нас багато колег із зарубіжжя, які допомагають нам, надають допомогу дітям — щиро подякувати вам.

Павло ДЖУЛЬ (США)

Взаємозв'язки лікарів-українців світу

Сьогодні я маю привілей говорити від імені Світової федерації українських лікарських товариств, відомої як СФУЛТ. Наша організація об'єднує українські лікарські громади у 15-и країнах світу. З них найбільшою є Всеукраїнське лікарське товариство з осідком у Києві, але найдавніше — це Українське лікарське товариство Північної Америки (УЛТПА), засноване в Нью-Йорку в 1950-му році. Протягом свого сорокасемирічного існування УЛТПА улаштувало 27 наукових з'їздів та 34 наукові конференції, а з 1954 року видає журнал «Лікарський вісник». СФУЛТ створено в 1972 році в Чикаго на звітньо-виборному з'їзді УЛТПА. Членами-основниками були УЛТПА та українські лікарські товариства в Австрії, Австралії, Західній Німеччині та Аргентині. СФУЛТ мав на меті згуртувати всіх ліка-

рів українців, які мешкають поза межами Радянського Союзу, виступати в обороні людських прав українських лікарів, переслідуваних радянським режимом, видавати українськомовні медичні журнали і підручники та організувати медичні конгреси у різних країнах світу. Дотепер СФУЛТ зорганізував шість медичних наукових конгресів, в яких брали участь лікарі українці зі всього світу. Чотири останні конгреси відбулися вже в Україні. Наступний конгрес СФУЛТ проходить в Ужгороді в серпні 1998 року.

З моменту відновлення української державності взаємозв'язки лікарів українців та діяльність СФУЛТу докорінно змінилися. Тим більше, що до СФУЛТу приєдналося Всеукраїнське лікарське товариство, яке має потенціал на чверть мільйона членів. Наші, колись тільки товариські взаємні стосунки, перетворилися тепер на спільну гуманітарну акцію на користь українським медичним установам. Нині одним із найважливіших завдань СФУЛТу є обмін медичною інформацією між лікарями, що живуть по цей і той бік Атлантичного океану, та усучаснення української медицини. Для цієї мети ми влаштовуємо спільні медичні конференції та розгортаємо широку гуманітарну діяльність. Для успішного збирання фондів на спонсорвання наших харитативних заходів ми створили благодійну організацію під назвою Світова фундація українських лікарських товариств або Фундація СФУЛТу.

Як я вже сказав, нині взаємозв'язки українських зарубіжних лікарів з батьківщиною їх предків зведені тільки до різнопланової гуманітарної допомоги, бо Уряд України іншої співпраці з емігрантськими колами поки що не хоче визнавати. Навіть приїзд на Україну представників діаспори ускладнено різними консульськими вимогами, а почасти і бюрократичною сваволею. І це при тому, що співпраця між партнерами, яких розділяють безкраї океани, вимагає точного розподілу функцій та відповідальностей. СФУЛТ та інші організації в діаспорі поки що ще не уклали з урядом України жодних договорів щодо визначення ролі емігрантських кіл у розбудові держави або в організації гуманітарних заходів.

Та не дивлячись на всілякі перешкоди, звідки вони не приходили б, діаспора спромоглася вислати в Україну щороку багатомільйонну гуманітарну допомогу.

Для надання гуманітарної допомоги медичним навчальним інститутам та лікарням потрібно, в першу чергу, грошей та добросердечних людей, які б цю допомогу організували і висилали. Фонди на допомогу можна дістати тільки від поодиноких людей доброї волі та українських харитативних організацій. Американські та канадські фундації чи урядові агенції для субсидювання гуманітарних заходів дуже скупі й потреби України в них на останньому місці.

Відомими гуманітарними установами у США є Злучений українсько-американський допомоговий комітет (ЗУАДК), Фонд допомоги дітям Чорнобиля (ФДДЧ) і Світова фундація українських лікарських товариств (СФУЛТ). ЗУАДК — найдавніша українська допомогова організація, яка існує вже понад півстоліття й надала допомогу тисячам потребуючих. Завдяки його старанням багато з нас змогли причалити до гостинних берегів Америки. ФДДЧ існує від початку відновлення української державности. Його душею є подружжя — д-р Зенон і Надя Матківські, яке всеціло присвятило себе для допомоги потерпілим внаслідок чорнобильської трагедії дітям. ФДДЧ щорічно всилає літаками на Україну велику кількість фармацевтичних засобів, хірургічних і діагностичних приладів, привозить до США хворих дітей на лікування і лікарів на курси удосконалення їхньої кваліфікації. Про СФУЛТ говоритиму найбільше, бо в цій організації працюю вже довгі роки. Ми змогли розгорнути широку акцію допомоги на користь українських медичних та культурно-освітніх установ тільки завдяки фінансовій підтримці п. Григорія Малиновського, за що складаємо йому сердечну подяку.

Протягом 1995—1997 рр. СФУЛТ надала українським медичним та культурно-освітнім установам гуманітарну допомогу вартістю понад 400 000 доларів. Для ознайомлення читачів наводжу наступну інформацію про нашу діяльність. Ми придбали комп'ютеризоване друкарське обладнання для Національного медичного університету в Києві, Одеського державного медичного університету, Дніпропетровської медичної академії, Київського НДІ отоларингології, Харківського НДІ медичної радіології і Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Також за кошти фундації закуплено сучасні американські медичні підручники і передплачено 30 англomовних медичних журналів для Державної наукової медичної бібліотеки та для бібліотек багатьох

медичних університетів, академій та науково-дослідних інститутів. Фундація спонсорувала видання англійсько-українського словника медичної термінології (Одеса), підручників: «Акушерство і гінекологія» (Одеса), «Травматологія» (Львів), «Отоларингологія» (Київ), «Анатомія людини» (Львів) і монографію «Пухлини вуха» (Київ). На початку цього року Фундація придбала для наркологічної клініки в Івано-Франківську діагностичне обладнання та апаратуру для діалізи і плазмафорези. Цього року також закуплено 50 комплектів комп'ютеризованого друкарського обладнання для осередків товариства «Просвіта» і деяких інститутів та окремих середніх шкіл. Завдяки старанням СФУЛТУ в Україну для дитячих лікарень та клінік надійшли ще й оксиметри та набори для миттєвого вимірювання глюкози у крові. Наша діяльність у майбутньому залежатиме від фінансової підтримки нашого мецената п. Григорія Малиновського.

Тепер декілька зауважень щодо доставки гуманітарної допомоги на Україну, адже саме на гуманітарну допомогу два роки тому митна служба України наклала 30 % податку. Ми вважаємо, що обкладати митними податками акти милосердя і доброчинності є аморальним актом, який завдасть багато шкоди доброму імені української держави. Багато держав на знак протесту повернули свої гуманітарні вантажі з українських портів та направили їх до Центральної Америки або інших країн. Ми витратили багато часу на писання листів до керівників митної служби України, щоб домогтися звільнення наших пересилань від сплати зборів. Немає сумніву, що деякі можновладці на Україні не хочуть допустити гуманітарної допомоги від Західних держав з тієї причини, що, мовляв, «у нас все є». Не менш клопітлива справа з розподілом надісланих речей, передусім хірургічних інструментів, відеоапаратів та англійських медичних підручників. Ними, звичайно, користуються директори лікарень для своїх власних цілей, але їх не застосовують для вишколу молодих лікарів. Також не всі лікарі в Україні вміють користуватися присланою чужоземною апаратурою. Ці інструменти складні й часто псуються, а полагодити їх немає кому. Ситуація з постачанням в Україну хірургічної апаратури покращала, відколи в Києві та інших містах з'явилися представники іноземних фірм, що цю апаратуру продають, направляють та вишко-

люють зацікавлених лікарів, як нею користуватися. Тому сьогодні вигідніше купувати діагностичні чи хірургічні прилади безпосередньо у європейських фірм, які мають свої представництва на Україні.

Щодо приїзду українських лікарів до США чи Канади на стажування, то це проблема надто складна. Тут вирішальними чинниками є досконале знання англійської мови, складення належних американських іспитів, вибір місця вишколу та фінансування. СФУЛТ веде тепер переговори в цій справі з Американською колегією хірургів та шукає фондів. При цьому дуже важливим буде питання реорганізації медичної освіти в Україні та її усучаснення. Найкращим розв'язанням всіх цих складних питань було б відкриття в Києві бюро СФУЛТу, працівники якого могли б на місці мати контроль над доставкою і розподілом надісланої допомоги та сприяти у вишколі нових кадрів лікарів. Також і на цей проект ми шукаємо відповідних фондів.

Зенон МАТКІВСЬКИЙ (США, Нью-Джерсі)

Шановні колеги! Я хочу вклонитися доктору Джулю за те, що він опікується медичною освітою. Він є одним з лікарів, який є директором основного фонду. Ми з ним часто спілкуємося. І сьогодні в доповідях чимало сказано про загибель, знищення українського народу. Ми повинні думати про якісь нові форми, про відродження нашої медицини, принаймні робити якісь мікрореформи. Це конструктивно.

Якщо у нас є можливість розвивати економіку, то медицина повинна бути не останньою. Ми, і члени нашого вузу, об'їхали всю Україну і бачили, яка ситуація в українській медицині. На 50—70 років ми відстали.

У 79-му році, коли я сюди приїхав, ми працювали з людьми, але є такі агресивні особи, що працювати з ними дуже важко.

Трагедію Чорнобиля всі оплакували і всі колективи діаспори допомагали Україні. Збирали допомогу для української медицини. Але, на мою думку, ми повинні були робити це більш організовано, якимось комплексно. Радили робити медичні лікарні такі, які є на Заході. Ми взяли кілька лікарів до нас на стажування, а після двох тижнів одна з лікарів сказала: «Мене обдурили. Мені, говорили, що немає ніде кращої медицини, ніж на Україні».

Хочу сказати кілька слів про гуманітарну допомогу. Ми побачили, що для того, щоб справді надати суттєву допомогу, необхідно зробити відповідні моделі в лабораторії, де є все і можна ставити діагностику. Це добра лабораторія, яка може спілкуватися з американською лабораторією. Ми вже співпрацювали з ними і проводимо цю роботу далі. Ми маємо допомогу від діаспори. Вона нам багато допомагала. Крім того, нам допомагає православна церква англійського і американського уряду і відповідні компанії.

Наша фундація розвивається, а торішній наш проект — спасіння вагітних жінок і народжених дітей, щоб зменшити смертність недоношених дітей, бо є 25 смертей на 1000 народжених. Це є найбільша смертність в усій Європі. Ми взяли на себе зобов'язання, щоб зменшити смертність на 50 % протягом трьох років.

У Америці є смертність дітей, але 7 дітей на 1000 народжених. Це має велике значення. Я почув, що в Дніпропетровську дуже складні справи. Там всього 2—3 респиратори і інкубатори, один з яких уже не працює. І коли з'являється недоношена дитина і немає такого респиратора і потрібних інструментів — вона вмирає. А цьому можна запобігти. Ми взяли лікарів з Дніпропетровська до нашого медичного Центру. Вони там отримали все необхідне. Наші лікарі з Америки приїдуть до вас на спілкування. Це саме робиться в Чернігові і Львові. Ми надсилаємо інкубатори, вентилятори, а діти у вас у віці 5 місяців помирають. Тоді для чого вони там стоять?

Ви маєте програму, але треба провести мікрореформи, щоб ці програми мали своє продовження. Ми розвиваємо фундацію і багато працюємо над різними проблемами України.

РЕЗОЛЮЦІЯ **секції**

«ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я І УКРАЇНЬСЬКА МЕДИЦИНА»

Співголови: д-р Павло Джуль (США), академік АМН України Любомир Пиріг (Україна).

Присутніх — 72 особи (з них: 1 — з Білорусі, 4 — із США, 5 — з Російської Федерації). Заслухали 6 доповідей.

Делегати і гості Форуму — учасники роботи секції, — заслухавши і обговоривши доповіді та виступи, висловлю-

ють стурбованість незадовільним станом здоров'я українського народу.

З середини 60-х — початку 70-х років в Україні намітилась тенденція до зниження народжуваності і зростання смертності. Спочатку в сільській місцевості, а з 1991 р. і в усій країні це призвело до від'ємного природного приросту і зменшення чисельності населення — депопуляції. На відносно високому рівні стабілізувались показники смертності немовлят, збільшилась передчасна смертність людей працездатного віку, особливо чоловіків. Прогресивно скорочується тривалість очікуваного життя.

Спостерігається підвищена «демографічна вразливість» корінної, титульної нації держави як внаслідок погіршення природного руху населення, так і в результаті недосконалої міграційної та національно-культурної політики.

У структурі захворюваності населення України домінують хронічні неінфекційні захворювання, насамперед хвороби органів дихання, системи кровообігу, нервової системи та органів чуття, органів травлення. Зберігається тенденція збільшення онкологічних і серцево-судинних захворювань, зростає інфекційна захворюваність, частота ускладнень вагітності та пологів, захворюваність на хвороби крові та кровотворних органів, сечостатевої системи, нервової системи і органів чуття, шкіри та підшкірної клітковини.

Серйозне занепокоєння викликає збільшення захворюваності на такі соціально значущі хвороби, як туберкульоз, сифіліс, алкоголізм, наркоманія, зростання чисельності ВІЛ-інфікованих.

Оскільки відомо, що здоров'я населення на 40—50 % залежить від соціально-економічних умов, секція вважає, що таке катастрофічне становище передусім зумовлене деструктивними процесами в економіці, скороченням виробництва, гальмуванням економічних реформ, що спричинило погіршення якості життя більшості громадян України. До несприятливих для здоров'я чинників належать неповна трудова зайнятість, низька заробітна платня і несвоєчасна її виплата, незадовільні умови праці та побуту, неякісне, незбалансоване харчування, нездоровий спосіб життя із недостатньою рухливістю і порівняно слабким розвитком фізичної культури, поширенням шкідливих звичок (паління тютюну, алкоголізм, наркоманії, токсикоманії).

Велику шкоду здоров'ю народу завдає панування відсталих, екологічно небезпечних технологій, брак ефектив-

них засобів знешкодження шкідливих речовин і захисту від них, техногенне забруднення навколишнього середовища, поглиблене наслідками найбільшої в історії людства екологічної катастрофи — аварії на Чорнобильській АЕС. Занепокоєння викликає вплив на організм людини малих доз радіації, «внутрішнє» опромінення радіоізотопами, що потрапляють в організм з продуктами харчування, водою, повітрям.

Свій жахливий слід залишили безприкладні демографічні втрати України в першій половині ХХ ст., включаючи втрати України в першій половині ХХ ст., включаючи I та II світові та громадянську війни, голодомори 1921—1922, 1932—1933, 1946—1947 рр., масові репресії та депортації.

Незважаючи на всі складнощі життя, українська медицина і охорона здоров'я у ХХ столітті досягли помітних успіхів. Значний внесок зробили українські вчені та лікарі у розробку та впровадження в практику ефективних методів профілактики та діагностики хвороб, лікування та реабілітації хворих. Створено широку мережу закладів охорони здоров'я різних типів у містах і сільській місцевості. Підготовано велику кількість лікарів та середніх медичних працівників різних спеціальностей, що створили умови для доступності медичної допомоги населенню України. Поте відсутність наукового обґрунтування організаційних заходів, спрямованість на екстенсивний шлях розвитку, недостатнє фінансування за залишковим принципом, незадовільне медикаментозне і матеріально-технічне забезпечення, низький рівень і недосконала система оплати праці медичних працівників, яка фактично не враховувала і не враховує якості і кінцевий результат роботи, державна монополія на надання медичної допомоги, надто централізоване, бюрократичне управління переважно адміністративно-командними методами багато років вступали в суперечність з прогресивними принципами вітчизняної охорони здоров'я, гальмували і продовжують гальмувати її поступ.

Виходячи із зазначеного, та з метою збереження і зміцнення здоров'я українського народу секція «Охорона здоров'я і українська медицина» рішуче засуджує недбалість законодавчої та виконавчої влади щодо здоров'я народу і пропонує владним структурам усіх рівнів та громадськості України:

реалізувати законодавчо утверджену пріоритетність охорони здоров'я в державній політиці;

створити Раду демографічного розвитку і охорони здоров'я при Президентові України, до складу якої включити представників різних гілок влади, відомств та громадських організацій;

систематично надавати об'єктивну і повну інформацію населенню України про стан та динаміку здоров'я в засобах масової інформації;

опрацювати концепцію та створити інтегральну «Національну програму демографічного розвитку і здоров'я населення України»;

здійснити комплекс загальнодержавних заходів, що передбачають:

а) проведення економічних реформ, спрямованих на прогресивний розвиток виробництва і збільшення валового національного продукту, що дозволить підвищити добробут населення і сформувати державний бюджет, який забезпечить реалізацію програм охорони здоров'я і соціального захисту;

б) забезпечення ефективною охороною навколишнього середовища, яка включатиме впровадження екологічно безпечних технологій в промисловості, енергетиці, сільському господарстві, будівництві і на транспорті, створення і використання сучасних засобів знешкодження шкідливих речовин і захисту довкілля, припинення в Україні діяльності ДЛС, які працюють на збройні сили інших держав, підвищення екологічної культури населення, особливо дітей та підлітків, запровадження екологічної експертизи довкілля за європейськими стандартами;

в) здійснення заходів, спрямованих на поліпшення харчування і житлових умов, умов праці та відпочинку, виховання та навчання дітей і підлітків, на моральне і матеріальне стимулювання здорового способу життя;

г) подальший розвиток системи охорони материнства і дитинства, планування і захисту сім'ї, цілеспрямованої політики підтримки молоді, соціального захисту інвалідів та людей похилого віку;

г) прийняття Закону України «Про медичне страхування», який дозволить мобілізувати додаткові кошти для фінансування охорони здоров'я, сприятиме раціональному та ефективному використанню цих коштів і запровадженню нових методів оплати праці медичних працівників за

обсягом, якістю і кінцевими результатами роботи, які будуть найбільш послідовно стимулювати їхню діяльність, допоможе забезпечити рівноправність у наданні й одержанні медичної допомоги у закладах різної форми власності, поліпшити контроль за її якістю, реалізувати право людини на вільний вибір лікаря;

д) реформування галузі охорони здоров'я в напрямі реструктуризації медичної допомоги, пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги з поетапним переходом на засади сімейної медицини як найближчої до населення, найбільш масової, доступної та економічної, відповідної раціоналізації спеціалізованої і стаціонарної допомоги при збереженні доступності основних видів медичного обслуговування;

е) збереження і розвиток профілактичної спрямованості охорони здоров'я, яка має полягати у запровадженні валеологічної освіти в школі, формуванні здорового способу життя, запобіганні захворюванням, проведенні санітарної експертизи харчових продуктів, особливо продуктів дитячого харчування, збереженні фізичного та психічного здоров'я і тривалої працездатності;

є) розвиток вітчизняної фармацевтичної та медико-інструментальної промисловості, медичного приладобудування, сертифікацію продукції цих галузей, що має сприяти суттєвому поліпшенню медикаментозного і матеріально-технічного забезпечення медичних закладів і населення, підвищенню конкурентоздатності вітчизняних товарів на світовому ринку;

інтенсивно розвивати курортно-оздоровчі комплекси в Закарпатті та інших «чистих зонах» для лікування та оздоровлення дітей і дорослих, що потерпіли від Чорнобильської катастрофи;

розробити Державну програму боротьби з туберкульозом; всебічно сприяти підвищенню ролі лікарських громадських організацій в системі охорони здоров'я;

захистити від оподаткування і бюрократичних зволікань гуманітарну допомогу зарубіжних організацій;

перевірити хід виконання прийнятої Міністерством охорони здоров'я у травні 1991 року «Програми розвитку української мови та інших національних мов в установах та органах системи охорони здоров'я на період до 2000 року» та внести до неї радикальні корективи відповідно до сучасних політичних обставин;

створити при Міністерстві охорони здоров'я України, обласних (міських) управліннях охорони здоров'я, медичних вузах і науково-дослідних інститутах комісії щодо впровадження української мови у сферу охорони здоров'я та медицини і атестації керівних, викладацьких та наукових кадрів на звання державної мови.

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ (секція)

Сюзанна СТАНІК

Національний механізм забезпечення прав жінки та сім'ї

Дорогі посестри, хочу привітати вас з II Конгресом українців. Для нас це велика подія. Ми зібралися в Києві поділитися своїми думками і щоб вшанувати людей, які живуть далеко від нас, але зберегли любов до України. У зв'язку з тим, що тут зібралось жіноцтво, мені хочеться окремо подякувати всім. Лише мати може зберегти культуру, виховати дітей і навчити їх української мови. Це надзвичайно близько і дорого серцю. Так сталося, що саме сьогодні я призначена міністром юстиції.

Питаннями жіноцтва займались різні відомства. Я покладаю велику надію на жіноцтво. Жінка має посісти значне місце у справах України. Коли ми розпочали нашу роботу, то ми зрозуміли, що питання жіноцтва без тісної взаємодії з громадським об'єднанням України неможливе. Сьогодні у жінок в Україні складне становище. Жінки у 1996 р. набагато більше хворіли, ніж чоловіки. Велика смертність немовлят. Проблем багато. І для того, щоб їх вирішити, без тісної взаємодії і співпраці з громадськими організаціями нам не зрушити з місця. Ця співпраця повинна бути в ідеях, в правдивому висвітленні справ на Україні.

Однією з перших ідей у нас було створення Координаційної жіночої ради. Ця Рада ще не запрацювала так, як би ми хотіли. Головне — ми вирішили звернути увагу на оздоровлення, охорону здоров'я жінок. У нас є програма: планування родини, планування сім'ї. На наступному етапі ми вирішили включити позиції, які стосуються молодого жіноцтва. Був Конгрес і були включені ці питання. На сьогоднішній день головним є наші діти. На нашу думку, держава повинна забезпечити всі умови, щоб жінки могли брати участь у державотворенні. Я вважаю, що ця ідея повинна пронизувати всю нашу політику. У нас є план стосовно покращання стану життя жінки України. Що зробило Міністерство сім'ї і молоді? Були внесені зміни до законо-

давства України, щоб полегшити молодій родині займатися підприємництвом. Ми подали 7 законопроектів з цього приводу. Велику увагу ми приділили Центру соціальних служб роботи з молоддю і жінками. Мені хочеться подякувати жіночим організаціям за кордоном, які надавали свою допомогу Міністерству.

Ми поставили опіку над дитячими будинками. Сім'ї, які беруть на виховання до 10-ти дітей, повинні отримувати допомогу. Ми провели досить цікаві заходи. Я вважаю, що ця ідея буде підтримана. Наскільки м'якша жінка в Україні, настільки в перспективі може зміцнюватись наша держава. Я вважаю, що національний план, який розглядається в Кабінеті Міністрів, внесе істотний вклад в підвищення ролі жінок.

Міністерство сім'ї і молоді має велику мережу жіночих осередків. На сьогоднішній день це є реальна сила, яка може допомогти жінкам.

Багато речей зроблено, але ще більшу увагу ми приділяли проблемам виплати заборгованості, підтримці дітей, які знаходяться в скрутному становищі. У Міністерстві сім'ї і молоді напрацьована зараз цікава програма щодо захисту прав жінки-матері. Мені здається, що на сьогоднішній день традиції виховання дітей трошечки відійшли на задній план. Я сподіваюсь, що всі напрацювання Міністерства сім'ї і молоді були враховані. Необхідно вибирати першочергові цілі і виконувати їх.

Я думаю, що українська жінка крок за кроком займе те місце, яке вона повинна займати у суспільстві.

Малий відсоток жінок у Верховній Раді. Про це була мова з Президентом. Я глибоко переконана, що нашими спільними зусиллями ми збудуємо міцну незалежну Україну, якою завжди будуть пишатися наші діти.

Я бажаю всім успіху, сили і витривалості.

Оксана БРИЗГУН-СОКОЛИК (Канада)

**Роль Світової Федерації Українських Жіночих
Організацій в сучасному українському жіночому русі**

Я дякую сердечно за можливість поговорити сьогодні з моїми сестрами з України. Я бачу багато представниць з інших організацій.

Я хочу трошки розказати про минуле. Український жіночий Рух має понад 100 років. Одну з перших жіночих організацій поза Україною створено діаспорою. З 1948 р. українські жіночі організації діаспори вирішили, що необхідно об'єднатися. І у Філадельфії відбувся Конгрес. Там були присутні жінки з багатьох країн. У 1952 р. приймали ми у себе представниць із України. Пізніше зав'язали контакти з іншими жіночими організаціями з України. Жіночі організації мали багато різних завдань: будувались церкви, видавались газети, журнали. Це все підтримувалося нашими жінками.

У нас є 22 організації. На 300 відділів — 11 300 тис. жінок. Ми намагаємося контактувати з іншими жінками. Ми працюємо над утвердженням нашої ідентичності. Ми боремося за українську діаспору, ми стараємося, щоб була українська мова.

У 1980 р. була проголошена декада української родини. Родина повинна бути українською, діти повинні виховуватися українською мовою із знанням українських традицій. У 1980 р. закінчилася декада української родини і було проголошено, що міжнародний рік родини буде проведено у 1983 р. Якщо родина здорова, то і держава здорова, якщо родина щаслива, то і держава буде щаслива.

Ми згадували Національну раду жінок. Україна належала до Міжнародної ради жінок, але нас не просто попросили з неї вийти, а викинули, бо Україна не мала своєї держави, вона була окупована більшовиками.

У травні відбулася конференція міжнародної ради. На ній порушено проблему Чорнобиля, з метою підтримати, надати допомогу чорнобильцям. Ця пропозиція надійшла від української Канади, і була підтримана делегатками України. Світова федерація належить до Федерації жіночих клубів в Америці. Щорічно наша делегація їздить на ці конференції. Ми постійно говорили, що Чорнобиль — глобальна проблема і Москва повинна взяти відповідальність за це. Світова федерація жінок України — це є єдина українська установа, яка є членом ООН. Ми дістали перший статус український, потім другий статус і можемо виступити з нашими проблемами і вимагати резолюції і відповідної реакції на наші проблеми.

Нещодавно ми дістали статус ЮРІСЕФ. Наші представниці вирішили, що треба вступити до ЮРІСЕФ. Ми беремо участь у міжнародних конференціях: 1975 р. в Мек-

сиці, 1980 р. в Копенгагені, де теж звернуто увагу на ситуацію в Україні.

Ми говорили про Чорнобиль, про глобальну трагедію Чорнобиля. Нам було сумно, що Україну в державній делегації презентував І. Курас, а не жінка. Він сказав, що, на його думку, урядовою мовою повинна бути московська. А це ганьба. Ми вважаємо, що такі делегації повинна представляти жінка. Ми жінки України і ми повинні стояти на першому місці. Ви також мусите спільно вибрати українських представників, ви мусите спільно вибирати жінок, які будуть працювати. Коли висувалися пропозиції міністра України у справах сім'ї та молоді, то ми хотіли, щоб це була жінка і звернулися до Президента з проханням, і це прохання задовільнили.

У нас проводилися конкурси. 26-й конкурс: «Передай нащадкам рідну мову». 24—25 конкурси ми присвятили дітям і молоді. 24-й конкурс був про голод. Дуже багато лауреатів з України. Це є один з наших засобів плекати українську мову і цікавитися нашими проблемами. М. Бек — це перша жінка українка — наш спонсор. Ми маємо вже 26-й конкурс — М. Бек.

Висновок такий: діяльність жіночих організацій діаспори є дуже важливою. Ми мусимо працювати над утвердженням нашої ідентичності. Наша молодь повинна вивчати рідну мову. Ми маємо прекрасні організації, де є багато чудових молодих жінок з різних країн світу.

Дякую за увагу.

РЕЗОЛЮЦІЯ

секції

«УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ»

І. Секція констатує, що жіночий рух в Україні набирає все більшого значення і зростання.

За даними Міністерства юстиції, на державному рівні зареєстровано 16 жіночих громадських організацій найрізноманітніших спрямувань, які творилися на різних ідейних платформах. Є одна нещодавно створена жіноча політична партія.

Необхідно відзначити важливий факт все більшої співпраці між жіночими організаціями України, консолідацію їхніх зусиль у доленосні моменти України.

Понад 10 жіночих організацій (найбільше структурованих) ввійшли у Координаційну жіночу раду при Міністерстві у справах сім'ї і молоді.

Одна з організацій (СУ) має своє представництво в УВКР.

Все помітніша співпраця жіночих організацій з державними структурами, парламентськими комітетами, міністерствами, що свідчить про роль громадських жіночих організацій в процесах державотворення.

Український жіночий рух України все активніше бере участь у міжнародному жіночому русі.

З огляду на викладені історичні аспекти та ситуаційний аналіз жіночого руху в Україні постала необхідність відновлення Української національної жіночої ради (УНЖР), що була заснована в 1919 р. і перестала існувати через втрату державності. Після створення УНЖР відкривається шлях до повноцінного представництва координації українських жіночих організацій в Україні та діаспорі.

II. Секція ухвалила:

1. Продовжити підготовчу роботу по створенню УНЖР.

2. Звернутися до Президента України з пропозицією, щоб гуманітарні підрозділи урядових структур усіх рівнів очолювали жінки.

3. У зв'язку з кризовим соціально-економічним та політичним станом у державі домагатися якнайширшого представництва жінок, що сповідують державницьку патріотичну ідею, шляхом наступних виробів, досягнувши для початку хоча б не менш 10% їх у всіх ешелонах влади.

4. Звернутися до Президента України з пропозицією започаткувати в Україні нове свято — День батька.

5. Домагатися беззастережної заборони пропаганди у всіх засобах масової інформації низькопробної продукції, що впливає аморально на нашу молодь, родину, суспільство. З цього приводу звернутися до Президента України як до гаранта наших конституційних та моральних прав.

6. Допомогти жінкам України адаптуватися в умовах сьогоdnішнього перехідного періоду, що полягає в їх перекваліфікації, віднайденні робочих місць, сприяттні розвитку жіночого бізнесу шляхом випрацювання відповідних механізмів в «Національному Плані по покращенню становища жінок та підвищенню їх ролі у суспільстві», а також співпраці з міжнародними фондами.

7. Надати допомогу українській громаді і Союзові українок в Башкортостані для створення в Уфі українського музею.

8. У зв'язку з тим, що впродовж 6-ти років існує Українська держава, в якій успішно працюють жіночі організації, і центр українського жіночого руху перейшов із діаспори в Україну — постає актуальне і назріле питання про створення єдиного координаційного центру світового українського жіноцтва в Києві. Тому, на думку жіночих організацій України, СФУЖО варто було б переглянути свій статус як організації, яка координує діяльність жіночих організацій тільки західної діаспори.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА (секція)

Володимир КАМПО

Шановні пані та панове!

Я пригадую Перший Світовий конгрес українців, нашу правничу секцію, на якій ми детально обговорювали проєкт Конституції України, який був винесений на всенародне обговорення. Сьогодні ми маємо Конституцію, але є теми, є розмови для роздумів.

Сьогодні ми знаходимось на іншому етапі розвитку. Виникають питання щодо організації зв'язків України з діаспорою, які необхідно закріпити правовими засадами. Конституція, яку ми прийняли 1996 р., є саме правовою основою єднання світового українства. Над реалізацією ст. 12 Конституції працюють міністерства. В Україні діє урядова програма. Конституційне положення про задоволення культурних та мовних потреб українців потребує спеціального законодавчого врегулювання і бюджетного фінансування. Головний акцент слід зробити на організаційному моменті справи. Можливо, нам слід подумати над розробкою закону про «зарубіжного українця» і вирішити проблему багатьох українців за рубежом, які хочуть юридично з'єднати свою долю з Україною. Окремі заходи чи зустрічі справи не вирішать. Українська діаспора — це величезний досвід ринкових відносин, правових технологій тощо. Вони активно використовують свою діаспору для проведення політико-правових реформ, тому таку практику слід використовувати.

Світ сучасних вимог вимагає перегляду певних організаційних засад світового товариства. Перший Світовий конгрес українців у 1991 р. виробив певні організаційні засідання. На цьому Конгресі були утворені громадські структури, всесвітня координаційна рада, яка взяла на себе налагодження відносин України зі східною діаспорою.

Організаційна структура світового українства є значно ширшою, до її складу входять організації з етнокультурними, науковими, професійними інтересами. Мабуть, прийшов час узагальнити питання розбудови світового ук-

раїнства. Необхідно покращувати зв'язки з організаціями діаспори, щоб вони краще знали про громадське життя України. Питання про керівний орган є дискусійним, це підтвердив Іван Драч. Для того, щоб підняти єднання на більш високий рівень, потрібні нові організаційні структури з ширшими повноваженнями, а не тільки із координаційними повноваженнями, бюджетним наданням, більш розмитими формами діяльності. Для такого радикального поновлення немає достатньо розробленої ідеології.

Представники влади повинні входити до складу цього органу. Мабуть, було б краще, щоб до нього входили представники виконавчої та судової влади і органів місцевого самоврядування. Вдосконалення правових засад є вимогою часу і політики держави. Це, в свою чергу, вимагає певних корективів у справі єднання світового українства.

Володимир ГОРОБЦОВ (Росія)

Шановні пані та панове!

Я деякий час працював у Тюмені і зупинюсь на тих правових питаннях, які хвилюють діаспору в Росії. Я коротко скажу, що Національна Рада — це новостворений орган і на порядок денний постали питання міжнародних зв'язків з діаспорою. Враховуючи тему нашої розмови, зупинюсь на питанні, яке хвилює людей. Мова йде про статус наших співвітчизників. Був прийнятий закон про громадянство в 1991 р. в Україні і у 1992 р. в Росії. Ті українці, які колись приїхали на роботу в нафто-газовому комплексі, стали громадянами Російської Федерації. Вони не могли морально, психологічно відчувати себе громадянами. Мова йде про те, щоб надати співвітчизникам сприятливий режим при в'їзді в Україну. Оскільки в міжнародних документах цей статус співвітчизників не відображено, чинне законодавство забезпечує лише права національних меншин.

Одним з головних питань є визначення терміну «співвітчизники», «виходець з України. Можливо, інше визначення, але за основу можна взяти: право кожної особи відносити себе до співвітчизника. Виникає питання, яким чином в правовому плані засвідчити, що таке особа-співвітчизник? Може у Міністерстві зовнішніх справ? Це питання досить складне. Де категорія тих органів, які з ними мають справу?

Які б могли бути в проекті цього закону основні моменти. Громадянами є ті особи, які народилися в Україні. Потім те саме, але назви більш конкретні, в'їзд-виїзд. Переміщення в певних межах, щоб не було обмежень при в'їзді-виїзді. Стосовно допомоги співвітчизникам. Ця допомога налагоджена, є програма Кабінету Міністрів. Там всі ці питання зазначені. Хоча, разом з тим, необхідно діяти на умовах країни, де перебування забезпечуватиме права національних меншин, надання можливості навчатись у вищих учбових закладах.

Було б доцільним розглянути питання щодо співвітчизників-інвесторів. Щоб діяли пільги, необхідно зробити більш справедливі умови для наших співвітчизників. У нас є цілий комплекс українських підприємств. Якщо німцям дали товар під реалізацію, то за нашим законодавством спочатку передплата, а потім реалізація.

Кілька слів про представництва. Українська діаспора велика. Можливо, і це питання розглянемо, про заснування Ради при Президентові України, комісії при Верховній Раді України щодо виборчого права. Але тут теж виникли питання. Скажімо, дві країни домовились, що там і там мають право голосувати. Якщо особа, яка живе в Росії, не збирається там жити, то який їй сенс голосувати за щось. Необхідно подумати над цим питанням і знайти якусь спільну домовленість між країнами СНД. Я лише коротко зупинився на цих напрямках. Вважаю ці питання актуальними, і що їх необхідно піднімати.

Володимир АНДРЕЙЦЕВ

Безумовно, роль права у розвитку держави, встановлення нації є незаперечним фактом. Важливою передумовою виступає законодавство. На різних форумах ми багато говоримо про відновлення того чи іншого блоку законодавства України. Питання не риторичні, тому потрібно застосовувати конкретні кроки. На мій погляд, є досить слушною практика багатьох країн світу, представники яких є сьогодні тут присутні. Нас об'єднує одна ідея — ідея етносу України. Ви маєте прекрасний досвід і ви пишаєтесь тим, що система законодавства є сталою. Ми збираємося і роз-

міркуємо, як нам далі проводити модифікацію, щоб це була якась єдина система. Це має бути єдине бачення, як розвиватись законодавству в цілому на перспективу і в найближчі роки. Ми повинні засідати для обговорення того чи іншого закону. Відсутність цього є свідченням тих парадоксів, що спостерігаємо у нашому житті. Та хіба може бути сталим механізм у цій країні, коли ми не встигли започаткувати одну ідею, як змінюємо систему законодавства?

Американці дуже пишаться своїм законодавством та Конституцією. Сталі відносини забезпечують можливості для захисту прав осіб. Та невже Україна, українці, які мають досвід створення законів, не можуть у цьому плані поділитись своїми думками, які саме закласти ідеї, щоб вони були актуальними для сьогоднішнього? Над цим питанням нам слід думати. Але будь-яка сфера вдосконалення законодавства має дві складові.

Перша, це підготовка проектів законів, легалізація законів вищими законодавчими органами. Мабуть, на це треба звернути увагу. В Конституції зафіксована можливість прийняття закону. Підготовка проектів законів у нас дуже схожа на процес підготовки управлінських рішень. Розробляє творча група на замовлення міністерств та відомств — і тут виникає проблема апеляції до Кабінету Міністрів, що він своєчасно не підготував законопроект, тому що це підпорядковано ряду міністерств та відомств.

Чим займаються чиновники, які повинні стояти на сторожі особи, які повинні виконувати функції управління і сприяти реалізації конституційних прав особи? Вони задіяні у законотворчому процесі. По радіо були дуже цікаві передачі і виявлено, що наші міністерства — є законотворчими органами. З яких це пір міністерства та відомства як органи виконавчої влади починають творити закони. Міністерства підбирають слухних осіб, які розробляють наукові моделі чи проект того або іншого закону. Потім це іде на погодження, який би проект не підготували.

Ми є об'єктивні у своїх судженнях. З цього закону випадають форми, які стосуються реалізації конституційних прав людини. Зверніть увагу на наші закони — у них одні висівки. Тому необхідно подумати над тим, як юридично формувати цей процес, щоб він був єдиним цілим, щоб від початку могли бути незалежні фахівці у тій чи іншій сфері.

На Форумі ми можемо перейняти досвід наших колег з інших країн, які мають реальні напрацювання в цьому напрямі і можуть запропонувати нам цікаві ідеї. Ми працюємо з іноземними експертами, які не є фахівцями у конкретній сфері. Що стосується правового формування, то, звичайно, вони багато чого не можуть нам підказати. Україна виходить у світове товариство і нам необхідно спілкуватися з Радою Європи, з міжнародними правовими організаціями. Ми можемо користуватися власним напрацюванням, ми маємо глибоку інформацію стосовно правового врегулювання. Ми можемо оцінити ті чи інші питання і категорії, які по-різному сприймаються нами і експертами з інших країн світу.

Нам потрібно ширше залучати фахівців, які виступали експертами з підготовки модельних законів, або які були експертами при розробці конвенцій, багатосторонніх договорів. Ми тут бачимо деякі крайності. Оцінюючи законодавство України, ми можемо говорити, що є багаті правові моделі. Питання повинно стояти так, щоб ми ширше пропагували забезпечення конституційних прав особи.

Чи можна реально забезпечити ті чи інші права людини? На жаль, ці форми не завжди дають такі можливості. Величезні потенційні можливості закладені у канонічному праві, а ті моделі, які запропоновані на врегулювання канонічних відносин, стосуються душі кожної людини. Значною мірою у їх реалізації виступає культура, духовність людини, нації і суспільства в цілому.

При розробці законодавчих актів нам потрібно більше дивитися в глибину тих норм. Це дозволить створювати такі законодавства, які будуть відбивати ментальність і культуру нашого народу. Ми повинні виходити з того, що у нас український етнос, який має різні корені. Значна частина українського населення по-різному відноситься до законодавства в цілому. Значна частина українців не є законотворчими особами. Закон ще не став внутрішнім правилом поведінки особи. Ми належали до іншої правової системи, де ставлення до права було іншим. Це потрібно брати до уваги, коли працюємо над законодавством. Воно повинно бути зрозумілим для наших людей. За таких умов можна формувати підвалини для встановлення демократичної держави.

Осип МОРОЗ (США)

Таких як я є понад 100 тисяч. Це три окремі серйозні групи, які хотіли знайти якусь спільну мову. Товариство інженерів у Львові базувало свій статут на польському статуті, а поляки — на французькому. Я не буду розводити філософію. Я мав розмову з паном Драчем щодо розв'язання певних задач. Структури, які в нас є, — пірамідні, вони примітивні, вони збудовані на системі примітивного лідера. Менеджер — це людина, яка добре веде справу, а лідер — це людина, яка добру справу веде. Треба кожну річ, кожну організацію перевіряти, яка її мета. А мета повинна бути такою, яку можна реалізувати. Необхідно вибрати таку систему, де відповідає одна людина.

Що я хотів запропонувати. Ми в університеті створили власну систему. Як ми це робимо? Є певний хід, який допоміг нам створити таку організацію. Українці це неспроможні зробити. Вони не можуть створити для себе контроль, все є поза контролем.

Дуже серйозна справа стосовно менеджменту: як зробити так, щоб комп'ютер говорив з комп'ютером? За 20 років ми створили серйозну систему, яку маємо сьогодні. У Америці люди мають певні вартості. І ця система є дуже серйозною в проміжних організаціях та установах якщо ви працюєте для держави і вартості, якщо ви маєте контракт з приватним підприємством. Є вартості економічні, суспільні і в цих вартостях утворюється певний культ. Якщо розглянути по території України певні етнічні групи, то там інші вартості. Ми в США також маємо проблеми з меншинами. Йдеться про те, як буде працювати економіка США в світі і Президент намагається розширювати ринки збуту. Якщо ви щось плануєте і не можете виразити всього у числах, то не робіть цього.

У Болгарії є університет, який фінансується Америкою. Там є 125 студентів з інших країн. Також існує проблема двох культур. Я маю переклад на українську мову рецептів. Вони дуже серйозні для України. Я буду збирати людей, які зацікавлені в інакшому мисленні. Ми хочемо створити групу людей, яка буде займатися наукою про Україну. Вони будуть працювати з якимись своїми товаришами, які займаються наукою. Є державні структури, є громадські структури і є приватні структури, і між ними є певні різниці, правові інтереси, зацікавленість окремих

людей. Було б негарно, якби ми мали таку структуру. З боку України повинні бути певні зацікавлені особи, які можуть це робити.

Хто ми такі? Ми давній продукт війни і ми поводимось так, як ми поводимось. Головне — це створити структуру, яка б мала відповідальність. Необхідно скласти завдання для окремих інстанцій. У нас є понад 100 організацій, які, по-моєму, мають страшні цілі.

Віктор ПОГОРІЛКО

Нова Конституція України — правова основа єднання світового українства

Україна пережила деструктивний період впливу умів, деструктивний період в економічному відношенні та духовному. Іде війна, іде вплив цінностей. За цей період Україна пережила кілька війн, кілька революцій. Всі ці речі ослаблювали надання державності, що призвело до процесів негативного характеру. Позитивним є те, що об'єктивно за Україну могли виступити лише українці, які проживали за межами України, діаспора. Українська нація в цілому повинна бути вдячна за все, що було зроблено, для відновлення української державності, відродження України як такої.

Нині настав інший період, коли українська нація має демократичну, соціальну державу. Це є надбанням тих, хто проживає тут. Це є надбанням всього українства. Ця держава є втіленням української національної ідеї. Документ, який закріпив це завершення — Конституція України. Це не просто правовий акт перед світовим українством, це акт, який завершив українську ідею й ідею українського державотворення. Бо століттями виношували ідею суверенної незалежної держави, ідею справедливої держави та ідею держави соціальної і соборної України. І всі ці ідеї закріплені.

За ці ідеї боролися, тому сьогодні прийнята Конституція України. Що треба зробити, аби Україна перетворилася на державу суверенну, щоб перетворилася на державу демократичну. Для цього необхідно працювати урядові, акумулювавши увесь світовий досвід. Якщо йде вплив цінностей з України, то слід повернути цей потік, щоб ці надбання — національні, політичні, духовні — верталися

в Україну, щоб могли мати ту державу, яка закріплена в Конституції. Конституцію слід розглядати не лише як Конституцію держави української, а в цілому всіх українців. Нову Конституцію необхідно розглядати як Конституцію української діаспори, бо вона містить ст. 12, яка передбачає, що «державна піклується...».

Це покладає певні обов'язки на усіх, хто проживає на території України і дає право тим, хто проживає за її межами. Ідея громадського парламенту — це звичайна думка, над якою необхідно працювати і, можливо, вона буде реальною. Коли є українська держава, то вона повинна бути центром.

Досвід Китаю. Вони зуміли звернути до себе інвестиції етнічної китайської буржуазії. 90 % інвестицій зосереджені на території Китаю. Необхідно використовувати цей досвід. Це саме стосується і духовних цінностей. Тепер треба спрямовувати і нові завдання, і нові права. Все це повинно вирішуватися етнічними українцями.

ПРОПОЗИЦІЇ секції

«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА»

У роботі секції взяло участь 78 фахівців, які працювали над обговоренням таких проблем:

- Організаційні основи діяльності світового українства;
- Нова Конституція — правова основа єднання світового українства;
- Громадські організації юристів України та їх зв'язки з юристами української діаспори;
- Парламентаризм в Україні: досвід і проблеми;
- Політико-правова діяльність світового українства;
- Захист прав людини та громадянина в Україні та за її межами;
- Судові та правоохоронні органи України та їх практичні зв'язки з українськими та закордонними юристами;
- Подолання наслідків Чорнобильської трагедії — справа всіх українців світу.

Вислухавши доповіді вітчизняних та зарубіжних правників, науковців і практиків, провівши дискусії на означенні теми, учасники секції пропонують:

1. Підготувати проект Концепції громадської організації українства, враховуючи при цьому питання статутного порядку її створення та визначивши її як Громадський парламент світового українства.

2. Передбачити в чинному законодавстві поняття «співгромадяни» та «виходці з України».

3. Сприяти законодавчому визначенню статусу вояків Української повстанської армії як учасників війни.

4. Залучати українську спільноту до роботи над підготовкою законопроектів, внесенням змін і доповнень до діючого законодавства, вдосконаленням законодавства про статус територій, які постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, та про статус і соціальний захист осіб, які постраждали від цієї аварії.

5. Вдосконалювати механізми захисту прав людини в Україні, залучати до цього правників з України та діаспори.

6. Розробити проект Програми кодифікації законодавства України.

7. Розробити проект правового статусу «зарубіжного українця».

8. Вдосконалити статус поняття «громадянство».

9. Сприяти відкриттю консульств України у різних регіонах Російської Федерації, де проживають громадяни українського походження.

10. Ідентифікація — по випадках в особистій документації.

11. Трансформувати Українську Всесвітню Координаційну Раду в громадський парламент світового українства — Всесвітню Раду Українців, яка формувалася б за принципом громадського представництва органів влади і самоврядування, а також діяла сесійно, мала фінансову базу і т. ін.

12. Видати Довідки про громадські організації в Україні та української діаспори.

13. Вдосконалити державну політику у справі єднання світового українства.

СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ («круглий стіл»)

Василь КОСТИЦЬКИЙ

Демократична, соціальна, правова
Конституція — закон для кожного

Якщо говорити про демократичність майбутньої Української держави, то в Конституції уже сформульовано достатньо правових підстав, щоб таку державу побудувати. Зокрема, у ст. 5 сказано: Україна є республікою, а єдиним джерелом влади в Україні є народ. Звичайно, нам і раніше говорили те саме, але добре відомо, що влада народу була цілковитою фікцією, і тому виникає слушне запитання: і який же механізм здійснення цього народовладдя зафіксовано в новій Конституції? Звернімося до тексту: народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Народ має можливість впливати на ситуацію в державі шляхом не тільки всеукраїнського, а й місцевих референдумів і ставити на цих референдумах найбільш важливі питання. Що стосується виборів, то, гадаю, історія не придумала кращого способу самоорганізації суспільства, ніж можливість діяти через обраних народом представників—депутатів, і це вже справа людей, кого вони оберуть.

Однією з найважливіших засад демократичності держави є незалежність судової гілки влади, і в ст. 126 читаємо: незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією України.

Що ж таке соціальність держави, проголошена Конституцією? Це питання трохи складніше. Для чого взагалі потрібна суспільству держава, тобто, для чого потрібна влада? Справді, ми не можемо обійтися без влади, яка встановлює загальні, обов'язкові для всіх правила, закони, бо інакше кожен робитиме своє і в суспільстві запанує хаос. Держава потрібна, але вона повинна служити людям, тобто суспільству. І ст. 3 Конституції проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а пра-

ва і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Звичайно, ситуація не може змінитися в один день, адже ми вийшли з того суспільства, де все було навпаки, де ми всі служили державі, а можливість обійти закон — скажімо, вирішити справу через партійного начальника всупереч закону — вважалася нормальною. Ми звикли до того, що закону, звичайно, треба дотримуватись, але якщо це зачіпає мої інтереси, то нехай для мене зроблять виняток. І, звичайно, цими винятковими правами користувалися ті, хто стояв ближче до владних структур. Завдяки новій Конституції ми цього позбудемось, бо в ній зафіксована рівність усіх перед законом.

Яким же чином наш Основний закон забезпечує соціальність держави? Розділ «Права і свободи громадян». Тут записані норми про те, що держава гарантує кожному право на працю шляхом установа рвння рівних можливостей для працевлаштування за вільним вибором. Кожен наймач, чи то держава, чи приватна фірма, має здійснювати соціальний захист: якщо ви захворіли, оплатити вам лікарняний. Держава встановлює санітарні й гігієнічні вимоги і кожний наймач має їх дотримуватися. Чи може держава зробити більше? Очевидно, ні. Держава не може бути перетворена на відділ соціального забезпечення, який збирає зі всіх, а потім потроху роздає, чи борошно, чи пшеницю, чи одяг, чи взуття — це не справа держави. Вона має забезпечити можливість кожному з нас своєю працею заробляти собі на життя. І ми повинні звикнути до того, що держава лише створює рівні умови, рівні можливості для нас, щоб кожен з нас завдяки своєму таланту, працелюбності мав можливість забезпечити собі гідне життя.

Але тим, хто не може цього зробити, держава повинна допомогти: інвалідам, пенсіонерам, одиноким матерям, багатодітним сім'ям. Ось у чому полягає соціальність держави, закладена в нашій Конституції.

Декілька слів про правову державу. Ми хочемо збудувати правову державу, і тому Конституцією проголошено, що в Україні визначається і діє принцип верховенства права, тобто в основу покладені природні права людини. Передусім — людина, передусім — її права. Виникає питання, хто ж має стояти на захисті цих прав? Раніше це були прокуратура, суд і райком. Загальновідомо, як захищав права суд, як захищав права райком, як суд виконував телефон-

не доручення райкому. Конституцією передбачено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. А оскільки суд єдиний стоїть на сторожі наших прав, то і вимоги до нього змінилися. Нині, після прийняття Конституції, суд набуває прав, рівних із законодавчою і виконавчою гілками влади. І, згідно з принципом поділу влад, суд є незалежним, бо гарантом цього стала Конституція.

Величезне значення для побудови правової держави має ст. 8, яка передбачає, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а норми Конституції є нормами прямої дії. Таким чином, ми зможемо реалізувати принцип відповідальності держави перед особою. Тобто, нарешті, ми зможемо прийти до суду і подати позов на державу чи на конкретного її чиновника. Ст. 19 сформульовано принципово новий підхід до нашого життя. Діяльність держави обмежується Конституцією України та законами України, а особу ніхто не може примусити робити те, що не передбачено законом. Раніше на всяку позитивну дію вас змушували йти брати дозвіл у начальства. Тепер державу поставлено під контроль громадянського суспільства і для захисту своїх прав громадянинові достатньо Конституції.

Працюючи над Конституцією, я замислювався над тим, яку форму правління треба обрати, бо форма держави — це єдність трьох речей: устрою, режиму і правління. Як же вберегтися від того, щоб новий президент чи новий парламент не робили спроб встановити новий режим, обмежити наші права і свободи? Мушу сказати, що це нелегка справа. Відтоді як виникла держава, люди завше думали, як її організувати, щоб вона не тиснула на суспільство. Історія знає кілька способів розв'язання цієї проблеми. Перший — це парламентаризм. Ми знаємо, що навіть у родовому суспільстві, коли ще й держави не було, вибирали мудрішого і сильнішого, і він керував родом. Але, крім нього, завжди була рада мудрих, рада старійшин, тобто завжди мудрість відігравала певну роль у тому, як вирішувалися справи. Отже, звідти, ще з родового суспільства, починається парламентаризм. З іншого боку, цей парламентаризм, оця рада, була способом за допомогою розуму впливати на силу, бо сила теж потрібна в особі вождя племені, а потім і правителя держави. Думаю, що прообразом парламенту можна розглядати раду чотирьохсот, яка виникла у стародавній Афінській державі після реформ відомого Солона

ще у IV ст. до н. е. Збиралося 400 найповажніших громадян, які вирішували державні справи. Найбільшого розвитку такий інститут, як парламентаризм, набув у Стародавньому Римі. Скажімо, у фільмах про ці часи, пам'ятаєте кадри: мудрі сенатори збираються і вирішують різні справи. Упродовж тисячоліть людство йшло до винаходу: як громада повинна забезпечувати через своїх представників вплив на державну владу. Скажімо, у XII ст. в Іспанії вже були так звані кортеси, королівські зібрання, де король радився з заможними людьми про державні справи. Слово «парламент» (ми вже до нього давно звикли) з'явилося 1275 р., коли англійський король уперше почав запрошувати до себе не тільки багатіїв, а й інших громадян (городян, міщан, феодалів), і, фактично, саме тоді під тиском громадян в Англії вперше виник парламент як інструмент впливу на одноосібного правителя-короля.

У сучасних державах існують ще президентська або змішана форми правління. У парламентській республіці (ми говоримо, звичайно, про республіку) є слабкий президент і сильний уряд. Нас в Україні часом закликали, щоб ми теж створили парламентську республіку, але річ у тому, що за парламентської республіки постаттю номер один стає прем'єр-міністр держави, а прем'єр-міністр представляє якусь конкретну партію. Таким чином, через парламентську республіку можна знову прийти до того, що в Україні правитиме одна партія, яка здобуде перемогу на виборах. Зрозуміло, що в наших умовах, коли партії ще не сформувався остаточно, це було б досить небезпечно.

За президентської форми правління парламент також присутній, але постаттю номер один є президент, бо він формує всю виконавчу владу. Втім, передбачити в Конституції можливість розпуску парламенту президентом означало б появу другої небезпеки — небезпеки білоруського варіанта.

Так ми прийшли до усвідомлення необхідності створення змішаної форми правління. Вважаю, що Конституцією виписані обов'язки і права парламенту, права президента таким чином, що законодавча і виконавча гілки влади не мають переваг одна перед одною. Тепер ми маємо сильний парламент, який не допустить узурпації влади однією особою (як це вдалося зробити Гітлеру чи Наполеону), і сильного президента, який урівноважує владу парламенту.

У проекті Основного закону Конституційної комісії, як і в проекті Конституції Християнсько-демократичної партії було передбачено двопалатний парламент, що мені особисто імponує більше, ніж однопалатний, але, як і всякий закон, Конституція — це акт договору, акт згоди, компромісу, тому заради державних інтересів я, як член Тимчасової спеціальної комісії з доопрацювання проекту Конституції України, не наполягав на своїй точці зору, аби тільки встояла наша державність.

Щодо участі президента і Верховної Ради у формуванні судової влади, то згідно зі ст. 128 Конституції перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснює Президент України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного суду України, обираються Верховною Радою України безстроково. Таким чином народ через своїх обранців, президента і депутатів, має можливість впливати на судову гілку влади. Правда, я хотів зробити цей вплив більш безпосереднім, надавши право нам з вами обирати районних і міських суддів після того, як призначені президентом, вони пропрацюють якийсь час (три чи п'ять років) на посаді. Але прийнятий Верховною Радою варіант теж дає можливість створення справедливої демократичної судової системи.

Виконавчу владу на місцях здійснюють місцеві державні адміністрації. Голов місцевих державних адміністрацій призначає на посаду і звільняє з посади президент. Це дає можливість главі держави контролювати ситуацію на місцях у частині, що стосується виконання Конституції України, законів України, актів органів виконавчої влади та реалізації наданих державою і делегованих Радами повноважень.

Таким чином, ви бачите, що при побудові місцевої влади ми фактично вийшли на змішану форму правління, бо на місцях є також і сильні органи місцевого самоврядування — ради, які вирішують питання місцевої власності, місцевого господарства. У такий спосіб врівноважуються інтереси територій і інтереси загальнодержавні.

Отже, тепер у нас є Конституція, яка дає змогу побудувати державу за формою демократичну, правову і соціальну, таку державу, яку можна поставити на службу громаді, з сильним президентом і сильним парламентом, державу, в якій права і свободи особи захищаються судом. Решта залежить від нашої праці.

Богдан ГАВРИЛИШИН (Швейцарія)

Світове українство: політичні проблеми і завдання

Всі ви знаєте Сергія Бубку, про якого було надруковано багато статей і українською мовою, і російською. Гадаю, що добре було б, якби товариство «Просвіта» більше впроваджувало українську мову. Це перше.

Друге. Я справді думаю, що наші успіхи в зовнішній політиці великі і Україна має питому вагу у світі. Можна сперечатися про договір між Україною і Росією, але Україну вважають в Європі великою державою. Я думаю, що в майбутньому Україна буде моделлю Франції.

З приводу економіки. Зовнішня торгівля, в якій визначається питома вага України, складає 40 млрд доларів. Проти нас в багатьох країнах застосовують різні методи. Гадаю, що Україна повинна розвивати зовнішню торгівлю.

Якщо говорити про українців, то українців у діаспорі кілька мільйонів, але тільки кілька тисяч справді спілкуються з Україною. Треба попрацювати на Україну. Західні діаспори повинні рахуватися з цим.

Петро ПОТІЧНИЙ

Шановні панове!

Я поставив собі завдання говорити про діаспори, міжнародні діаспори.

Мене цікавить саме питання діаспори як чинника міжнародних відносин. Це питання ще не добре вивчено, навіть відносно таких діаспор, як європейська. Хоча, на відміну від інших, були думки, дуже часто обмежені стереотипним мисленням.

Зорганізована діаспора — це дія певної або релігійної спільноти людей, яка виходить поза межі територіальної держави. Наприклад, дії Світового конгресу українців, який донедавна об'єднував тільки «вільних українців», а тепер готовий об'єднувати усіх.

Хочу підкреслити, що Світовий форум українців належить до іншої категорії, хоча б тільки тому, що в ньому представлені не тільки діаспорні організації. Ця дія діаспори цікава тим, що вона проходить по етнічних лініях

зв'язку, які створюють триаду відносин між діаспорою, країнами її проживання й батьківщиною. Ця триада відносин, принаймні у деяких діаспорах, відзначається великою стійкістю й впливами, яким можуть позаздрити деякі функціональні, чи регіональні відділення ООН. Наприклад, китайська, індійська, турецька чи єврейська діаспори створили й контролюють великі політичні та економічні ресурси і тим самим мають можливість впливати на політику країн, в яких проживають, а також і на міжнародну політику.

Коли взяти факт, що діаспори починають звертати на себе щоразу більшу увагу, що ставлення до них в країнах проживання змінюються на більш позитивні, тому що сучасна технологія зв'язку полегшує контакти, то дія діаспор сама по собі буде зростати й поширюватися. Очевидно, асиміляційні процеси роблять своє, але мені здається, що ані марксистські, ані ліберальні прогнози про те, що діаспора це тільки перехідне явище, досі себе не виправдали. Добре зорганізована, «мобілізована» на відміну від «пролетарської», хоча і ця остання також має впливи й дуже часто трансформується в «мобілізовану», етнічна діаспора може в деяких країнах стати важливим політичним чинником як у внутрішній, так і зовнішній політиці країни свого проживання.

Міжнародний вимір. Сьогодні майже неможливо урядам країн захищати свою дискримінаційну політику, звернену проти певних груп, твердженням, що це внутрішня політика держави. Універсальна декларація людських прав, Хартія про геноцид, Комісія людських прав Ради Європи і т. п. У ряді різних угод підкреслюється постійне вказування пальцем на недотримання прав людини, чи групи людей тим чи іншим урядом, вказується на те, що активна підтримка прав людини чи діаспори більше не вважається втручанням у внутрішні справи держави. Сьогодні це є нормальною практикою. Ще більше, цілі закордонної політики держави, яка ігнорує ці права, дуже часто не можуть бути осягнені. А уряди, яких критикують, підтверджують цей факт, намагаючись за допомогою різних засобів змінити свій негативний імідж.

У майбутньому цей процес буде посилюватися. Тому, на мою думку, різні українські діаспори повинні стати більш активними в обороні своїх людських, національних, культурних, релігійних і економічних прав. Ті, які краще

зорганізовані, повинні допомагати тим, які проходять початкову стадію організації, але кожна з них повинна працювати в окремих ситуаціях по своєму для добра усіх її членів, використовуючи всі можливі легальні засоби для досягнення своїх цілей.

Проблема мови. Питання ув'язання мови і діаспори стає дуже важливим в нових державах, які постали після провалу імперій. Колоніальне минуле якоюсь мірою визначає мовне питання навіть тоді, коли незалежність приходить без великих конфліктів і протиборства. Українці в Росії, хоч би з огляду на те, що обидві мови, українська і російська, дуже близькі, теоретично не повинні мати великих труднощів у відновленні української мови у повсякденному житті. Очевидно, в них виникають великі труднощі в тому, щоб перекопати середовище, в якому говорять, про потребу такої віднови мови. В інших країнах сходу українці, які були частиною російськомовного населення, і так само як і росіяни ставилися вороже до національних мов свого оточення, тим більше повинні підкреслювати потребу переходу до своєї мови хоча б всередині української громади, і найскоріше розпочати вивчення мови народів, на території яких вони живуть. Не треба додавати, що ці принципи повинні застосовуватися так само і в Україні, де крім офіційної, державної мови, якою повинна стати українська мова, інші мови повинні бути повністю шановані і підтримувані. Тут варто пригадати шведську меншину у Фінляндії, яка політично повністю ідентифікує себе з країною свого поселення, але в культурно-лінгвістичному аспекті тісно пов'язана із Швецією.

Класична діаспора: євреї. Це діаспора, яка існує і функціонує дуже давно не тільки при відсутності політичного центру в батьківщині, а й паралельно з державою, яка постала релятивно нещодавно. Її вплив на творення комуніальних інституцій, навіть на території батьківщини, надзвичайно великий. Євреї зуміли втримати себе як етнорелігійну групу, яка століттями діяла як свого роду політичне суспільство, нація в екзилі.

Одна з відкритих таємниць успіху єврейської діаспори — це гравітація до центру універсальних комунікаційних систем, які існували або існують у даному часі чи просторі. Тому євреї завжди намагалися осісти в столичних містах, що дозволяло їм індивідуально й колективно, диспропорційно сильно, впливати на оточення. В цій ситуації євреї

завжди мали досить великі впливи, але одночасно були виставлені на різні неприємності, пересуди та переслідування — до голокосту включно. Характерна риса єврейської діаспори — це постійний рух та мінливість центрів єврейської діаспори. Навіть самі євреї думають про себе як про людей, які в постійному русі. Ця міграційна рухливість, з одного боку, створювала проблеми деорганізації, але з іншого — дозволяла євреям, як групі, відновлювати життя й адаптувати себе до нових умов.

Постійний рух, в свою чергу, примушував творити релігійну культуру, основувану в часі радше як в просторі, в часовому ритмі радше ніж в якійсь спільній території. «Галахаг» (що означає шлях) саме й підкреслює організацію часу, його ритм і обов'язок євреїв освячувати цей ритм, через щоденні молитви й науку, щотижневий шаббат, через свята, фестивалі й святкування сезонного характеру. Євреї вважали Ізраїль самотнім важливим спільним простором, на якому завжди старалися втримати організоване життя за допомогою діаспори й вірили, що їм вдасться в цьому просторі відтворити власну державу, що й сталося з допомогою визвольного (сіоністичного) руху.

Однак й після створення держави Ізраїль для 75 % євреїв ця країна не стала країною їхнього проживання. В той же час для єврейської діаспори підтримка й допомога державі Ізраїль є однією з найважливіших цілей, але не тільки. Разом з лобістичною діяльністю для Ізраїля, бачимо також посилення політичного активізму в усіх справах, які заторкують життя євреїв у країнах поселення. Сьогодні держава Ізраїль є об'єднуючим чинником для більшості євреїв, навіть для тих, які досить критично ставляться до політики окремих урядів цієї держави.

Неможливо в короткому огляді подати всю мінливість і адаптацію, яку пройшла й далі проходить єврейська діаспора, але варто зупинитися на деяких моментах, що дають можливість порівняти їх з потребами української діаспори.

Важливим елементом єврейської діаспори слід вважати її організаційну структуру. Це найбільш поширена організація в світі. Другою після неї можна вважати католицьку церкву. Цікаво, що кожна з них побудована на інших принципах. Тоді як католицька церква побудована за ієрархічним принципом, єврейська діаспорна організація має скоріше деферативну структуру, яку можна легко адаптувати в різних мінливих ситуаціях.

Об'єднуючим чинником стала система «галаха», свого роду конституційно-правова система, живучість, динаміку і флексибільність якої забезпечували й підсилювали постійні рішення рабінів. Ця система права стала немов би портативною державою. Вона забезпечувала існування єврейських громад, але не мала можливості боротися за відновлення держави Ізраїль. Для цього було потрібно створити спеціальний визвольний рух, відомий як сіонізм.

Трагедія голокосту та постання держави Ізраїль у 1948 р. привели до майже революційних перетворень у діаспорі. Вперше після 2000 років більшість євреїв дістали можливість стати громадянами своєї держави за умови, що житимуть в Ізраїлі (гок га шевут — закон повороту).

Демократичні переміни в світі також дозволяють вільний вибір в організаційній структурі діаспори та членства в ній. Плюралізм у внутрішньому та зовнішньому житті діаспори став домінуючим принципом організації громад. В результаті постала мережа організацій та осіб, зв'язаних унікальною системою зв'язку, що забезпечує інтегральність окремих організацій та їх функцій, але одночасно дозволяє тісно співпрацювати інституціям та їх керівним кадрам. У різних країнах поселення ця організаційна структура діє по-різному, в деяких досить централізованим, в інших децентралізованим порядком.

Сучасна структура єврейської спільноти складається з організацій, що переслідують одне або багато завдань. Однак жодна з них не охоплює всієї спільноти, хоч деякі з них намагаються це робити в точно визначених сферах, наприклад, таких національних інституціях, як Єврейська агенція, Світова сіоністична організація, Єврейський національний фонд, Організації місцевого спонсорства, що діють в міждержавній сфері, Спільний розповсюджувальний Комітет (Joint Distribution Committee).

Якщо групувати ці міжнародні організації за їх головними цілями, то матимемо наступний приблизний образ:

політичні загальні цілі: Світова сіоністична організація, Світовий єврейський конгрес;

політичні спеціальні цілі: Світова конференція радянських євреїв або подібні організації, розподільовальні, послугово координаційні й т. ін.

Хочу сказати, що незважаючи на те, що більшість міжнародних зв'язків перебрав саме уряд Ізраїля, однак залишається величезна сфера для дії цих організацій. На

цьому треба вчитися. Наприклад, для Світового єврейського конгресу відносно Швейцарії — країни, з якої походить наш голова. А почалося з мільйонних відшкодувань, а тепер вже мільярдних. Це найкращий доказ того, що саме міждержавні діаспорні організації можуть відігравати дуже важливу роль, але для цього вони повинні бути добре зорганізовані.

Не менш цікавою є китайська діаспора. Без неї неможливо уявити собі чудо Китаю. Південний Китай — це все, що збудовано на гроші Китайської діаспори. У Китаї відносини між діаспорою і урядом інші, тому що уряд використовував діаспору для того, щоб робити свою закордонну зовнішню політику.

Найбільшою нашою діаспорою є північно-східна, вона майже повністю неорганізована. Вона потребує значних зусиль для своєї організації. Організація стане успішною тільки тоді, якщо переконає членів діаспори, що без неї індивідуальні та колективні інтереси не будуть захищені. Якщо цього не зробити, то все це тільки балаканина. Слід дуже уважно ставитися до цієї проблеми. Уряд повинен уважно ставитися до того, щоб застосовувати діаспору для своєї зовнішньої політики. Це дуже небезпечна гра. Діаспора повинна допомагати, але не робити цього так, щоб це йшло від уряду до діаспори. Тоді ми стаємо п'ятою колоною, стаємо агентами чужої держави. Про це треба дуже уважно подумати.

Трансформація. Вона найбільш потрібна нашій західній діаспорі. Справа в тому, що з постанням суверенної України, вся увага західної діаспори зосередилася на батьківщині зі шкодою для власного розвитку та ефективної дії у майбутньому. Ми зауважуємо, що всі наші організації на заході втрачають, значною мірою вони розрікаються. Україна стала чорною дірою, яка всмоктує все, що може створити еміграція. На цьому втрачає і Україна, і діаспора. Я вважаю, що такі речі, як купування амбасад для нашого уряду, — неперіоритетне завдання діаспорної організації.

Адаптація. Це процес, який дозволяє діаспорним організаціям відповідно пристосуватися до місцевих умов існування. Зараз вона найбільше потрібна нашій північній та східній діаспорі, якщо вона зуміє себе відповідно зорганізувати. У країнах, де наша діаспора ідентифікується з панівним елементом колишньої імперії, необхідно, насамперед, відмежуватися від неї, бо тільки тоді на повний зріст постане проблема існування групи з усіма її легітимними, культур-

ними, освітніми, економічними та політичними інтересами. Уряд України повинен зробити все для того, щоб шляхом договорів та порозумінь з урядом країни поселення допомогти в адаптації діаспорної групи для добра тієї держави, в якій вона проживає, що теж в інтересах обох країн.

Сергій ЖИШКО

Шановне товариство!

Сьогодні ми говоримо про основні проблеми і формування політичної нації громадянського суспільства в Україні, про роль діаспори в політичній самоорганізації українства, а також про проблеми української еліти і проблеми, що пов'язані з загрозою національної безпеки.

Я хочу висловити кілька думок.

Ідея політичної нації в Україні є дуже актуальною. Про неї говорять різноманітні політичні сили, державні чиновники, вкладаючи в це різний політичний зміст. Звичайно, суспільство в Україні не може бути неполітичною нацією, інакше в суспільстві будуть антинаціональні сили. Разом з тим, функціональною політичною нацією в Україні може бути тільки українська нація. І спиратися на українську національну ідею, як ідею традиційної української духовності, в тому числі й політичної визвольної та державотворчої культури.

В Україні сьогодні не може бути політичної нації, яка будується тільки на ідеях громадянського суспільства і не враховує української національно-творчої традиції. І сама ідея громадянського суспільства як така повинна бути вмонтована в ідею української нації, її відродження і її націотворення, але вона не може бути ідеєю чисто громадянського суспільства, нанизаною на ідею соціалістичного суспільства в Україні, і бути продовженням пролетарського інтернаціоналізму під виглядом ліберального космополітизму. Це дуже необхідні тези, які необхідно, з одного боку, усвідомлювати в процесах національного визволення, яке відбувалося, а з іншого — державотворення і націотворення на ХХІ ст. в Україні.

Постає питання формування нової української людини. Не просто змінити психологічні чинники у психології українського народу, про що говорилося на початку, а про формування нової української людини на рівні нового ук-

раїнського ідеалу, нового українського майбутнього. Я вважаю, що це десь було зреалізовано на найвищому українському моральному і етичному максимумі, який свого часу був реалізований в практиці національно-визвольних змагань у 50-ті роки.

Наступна теза — теза української влади в Україні, а також її ставлення до діаспори. Сьогодні влада в Україні не доросла до контактів з діаспорою — ні з західною, ні зі східною. І, практично, на сьогоднішній день влада взагалі не доросла до влади в Україні. Мається на увазі до того, щоб ефективно оволодіти державним владотворенням. Колишня частина постколоніальної адміністрації, на жаль, неспроможна проявити політичну волю і опанувати політико-економічні господарські і духовні процеси в Україні. І це є свідченням браку в українській еліті провідної верстви як такої.

Також мова іде про такий феномен, як політичний досвід української діаспори. Дехто каже, що потрібно локалізувати, перекрити канали і створити, точніше відрубати, діаспору, її політичний досвід від України. Ми повинні зрозуміти, що політичний досвід діаспори щодо захисту інтересів українців, як і антикомуністичний досвід, так і досвід контактів з владою в країнах, де проживають українські громади, — це є політичний капітал, який необхідний українській владі для використання. Тому слід говорити в тому контексті, що політичний досвід діаспори, це не є досвід, який вносить в Україну смуту. Я вважаю, що цей досвід повинен бути використаний не тільки громадянськими діячами, а й українською владою, чого, на жаль, на сьогодні немає.

Є ще проблема української еліти. Тобто, — мудрі, шляхетні, хоробрі, які мали б бути при владі в Україні. На жаль, та влада, яка на сьогодні є в Україні, це не українська еліта. Ми повинні ставити питання так, щоб формувати українську еліту як альтернативну політичну владу.

Постало питання загрози національної безпеки. Одна з найбільших загроз українській безпеці — брак української влади. І тут стоїть питання, чи ми у подальших процесах кризи, яка є в Україні, встигнемо спромогтися на таку владу, чи у нас вистачить часу, сили, мудрості? Чи ми не встигнемо цього зробити і в Україні буде чужа влада? А та влада, яка буде в Україні, буде продаватися або на захід, або на схід. Ми стоїмо перед загрозою того, що в Україні

може бути не українська влада, а маріонеточний напівколоніальний режим. І це проблема взагалі української нації як глобальної світової спільноти.

Завдання діаспори, на мій погляд, полягає в тому, щоб українська діаспора на заході не роззброювалась, не дезорганізувалась і не відходила від тих форм організованого життя, в яких вона сьогодні інтегрована. Вона повинна перетрансформуватися, але, з іншого боку, вона повинна стати частиною українства, яка задіює творчий український потенціал на заході і на сході для лобування українських інтересів в країнах поселення. Потрібно щоб світове українство запрацювало, насамперед, в сфері бізнесу, екології, в сфері співпраці з українською державою. Тобто, ми повинні сягнути такого рівня, щоб українство в світі стало єдиною спільнотою, щоб воно захищало українські інтереси, висловлювало українські інтереси в глобальному плані на всій земній кулі.

Олесь ГРИБ

Шановне товариство!

Як би там не було, а сьогодні у нас прозвучало, що в Датському королівстві щось не так. Тобто, в Україні щось не так. Щось заважає провести реформи, чомусь гинуть люди під кулями, скоюються вбивства, іде тихий терор проти української нації, а ми зберігаємо олімпійський спокій.

Все ж таки, що заважає сьогодні провести реформи? Чому бояться люди брати землю? На мій погляд, це пов'язано з короткою пам'яттю української демократії.

Справа в тому, що ми мали свій уряд — Центральну Раду. Сьогодні тут наголошувалося на тому, що ми будемо правову державу. Я хотів би запитати когось із присутніх — чи хтось знає ту людину, яка скасувала б четвертий універсал — Центральну Раду? Немає такої людини. Ніхто його не скасовував. Так чому ця правова держава нараз забула про свій визначний акт — четвертий універсал?

Так от, з цієї нагоди мені хотілося б поздоровити товариство не з щостою річницею проголошення незалежності, а з 80-ю річницею проголошення української незалежності. У нас був перерваний єдиний державний процес державотворення, був перерваний окупаційними військами, які Ленін ввів під головуванням Муравйова на Україну, був

нав'язаний окупаційний режим. Я запитую, чому Польща визнавала свій уряд деїміграції, чому Франція визнавала свій уряд деїміграції в Англії, чому навіть Алжир визнавав свій уряд деїміграції? Чому ж ми, українці, так легко забули свій уряд деїміграції, очолюваний Симоном Петлюрою, людиною, яка залишилася на чолі українського війська, коли Грушевський і Вінниченко та інші повтікали за кордон? Коли над Україною виникла смертельна небезпека, ця людина мужньо до останнього стояла за незалежну Україну і потім деїміграція була проголошена другим Президентом України. Там були два Витвицьких, Микола Поладюк, та, мабуть, вони мали б успадкувати владу на Україні і оголосити, що відновлюється державотворчий процес Центральної Ради. Чому Литва проводила радянські війська і просалютувала, і повернулася до того, що було утворено? Ми ж про це забули. Тепер ми ходимо з довгою рукою попід церкву і просимо у комуністів, щоб визнали нам щось, щоб нагадали нам, хто такий Дмитро Вітовський, хто такий Голубович, Петрашевський. Цього в школах не знають. Громадянство цього не знає, це приховується. Чому це приховується? Тому що на Україні створилася ситуація подібно до 1917 р., або як сказано в «Мартині Борулі»: «Вони ніяк не втечуть, а ми ніяк не наздоженемо». Ця ситуація обумовлює політичний стан на Україні сьогодні. Виходить, без того, щоб ми не повернулися до витоків своєї державності — Центральної Ради, ми будемо завжди підігрувати комуністам. Комуністи «накинули» нам оцю незалежність, ми не потребували того референдуму. У нас була Центральна Рада. 1500 делегатів Українського національного конгресу проголосували вже за Україну. Все ми починаємо спочатку і губимо багато чого на дорозі.

Я хочу нагадати слова Микити Шаповала: «Неорганізована нація, неорганізовані люди не можуть боротися за відродження». Ми мусимо визнати, що сьогодні іде тиха боротьба, громадянська тиха війна. Отже, сьогодні ми мусимо консолідувати свої сили, щоб створити свою національну потугу і вимагати не тільки визнання українських повстанських армій як єдиної української військової потуги. Я хочу запропонувати наші тези до резолюції.

1. Визнати стан України в складі СРСР як окупованої держави, якій Росія має за міжнародними законами сплачувати пепарації.

2. Визначити 24 серпня 1991 р. Днем відновлення української державності від 22 січня 1918 р.

3. Визнати вояків УНР, ЗУНРу, Карпатської України, УПА — єдиними військовими формуваннями, які боролися за незалежну Україну.

4. Визнати участь українців у другій світовій війні як вимушену, яка не може вважатися для України війною вітчизняною.

5. Дати правову оцінку злочинам більшовизму в Україні, звернувшись до Міжнародного трибуналу із позовом.

6. Демонтувати всі пам'ятники більшовицьким вождям як символи окупації, які за ухвалою Президента від 1993 р. мають бути давно демонтованими. Так буде зроблено перший крок до завершення україно-більшовицької війни.

7. Скликати Українські національні збори повноважних представництв усіх національних партій та громадянських організацій, що має з'єднати всі національні сили під єдиним керівництвом.

Висловити вимогу щодо збереження в Києві історичного середовища, яке зараз нищиться.

8. Домогтися указу Президента про вільний постійний в'їзд до України учасників форуму. Видати такий закон про вільний безвізовий в'їзд учасників форуму, кількість яких може зростати з кожним днем за кордоном, це в його праві.

Дякую за увагу.

Тамара МЕЛЬНИК

Однією з найважливіших політичних проблем сучасності для Української держави, що створена, і для українців всього світу є політологічні проблеми, які сьогодні не вирішені концептуально, і без яких подальший розвиток не може відбуватися нормально. Будь-яка країна, яка швидко розвивалася, складала свій розвиток на науковій основі.

Серед таких понять, які являють собою проблему, на мій погляд, є проблеми громадського суспільства і держави, проблеми влади, проблеми політичних відносин і проблеми критерію оцінки цього розвитку.

З виступу Президента й інших доповідачів, як на мій погляд, громадянське суспільство і держава в їх науково-

му розумінні назавжди розділилися. І мені здається, що це одне з найважливіших понять і проблем розвитку демократії. А якби розрізнялися і чітко розумілися ці питання, то тоді не стояло б питання: чи їхати, чи не їхати, і кому їхати, як вирішувати проблеми у нас в Україні, що входить в поняття держави і суспільства? Тоді з самого початку не виникало б питання, як розбудовувати громадянське суспільство. Мені завжди хочеться запитати: як можна розбудовувати громадянське суспільство? Творити державу можна, але суспільство має само себе творити. І таке отожнювання держави і демократії, яке продовжується зараз, це проблема політична. Чому політична? Державні структури у більшості залишаються тоталітарними. Тут я погоджуюсь з паном Володимиром Полохалом в тому, що режим, який значною мірою тяжіє до того, що був, хоча зверху він демократичний, пов'язаний з тим, що державні структури зараз прагнуть підпорядкувати собі громадські структури, які створено, і які прагнуть сьогодні діяти на тих засадах, на яких у світі діють громадські структури. Міністерства прагнуть підкорити собі громадські об'єднання, створюються певні відділи в міністерствах, і створюються не лише для того, щоб звузити демократію, але частіше від нерозуміння того, що вони роблять. Громадянське суспільство — самотворення цих структур. І ми повинні зрозуміти, коли йдеться про розвиток, про творення держави і про розвиток громадянського суспільства, що необхідно чітко науково визначити, що має робити держава по звуженню своєї дії там, де вона може звузити, і по здійсненню тих функцій, які вона здатна виконати.

Друге питання, яке надзвичайно важливе для нашої політичної науки і про яке сьогодні чомусь не йдеться, — це проблема суб'єкта влади. Ми можемо лише говорити про проблеми багатополітичні, але я б хотіла запитати — а хто зараз у влади, коли сам Президент каже: «Я — п'ята влада»? І поки ми науково не визначимо суб'єкт влади, всі наші розмови про зв'язки, про цікаві заходи, які ми проводимо, — це лише побажання. Чому я на цьому ставлю наголос? Згадаємо Зв'ягільського, який казав, що 50 % економіки у певного кола людей. Попередній прем'єр-міністр теж казав, що 50 % економіки у 3—7 % людей, то хто ж тоді при владі? Якщо Президент заявляє про кримінальну владу, то наше завдання допомогти Президентові науково обґрунтувати, хто той суб'єкт влади, а якщо він поза цією вла-

дою, то ми повинні знайти шляхи, науково обґрунтовані проблеми, або дати якісь рекомендації в інших країнах, або тому режиму, який маємо вивчити. І сьогодні політичні партії, які створюють себе, їх 48, не розуміють свого завдання. Політична партія має дати програму розвитку держави. А наші політичні партії змагаються між собою, які гасла проголошувати. І навіть партія, яка була створена Поровським, аби тільки мати партію, аби тільки бути на чолі партії, не розуміє політичного завдання. Я згадала про Поровського не з неповаги до нього, а з нерозуміння багатьох проблем. Я ставлю акцент на науковість розуміння. Якщо ви згадали про консервативну партію в Німеччині, то згадайте консервативну партію в Швеції, яку ми їздили вивчати, потім соціалістичну, яка змінила консервативну. Але чи означає це поразку? Поразка консервативної партії полягає лише в тому, що вона не стала на певний науковий рівень. Соціалістична партія не стала на науковий рівень, якого досягла консервативна, а запропонувала програму розвитку Швеції. От якби наші партії змагалася в науковому осмисленні, тоді нам би прийшлося говорити лише про якісь громадські проблеми.

Весь світ сьогодні перейшов на критерії оцінки діяльності урядів, президентів, політичних структур — це критерії людського розвитку. Мені надзвичайно сумно. Президент дуже багато говорив взагалі про політичний спектр сучасного розвитку будь-якої країни, говорив сучасною політичною і політологічною мовою, але вибачте, критерію людського розвитку саме і не було. Ми країна, де немає людей. Ми говорили про що завгодно, але я б хотіла, щоб Президент сказав — чи поліпшився хоч на 1 % рівень життя українця. А якщо не поліпшився, то через скільки днів він поліпшиться.

У кожній країні світу, де йдуть реформи, це вже можна спрогнозувати через якийсь час.

І останнє питання — проблеми культури. Тут згадувалась Німеччина, я згадую 60—70-ті роки, коли у нас друкувалося про те, що оточення Бжезинського вже передбачає десь у 90-х роках розпад Радянського Союзу. Наші сьогоднішні політологи, я посилаюся на Інститут політології і національних відносин, і наші політики, на жаль, не можуть передбачити, що буде через 2 чи через 3 місяці. Мені хотілося б, якщо у вас є якась допомога і є якісь критерії підходу, є якісь параметри, є якісь технічні можливості, щоб допомогли проаналізувати, що відбувається на Україні.

Микола МУШИНКА (Словаччина)

Неорусинство та його політичний контекст

Неорусинство або політичний русинізм є антиукраїнський політичний рух, в основу якого покладено антинаукове твердження, що закарпатські русини (включаючи галицьких лемків) є окремою нацією або народом.

Цей рух виник на переламі 80—90-х років ХХ ст. Його духовним батьком та сучасним лідером є завідувач кафедри історії України Торонтського університету проф. Пол Роберт Маґочі.

Як відомо, русини в Карпатському регіоні живуть ще з періоду Київської Русі. Перебуваючи понад тисячу років в чужому середовищі (угорському, польському, словацькому, румунському) і ніколи не маючи своєї національної держави, вони зберегли свою національну самобутність, насамперед, завдяки зв'язкам з Руссю, яку вважали своєю прабатьківщиною. До ХІХ ст. майже єдиними постачальниками їх духовних потреб були Київ, Почаїв, Львів та інші міста сучасної України, яка тоді носила назву «Русь». Там виховувалося їхнє духовенство, звідти привозили книжки, ікони та церковні речі. Навіть свої регіони назвали етнічним «Русь»: Угорська Русь, Карпатська Русь, Лемківська Русь, Пряшівська Русь тощо. В кожному з цих регіонів є і досі кілька десятків населених пунктів з коренем «русь»: Руська, Руське, Руськівці, Руська Воля, Руська Нова Весь, Руський Грабовець, Руський Кручів, Руська Мочар, Устя Руське і т. п. У другій половині ХІХ ст. царська Росія, що боролася з «українським сепаратизмом», прищепила закарпатським русинам ідею їх національної спорідненості з російським народом та його культурою. Москвофільство мало тут доволі міцне коріння, а на Пряшівщині воно вибухнуло з новою силою після другої світової війни внаслідок перемоги Радянського Союзу («Росії») над Німеччиною.

Національна політика на Пряшівщині в мініатюрі відбивала національну політику в Радянській Україні, де на словах все було українським, а в дійсності скрізь панувала російська мова і російський дух. Цю «модель» було перенесено і на Пряшівщину. Вже у 1944 р. за допомогою радянських органів було засновано Українську народну раду Пряшівщини, однак її офіційною мовою стала російська. Російською мовою виходили всі її видання. 1945 р. у

Братиславі було засновано Реферат українських шкіл, якому в 1948 р. було підпорядковано: 43 дитсадки, 214 початкових та 44 середні школи, всі — з російською мовою викладання. Ці школи охоплювали 23 221 учня. Всі підручники були російськомовні. Російською літературною мовою ставилися майже всі п'єси професійного Українського народного театру у Пряшеві, заснованого 1946 р.

У 1947 р. 12 015 русинів-українців із Словаччини (найбільш свідомий елемент) добровільно переселилися у Волинську та Рівненську області, до поселень, де до того часу жили чехи.

У лютому 1948 р. до влади у демократичній Чехо-Словаччині прийшли комуністи. Як і всі інші питання, так і національне, вони вирішили радикальним способом. У 1949 р. вони ліквідували Українську народну раду Пряшівщини, а натомість заснували Культурний союз українських трудящих вже з україномовними друкованими органами. У 1950 р. однією постановою всі російськомовні школи було перетворено на україномовні: без підручників і без належних кадрів. Ні переважна більшість інтелігенції, ні широкі верстви населення спочатку не прийняли ці радикальні зміни позитивно. Та поступово українська ідея і на Пряшівщині запустила тривале коріння й принесла незаперечні позитивні результати. Відсоток інтелігенції з фаховою середньою та вищою освітою в українських селах (яких нині є понад 250) був набагато вищим, ніж у чеських та словацьких селах, а заслугу на цьому мають, в першу чергу, українські школи, для яких учителів готувала кафедра української мови та літератури у Пряшеві. У 50-х роках було засновано українське видавництво, яке до кінця 80-х років видало понад 1000 книг, в тому числі 600 шкільних підручників та методичних посібників, а 400 — з художньої літератури. Українською мовою виходило п'ять часописів. Професійний Український національний театр поставив понад 200 спектаклів українською мовою. Піддуклянський український народний ансамбль прославив фольклор Пряшівщини в багатьох країнах світу. Українське радіомовлення щотижня передавало по 8—10 годин. Заслужену роботу проводила українська секція Спілки словацьких письменників, науково-дослідний відділ університету, музей української культури та Культурний союз українських трудящих. Останній щороку влаштовував по кілька фестивалів пісні, танцю і музики, з яких найвизначнішим є Свято культури у Свиднику, що існує

вже 43 роки. Були роки, коли на ньому збиралося й по 40 000 людей, а на сцені виступало до 2000 любителів фольклору.

Все це незаперечні успіхи повоєнного розвитку українців Словаччини. Та після скасування «керівної ролі» комуністичної партії, внаслідок «ніжної» революції 1989 р., було піддано критиці й адміністративний спосіб «перетворювання» русинів на українців. Виходячи з факту, що певна частина людей за інерцією тяжила до старовинної назви «русин», Культурний союз українських трудящих у січні 1990 р. перетворено на Союз русинів-українців Чехо-Словаччини (пізніше — Словаччини), в статуті якого зазначено, що русини й українці становлять одну національність з двома синонімічними назвами. Організація СРУС, яка об'єднувала 7000 членів, вимагала, щоб при офіційному переписі населення русинів та українців трактували як одну національність. Так було при всіх переписах населення під час Австро-Угорщини та міжвоєнної Чехо-Словаччини. Однак тодішній уряд Словаччини пішов на руку новоствореній антиукраїнській організації «Русинська оброда» (без членської бази) і при переписі розділив одне органічне ціле на дві частини. Результат? При офіційному переписі населення 1991 р. 13 847 людей зголосилося до української, 16 937 — до руської («русинської») національності. Це лише четвертина усіх русинів-українців Словаччини. Три четвертини задекларували себе словаками. Основна причина — асиміляція в чужому середовищі, але і страх перед виселенням до Радянського Союзу.

Новостворена організація «Русинська оброда», отримавши величезні фінанси від уряду Словаччини, розгорнула шалену антиукраїнську діяльність. Першочерговим своїм завданням вона вважала «деукраїнізацію русинів». У січні 1993 р. на кошти міністерства культури Словаччини при «Русинській оброді» у Пряшеві засновано Інститут русинської мови та культури, основним завданням якого була кодифікація русинської літературної мови для русинів Словаччини. Штатними і позаштатними працівниками цього Інституту стали русисти, які ніколи не займалися дослідженням місцевих говірок та культури. Наперекір тому, вони створили і на державні кошти видали цілу бібліотеку «русинологічних» праць: граматику, правопис, орфографічний словник, термінологічний словник і навіть буквар та читанку для неіснуючих русинських шкіл. На підставі цієї «літератури» в січні 1995 р. «Русинська

оброда» в Братиславі урочисто кодифікувала «русинський літературний язик» і вимагає його запровадження в школи, театр, радіомовлення і публікації (зрозуміла річ, замість української мови). Міністерство культури Словаччини, помітивши, що діяльність «Русинської оброди» має політичний характер, з 1996 р. перестало фінансувати Інститут русинської мови і культури, у зв'язку з чим він занепав. Найближчим часом заплановано відкриття русинського відділення при кафедрі російської мови та літератури філософського факультету Пряшівського університету (на кошти Міністерства шкільництва). Факт створення «русиністики» в рамках кафедри російської мови і літератури, коли поряд існує кафедра української мови та літератури з науково-дослідним відділом, спрямованим виключно на дослідження мови, літератури і культури місцевого населення, вважаємо політичною провокацією та спробою відновити серед русинів-українців колишнє москвофільство.

Аналогічні актиукраїнські організації на переламі 80—90-х років виникли в усіх країнах, де живуть русини-українці. На Закарпатській Україні це — «Общество підкарпатських русинів» (лютий 1990). Його первісна мета — скасування чехословацько-радянського договору 1946 р. про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною і створення автономної республіки «Підкарпатська Русь» у рамках Чехо-Словаччини. Після розпаду Чехо-Словаччини «Общество» вирішило створити автономну республіку Підкарпатська Русь в рамках незалежної України. Для досягнення цієї мети президія «Общества» у травні 1993 р. проголосила себе «временним правительством Республіки Підкарпатська Русь». Голова «временного правительства» Іван Турияниця іменував міністрів та навіть уповноважених послів свого уряду в окремих країнах. Цей самозваний уряд неіснуючої країни діє і по цей день. Його представники з антиукраїнськими заявами часто виступають, зокрема, в угорській та словацькій пресі, на хвилях радіо та на телебаченні.

Програма «Общества» підкарпатських русинів майже співпадає з програмою Товариства друзів Підкарпатської Русі, заснованого в жовтні 1990 р. у Празі (голова Я. Горжець). Близький друг Товариства — голова Республіканської партії Чеської республіки та депутат чеського парламенту Мирослав Сладек у 1992 р. на головній площі Му-

качева демонстративно встановив чехословацький прапор на знак належності Закарпатської України до складу Чехо-Словаччини. Товариство друзів Підкарпатської Русі видає вже понад двадцять публікацій (переважно антиукраїнського характеру), влаштовує наукові конференції, мітинги, бесіди тощо.

У Польщі антиукраїнський характер має «Стоварищення лемків» (засноване у квітні 1989 р.), в Югославії — «Руська матка» (грудень 1990), в Угорщині — «Організація русинів Угорщини» (травень 1992). Всі вони тісно співпрацюють з Карпато-русинським дослідним центром в США, створеним 1978 р. з ініціативи П. Магочі, який і досі є його керівником.

У березні 1991 р. русинські організації антиукраїнського спрямування створили координаційний орган — Світовий конгрес русинів (із центром у Пряшеві), який проводить активну діяльність, зокрема, на міжнародній арені: організовує світові з'їзди, конференції, нав'язує контакти з ООН, Європейською унією, науковими установами, Міжнародними політичними організаціями тощо. Антиукраїнський характер діяльності Конгресу не підлягає сумніву. Україна б мала більш рішуче протидіяти антиукраїнським неорусинським організаціям, а з іншого боку, підтримувати тих своїх земляків, які зуміли пронести самоназву «русини» і вважають Русь-Україну своєю праатьківщиною.

На превеликий жаль, зі всіх посткомуністичних країн найбільшу підтримку неорусинству та актиукраїнству надає Словаччина. Словацькі засоби масової інформації беззастережно підтримують діяльність антиукраїнської «Русинської оброди», яка не приховує, що її кінцева мета — пословачення русинів.

Останнім часом антиукраїнська компанія у Словаччині посилюється і набирає більш організованого характеру. Наприклад, минулого місяця, в новозаснованому словацькому журналі «OS» — Forum občianskej spoločnosti», що виходить десятитисячним накладом, було опубліковано цикл з шести антиукраїнських статей під спільною назвою «Русини — національність обречена на смерть». У них обвинувачено Україну в найгірших вигаданих злочинах, включаючи геноцид над русинським народом та прагнення приєднати територію Східної Словаччини, заселену русинами-українцями, до України. Редакція журналу пообіця-

ла опублікувати моє спростування цих безглузких звинувачень. Союз русинів-українців Словаччини видав його окремою брошурою (по-словацьки з українським резюме), яку ми привезли і на наш Форум.

Антиукраїнські сили намагаються представити русинську проблему масовим явищем. В дійсності це проблема вузького кола політичних авантюристів, які діють організовано і координовано, вдало використовуючи тимчасові економічні, соціальні та, зокрема, політичні негаразди України. Уряд України не повинен підтримувати цей рух, зокрема на своїй суверенній території, з другого боку, мав би надавати більшу підтримку українцям за межами України. Слід сказати, що Посольство України у Словаччині, очолюване Дмитром Павличком, робить багато в справі допомоги русинам-українцям Словаччини та розвитку українсько-словацьких взаємин, однак і йому не все під силу. Відновленню русинів-українців значно допомогла б побудова ретрансляційної телевізійної станції, яка б передавала українські програми.

50-мільйонна Україна та 5-мільйонна Словаччина є наймолодшими державами Центральної Європи. Першій минуло шість, другій — чотири роки. Вони споріднені не тільки безпосереднім сусідством, а й спільною історичною долею. Було б нерозумно створювати штучні конфлікти між цими двома суверенними державами і їх народами зараз — на порозі третього тисячоліття.

Неорусинство є політичним явищем, яке паразитує на сучасних тимчасових труднощах України. Як тільки Україна стане міцною суверенною державою, привабливою для її синів і дочок, розсіяних по світі, неорусинство втратить ґрунт і зникне. Тому, борючись з неорусинством, нам потрібно боротися і за внутрішню та зовнішню стабільність Української держави.

РЕЗОЛЮЦІЯ **«круглого столу»** **«СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО:** **ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ»**

Учасники II Всесвітнього форуму українців, обговоривши питання «Світове українство: політичні проблеми і завдання», констатують:

Утвердження незалежної України, перетворення її на вагомий чинник сучасного міжнародного життя докорінно змінило умови існування та перспективи світового українства, можливості його консолідації.

Найбільш серйозною політичною проблемою є й залишається на найближчі роки розбудова сучасної дієздатної української держави. Єдиним шляхом відродження й забезпечення процвітання української нації є зміцнення незалежності та прискорення демократичних трансформацій України. Досягнення цієї доленосної мети неможливе без подолання традицій тоталітарного урядовництва, яке фактично вело до ліквідації українського суспільства та винищення української нації.

Суспільно-політичний та державотворчий досвід розвинутих націй, носієм якого є й українська діаспора, цілковито відповідає національній традиції, глибинним інтересам українського народу. Незалежна Україна має постати як демократична, правова, високорозвинена держава.

Головні резерви прискорення національного поступу, подолання кризи полягають у розкріпаченні творчого, трудового, інтелектуального потенціалу кожної людини, знятті штучних перешкод на шляху формування громадянського суспільства в Україні, найширшому використанні сприятливих міжнародних чинників, підвищенні якості та відповідальності політичного керівництва.

Перебільшення української специфічності, продовження пошуку «власного шляху», так само як і зволікання з реформами, підвищують ризик ізоляції й подальшої втрати історичного часу. Закономірне геополітичне та цивілізаційне місце України — серед модерних європейських націй.

Україна має активізувати власну участь у творенні нової Європи, забезпеченні її безпеки й стабільності, у поглибленні регіональної економічної інтеграції. Водночас Київ має підвищувати свою конструктивну роль у пострадянському просторі. Тільки повний демонтаж радянської імперської спадщини у відносинах між новими незалежними державами дозволить Україні надійно стабілізувати власне міжнародне становище.

Головними громадсько-політичними завданнями української діаспори є:

— розгортання широкої просвітницької роботи з метою активного формування норм та цінностей правового, громадянського, відкритого суспільства в Україні та прин-

ципової критики всіх проявів тоталітарно-номенклатурної спадщини та корумпованості в організації її політичного і суспільного життя;

— поряд із всебічним захистом України на міжнародній арені та наполегливим лобюванням її національних інтересів у політиці країн проживання української діаспори вважати на часі завдання громадянської конструктивної критики політичного процесу та влади в Україні;

— сприяння активній співпраці громадських організацій діаспори з недержавними громадськими організаціями в Україні, всебічна підтримка розвитку самоврядування громадян України;

— заслугують всебічної підтримки прагнення представників східної діаспори, передусім Росії та країн СНД, до координації та об'єднання зусиль громадсько-політичних організацій українців з метою консолідації та збереження українства;

— задля досягнення національного примирення сприяти встановленню історичної справедливості щодо суспільно-державного визнання всіх патріотично-національних рухів, усіх борців за незалежність та свободу України, зокрема визнати історичну роль ОУН-УПА як учасників національно-визвольних змагань — важливу складову творення української національної держави.

ТІЛЬКИ РЕФОРМОВАНА ДИНАМІЧНА УКРАЇНА МОЖЕ СТАТИ СПРАВЖНІМ ЦЕНТРОМ ТЯЖІННЯ БАГАТОМІЛЬЙОННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ І ВІДКРИТИ НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА.

ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ВЗАЄМООБМІНІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ДІАСПОРОЮ (секція)

Ярослав ІСАЄВИЧ

«Метрополія» і «діаспора»: співпраця в царині науки

Головне завдання нашої секції — обговорити стан, проблеми і практичні завдання щодо поліпшення співпраці в галузі науки між українцями «в Україні і не в Україні сучасними». Доречно буде згадати, що така співпраця, — а точніше спільна діяльність всієї української спільноти для спільної загальноукраїнської справи — має давні традиції. В минулому через колоніальне становище України бувало так, що порівняно більше можливостей розвивати українську національну науку мали не українці у себе вдома, а їх земляки, розсіяні в світі, мешканці іноземних держав і навіть столиць колоніальних імперій, де політичні умови і цензурний гніт були легшими, ніж в самій Україні. Досить згадати добу Шевченка і Куліша, коли українські наукові видання друкувалися у Петербурзі.

Особливо істотною стала роль українських емігрантів для розвитку загальноукраїнської, особливо гуманітарної, науки (гуманістики, як колись казали), починаючи з 30-х років, коли в так званій Радянській Україні наукове життя було поставлене під повний контроль антиукраїнської, за своєю суттю, влади. Жертвою репресій стали в першу чергу українська культура і українознавча наука. Наперекір вкрай несприятливим умовам, вчені Академії наук тодішньої УРСР, українських університетів, педагогічних інститутів, музеїв, бібліотек намагалися працювати для науки. Але лише фахівці з технічних та природничих наук мали певні можливості для співпраці з науковими осередками поза межами радянського блоку. Вчені-гуманітарії таких контактів не могли мати, бо будь-які зв'язки з іноземними українознавчими установами, які поспіль проголошувано антирадянськими, вважалися кримінальним злочином. Деяка інформація про наукову й освітню працю української діаспори проникала в Україну через східноєвропейські країни, насамперед через Польщу, Чехію, Словаччину, в останні десятиріччя дещо ставало відомим завдяки «Голосу Америки» чи радіостанції «Свобода».

Переламними подіями для розвитку об'єктивних українознавчих студій у післявоєнний час стало створення Української Вільної Академії Наук, відновлення в Західній Європі, а потім і в Америці Наукового товариства ім. Т. Шевченка. На новий рівень ці студії вийшли із створенням Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету, а пізніше Канадського Інституту Українських Студій. Продовжували діяльність Вільний Український Університет та інші наукові осередки. Справжнім подвигом нашої діаспори було видання «Енциклопедії українознавства» українською і англійською мовами. Протягом тривалого часу ця «Енциклопедія» відіграла винятково велику роль в ознайомленні світу з Україною і українським народом, а в наші дні томи україномовної енциклопедії, які перевидаються в Україні відновленим Науковим товариством ім. Шевченка, є чи не найвартіснішим джерелом інформації громадськості про досягнення діаспори, як в науці, так і в інших ділянках. У багатьох відношеннях «Енциклопедія українознавства» давала і дає повніший образ України, ніж будь-які інші публікації.

Також і в тих ділянках, де гуманітарії України мали певні реальні досягнення, про них дуже мало знали у світі. Адаже в Україні наукові праці не публікувалися іноземними мовами (крім, зрозуміло, російської), а україномовні книги, збірники, журнали за межами України майже не розповсюджувалися. Тому для інтеграції української науки по обидві сторони «залізної завіси», як і для інтеграції української науки зі світовою, істотне значення мало рецензування діаспорними вченими найважливіших праць, опублікованих в Україні. Зокрема, прислужився цій справі спеціальний часопис «Ресензія», заснований при Українському Науковому Інституті Гарвардського Університету.

Закономірно, що в менш контрольованих природничих та технічних науках окремі українські науковці частіше виходили на передові позиції. Проте і тут незалежність України створила значно сприятливіші умови для контактів української науки зі світовою. Навіть і у природничих науках практична допомога вчених українського походження, які працювали в західноєвропейських та американських наукових установах, нерідко відкривала перед вченими України нові можливості співпраці, налагодження спільних проектів, стажування. Однак особливо важливе значення співпраця «діаспорної» науки з «материковою»

має в гуманітарних науках. Якщо йдеться про «західну» діаспору, то ознайомлення з працями тих вчених, які були заборонені в Україні, стало важливим чинником подолання шкоди, нанесеної нашому українознавству тоталітарним режимом.

Говорячи про співпрацю науки в Українській державі з наукою української діаспори, найчастіше маємо на увазі можливості допомоги вчених західної діаспори науковим установам в Україні. Адже незалежна Україна нарешті повинна по-справжньому розпочати сплачувати свій борг, створюючи кращі можливості для підготовки нових науковців у діаспорі, забезпечувати діаспорні наукові осередки виданнями, необхідною їм інформацією та джерелами. Те саме стосується і співпраці вчених і наукових осередків України з вченими нашої східної діаспори. Насамперед, йдеться про допомогу з України тим науковцям, які працюють над українською тематикою, і всім науковцям українського походження. Але й тут мав би бути рух не в одному тільки напрямі. Адже вчені українського походження, які працюють в Росії, Прибалтиці, Закавказзі, могли б відігравати важливішу, ніж тепер, роль у встановленні наукових контактів наукових осередків, в яких вони працюють, з науковими осередками України.

Протягом багатьох років українці, які ще називали себе емігрантами, а не діаспорою, бо були впевнені, що повернуться на Україну, друкували книжки з надією, що вони таки будуть поширюватися на Україні. Свого часу патріарха Йосипа Сліпого питали, чи не надто багато друкує він в Римі видань Українського католицького університету, Української богословської академії. А він відповідав, що ці книжки ще служитимуть Україні. Так воно і сталося. Важко переоцінити значення для України видань з-за кордону, освоєння духовних осягів української еміграції для повернення українському народові всіх тих надбань, які викорінювалися і заборонялися більшовицькою владою.

Як відомо, бібліотеки української діаспори створено в Києві і Львові, діаспорними виданнями збагатились також бібліотеки Харкова, Одеси, ряду університетів України. Все ж комплектування їх новими і попередніми діаспорними виданнями проводиться без продуманого плану. Було б добре, щоб Національна бібліотека НАН України ім. В. Вернадського прямувала до створення повної колекції українських та україністичних видань, виданих за межами Ук-

раїни. Це завдання на багато років, але важливо, щоб праця тут велась систематично, згідно з оптимальним планом. Велику роль у постачанні діаспорних видань в Україну відіграє діяльність Українсько-Американського добродійного фонду «Сейбр-Світло». На прикладі цього фонду видно, як ініціатива громадськості діаспори сприяла активізації культурної і наукової співпраці і на міждержавному рівні. В перші роки діяльності згаданого фонду кошти для транспортування книг в Україну збирали саме діаспорні установи, зокрема великою була заслуга Союзу Українок Америки. Побачивши, що система добре функціонує, оплату за транспортування перебрали на себе американські урядові інституції.

Для успішної наукової співпраці і для повного використання результатів наукових досліджень, як чинника розвитку суспільства, необхідна надійна поточна бібліографічна інформація. Вже відновлено видання бібліографічних покажчиків Книжкової палати України, але, на жаль, немає поточної бібліографії українознавчих та україністичних видань діаспори. Як відомо, порівняно повний бібліографічний покажчик діаспорних публікацій був виданий лише стосовно одного року. Це «Річник української бібліографії 1957», укладений Осипом Данком та Мирославою Лабунькою. Необхідно вже тепер створити структури для видання таких річників за останній час, а одночасно ретроспективно продовжувати бібліографування діаспорних публікацій попередніх років. Без українських діаспорних видань українська національна бібліографія не буде повною, тому активізація співпраці в галузі бібліографічного обліку друків української діаспори є першочерговим завданням, для виконання якого повинні співпрацювати установи Національної академії наук України і всі великі українські бібліотеки з діаспорними установами та товариствами. Вважаємо доцільним, щоб це питання знайшло принципове вирішення найближчим часом, зокрема в ході підготовки до Четвертого Міжнародного Конгресу українців, який має бути проведений у серпні 1999 р. в Одесі.

Із задоволенням слід констатувати, що науковці українського походження відіграють велику роль у реалізації багатьох міждержавних програм співпраці. Фулбрайтівська програма наукових обмінів, як відомо, передбачає фінансування поїздок американських вчених для дослідів і навчання за кордон і вчених інших країн до Сполучених

Штатів Америки. Згідно з цією програмою ряд вчених українського походження працювали і далі продовжують плідно працювати в університетах України. В той же час вчені з України, які розробляють гуманітарну тематику, стають гостями українознавчих дослідних установ і кафедр в Сполучених Штатах Америки.

Важко переоцінити значення тієї установи, яку поточно називають Українським Гарвардом — Українського наукового інституту Гарвардського університету. Той факт, що інститут діє при найстаршому університеті Америки і одночасно одному із найпрестижніших університетів світу, надзвичайно важливий. Авторитетними в світі науки стали англomовні Гарвардські українознавчі студії, серія оригіналів і серія перекладів Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства. Учні гарвардських професорів О. Прицака, І. Шевченка, Г. Грабовича працюють в українознавчих осередках світу. Плідною є діяльність канадських українознавців. На розвиток історичних досліджень спрямована меценатська діяльність П. Яцика, зокрема важливою науковою подією стало започатковане цього року англomовне видання «Історії України-Руси» Михайла Грушевського.

З вдячністю хочемо відзначити допомогу Фонду Катедр Українознавства Гарвардського Університету різним установам в Україні, зокрема Інституту української археографії ім. М. Грушевського, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича, Головному архівному управлінню України. Обладнання, скомплектоване при сприянні цього Фонду, використовується для публікації книжок, часописів та інших видань. Варто згадати також організаційну допомогу фонду в реалізації ряду наукових проектів, зокрема в створенні бази даних про українські стародруки та середньовічні рукописи.

Після відновлення в 1989 р. Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові розпочалася його плідна співпраця з Товариствами ім. Шевченка Європи, Америки, Канади, Австралії під керівництвом Головної ради НТШ. Важливим чинником інтеграції вчених з України і діаспори стали наукові видання НТШ, в першу чергу «Записки НТШ» і окремі публікації секцій. Доцільно прямувати до того, щоб секції більшою мірою виконували роль осередків міжнародного співробітництва. Яскравим прикладом співпраці вчених з України і діаспори є опрацювання під егідою НТШ

«Енциклопедії української діаспори». Тут велику організаційну роботу проводить осередок в Чикаго під керівництвом академіка Василя Маркуся, який залучив до праці над черговими томами науковців з України, насамперед, з Інституту соціології та Центру етнопонаціональних досліджень. Перший том «Енциклопедії української діаспори» власне і є наслідком цієї плідної співпраці. Загальнонаціональне і загальнокультурне значення має спільне опрацювання Науковим товариством ім. Шевченка у Європі і Національною академією наук під керівництвом академіків Аркадія Жуковського та Івана Дзюби «Енциклопедії Сучасної України». Однак з жалем доводиться констатувати, що в цілому недостатньою залишається співпраця краєвого НТШ з установами Національної академії наук України. Хоч львівські установи Академії наук України були ініціаторами відновлення НТШ, керівництво останнього не виявляє прагнення до координації діяльності із Західним науковим центром Національної академії наук України, а також з такими регіональними об'єднаннями, як Харківське історико-філологічне товариство і деякі інші.

Добрий приклад того, які позитивні наслідки може дати співробітництво українських вчених з різних країн світу, показує Українське історичне товариство, з центром у м. Кент, штат Огайо. УІТ організувало цілий ряд наукових конференцій, стало ініціатором видання авторитетних наукових збірників. Позитивну роль тут відіграє редакційний президентом товариства професором Любомиром Винарем часопис «Український історик», який публікує праці науковців з України і діаспори, хронікальні матеріали про форуми і проекти.

Діаспорні вчені відіграли дуже позитивну роль у відродженні в Україні богословської науки. Йдеться, зокрема, про відновлення Львівської богословської академії, заснування при ній Інституту історії церкви. Невтомно працює для співпраці вчених з України і діаспори Українське лікарське товариство. Воно не обмежується чисто фаховими справами, а виявляє ініціативи в таких питаннях, як історія медичної науки, історія участі українських лікарів і медиків у національно-визвольних змаганнях. Діаспорні медики сприяють також поширенню україномовних наукових медичних видань, подальшій розробці української медичної технології.

Слід згадати і щорічні україністичні конференції в Шампана-Урбейн, на які прибувають вчені як із США і Канади, так і з дедалі ширшого кола наукових інституцій України, в тому числі з університетів та педагогічних інститутів усіх регіонів. Незмінним організатором цих форумів є др. Дмитро Штогрин. Їх корисність, всупереч поглядам скептиків, очевидна. Тут мають змогу зустрічатися люди, які не мали можливості контактувати між собою. А що може бути важливішим для налагодження співпраці, для її вдосконалення, за міжлюдські контакти, спілкування, обмін думками.

З українських наукових установ, що діють у країнах так званої «східної» діаспори, особливого схвалення заслуговує активність Української бібліотеки в Москві. Вона підтримує зв'язки з багатьма осередками в Україні та Росії, проводить конференції та інші заходи.

Якщо говорити про невирішені проблеми і про програму на майбутнє, то тут можливі два підходи. В минулому часто вважалося, що планування науки повинно бути централізованим, бо наявність головного осередка дозволяє уникати дублювання, забезпечує концентрацію наукових сил на найважливіших напрямках. Згубні наслідки системи командування з одного місця тепер настільки очевидні, що цього не треба доводити. Популярними визнаються концепції багатоцентрового розвитку науки, вільного змагання різних наукових осередків, не об'єднаних спільним керівництвом. Але й такого підходу не слід абсолютизувати: без координації важко, а то й неможливо налагодити раціональну співпрацю між науковими установами і вченими. А тому потрібна якомога повніша, широкодоступна інформація про роботи, що ведуться в різних наукових центрах, про наявні наукові сили, їх можливості і потреби. Потрібні дискусії між вченими, обмін думками, які репрезентують різні течії і напрями. Маючи це на увазі, науковці з української діаспори ще в 1968 р. висунули ідею створення Міжнародної Асоціації українців. Тоді така ідея не могла бути реалізована. Але, як відомо, з ініціативи вчених Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету і Канадського Інституту Українських Студій в 1989 р. відбулася установча конференція Міжнародної Асоціації українців в Геркуланумі біля Неаполя. З того часу проведено три міжнародні україністичні конгреси: перший — 1991 р. у Києві, другий 1993 р. у Львові, третій

у Харкові, у дні святкування п'ятиріччя незалежності України в серпні 1996 р. На останньому конгресі були представники з 25 країн. Дуже важливо, що діяльності МАУ і національних асоціацій українців сприяють такі авторитетні діаспорні організації, як Наукові товариства ім. Шевченка в Америці і Європі, Українська Вільна Академія Наук у Сполучених Штатах Америки. Міжнародна Асоціація українців об'єднує нині національні асоціації українців 23 держав.

Характерно, що серед тих, хто працює над науковою розробкою історії та культури українського народу, і тих, хто досліджує сучасне економічне і політичне становище України, значно збільшився відсоток вчених неукраїнського походження. Цьому сприяє не лише зростаюче усвідомлення ролі України як чинника міжнародної політики, а й діяльність українських діаспорних вчених, що сприяють залученню своїх колег неукраїнців до досліджень, пов'язаних з Україною. Асоціації українців в різних країнах працюють у різних умовах. Наприклад, в Американській асоціації українських студій, яку очолює професор Ася Гумецька, поки що переважають вчені українського походження, так само в Австралійській асоціації та в низці інших. Натомість у Японській чи Китайській асоціаціях українців практично немає, в Німецькій і Австрійській асоціаціях українців вони становлять меншість. Публікації і наукові конференції Польського українознавчого товариства, яке очолює професор Степан Козак, не лише служать координації праць науковців Польщі, а й сприяють виходові ряду наукових осередків України на міжнародну арену.

Враховуючи, що повнота інформації про видання і про діяльність наукових установ, врешті про плановані наукові конференції і конгреси становить важливу передумову успішної співпраці на всіх рівнях. Міжнародна Асоціація українців приділяє велику увагу бібліографічній та інформаційній діяльності. За її участю були вже видані бібліографічні покажчики видань з історії України, опублікованих у 1992 і 1993 рр., інформаційно-реферативний бюлетень «Українознавство». Особливо важливо те, що Міжнародна Асоціація українців започаткувала розповсюдження в мережі Інтернет публікації англomовних анотацій найважливіших україномовних досліджень. Ці анотації (Ukrainian Studie Abstracts) вже доступні у «світовій павутині» за адресою: [http://www.icmp.lviv.ua\(mau\)](http://www.icmp.lviv.ua(mau))

Запорукою дальшого поширення і поглиблення наукових контактів між українцями світу є розширення студій українців з діаспори в Україні і студій українських студентів за кордоном. Добре, що наше Міністерство освіти активізувало діяльність щодо залучення для навчання в Україні студентів із східної діаспори, але кількість стипендій для них слід збільшити. Надто мало в нас літніх шкіл з української мови, наприклад, цього року студентам українистики з Бухаресту наше Міністерство не надало можливості вдосконалювати свої мовні знання.

Слід цілеспрямованіше запрошувати студентів із східної і західної діаспори до аспірантури у наукових установах і вищих навчальних закладах України. Тут також велике поле діяльності для товариства «Україна» і організацій, які з ним співпрацюють. З другого боку, з вдячністю треба відзначити, що українські студенти, які навчаються в Західній Європі і Північній Америці, часто знаходять підтримку з боку українських діаспорних установ. Відомі і такі випадки, коли студенти з України саме завдяки контактам з діаспорою починали відчувати себе українськими патріотами, залучалися до українського громадського і культурного життя. Важливо, щоб визначальною і кількісно і якісно була допомога Української держави і української громадськості студентам і учням-українцям в різних країнах світу на Заході і Сході, в Латинській Америці та інших регіонах. Більше уваги, зокрема, треба приділяти українським науковцям і студентам Росії, Казахстану, Білорусі, Румунії та Молдови, Югославії. Низку конкретних пропозицій з цих питань сформульовано у поставленому на обговорення проекті ухвали.

Співпраця в галузі науки тісно переплітається із співпрацею світового українства в галузі загальнокультурній і освітній. Ця співпраця українців з різних країн світу вже стала чинником збагачення культури.

У роботі секції беруть участь численні учасники і гості Форуму з України і багатьох інших держав, у тому числі з Росії, Німеччини, Литви, Сполучених штатів Америки, Канади, Австралії. Є всі підстави сподіватися, що наші дискусії послужать інтересам спільної діяльності в галузі науки, яка є важливою складовою частиною співпраці українців світу.

РЕЗОЛЮЦІЯ

секції

«ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ВЗАЄМООБМІНІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ДІАСПОРОЮ»

Понад 40 делегатів та гостей Форуму — учасників роботи секції — відзначили та ухвалили:

Співпраця українських наукових установ і окремих науковців з України українськими установами і науковцями діаспори була і є важливим чинником піднесення рівня науки в нашій державі і активізації національно-культурного життя українців, які проживають за межами України.

Важливу роль відіграє виконання угод по здійсненню програм: «Українознавство в системі освіти, науки, культури», зокрема: по розробці концепцій, програм, підручників з українознавства як методології і навчального предмета; підготовка кадрів магістрів українознавства; здійснення спільних досліджень з проблеми розвитку сучасної України (Інститут українознавства, Шкільна рада США, українознавчі центри Лондона, Парижа, Айови, Москви, Вашингтона).

В цілому, однак, відновлення незалежності України ще не забезпечило того рівня допомоги Українській державі науковцям української діаспори, якого вимагає сьогоднішня ситуація. Не вичерпано також можливостей участі українців, що проживають за кордоном, в діяльності українських наукових установ. Також і вчені із східної діаспори, якій у цілому допомога найбільш потрібна, у ряді випадків могли б сприяти розширенню кола контактів українських інституцій.

Цілоком закономірним у наш час явищем є багатоцентровність організації наукових досліджень. Однак для поліпшення їх координації і для визначення її найважливіших напрямів необхідно значно поліпшити поінформованість громадськості про діяльність науковців-українців в Україні та за її межами.

До числа першочергових заходів в галузі активізації наукової співпраці між Україною і українцями в діаспорі необхідно віднести:

1. Створення Урядом України і громадськими науковими об'єднаннями фонду підтримки українських наукових установ, які ведуться спільно з науковцями діаспори.

2. Встановлення стипендій для стажування українських вчених, що живуть за кордоном, особливо вчених із східної діаспори, в наукових установах України.

3. Видання Головною редакцією «Української Енциклопедії» спільно з Національною академією наук України, Міністерствами науки і освіти України, МАУ і діаспорними науковими установами довідника про українські наукові установи і товариства в Україні та за її межами, підготовка універсального біографічного довідника і галузевих біографічних словників про українських вчених.

4. Розробка науково-методичних видань і підручників, необхідних для шкіл українознавства в діаспорі й повсюдного впровадження українознавства в системах виховання та освіти України. Потребує державної підтримки та громадських фондів програма в цій сфері, розроблена Інститутом українознавства при Київському університеті.

5. Щорічне видання бібліографічного покажчика українських і україністичних видань, що виходять за межами України, налагодження з цією метою співпраці Книжкової палати України, Національної академії наук України, Національної парламентської бібліотеки України з науковими установами української діаспори, започаткування картотеки як підстави для видання в майбутньому ретроспективної бібліографії всіх українських і україністичних видань, надрукованих за межами України.

6. Продовження видання галузевих бібліографічних покажчиків, що включають публікації з України і з діаспори, таких як «Українознавство» (спільний щорічник Міжнародної Асоціації україністів, Національної академії наук України і Національного комітету істориків України), щорічник «Історія України» (спільне видання Національної парламентської бібліотеки, Національної академії наук України і Українського національного комітету істориків), довідників Інституту українознавства Національного університету «Українознавство», «Українська філологія» та ін.

7. Підготовка у книжковому і електронному форматі довідника про доступні через мережу «Internet» бази даних про діяльність українських наукових установ.

8. Звернення до Верховної Ради і Уряду України про невідкладне вжиття заходів щодо підтримки україномовного наукового книговидання.

9. Клопотання перед Урядом України щодо забезпечення публікації англомовного (іншими мовами) журналу «Українська наука» і видання західними мовами книг про найважливіші досягнення українських вчених у різних галузях науки.

10. Забезпечення широкої участі у Четвертому міжнародному конгресі українців, проведення якого заплановано на серпень 1999 р. у місті Одесі, Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Української вільної академії наук, Міжнародної асоціації «Україна і світове українство», Українського історичного товариства та інших українських наукових інституцій, залучення до участі в підсумкових засіданнях, присвячених історії української науки, об'єднань українських медиків, правників, інженерів та інших фахівців. Вжиття заходів щодо ширшого відображення у «Віснику Міжнародної Асоціації українців» наукових зв'язків України з діаспорою, ширше інформування наукової громадськості про діяльність тих національних асоціацій українців, які мають успіхи в налагодженні співпраці вчених-українців з вченими неукраїнського походження, які опрацьовують українську тематику.

11. Заохочення діяльності шкіл і семінарів молодих дослідників за участю вчених з України і з української діаспори, а також вчених неукраїнського походження, які опрацьовують українську тематику.

12. Оскільки наукові бібліотеки України мають лише мінімальні кошти для закупівлі закордонних наукових видань, вважати важливим завданням науковців, що працюють за межами України, консультування бібліотек України щодо пріоритетності видань, які необхідно мати в бібліотеках, а також допомогу в справі придбання хоча б найважливіших з цих видань. Це стосується також наукових видань з країн Східної і Центральної Європи. Особливу увагу при цьому звертати на видання з питань методології досліджень, а також фундаментальні довідники.

ДУХОВНЕ ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ («круглий стіл»)

ПАТРІАРХ ФІЛАРЕТ

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА І ДЕРЖАВА НАПЕРЕДОДНІ 2000-ліття РІЗДВА ХРИСТОВОГО

Ми, православні українці, переконані, що Українська Держава є і буде, бо на це є воля Божа! Україна повстала як держава без пролиття людської крові і це багато про що свідчить. Але як всі ми добре знаємо, є внутрішні і зовнішні супротивники Української державності. Неофіційною позицією у деяких політичних колах наших сусідів і по сьогодні є теза: «пограйтесь у свою незалежність, а потім все стане на свої місця», — тобто нас знову хочуть бачити складовим елементом чужої держави.

Церковна справа — питання національної безпеки Української Держави. Аксиомою для досвідчених політиків є твердження, що рівень національної безпеки напряму залежить від стану справ в системі політичній, економічній, військовій, екологічній, соціальній та інформаційній кожної держави. Все це вірно, але тут не згадується про важливість мовної та релігійної складової національної безпеки. Я не буду говорити про мову, яка є основою нації, котра є носієм національної ідеї, і без якої не може бути будь-якої держави. Я хочу звернути увагу на церковну справу, як найважливішу складову становлення державності. Багато хто, вихований під впливом марксистської ідеології, яку активно запроваджували протягом десятиліть, вважає, що Церква взагалі не відіграє активної суспільної ролі. «Займайтесь небесним, а земне залиште нам!» Такий підхід до ролі Церкви не має ніякого підґрунтя і не є історичним. Візьмемо для прикладу хоча б нашу українську діаспору. Вона розсіяна по всьому світу, але зберегла свою національну автентичність головню завдяки Церкві. Бо навколо Церкви у діаспорі єдналось українство.

Я неодноразово наголошував на тому, що національні балканські держави утворились і збереглись головним чином завдяки прямій участі у державотворчій справі національних Церков. Гетьманська Україна остаточно втратила свою державність лише після того, коли у 1686 р. Київська Митрополія незаконно, і не за приписами церковних канонів була приєднана до Московського Патріархату.

Після утворення Української Народної Республіки, українські соціалісти також проігнорували роль Церкви в будівництві держави. Коли Всеукраїнська Православна Церковна Рада звернулась до Володимира Винниченка з проханням «...забезпечити українцям свободу творення національних форм церковного життя», — він відповів «...я соціаліст і ніякої Церкви не визнаю!» Зазначимо, що це була позиція переважної більшості тодішніх українських провідників. Дуже добре про цей викривлений «світогляд» сказав професор Олександр Лотоцький в започаткованім Симоном Петлюрою журналі «Тризуб»: «...український інтелігент в момент «революційного захоплення» ще менше був охочий звернути увагу в сторону зневаженої справи «клерикальної», що нею так погорджували освічені люди російського радикального світу».

Що стало з Українською Народною Республікою всім відомо.

Проте коли у 1922 р. утворився Радянський Союз, радянська влада, яка взагалі була проти всякої релігії, вимушена була зберегти Російську Православну Церкву, бо вона підтримувала становлення нової радянської імперії. В той же час Українська Автокефальна Православна Церква взагалі була знищена, бо сама ідея існування автокефалії ґрунтувалась на ідеї незалежності Української Держави. Всі пам'ятають Всеукраїнський форум конфесій у жовтні 1991 р., який проголосив гасло: «незалежна церква!» І це вплинуло на результати грудневого референдуму 1991 р., коли 92 % населення проголосувало за незалежність Української Держави. Цим я хочу підкреслити важливу роль Церкви у суспільному житті і державотворенні.

Всім відомо, що впливові політичні кола Росії бажать бачити Україну у складі чи то відновленого Радянського Союзу, чи то в якомусь «слав'янському утворенні», але обов'язково під керівництвом так званого «старшого брата». В цій політиці значна роль надається Московському Патріархату і його керівництву як провіднику зазначеної політики.

Якщо українці і росіяни «брати по крові і по волі», то чому б Московській Патріархії не погодитись на те, щоби Українська Держава мала б свою Автокефальну Церкву на зразок того, як Грузія має Автокефальну Грузинську Церкву. Підстави для цього є: і державні і канонічні. Державні полягають у тому, що Україна стала незалежною держа-

вою, а згідно з приписами Святих Канонів устрій церковних справ повинен відповідати політичним і громадським формам (17-е правило IV Вселенського Собору, 38-е правило VI Вселенського Собору та Апофегма Фотія: «прийнято, що права, які торкаються церковних справ, а особливо справ парафій, повинні відповідати політичним і адміністративним перемінам»). З суто канонічних підстав згадаємо, що 34-е апостольське правило, на якому ґрунтується структура православних Церков, свідчить: «Кожний народ повинен мати свого першого єпископа», тобто Патріарха. Український народ не може бути виключенням із цих канонічних засад. Тому можна стверджувати, що є всі підстави для автокефалії Української Православної Церкви. Зазначимо, що Помісний собор — законодавчий вищий орган Української Православної Церкви 1—3 листопада 1991 р., в якому брав участь увесь український єпископат, представники духовенства і миряни усіх єпархій, монастирів і духовних навчальних закладів, одногосно висловилися і ухвалили відповідне рішення про автокефалію Української Православної Церкви. У 1992 р. Президент України в письмово звернувся до Московського Патріарха Олексія II і до Вселенського Патріарха Варфоломія з документом про визначення Української Православної Церкви Автокефальною. Здавалося всі умови для української автокефалії є. Але чому Москва не погоджується на українську автокефалію? Причина одна — позбавити Українську державу підтримки Церкви як духовного гаранта державності. У 1993 р. французька газета «Ле Експрес» писала: «Коли 20 мільйонів православних українців будуть підпорядковані Москві, то суверенітет України буде фіктивним».

Церковна небезпека в Україні полягає не тільки в тому, що УПЦ є частиною Московського Патріархату, а всі українські архієреї входять до складу архієрейського собору Московського Патріархату та його структур. Для порівняння — це аналогічно тому, що Верховна Рада входить до складу Російської Думи! Однак в Церковній структурі УПЦ це зафіксовано і тому ми бачимо українських архієреїв на всіх Московських архієрейських соборах і зібраннях. І це ще не все. Статутом УПЦ закріплено, що Українська Православна Церква керується у своєму житті постановами Помісних і Архієрейських соборів Російської Православної Церкви. Якою ж незалежністю і самостійністю вихваляються єпископи і духовенство УПЦ (МП)?

Ця так звана самостійність і незалежність УПЦ Московського Патріархату лише паперова, котра тільки вводить в оману православних українців. Уявімо собі — як би наш Прем'єр-Міністр був у складі Кабінету Міністрів Російської Федерації. Це нонсенс. Митрополит Володимир (Сабодан) є постійним членом Священного Синоду Російської Православної Церкви і скріплює його постанови власним підписом! Рішення Священного Синоду Московського Патріархату можуть бути різного характеру, в тому числі і політичного. Треба мати на увазі і те, що Московська Патріархія уклала угоди з силовими міністерствами Російської Федерації. Патріарх Московський Олексій II бере участь у важливих політичних та державних акціях Росії, а митрополит Володимир (Сабодан) перший член його Синоду. Якщо Російська Церква пов'язана з державними структурами, а УПЦ (МП) є її складовою — то чи можна запідозрювати у цьому церковну небезпеку для України?

Московська Патріархія дуже «швидко і енергійно» відреагувала на утворення в Українській державі Автокефальної Церкви. Чому? Тому, що Українська Автокефалія назавжди духовно відокремлювала Церкву в Україні від Російської Церкви, а це значить і від російських політичних впливів. Україна і Росія можуть бути добрими сусідами, а їх православні Церкви в братерських стосунках, як і всі православні Помісні Церкви.

Але Московську Патріархію не влаштовують братерські стосунки. Їй потрібна духовна і церковно-політична влада над Українською Церквою. Що для цього робить Московська Патріархія? Вона напряму втручається у справи Української Православної Церкви, брутально порушуючи церковні канони (до речі, на які вона так лицемірно посилається). Церковний статут Української Православної Церкви Московська Патріархія безцеремонно відкидає, проводить у 1992 р. так званий Харківський Собор, під тиском на українських єпископів призначає свого ставленика ще за живого Предстоятеля Української Православної Церкви і веде широкомасштабну пропаганду проти автокефалії не тільки в Україні, але й у цілому світі. Яким тільки брудом не обливали прихильників української автокефалії, які ярлики їм не навішували. І все заради того, щоби відвернути людей від автокефалії. При цьому підкреслювалось, що автокефалія порушує єдність Церкви. Яку єдність? Єдність в «єдиній і неделімій»?! Чи заклик Української

Православної Церкви «до єднання «в єдиної і неделімої», що пролунав на Архієрейському Соборі УПЦ МП наприкінці минулого року, є небезпекою для Української Держави, чи ні?! В Україну з Росії поїхали монахи-місіонери пропагувати про непорушність Московської влади над Україною. Києво-Печерська та Почаївська Лаври стали заповнюватися монахами не українцями; навпаки, українців звільняли. Широкого розповсюдження набула по всій Україні російська шовіністична література. Словом, почалася шалена пропаганда проти української автокефалії.

Було також утворено із молоді промосковське братство, яке проводило міжконфесійну ворожнечу. В Україні, де між православними панувала злагода, почалась міжконфесійна боротьба. Московська Патріархія розділила єдину Православну Українську Церкву на частини. Як тут не згадати римське прислів'я «Розділяй і володій». Ось це церковне православне розділення чи не є небезпечним для Української держави?

Утворення в Україні Єдиної Православної Церкви — гарантія стабільності і незалежності Держави. У цих умовах єдиним безальтернативним варіантом є створення в Україні єдиної Помісної Православної Української Церкви, відокремленої від Московського Патріархату. Цю ідею підтримують усі державники, починаючи з Президента, і насамперед православні українці. І дійсно, кому вигідно мати в Україні розділену на частини Православну Церкву? Українській державі? Звичайно ні! Ослаблену Православну Церкву вигідно мати тим, хто мріє про «єдиную і неделімую».

Ідея настільки приваблива і корисна для України, що навіть митрополит Володимир (Сабодан) і його єпископат не можуть відкинути її повністю. Відкинути — значить розкрити свої дійсні плани і наміри. Тому вони погоджуються на об'єднання з нами в єдину, у їхньому розумінні, Церкву, але за умови: спочатку покайтесь, поверніться під омофор Московського Патріарха, а потім чекайте, коли Москві «заблагорозсудиться» погодитись на автокефалію Української Православної Церкви. Московська Церква говорить, що ми не проти автокефалії, але автокефалії канонічної, тобто за «приписами канонічних правил»?! Всі, хто цікавиться цією проблемою, повинні знати, що у Православній Церкві не існує канонів утворення автокефальних церков. Всі автокефальні церкви, що існують

сьогодні, оголошували свою Автокефалію самостійно, в тому числі і Російська Православна Церква (у 1448 р.). Деякі церковні діячі вважають, що не треба поспішати у цьому питанні. Їм потурають і деякі відповідальні державні мужі. Це означає виграти час. Вирішення питання про утворення єдиної Православної Церкви відкладається на невідомий термін, і в той же час ведеться активна пропаганда за збереження Української Церкви в московському підпорядкуванні. Тобто, з одного боку, бажають, щоби час працював не на Українську, а на Російську Церкву, а з другого, взагалі відмовляються від самої ідеї утворення Автокефальної Церкви в Україні. Тут буде доречно згадати рішення архієрейського собору УПЦ Московського Патріархату від 15 грудня 1996 р., в якому говориться «про недоцільність Україні мати Автокефальну Церкву». Але ці українські архієреї забули, що існує рішення вищого органу — Помісного Собору УПЦ від 1—3 листопада 1991 р., яке до цього часу не втратило своєї канонічної сили.

Питання утворення єдиної Помісної Православної Церкви в Україні не є суто церковним. Воно має окреслене національно-державне значення. Тому ті державні органи, які несуть відповідальність перед Українською державою за національну безпеку, повинні безпосередньо зайнятись цим питанням і глибоко вивчити шляхи і методи його розв'язання.

Меморандум про незастосування насилля у міжконфесійних стосунках. 21 липня 1997 р. у Маріїнському палаці м. Києва в присутності Президента України керівники 15 релігійних конфесій урочисто підписали Меморандум про незастосування сили у міжконфесійних відносинах. Справа свята, бо вона відповідає християнській моралі. Але вже сьогодні місцеві органи, посилаючись на цей Меморандум, відбирають у віруючих Київського Патріархату і УАПЦ храми і кажуть, що вони діють на підставі «закону». Як приклад, я наведу село Богатирку Київської області. А в західних наших єпархіях місцева влада навіть знімає з реєстрації православні громади. Ось вам Меморандум «у дії». Тому наша пропозиція зводиться до того, щоби крім Меморандуму створити механізм його застосування, а головне прикласти Державі і Церкві зусилля для ліквідації релігійної напруженості — тобто створити в Україні Єдину Помісну Православну Церкву.

Християнський світ наближується до 2000-ліття Різдва Христового. Як ви знаєте, Президент України Леонід Кучма з цього приводу створив державний організаційний комітет по відзначенню 2000-ліття цього знаменного ювілею. Оргкомітет напрацював досить широку програму. Дай Бог, щоб вона була виконана. Крім цього, дещо раніше був створений Всеукраїнський міжнародний церковно-громадський комітет під патронатом Київського Патріархату, який має співпрацювати з державним оргкомітетом. Цей церковно-громадський комітет наголосив на потребі створення в Україні єдиної Помісної Української Православної Церкви саме до 2000 р. Московську Патріархію дратує ця ідея, бо в ній закладено відокремлення Української Православної Церкви від Московського Патріархату без порушення єдності вселенського православ'я, тому що Помісна Українська Православна Церква (Київський Патріархат) стояла і буде стояти на канонічних засадах, зберігаючи чистоту православного віровчення. І наша Церква і вся українська громадськість намагається, щоб ця ідея стала реальністю за допомогою Божою.

У зв'язку з 2000-літтям Різдва Христового нас хвилюють більш важливі питання. На сьогоднішній день Всесвітня Рада Церков втратила свою актуальність, бо вона виявилась неспроможною об'єднати Православну, Католицьку і Протестантські Церкви в Єдину Церкву. Екуменізм має свої позитивні заслуги — він припинив вікову ворожнечу і навіть війни між християнами. Всесвітня Рада Церков відіграла своєрідну роль Організації Об'єднаних Націй, бо вона обговорила всі ті миротворчі питання, що і ООН. Тепер холодна війна між ворогуючими системами припинилась. В цьому є внесок і Всесвітньої Ради Церков.

Стан Української Православної Церкви Київського Патріархату. Коли ми говоримо про утворення в Україні єдиної Православної Церкви, ми не благаємо і не стаємо на коліна перед Московською Церквою. У нас в Україні вже є Помісна Православна Церква (я залучаю до неї і УАПЦ, бо останнім часом у нас покращились стосунки з цією Церквою). Сьогодні вже не стоїть питання бути чи не бути в Україні Київському Патріархату. Він є, і буде!

На сьогодні Київський Патріархат має 25 єпархій в Україні, 24 архієреї, понад 3000 парафій, 4 духовних семінарії, дві духовні академії (в Києві і Львові), богословсь-

кий факультет при Чернівецькому університеті, декілька духовних училищ, 23 чоловічих і жіночих монастирі. Київський Патріархат має своє видавництво, яке насамперед випускає богослужбову літературу українською мовою, журнал «Православний вісник», «Інформаційний бюлетень». Журнали і газети видаються в багатьох єпархіях. В духовних навчальних закладах навчається на стаціонарі і на заочному відділенні біля 1500 студентів. Київський Патріархат підтримує українська інтелігенція, громадські організації і політичні партії національного, патріотичного, демократичного і державного спрямування. Тобто Київський Патріархат це не є церква комуністичної доби, це національно свідомо частина українського суспільства, яка відстоює і буде відстоювати Українську Державу.

Стосунки Київського Патріархату з Українською Православною Церквою в США і діаспорі. Наші стосунки з Українською Православною Церквою в США, Канаді і діаспорі налагоджені добре. Українська діаспора допомагає нам фінансово підтримувати наші духовні навчальні заклади. І ми вдячні всім жертводавцям, які таким чином допомагають Українській Церкві. Але після входження УПЦ в США до складу Константинопольського Патріархату ієрархія припинила з архієреями України євхаристичне єднання. УПЦ в США має свої глибокі проблеми, але ми хочемо мати добрі стосунки з цією Церквою і в той же час не залишати в біді наших земляків українців. Ієрархія УПЦ в США обіцяла підтримку Православній Церкві Київського Патріархату перед Вселенським Патріархом, але на сьогодні ми її не відчуваємо. Маємо надію, що українська ієрархія виконає свої обов'язки перед Помісною Церквою в Україні.

Сьогодні Україна як ніколи потребує єднання всіх українців. Загроза є, і вона більше полягає у нашій роз'єднаності. Незважаючи на велику кількість політичних партій, треба всім єднатись навколо головного — збереження і зміцнення української державності. І нехай в цьому допомагає нам Господь наш Ісус Христос. Він благословив Україну бути незалежною Державою. Благаймо його, щоб Він Своєю всемогутньою силою зберіг її від видимих і невидимих ворогів.

Слава Ісусу Христу!
Слава Україні!

Віктор БОНДАРЕНКО

Вельмишановні владики, отці, дороге товариство!

Я хочу сказати, що такий день, як сьогодні, заставляє подивитись на українство в контексті світового розвитку, змушує прицінитися до подій у світі і порівняти з тими процесами, які є в Україні і навколо.

Сьогодні розвиток подій характеризується двома помітними тенденціями. Це взаємопереплетіння, збільшення нашого спілкування в усьому світі, де відбувається взаємопроникнення, взаєморозуміння цивілізованих народів, етносів і тому подібне. З другого боку, ми бачимо тенденцію до розвитку кожного суб'єкта цього процесу, самостійного розвитку, до розвитку всіх його сторін.

На жаль, в Україні сьогодні виявляються не тільки ці тенденції, а й вкрай негативні, що протистоять зміцненню нації за основним напрямом — релігійним і духовним.

Сьогодні без особливого напруження і за уже класичною схемою можна назвати основні лінії комплексів, які є в релігійному середовищі України.

Колосальне напруження впродовж тривалого часу є і в православному середовищі. Немає відносин між православними і греко-католиками. Є проблема у стосунках між іншими церквами, між релігіями традиційними і новітніми, які засновуються і характеризують становлення поліконфесійного суспільства в Україні.

Чи може церква повноцінно відігравати роль у становленні демократичного українського суспільства і становленні політичної нації? Я думаю, що в такому стані церква не може повною мірою використовувати своїх можливостей і сил для розвитку цих характеристик українського суспільства.

Сьогоднішня тема вибрана надзвичайно точно для нашої розмови і чітко характеризує наміри присутніх. Це духовне єднання українських церков, духовне єднання, цілі й ліквідація саморозірваності.

Не може йтися про об'єднання церков чи про ідею щодо створення національної церкви, тобто про ліквідацію конфесійної особистості й утворення національної церкви, без урахування конфесійних особливостей. Життя довело, що це нереально.

Ідеться про єднання на основі тих процесів, які для кожного з нас є безсумнівними, які складають абсолютну цінність для нашого народу.

Насамперед, треба говорити про взаємоповагу, про церковне взаєморозуміння в процесі становлення конфесійної карти України.

Нещодавно представники основних християнських організацій підписали меморандум про несприйняття силових дій у міжконфесійному об'єднанні, і це може бути крок на шляху до досягнення миру і злагоди у суспільстві. Це є прекрасна основа для розвитку підґрунтя на загальнонаціональному рівні. І тут церкви показали своє лідерство і бажання знайти спільне в подальшому розвитку.

Мені здається, що святими повинні стати такі категорії, як природне право людини на вибір релігії, оскільки Україна тією чи іншою мірою може вважатися поліконфесійною країною. І поки ми не почнемо поважати ту віру, яку обрала людина, поважати традиції, яким віддала перевагу ця людина, не зможемо говорити про те, що ми є прихильниками духовного єднання церков в Україні.

Я думаю, що для України, для надзвичайно поліконфесійної країни, важливим моментом є повага до поліконфесійних меншин.

Справа в тім, що в Україні віросповідні меншини — це церкви, які мають 10—20 об'єднань, а є церкви великі. Однак є цілі регіони, де ці великі церкви представлені невеликою частиною об'єднань і там вони вважаються віросповідною меншиною.

І ми повинні забезпечити віросповідним меншинам нормальне життя, щоб нашим братам в інших регіонах теж така можливість була забезпечена.

Я кажу про несприйняття силових дій. Не може бути мови про принесення нового витку нетерпимості, бо це несприйнятно для нормального розвитку суспільства і церков. Я не хочу займатися перераховуванням церков. Я думаю, що наша розмова повинна іти в більш конструктивному річизці, і ідея, яку було закладено у меморандумі керівниками більшості релігійних організацій, знайде свій розвиток.

Пройшла велика робота, і основне значення їй надав Президент України. Я думаю, що початок, який було покладено в Маріїнському палаці, буде мати розвиток, і я закликаю вас надати йому життєвих сил.

Єпископ Канівський СОФРОНІЙ (УПЦ)

Двотисячоліття християнства

Україна була розірвана у всі століття. Хтось шукав собі захисту. Хтось ставав під неволею, і були під нею до останніх років. Інші боролись. А треті шукали захисту в інших країнах. Але це не випадково. І не випадково українці освоїли і заселили Канаду, Південну Америку, Африку, Австралію. Вони несли свою культуру, свою віру, і свої знання обробітку чорноземів, тому що у всіх країнах, де їх Бог послав, вони вміли обробляти чорнозем, яким Бог наділив цю маленьку частину нашої землі, дарувавши їй 60 % чорноземів на нашій земній кулі.

Проте не знали вони чогось, але несли вони і свою віру, яку зберегли до сьогоднішнього дня. Я не хочу образити нікого, хоча мене уже багато разів образили. Я — українець, з дитинства вихований в любові до свого народу і своєї віри. Страждав все життя, і зараз страждаю, тому що шкода чути в свою адресу звинувачення, що я чужинець, запроданець. Служу і хочу щастя для України, бажаю добра українцям всієї землі, тому що їх тут багато із різних місць.

Віра — це не політика, це не те, що людей до чогось понукає, заставляє не так, як потрібно, думати. Віруюча людина ніколи не зробить нікому зла, тим більше своїм українцям.

Не потрібно звинувачувати того, що немає, боятися того, чого не треба боятися. Треба боятися неправди і зла, а неправда скрізь. Скрізь неправда. А про любов я не кажу, тому що любов — це філософія. Любити дуже важко. Хоча б бути справедливим. А то ні справедливості, ні любові. Один одного звинувачує. Чому? Звідки прийшло, в чому причина? Чи так вже необхідно, щоб ми були різні, щоб були розділені і один одного ненавиділи, невже до цього закликав Христос?

Тисячу років ми маємо святу Православну Церкву, а скільки століть вона була у нас на Русі, на Україні? Скільки? Не скільки. Кого тільки не було. Хто тільки не хотів панувати і керувати нами, але винувата політика, яка залягує і святу Церков.

Хто може похвалитися такою святістю і кількістю святих, яких ми маємо на Україні? Ніхто. Хто може більше згадати і більше витерпіти, ніж витерпів наш український народ?

Я зараз займаюся канонізацією святих на Україні, канонізацією на Черкащині, яка не була областю до 1953 р. У 1953 р. в ній було 308 храмів і більш ніж 308 священослужителів. Але до 1953 р. всі храми були до єдиного закриті, і 296 священослужителів нашої Православної Церкви, Обновленської Церкви, старообрядців — всі були знищені — розстріляні або вислані до Сибіру.

Велась війна не з людьми, а з церквою, яку організували люди.

Зараз зібрано й оброблено матеріал на мучеників, які були по волі «трійки» розстріляні. І скільки наших стріляли, скільки наших мучили, не визнавали! Тому свята земля Сибіру, Соловків. Весь світ плаче за наших людей, віруючих в Бога. А тому тепер, коли ми говоримо про об'єднання, з моєї точки зору, нам потрібно бути надзвичайно обережними, тому що ми зібрались, щоб прийти до об'єднання, щоб зблизитись. А якщо ми будемо вкидати камені в город одної чи іншої церкви, то ми не дійдемо злагоди.

Ми говоримо і про участь світового українства у відбудові Михайлівського собору. А де Успенський собор? Що найголовніше — Михайлівський чи Успенський собор? Чому загубили Успенський собор? Я думаю, що це буде наша помилка, якщо ми відбудуємо Михайлівський собор і забудемо про Успенський.

Єпископ Любомир ГУЗАР (УПКЦ)

Духовна єдність напередодні 2000-ліття християнства

Дозвольте звернутись загально: мої дорогі! Тема цього «Круглого столу» є духовне єднання українських церков. Коли ми говоримо про єднання, це значить, що його немає. Єдності немає. Але ми хочемо єднатися, хочемо іти до єдності.

Дозвольте висловити три думки.

Стан роз'єднання в Україні — це є віддзеркалення взагалі духовного стану в Україні. Ми говоримо про великі речі, а чомусь не хочемо глянути в своє серце і признатись, що після тяжких десятиліть, після великих війн ми, на жаль, залишились хворими людьми. І мені здається, коли дивимось у друге тисячоліття, це, як підкреслює багато церковних провідників, має бути час оздоровлення, час примирення.

Мені здається, що треба, насамперед, глянути в наші власні серця і старатися спільними силами ліквідувати роз'єднання і лікувати наші душі. Тоді об'єднання прийде скоріше. А цілі, які ми собі ставимо, стануть дійсністю.

Важко, щоб великі речі збудували хворі люди. А ми, як не прикро це собі признати, ми люди хворі на душу.

Друга думка. Я дозволю собі не погодитись з нашим паном Президентом. Сьогодні він говорив, що до 2000 року ми повинні мати одну Православну Церкву в Україні. Він, мені здається, був дуже скромний, а може трошки скупий. А я бажав би, щоб в Україні була одна Церква — Христова Церква. Не Православна, не Греко-Католицька, але одна Христова Церква для всіх, щоб ми всі були одні християни!

Третя думка. Я сподіваюсь, що все почуте нами на цьому Форумі ми принесемо у свої громади. Мені здається, що єдність прийде, коли ми будемо її справді бажати. Не ієрархії, не однієї чи другої конфесії, а коли єдності буде бажати весь наш народ. Якщо ми всі, починаючи від найменших до найстарших, будемо насправді цього бажати, це станеться.

Тому повинні ставитись до того, що відбувається, дуже серйозно, не закидаючи один одному нічого, але, заглядаючи в свою власну душу, спільними зусиллями спромогтися збудити в нашому народові справжнє бажання мати єдину Христову Церкву.

Єпископ ВСЕВОЛОД (УПЦ США)

Участь Української Церкви в діаспорі у справі єднання церков в Україні

Після промов, які я сьогодні чув на нашому зібранні, дуже мало що залишилось сказати. Але я хотів би таки висловити радість з тої причини, що маю таку можливість висловитись. Самостійна Українська держава повинна мати свою помісну церкву. Мене дуже вразили слова владика Любомира, який так характеристично окреслив сучасне положення на Україні, що дійсно ми трохи боліємо на рідній землі, і ми потребуємо духовного виздоровління.

Я, як представник делегації постійної конференції українських єпископів поза межами України, об'єднаних разом під

нашими трьома метрополіями, хочу сказати, що ми мали засідання, на якому висловили повну підтримку незалежності нашої Церкви від інших центрів, бажання бачити її самостійною, як самостійна наша Українська держава.

У нашій діаспорі були різні ділянки церков. Ми їх об'єднуємо в одну, щоб твердо стояти в об'єднанні і нашим об'єднанням допомагати нашій неньці Україні мати єдину, незалежну Церкву.

Ми також стоїмо на тому принципові: годі, скаменіться, єднайтеся, не розділяйтеся. Хай прикладом того, що ми об'єдналися і працюємо для того, щоб Церква була своя, помісна, стане ваша праця при своїх церквах. Ми всі бажаємо одного — мати свою помісну Українську Церкву, а не розбиватись на різні дрібні ворогуючі між собою частини.

Також поділяю думку, що з часом Господь дасть, що в майбутньому буде одна єдина Християнська Церква, а зараз наша ціль — мати єдину Православну церкву. І я поділяю думку нашого Президента.

П. СТАЛЬНИЙЧУК

Проблеми видання єдиного Євангелія українською мовою

Шановні друзі! Брати і сестри!

Я дуже вдячний за надану мені можливість сказати сьогодні слово.

Ми по-різному уявляємо незалежність церков. Але незалежно від того, в якому стані знаходиться наша церква, Церква Христова, нам треба об'єднатися і поставитись один до одного з любов'ю.

Якою має бути Церква Христова написано в Слові Божому: «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, коли будете мати любов між собою».

Я думаю, що буде дуже корисно всім прочитати Повторення Закону главу 28.

Я — виконавчий директор Українського біблійного товариства. Ми виконуємо справу по виданню, поширенню і перекладу Слова Божого і дуже щасливі, що можемо перекладати українською мовою Біблію.

До цієї роботи залучені найкращі спеціалісти-мовники. Грецька мова є в оригіналі, і представники греко-католицької церкви беруть у цьому участь. І всі представники всіх церков беруть участь у її обговоренні, у праці.

Ми вже закінчили переклад, надрукували примірник і він розданий всім церквам. Мовники висловили свої зауваження. Потім буде наукова конференція з участю всіх церков, представників духовенства, які висловлять свої побажання щодо перекладу українською мовою для українців повного тексту.

Переклад Нового Заповіту буде в наступному році завершений.

Ця робота дуже складна, вона здійснювалась протягом 20 років. З 1992 р. почалися уточнення перекладу, і зараз закінчуються.

Я хотів би, щоб всі науковці, які вболівають за Слово Боже, щоб воно прозвучало для всього нашого народу України, і щоб люди почерпнули всю любов з нього, і щоб ми всі об'єднались навколо цього, і щоб було до 2000 року видано повну Біблію в перекладі на українську мову. Переклад її закінчується. І перекладачі із інституту врахують всі зауваження.

Це дуже важливо і відповідально, і я хотів би, щоб ми усі поставились до цього з повною серйозністю.

Єпископ ЮРІЙ (Канада)

Ваша Святість! Ваші високопреосвященства! Ваші пресвященства! Єпископи! Всечесні отці! Брати і сестри!

У нас в діаспорі говорять, що коли люди представляють різні становища, вони носять кілька капелюхів. Я ж представляю як секретар Постійної Конференції українських єпископів поза межами України. Я представляю Церковну Раду при Світовому Конгресі українців.

Я хотів би зробити коментар про справу єднання. Це співпраця і толерантність між різними конфесіями. У західній діаспорі ми мирно підходимо до цього питання, створюємо раду, в якій представлені Митрополит український юрисдикцією із Канади і Америки, представники Батистсько-Євангельського братства.

Ми регулюємо цю справу, яка є спільною для нас усіх. Ми стежимо за подіями в Україні і поза Україною.

Справи, на які ми реагуємо, є будова бані собору Катедрального в Перемишлі, справа похоронення патріарха Володимира, справа акції «Вісла». Ми на спільні події реагуємо спільно.

Наша співпраця є дуже мирною і наше спілкування є теж мирним, і ми прагнемо, щоб таке було і в Україні.

Як представник від Постійної Конференції від Української Православної Церкви поза межами України, ми приїхали, щоб представити першоієрархам, що ми стоїмо на своїй незалежній Церкві. Є рівні погляди на це питання. Дехто каже, що церква має іти канонічним шляхом. Проблема роз'єднання є, її корені сягають XVII ст., коли неканонічна Київська митрополія була передана від юрисдикції патріарха Царгородського до патріарха Московського, і це затверджувалось царською армією і охороною.

Після прийняття незалежності України всі повинні сказати, що ми жили і живемо в своїй державі, і цій державі належить мати самостійну церкву.

Ігор ДЕРКАЧ (США)

Духовне життя православного духовенства у Америці

Ваша Святість! Ваші високопреосвященства! Ваші преосвященства! Владики! Всечесні отці! Дорогі українці!

Я маю обов'язок звернутись до вас всіх у справі, рішення якої у нас в США відбилось на справах Української Церкви в діаспорі, яка добровільно стала частиною Української Греко-Католицької Церкви. Але це не було узгоджено ні з владиками, ні з парафіянами. Два владики зуміли нав'язати свою волю православним в діаспорі, які молились і чекали незалежності Церкви-матері в Києві, відривали гроші від своїх родин, щоб Українська Церква була незалежна.

Ті, хто ніколи не знав України, хто народився в американських сім'ях, для кого українська єдність є порожнім звуком, розробили те, що розірвало Православну Церкву в діаспорі. Вони не приїздять до України, а висилають громадських емісарів, які шукають через уряд, як прокласти шлях в Україну Константинопольській церкві.

Коли ж прийде розуміння, що Православна Церква Київського патріархату це є справа державних інтересів України, а боротьба за вплив, гроші і територію не має нічого спільного із Церквою?

У історичний час, коли молодь незалежної України потребує нашої єдності, коли Москва накладає анафему на Патріарха України, православні Америки поділяються на канонічних в Америці і канонічних в Україні.

Соромно, що ми просимо Україну захистити нас. Два роки від нас приховують навіть рішення, бо хочуть, щоб громада сиділа в покорі і мовчала.

Від імені братства і американської Церкви я закликаю вас дати відповідну оцінку діям керівників Церкви і просимо Святішого патріарха Філарета винести це питання на Всеукраїнський собор в Києві і вирішити нашу долю.

Просимо визнати національні та політичні вимоги об'єднання навколо духовного центру всіх Українських церков, осудити рішення про перехід Української Православної Церкви в США у склад Константинопольської Церкви. Просимо Президента України Леоніда Кучму повернути церквам історичні національні святині Києво-Печерської Лаври, Собору Святої Софії та інших. Керуватися виключно інтересами України, а не ворожих до української державності.

Митрополит ДАНИЛО (УПЦКП)

Освіта і релігійне життя в Україні

Ваші Святейшества! Ваші високопреосвященства!
Ваші преосвященства! Гості і делегати! Брати і сестри!

Найперше я хотів би сказати, що дуже влучно вчора сказали І. Дзюба і депутат Мовчан про те, що Україна, якщо вона є російськомовною, вона є частиною імперії. Я скажу, якщо Україна має більшу частину російських парафій, вона теж є фіктивно незалежною, тому що сюди вкрадається ідеологія.

Ми хочемо мати Україну українську, а вона буде тільки тоді, коли всі парафії будуть українські.

На Україні багато конфесій і ми коримось чужим центрам. Президент у своєму виступі сказав нам, що потрібна єдина Православна церква на чолі з патріархом.

Я хотів би, щоб ми домагалися свого патріарха і не чекали на чужу волю і чужі благословення.

Таке повноважне засідання, як Всеукраїнський форум, повинно переглянути минуле й розпочати міркування щодо майбутнього.

І я хотів би, щоб завтра ми на цьому сконцентрували нашу увагу, тому що чвари добра не приносять. Необхідно, щоб Президент знав нашу лінію, наші бажання.

І як в Конституції внесено слово Бог, яке є фундаментом могутності нашої держави, так само предстоятелі Церкви мають бути присутні в президії.

Я хотів би сказати, що як Христос принизив Себе, будучи всеславним Богом, не потребуючи нашої посиленої допомоги, тільки нахилився, щоб ми не мучились як його створіння, і прийняв подобу людини, щоб зробити нас щасливими, щоб ми були у блаженстві, так і ми повинні сьогодні до Його ювілею принизитись, і об'єднатись у єдину українську національну Православну Церкву, щоб наш український народ міг бути щасливий і зажити блаженно на своїй землі.

Тільки упокорення ради блага свого народу.

Тут вчора лунало, що ми всі хворі. Існує теорія, про неї пише західний отець Альфонс, що хворий той, хто боїться переступити канон, і радить скоритися розумові і бути тим, хто не хворіє.

Хто складав присягу іншим центрам, повинен підкоритися тим, хто не хворів ніколи. І коли ми в Москві присягали, ми присягали не Москві, а Святому Православ'ю. Ми повинні слухати тих, хто пішов за ідеєю ради блага 70 % українського православного народу. Тільки тоді станеться об'єднання всіх конфесій в єдину Українську Православну Церкву — національну церкву.

У нас на Буковині сталося так, що в університеті на базі клерикальної школи був створений богословський факультет. Він був закритий радянською владою у 1944 р., а відкритий у 1994 р. І провидінням Божим так сталося, що виявився під онофорою всієї України, і ми стоїмо перед проблемою видачі дипломів. Ми б'ємось за те, щоб видавати дипломи зі спеціальності теологія, а уряд не може з цим погодитись і видає диплом зі спеціальності релігієзнавство.

Я хотів би, щоб Форум підтримав нас в цьому, бо ми приймаємо студентів з-за кордону, а там нас не зрозуміють, якщо буде спеціальність релігієзнавство, бо це є спадок атеїзму. Теологія у всьому світі є визнаною наукою. Наше богослів'я повинно вийти на світовий рівень, засвідчити свою силу і міцність, оскільки Україна складає 1/3 всього православного світу.

Василь МАРКУСЬ (США)

Як греко-католик і прихильник Української Православної церкви я є дослідником церковних відносин в Росії і на Україні. Я хотів би висловити кілька думок щодо духовного єднання Християнських церков в межах Православ'я.

Ми, греко-католики, бажаємо досягти об'єднання, хоча ми є відмінні й ідемо паралельно.

Владика Юрій найкраще висловився з цього приводу. Боротьба між церквами точилася через їхній розподіл. Можливо, що це є закономірним явищем, яке згодом привело до непорозуміння.

На мою думку, не слід чекати ста років, а провести процес об'єднання за коротший час, бо це є комплекс близьких проблем.

Говорити про Українську Христову церкву дуже важко, бо нинішні церковні об'єднання мають дещо іншу традицію. Мені видається, що наріжним претикання і сьогодні є взаємини між Київським і Московським патріархатами. І сьогодні представники Московського патріархату, а це тиха мовчазна більшість, не беруть активної участі в обговоренні питання і не шукають власного шляху.

Існують певні політичні моменти, які нам всім варто враховувати.

Ми не вирости із ментальності, що треба бути в чужому ярмі. Я хочу сказати, що не слід вважати минуле основою сучасних відношень. Чому ми не можемо говорити між собою? Зараз і в Україні, і в Росії існує дуже актуальне питання стосовно так званих релігійних конфесій, які є антидержавними чи антисупільними. Їх намагаються заборонити. Це справді не по-християнськи і не по-людськи, і не політично. Якщо є підривна секретна група, як було «Біле братство», то, звичайно, держава повинна протистояти цим речам законним порядком, але висувати ідею, щоб заборонити релігійні об'єднання — несправедливо.

Я просив би, щоб продумали це питання і не піддавались демагогічним заборонам, щоб не виникало навіть думки, що Україна не доросла до держави в сучасному розумінні.

Слава Україні! Слава Українській Церкві! У єдності сила народу!

Єпископ ВАРЛААМ (УПЦКП)

Ваша Святість! Ваші високопреосвященства! Ваші преосвященства! Брати і сестри!

На Форумі звучить єдина тема — щоб всі українці зібались і спільно вирішили усі наболілі проблеми.

Звичайно, єднання церков — це добра ідея, але поки що говориться про об'єднання православних і замовчується, що є і протестанти, і греко-католики.

У нас немає проблем з протестантами. Вщухає ворожнеча з греко-католиками. Настає порозуміння. Але між православними цього досі немає. Ми весь час шукаємо ворога. Але я хочу нагадати слова блаженної пам'яті патріарха Мстислава. Він сказав: «Нами торгували, нас продавали і купували». Дійсно, іде боротьба за сфери впливу, і коли ми говорили про визнання, то він відповідав, що спершу потрібно самим себе визнати, а тоді прийдуть до вас і вам поклоняться, а не ви будете кланятися.

Ми вдячні Богові і горді тим, що Бог навернув Своє лице до України і українського народу. І кров багатомільйонних жертв взиває до неба, і Господь почув їх мольби і послав нам волю, тому церква повинна бути рідною для свого народу.

Сьогодні нам пропонують інші духовні центри і юрисдикції, патріарха Москви і патріарха народу російського. А хіба ми менші?

Господь Бог благословив Свій народ, і український народ має благословенне Богом право на власну церкву.

Нам хочуть заперечити, що ви себе політизуєте. Ми ніде не дінемося від цієї землі. Моїсей молився за свій народ. Він був великим націоналістом. А Сам Христос каже: «Не добро взяти хліб у дітей і кинути псам».

Звичайно, ми поважаємо все чуже, але слід чуже шанувати, а своє любити. Шановні представники влади сказали, що є більші і менші віросповідні меншини. Як створюються ці меншини?

Я єпископ Чернігівський і Ніжинський. У Чернігові заповідник тоталітарної системи. Бог є суддя справедливий і бачить все, і було б негарно сперечатись і закидати камінням в город один другого. Ми говоримо про любов, про злагоду, про єдність. Але яка це любов? Ми її не бачимо. Духовна преса обливає брудом всіх.

Наша церква налічує більше мільйона парафіян. Собор обрав патріарха, за якого віддали 160 голосів, і ніхто не має права це рішення відмінити.

Мазепа став меншим, коли його прокляла російська церква?

І ми вважаємо, що й наші патріархи не стали менші.

Ми сьогодні готові говорити і йти на будь-які переговори до поєднання. Ми хочемо мати добрі відносини з протестантами, з греко-католиками. Але влада підтримує церкви, які підкоряються Москві.

Тут говорили про канонічність, канон догматичний і адміністративний. Догматичний ніхто не має права порушувати. А адміністративний може бути порушений. Хто визнавав 141 рік Московську митрополію, яка не спасала людей? Хто визнавав інші церкви? Незалежність не дарується. І я закликаю прийняти резолюцію, щоб влада посприяла єднанню, а також звернутись до Вселенського патріарха, що Україна, як держава, має право на церковну і духовну незалежність.

Слава Ісусу Христу!

Арсен ЗІНЧЕНКО

Ми робили акценти на духовному єднанні українських церков, але ми знали, що будуть порушені проблеми організаційного об'єднання. І добре, що ці теми обговорюються. Життя цього вимагає.

Я хотів би сказати, що перешкоди для духовного єднання і організаційного об'єднання полягають не тільки в зовнішніх силах, які століттями тяжіли над Україною, а й в тому, що в умовах тоталітарного режиму церковна, релігійна структура була зруйнована ще більшою мірою, ніж світські духовні і культурні сили, тому що церква виступала як відкрито опозиційна система.

І тому ситуація в Україні дуже драматична. Через слабкість благодійницької діяльності, яка свого часу була зроблена, програють і православні, і греко-католики.

Ця система дуже слабка. Так само слабка місіонерська робота щодо проповіді Слова Божого. Хто нас, грішних мирян, навчить молитися? Недільні школи слабкі. Наші наставники слабо підготовлені. Чому напередодні 2000-ліття християнства ми не можемо ввести теологічний протестантський навчальний заклад?

Боїмось, що перегонять? Так вчимося один від одного. Боїмось, що хтось у когось вкраде Євангеліє? Пройшло 2000 років християнства. Це може бути черговий помпез-

ний ювілей. Давайте зробимо, щоб цього не було. Давайте зробимо проповідь Слова Божого. Хіба православні не зацікавлені, щоб протестанти несли Слово Боже українським масам народу? Хіба протестанти не зацікавлені, щоб був відновлений Михайлівський собор?

У Євангелії немає слова православний, греко-католик, римо-католик. Давайте ж під цим гаслом будемо іти до 2000-ліття.

Чому ми зосереджуємо увагу тільки на Михайлівському Золотоверхому соборі? Звичайно, є й інші дуже важливі. Але ми не можемо розпорошувати наші кошти. Внаслідок роботи промислових підприємств здійснюється підтоплення великої території, і до цього часу інженери не вирішили проблеми фундаменту. Тому давайте подумаємо: чи не зробити нічого, чи зробити щось одне, але зробити?

І я хотів би від імені організаційного комітету поширити у всіх країнах звернення про відбудову Михайлівського Золотоверхого собору, не відмовляючись від відбудови Успенського собору. На стіні цього собору буде викарбувано імена всіх, хто зробить внесок в цей храм. Я хотів би, щоб це було внесено в нашу резолюцію.

Необхідно розрізнити дві речі. Я переконаний, що більшість православних людей хочуть автокефальної церкви, незважаючи на ту антипропаганду, яка проводиться у пресі і лунає з церковних амвонів, коли заперечується саме існування українців, коли заперечується саме право українців молитись українською мовою.

Ми знаємо все, що говорить про українську символіку. Назва Українська Православна Церква виникла ще в 1918 р., коли був заявлений проект Української Автокефальної Православної Церкви.

Владыки і священники Української Православної Церкви не знають, який дар був даний в день П'ятидесятниці. Так давайте один одному казати правду, а не говорити: «Автокефалию примем только тогда, когда с ней согласятся все отцы и все парафияне», «Хорош ли тот мир, по которому исконно русские земли были отторгнуты от России?» — це слова митрополита Петербурзького Іоанна. «Хорош ли тот мир, по которому Святейший патриарх сидит в танке в Сербии и благословляет войну?» — це написано в газеті «Советская Россия», в газеті комуністів. Там митрополит Іоанн кращій друг Невзорова.

Але хто із наших патріархів сказав: «Я до цих заяв не маю ніякого відношення? Хай Бог їм простить їхні помилки». Хто це бачив чи чув? Говорили, що ми розглянемо все це на соборі, але не розглянули, а тепер нам кажуть: «Нецелесообразно»?

Чому ми маємо відмовляти нашому народу в праві автокефалії?

Я хотів би нагадати, що Катехізіс був для всіх православних світу сформульований в надрах українського православ'я.

Це неправда, що не розроблені основи автокефалії. Вони були розроблені ще на першій засаді. Євангеліє не знає нерівності. Всі християни рівні. Але і всі народи рівні.

Теорію української автокефалії розробив собор 1921 р. І правдивість цієї теорії не залежить від того, чи хтось визнає, чи не визнає, але ми мусимо заставити визнати — та чи визнаємо нарешті ми самі себе? Коли ми визнаємо самі себе, тільки тоді наша Церква буде духовно здоровою і сильною. Ми всі цього хочемо, і це є наше спільне бажання, яке, я думаю, буде в нашій резолюції відбито. Дякую!

РЕЗОЛЮЦІЯ

«круглого столу»

«ДУХОВНЕ ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ»

(Київ, 21—22 серпня 1997 року)

1. II Всесвітній форум українців, зібраний у Золотоверхій столиці вільної України, Києві, 21—24 серпня 1997 року з синівською відданістю вітає найвищих ієрархів українських Церков і закликає їх бути першими у формуванні духовного єднання всіх українців у світі в душі Христової любові, особливо напередодні 2000-ліття Різдва Христового.

2. Форум українців вітає носія української державності Президента України Леоніда Даниловича Кучму, пресвітлий Уряд і весь український народ та бажає їм великих успіхів у довершенні будівництва української державності в 6-ту річницю незалежності.

3. Форум українців підкреслює, що Українська Автокефальна Православна Церква й Українська Греко-Католицька Церква впродовж своєї історії служили вірно ук-

раїнському народові у навчанні віри Христової та збереженні не лише релігійних, а й національних традицій Київської Церкви в Україні та в цілому світі. Форум українців у глибокій жалобі схилиє свої голови перед світлою пам'яттю замучених, в час переслідувань 30—40 років, архієпископів, пастирів і вірних православних та католицьких Церков в Україні, що своєю вірою в Христа, працею на ниві просвічення рідного народу і наближення дня його духовно-національного відродження і відновлення, жертвою свого власного життя, закріпили свою боротьбу і стали світильниками для своїх послідовників і наступників.

4. Форум українців гаряче закликає проводити розділених Українських Православних Церков в Україні, в ім'я Бога, в ім'я добра України і спасіння душ вірних докласти якнайбільших зусиль для скорого внутрішнього об'єднання їх в одну єдину велику Українську Православну Церкву, перемагаючи всі перешкоди на шляху до цієї святої мети. Форум українців щиро закликає провід Української Православної Церкви Московського Патріархату стати на платформу Автокефалії й, об'єднавшись з Українською Православною Церквою Київського Патріархату і Українською Автокефальною Православною Церквою, створити єдину Українську Православну Церкву на чолі з Патріархом Київським на славу Божу, на добро українського народу й української Держави. Ми закликаємо Президента України та Уряд і також владу на місцях поставити в пріоритет державної політики створення єдиної Помісної Православної Церкви в Україні.

5. Форум українців, дбаючи про відбудову наших зруйнованих історичних святинь, звертається до українців в Україні і поза її межами суцільно внести свої пожертви на відбудову Золотоверхого Михайлівського собору в м. Києві. Його відбудова стане результатом нашого всезагального кахаття перед Богом. 2000-ліття Різдва Христового ми повинні зустріти святковою Божественною літургією у відновленому Золотоверхому Михайлівському соборі.

6. Форум українців схвалює підписання Меморандуму Християнських конфесій в Україні про неприйняття силових дій у міжконфесійних взаємовідносинах і звертається до Уряду України з проханням, повернути храми та церковні споруди релігійним громадам традиційних в Україні Церков, згідно Указу Президента.

7. Форум українців схвалює Заяву про релігійне становище в Україні, а також звернення до Вселенського Константинопольського Патріарха Варфоломея про визначення в Українській Державі Автокефальної Незалежної Помісної Православної Церкви українського народу.

8. Дбаючи про Національні Збройні Сили, як гарант національної безпеки української держави, Форум українців рекомендує відновити у війську інститут військового священства, відкрити храми у військових навчальних закладах і посилюючи працю духовенства виховувати серед військових високу духовність, моральність, дух лицарства і патріотизм, любов до своєї Батьківщини — України.

9. Для опікування духовними потребами української діаспори Форум українців пропонує створити церковну Раду в структурі Української Всесвітньої Координаційної Ради.

10. В рамках підготовки до 2000-літнього ювілею Різдва Христового, Форум підтримує працю над перекладом Біблії українською мовою і закликає православні та протестантські церкви взяти у цій святій справі активну участь. Дбаючи про поширення величезних духовно-музичних церковних надбань українських композиторів, Форум пропонує провести великий Фестиваль української духовної музики у м. Києві.

11. 2000-літній ювілей Різдва Христового зустрінемо з пріоритетом духовних цінностей і милість Божа збереже український народ, українців у світі і їх величезний Божий дар — Державність.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ЇЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ («круглий стіл»)

Володимир МУЛЯВА

Основа безпеки — Збройні Сили України, але до них відносяться всі військові формування. Ми розглядаємо наші проблеми в такій послідовності: Україна в зоні європейської та світової безпеки, комплексно-негативний характер національної безпеки, зовнішні та внутрішні загрози в національній безпеці України та таке питання, яке, безперечно, відноситься до національної безпеки — проблему інформативних систем, проблему інформатики. Про чисто військові проблеми національної безпеки розповість у своїй доповіді наш шановний генерал-полковник А. В. Лопата. Хочу сказати, що навіть серед маститих політичних і партійних діячів є нерозуміння того потенціалу, який тільки фактично почав розгортатися, українського козацтва. Це єдина структура в Україні, яка має Указ Президента «Про відродження історико-культурних та господарських традицій українського козацтва». Сьогодні стає все очевиднішим, що немає альтернативи, з точки зору глибинних коренів, таких могутніх, справді моральних, організаційних, військових, бойових коренів, як українське козацтво. Але це окреме питання і я хотів, щоб ви з цього приводу висловили своє ставлення, внесли свої пропозиції. Окремо ми ставимо і питання «Надзвичайні ситуації та цивільна оборона в контексті проблем національної безпеки України». Україна має колосальне техногенне навантаження, ми маємо екстремальні технології, які виходять за межі сьогоdnішніх можливостей людини. Надзвичайні ситуації, які можуть виникнути, є не просто проблемою безпеки держави, а є потребою національною. І дуже важливо, щоб ви з цього приводу висловились і, можливо, категорично поставили цю проблему перед нашими державними урядовцями. Ми щось ліквідуємо, але коли мова йде про людське життя, здоров'я — то це вже проблема національної безпеки.

Окремо поставили «Проблеми української мови, духовності, моралі — проблеми національної безпеки України». І сьогодні однією з найактуальніших, найгостріших

проблем, що вимагають найшвидшого вирішення, є проблема боротьби зі злочинністю, яка також відноситься до проблеми національної безпеки. Те, що сплеск організованої злочинності, корупції має місце в державі, і те, що вона зростає — це ні для кого не секрет. І що саме цей момент має соціально-психологічний характер, призводить до відчуття незахищеності, відчуття «обікрали, обібрали, пограбували» — виливається в елемент недовіри до держави, незадоволення. Ось коло проблем, які ми пропонуємо для обговорення. Але, певна річ, скільки голів — стільки розуміння і хтось бачить ще більше. Ми будемо раді почути вашу думку. І щоб була не лише констатація негараздів, я наголошую на цьому, а щоб були конструктивні пропозиції.

І останнє. Преса, засоби масової інформації старанно відшуковували негаразди у Збройних силах України, подавали їх в згущених фарбах. Я вже декілька років намагаюсь зупинити цей процес, заставити глянути інакше на Збройні Сили України. Якщо людину 300 разів назвати «свинєю», то вона може і рохкнути. І чи можна без кінця вдовблювати в голову нашим генералам, офіцерам, що Збройні Сили не здатні, не готові захищати Україну? А між тим, досвід Чечні показав, що зовсім не військові люди за ніч навчаються володіти, користуватися зброєю. Не можна поневолити той народ, який прагне волі. І, як бачимо, не все полягає в техніці, озброєнні.

Я в цьому році був на захисті в Академії Збройних сил України. Усі дипломні роботи виконані українською мовою, рівень підготовки офіцерів високий, стратегією і тактикою випускники добре оволоділи. Але все ж впадає в око, що дипломні роботи носять більш академічний і класичний характер. Дуже важливою є морально-психологічна підготовка, це теж комплекс проблем і він стосується національної безпеки.

Анатолій ЛОПАТА

Національна безпека та військові формування України

Проблеми національної безпеки України, їх вирішення як ніколи пов'язані з самим існуванням нашої держави в складі світової спільноти. Україна втратить свою незалежність, свою суверенність і цілісність тоді, коли вона втра-

тять здатність до захисту національних інтересів, втратить власні Збройні Сили.

Сьогодні держава продекларувала створення Збройних Сил. Виникають питання: які вони і якою мірою відповідають потребам України, національній безпеці держави? Що маємо робити, щоб наш народ не годував чужу армію? На ці та інші питання хотілося б почути думки людей не байдужих до долі українського народу. Можливо, на сьомому році незалежності України до цієї думки прислухається і керівництво нашої країни, часта зміна якого сприяє тяжким прорахункам в сфері національної безпеки та тягне за собою карну безвідповідальність (бездіяльність) окремих посадових осіб у забезпеченні оборонного будівництва держави. Стан обороноздатності нашої держави викликає більш ніж серйозну занепокоєність. Не створено систему державно-політичного керівництва військовою організацією, відсутнє єдине комплексне планування оборонних заходів, повністю паралізований ВПК. Мобілізаційна система не налагоджена, не вирішені питання створення мобілізаційних та державних резервів, мобілізаційного розгортання промисловості, не визначено порядок переведу економіки держави з мирного на воєнний стан.

Підготовка фахівців, які б розумілися на оборонній справі, для вищих органів державної та виконавчої влади не ведеться і питанням оборони держави часто займаються не підготовлені для цього люди. Постраждала оборонна свідомість народу, відбувся ідейний руйнівний струс як у суспільстві, так і в самих Збройних Силах, йде моральне та духовне зубожіння населення. Військова служба вважається не престижною і не обов'язковою, військовики не шануються, а захист Батьківщини вважається непотрібним.

Цей стан не відповідає реальним потребам оборони країни, призводить до колосальних збитків, вносить плутанину в практику військового будівництва. Схвалена Верховною Радою Концепція національної безпеки України не відповідає інтересам нашої держави. Здається, що Україна перебуває в невизначеному просторі, без державних кордонів і реальної політичної ситуації (як у середині країни, так і за її межами), без внутрішніх і зовнішніх проблем, без загроз нашій національній безпеці. Концепція дає тлумачення воєнної організації держави, яка включає в себе Збройні Сили, СБУ, Національну гвардію, внутрішні війська, органи і підрозділи Міністерства внутрішніх справ,

Прикордонні війська, військові підрозділи Міністерства з питань надзвичайних ситуацій, інші військові формування, утворені відповідно до Конституції, і визначає завдання цієї «організації»: від забезпечення оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності її кордонів до протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам воєнного характеру, боротьби з організованою злочинністю, забезпечення захисту населення в разі катастроф, стихійних лих, небезпечних соціальних конфліктів, епідемій тощо. За цим документом ЗС України можуть бути застосовані для ліквідації соціальних конфліктів, внутрішніх загроз, але він не дає відповіді на питання: хто об'єднує цю організацію? Хто планує заходи? Де система управління цими силами?

Закон про оборону України теж не дає відповіді на численні питання, пов'язані з відбиттям агресії, а Генеральний штаб ЗС не може вирішити це завдання тому, що інші «військові формування» його не визнають, бо він став тільки штабом Армії і Флоту (ВМС). Не визначене і положення Верховного Головнокомандувача ЗС України — Президента, тому що він є Верховним ГК тільки Армії та ВМС.

Доречно було б дати розумне тлумачення не тільки поняттю Збройних Сил України, їх складовим, а й визначитись у системі управління «Воєнною організацією».

Централізованого керівництва підготовкою оборони держави по суті немає, тут повністю править відомчий підхід. Воєнні закони повинні бути узгоджені між собою, мати чітку систему і забезпечувати надійний правовий захист національних інтересів України, її обороноздатність і безпеку. Ми повинні знати не тільки можливі загрози, а й своїх друзів та союзників, і, дай Боже, щоб їх було у нас більше. Потрібно, щоб засоби масової інформації сприяли створенню у населення не потворного уявлення про Збройні Сили, а пропагували ідеї необхідності дбати за безпеку держави, її обороноздатність, піднімали авторитет захисника держави. На жаль, «антивоєнний» курс Уряду і антиукраїнська позиція частини законодавців та засобів інформації створили вкрай погані умови для проведення воєнної реформи, а політичне керівництво держави слабо уявляє суть цієї реформи і фактично самоусунулося від практичного втілення її в життя. Інакше тягар воєнної реформи не перекладався б на безправне Міністерство оборони і не був би зведений тільки до скорочення чисельності армії та озброєнь.

За втілення воєнної реформи повинно відповідати політичне керівництво держави: Президент і Уряд, Верховна Рада. Зміст та напрям воєнної реформи повинні виходити з воєнної доктрини і переслідувати головну ідею — забезпечити національну безпеку України. Реформа, або будівництво ЗС — це складова частина воєнної реформи, яка повинна здійснити такі структурні зміни в ЗС України, котрі дозволили б їм успішно здійснювати покладений на них конституційний обов'язок по обороні держави в нових соціально-економічних умовах.

На жаль, ми продовжуємо експериментувати з власними ЗС, інакше кажучи, знущуємося з цієї структури. Постає питання: чи потрібна взагалі нам воєнна реформа? Можливо, проблема тільки в тому, щоб вижити. Думаю, що без державного підходу до воєнної реформи не виживемо. Це обумовлено корінними змінами політичного і економічного положення України, геостратегічних умов забезпечення її національної безпеки, в тому числі й у воєнній сфері, докорінними змінами державного устрою й економіки української держави. Воєнна реформа сьогодні відбувається в умовах:

а) невідповідності потреб будівництва ЗС України реальним можливостям держави по утриманню та розвитку Збройних сил та інших формувань;

б) штучного зволікання у прийнятті та втіленні програми будівництва ЗС України, інших військ;

в) неправомірного зниження уваги політичного керівництва держави до проблем розвитку Збройних Сил;

г) невідповідності існуючої системи розробки, створення, виготовлення та закупки озброєння і військової техніки, забезпечення ними ЗС України та інших військ, принципу раціонального використання державних ресурсів, в тому числі отриманих за рахунок реалізації надлишкової та застарілої техніки та озброєнь;

г) падіння престижу військової служби внаслідок соціально-політичної та духовної кризи нашого суспільства.

Що потрібно змінити в системі національної безпеки, над чим потрібно працювати?

1. Привести відповідно до сучасних вимог національну безпеку, геополітичні реалії, внутрішні обставини, систему управління державою і її складову частину — систему управління ЗС України та інші формування. Переглянути завдання та зміст, характер діяльності всіх державних

структур, пов'язаних з вирішенням проблем воєнної безпеки та оборони держави. Надати відповідні повноваження Генеральному штабу та іншим органам управління, організувати їх взаємодію.

2. Примусити економіку держави (навіть ринкову) працювати на ще не створену систему оборони, яка повинна повністю відповідати новим економічним умовам. Здійснити структурну перебудову ВПК та забезпечити його діяльність в умовах ринкової економіки.

3. Законодавчо закріпити основи воєнної політики України, уточнити положення воєнної доктрини, концепції національної безпеки України. Створити єдину систему воєнно-політичного керівництва обороною держави, уточнити функції Збройних Сил України та інших військових формувань. Привести їх структури у відповідність до реальних завдань за призначенням. Закріпити місце, функції та завдання міністерств і відомств у сфері оборонного будівництва, визначити роль та місце органів законодавчої та виконавчої влади у вирішенні проблем оборони і воєнної безпеки.

У єдину систему воєнно-політичного керівництва повинні увійти всі структури державного правління: від Президента України — Верховного Головнокомандувача — до периферійних структур, органів виконавчої влади на місцях, відповідальних за реалізацію воєнної політики і вирішення конкретних завдань військового будівництва.

Безпека України потребує діючої Ради оборони — колегіального органу на постійних засадах. Її повноваження та склад повинні визначатися Конституцією або відповідним законом. Члени Ради оборони не можуть призначатись або зніматись рішенням однієї особи, навіть Президента України. Рада оборони повинна стати для Президента України, як Верховного Головнокомандувача, необхідним йому органом воєнного керівництва в мирний час. Ми маємо Раду національної безпеки і оборони як координаційний орган при Президентові України, можливо, її треба реформувати в орган воєнного керівництва.

4. Будівництво Збройних Сил країни та інших формувань, які залучаються до оборони держави, треба здійснювати під жорстким контролем Уряду. Головну увагу слід приділити відповідності складу та структури військ, їх чисельності та дислокації, потенційним загрозам, вимогам національної безпеки України.

Питання про структуру ЗС — одне з корінних у будівництві системи оборони держави. Потрібно максимально зберегти і якісно розвинути сили ПВО, авіацію, розвідку, систему управління, РВ і артилерію. Не має сумніву, що Збройні Сили України повинні займати в системі оборони держави домінуюче положення, а Генеральний штаб повинен мати вплив на всі військові формування в країні, вирішувати основні питання військового будівництва і відповідати за організацію оборони держави, планування, застосування ЗС та підготовку України, в тому числі і мобілізаційну, на випадок війни. Як бачимо, сьогодні ГШ ЗС України є органом управління армії й ВМС, а інші силові структури, військові формування здійснюють основні питання військового будівництва майже автономно, без впливу ГШ.

Однак основне навантаження, пов'язане зі створенням військової системи держави, покладене на Збройні сили України, які, на жаль, гірше фінансуються, погано забезпечуються матеріально-технічними засобами та комплектуються. Рівень грошового утримання армії нижчий, ніж інших військових формувань. Впевнений, що відносно всіх військових формувань необхідно вести єдину політику, не протиставляти їх один одному, а всіляко зміцнювати їх єдність і взаємодію. Потрібно негайно ввести начальника ГШ ЗС України до складу Ради національної безпеки і оборони України, а сам ГШ поставити на визначене практикою місце і спитати з нього за стан та перспективу оборони держави, покласти на нього основні функції вищого органу планування, організації та управління Збройними формуваннями держави, який повинен брати участь у розробці військової політики, бути безпосереднім виконавцем рішень, які приймаються Радою оборони і Верховним Головнокомандувачем України.

Сьогодні, спираючись на законодавство України, можна сказати, що у нас, по суті, немає ані Верховного Головнокомандувача Збройними Силами, ані єдиної системи військового управління, ані знання державним керівництвом справжнього стану справ у галузі військового будівництва.

5. Створення надійної правової бази військового будівництва дозволить зняти більшість проблем в оборонній сфері, дасть можливість відповісти на питання:

Що таке оборона держави?

Хто залучається до її організації та реалізації?

Яка роль та місце ЗС України, інших військових формувань обороні держави?

Яким чином повинна діяти система воєнного управління державою та її структури?

Як здійснити підготовку кадрів для вищих структур державної влади, бо багато помилок в оборонному будівництві скоєно завдяки некомпетентності деяких чиновників у владних структурах держави.

До речі, Академії ЗС України, Університет ім. Т. Г. Шевченка готові до підготовки висококваліфікованих фахівців. Таким чином, нам належить втілити в життя багато політичних, економічних, соціальних і суто воєнних заходів щодо забезпечення оборонної безпеки нашої держави, якщо ми дійсно дбаємо про Україну та її незалежність, якщо ми хочемо, щоб наша держава зайняла достойне місце в світовому суспільстві.

Тільки сильна Україна здатна бути незалежною, спокійно і мирно забезпечити розквіт українського народу.

Іван ЗАЄЦЬ

Я маю намір висловитися із трьох питань.

Перше питання — «Україна в системі європейської та світової безпеки», друге — «Зовнішні та внутрішні загрози», третє — «Проблеми непорозуміння в плані національної безпеки».

Дуже часто супротивники Української держави виставляють таке гасло, що «Україна політично не визначилася» або «Україна ще на сьогоднішньому етапі перебуває у стадії визначеності: чи на захід, чи на схід, чи бути нейтральною чи бути блоковою чи бути якоюсь іншою». І придумана ціла система міфів, ціла система стереотипів — що Україна є мостом між заходом і сходом, територією зіткнення двох цивілізацій — східної і західної та багато іншого. Щоб дати відповідь на це запитання, треба проаналізувати українське законодавство. Я хотів би, щоб ви звернули увагу на такі документи: «Основні напрями зовнішньої політики України», Конституцію України, «Програму діяльності Кабінету Міністрів», прийняту 1996 р. у жовтні місяці цією прокомуністичною Верховною Радою, щорічне «Послання Президента» до Верховної Ради, яке є офіційним документом Української держави.

Якщо ми проаналізуємо всі ці документи, то чітко побачимо, що у політичному плані питання визначеності України вирішено. Від тих загальних формулювань, які були покладені в основи зовнішньої політики, дійшли до точного визначення цього напрямку. У щорічному посланні Президента до Верховної Ради говориться: «Інтеграція в європейській та трансатлантичній структурі, співробітництво з Росією та з країнами СНД». Що це означає? Це означає, що ми повинні розвивати співробітництво на засадах партнерства і рівноправності із Росією та з країнами СНД. Ці відносини можуть змінюватися залежно від ситуації, інтеграції у європейські трансатлантичні структури, тобто передання певних функцій, певного суверенітету. Це ми можемо почути і від Президента, і від міністра оборони, і від Горбуліна, і від багатьох. Ну, не від Мороза, зрозуміло.

Тому якщо говоримо про інтеграцію, то давайте домовляти до кінця все, тобто ми повинні обов'язково говорити про членство у цих всіх структурах. А щодо членства, то і Президент набрав води у рота, і Горбулін, і всі інші. Тому сьогодні, якщо ми послідовні, якщо ми щирі, треба ставити питання про членство у Західноєвропейському Союзі, питання про членство у НАТО, питання про членство у Європейському Союзі. Без такої постановки питання ми не беремо на себе відповідного зобов'язання ні перед своїм народом, ні перед народами Європи. І тому коли сьогодні у виступі Президента й інших прозвучало начебто обурення, що Захід недооцінює наших прагнень, що він економічно не допомагає Україні, то значною мірою це обумовлено саме тим, що ми ще й далі граємо у цей євразійський простір.

Я би хотів, щоб на це зважали і військові, і цивільні люди. Отже, якщо у нас є визначеність на законодавчому рівні, то треба виконувати закон і в цьому полягає вся мудрість. У чому тоді проблема? Проблема в тому, що ця формула про інтеграцію в європейські трансатлантичні структури обросла різними нашаруваннями. Одне з таких нашарувань є співпраця у СНД, я б сказав навіть членство у СНД. Особливо далеко пішли наші військові через ці угоди про спільну протиповітряну оборону. При розгляді цих питань на нашій комісії ми побачили, що у багатьох військових абсолютно старе мислення, яке спрямоване тільки в бік СНД.

Необхідно чітко розуміти, якщо ми хочемо залучитися до європейської цивілізації, і якщо ми себе ідентифікує-

мо як європейська країна, треба кидати всю співпрацю в межах СНД, яка нас зв'язує. Нас у хартії із НАТО ідентифіковано як країну, яка належить до центральносхідної Європи. Це вже деякий крок у такій справжній ідентифікації, але знову не дасть нам нічого нового і корисного. Адже немає західноцентральної Європи, а вигадали якусь центральносхідну Європу. Для чого? Для того, щоб витиснути нас із цього регіону до дальньої Європи. І вже в документах комісії Кучма-Гор чітко сказано, що Україна ідентифікується як центральноєвропейська держава.

Тому ми, і військові зокрема, повинні ідентифікувати себе як центральноєвропейська держава. Росія — східноєвропейська держава. Тому треба однозначно і сміливо рухатися в цьому напрямі. Необхідно забезпечити організаційну діяльність. Бо якщо ми проаналізуємо структури в Кабінеті Міністрів, у нас є Міністерство оборони, Міністерство закордонних справ, то ми побачимо певну організаційну асиметрію. В чому вона полягає? Полягає в тому, що є структури, які займаються СНД в Кабінеті Міністрів, Міністерстві закордонних справ. Є структури, які займаються Росією, але нема структур, які займаються інтеграцією західноєвропейського Союзу до Європейського Союзу. Це певні люди, які блокують політику нашого Президента. Бо сонце тільки із того боку, що на сході, а не на півдні чи на заході.

Тому слід створити у Міністерстві оборони відповідні структури, які б чітко займалися інтеграцією України в НАТО, в Західноєвропейський Союз, тому що на сьогодні подібна асиметрія нам може дуже дорого коштувати. Те саме стосується кадрового забезпечення. Треба швидше вводити програму вивчення англійської мови з формування у Міністерстві оборони цивільного сектору. Після того, як поставили Шмарова, який виявився абсолютно нездатним сформувати цивільний сектор у військовому відомстві, з'ясувалося, що Міністром оборони може бути тільки військовий.

Дуже важливим у інформаційному забезпеченні є ідеологічний момент. Я можу звертатися до наших джерел, але скористаємось іноземними джерелами. Проаналізуйте виступ Президента США Клінтона два роки тому біля нашого університету і проаналізуйте виступ Прем'єр-міністра Великої Британії Блера, які чітко сказали: «Україна — молода держава, але це древній народ». Тисячо-

літній народ, який має тисячолітню історію державності, звідси і треба витягувати основні ідеологічні моменти.

Щодо економіки. Сьогодні пан Президент сказав, що тільки 2—3 роки Україна веде незалежну політику, а раніше ми були у полоні ідеології народногосподарського комплексу. Це правда, але наполовину. Не домовлено, що нам треба прийняти політичне рішення надзвичайної ваги про створення цілісної моноструктурної економічної системи. Що це означає? Що це не просто структурна перебудова економіки, а добудова всіх сторін економіки, яких в нас немає. Це політична постанова питання про те, що українська економіка через 5—7 років повинна забезпечити потреби внутрішнього ринку у готовій продукції щонайменше на 65—70 %. Це означає, що ми повинні поставити заслон Заходу і Сходу. Це політичне завдання надзвичайної політичної ваги. І ми повинні це завдання поставити. І це треба внести в резолюцію нашого Форуму: «Створення цілісної, структурної, економічної системи, яка впродовж 5—7-и років забезпечила б потреби у готовій продукції внутрішньому ринку на рівні 65—70 %».

І останнє. Проблема непорозуміння між гілками влади. Це не просто конституційна проблема. На конституційному рівні це питання вирішено, вирішено воно фактично і на рівні законодавства. Але до цієї проблеми втрутилася проблема демократизації, проблема демократичних сил. І ви бачите, президентські структури виконавчої влади, на мій погляд, є далеко не українськими структурами. Вони сьогодні бачать більшу небезпеку не від лівих, які забезпечили фактично оцей магіяльний стан, скільки від демократів. Вони огульно критикують Верховну Раду і огульно працюють з цією Верховною Радою. Замість того, щоб сказати, що у Верховній Раді є демократичне крило, яке представляє національні інтереси, яке виступає проти мафії і корупції, яке виступає за багату Україну і бореться проти лівого крила. Вони говорять огульно «Верховна Рада погана» і таким чином дискредитують демократичні сили.

Отже, я виступаю за те, щоб відбувся диференційований відбір, діалог між представниками виконавчої та законодавчої влади, бо на носі вибори. Якщо виконавча влада не з'єднається з демократами, то вибори будуть програні комуністам і тоді виконавча влада, як вже показала історія, зійде. Зійдуть і ті генерали, що сьогодні стоять, і зійдуть ті, що стоять у Президента, і ті, що у Кабінеті Міністрів.

Григорій ОМЕЛЬЧЕНКО

Проблема боротьби із злочинністю є проблемою національної безпеки

Шановні панове, офіцери і генерали, учасники нашого «круглого столу». Можете не хвилюватися, про мафію і корупцію, і про їхні організаційні форми я вам говорити не буду. Тим більше, що з вуст керівництва Уряду вже прозвучало: «Треба зняти питання корупції в урядових структурах України». І на цьому проблему боротьби з корупцією, організованою злочинністю автоматично можна рахувати вирішеною.

Серйозно про проблеми боротьби з корупцією, в першу чергу в її вищих ешелонах нашої державної влади, політичних структурах, можна говорити дуже довго. Але ми вийдемо з вами на одне і те саме питання: чому по півроку і більше не отримують заробітної плати, чому вже 6 років незалежності, а різні поважні посадові особи, в тому числі і керівництво держави, перебуваючи за кордоном, сьогодні розмовляють не українською мовою? І багато іншого.

Ці проблеми, про які ми говорили, і внутрішнього, і зовнішнього характеру, будуть вирішувати і вирішують у всіх країнах світу не комп'ютери і не техніка, а живі люди. А чи можна дійсно вирішувати так, щоб реально забезпечити національну безпеку своєї держави? Потрібно дуже мало, щоб на всі державні посади, починаючи з селищної сільської ради, райдержадміністрації, і закінчуючи вищими керівниками держави, в тому числі й Президента, працювали люди, які відповідають трьом природнім постулатам. Підкреслюю, трьом природнім постулатам. Перший постулат — людина повинна бути патріотом своєї держави. Для неї Україна — це і Полтавська, і Київська області — одне ціле, одна держава в цілому. А не там батьківщина, де сховані валютні рахунки, нерухомість тощо — у Канаді, США, Німеччині, Англії або в інших країнах світу.

Другий постулат. На сьогодні, як для будівництва нашої держави, людина повинна бути професіоналом своєї праці, фахівцем. Третій постулат — державний службовець повинен бути порядною людиною. От вам три «П», три постулати. І от коли в підґрунті держави будуть лежати оці три постулати, три «П», ми будемо мати відповід-

не. Тепер задайте питання, чи можна вирішити оцей весь комплекс проблем, в тому числі й питання національної безпеки при нинішній владі? Для мене, як звичайного громадянина, мають значення не розподіли влади на виконавчу, законодавчу і судову, а влада, яка повинна забезпечити кожного громадянина України і того, хто в'їжджає в Україну, елементарною безпекою, захистити права, свободу і законні інтереси. І от коли знайдемо відповіді на поставлені запитання, тоді зможемо говорити, що робити далі. Ще в минулому році я прийшов до висновку, який оприлюднив, і повторюю: «При нинішній державній владі неможливо вирішити ці питання».

Який вихід? Такий, як передбачено Конституцією. Незважаючи на те, що я полковник служби безпеки, я людина дуже миролюбна і можу вказати тільки шляхи, які передбачені Конституцією і законом. Вихід один — змінити всю існуючу державну владу. І чим скоріше ми це зробимо, тим буде краще для українського народу. Механізм простий. Я був би дуже радий, якби гарант Конституції — Президент України — звернувся б до Верховної Ради із законодавчою ініціативою не завершувати перехідні положення Конституції України. І вибори Президента, враховуючи його високий рейтинг, призначити разом із виборами до Верховної Ради України у березні місяці.

Орест СТЕЦІВ (Канада)

Шановні учасники «круглого столу»! Я представляю Лігу українців Канади. Я хотів би вам сказати кілька слів, щоб ви зрозуміли, як громадянин Канади українського походження, котрий вважає себе патріотом України, дивиться на питання національної безпеки. Можна говорити про інтелектуальний потенціал армії, про технічну боєздатність, про стратегію, про мілітарну доктрину, але я хотів би задати кожному члену Збройних Сил от такі питання?

Чи всі члени Збройних Сил готові обороняти Українську державу або вмерти в боротьбі за неї? Я не чув, щоб хтось додав «або вмерти в боротьбі за неї». По-перше, кожна нація має солдатів, котрі готові вмерти. Далі.

Чи кожний солдат говорить українською мовою? — Ні.

Чи забезпечили солдатів житло? — Ні.

Чи кожний солдат отримує патріотичне виховання? — Ні.

Чи кожний солдат отримує навчання правдивої історії України? — Ні.

Чи існує плюндрування армії? — Так.

Чи карають за плюндрування в армії? — Ні, або майже нікого.

Чи існує знущання офіцерів над солдатами? — Так.

Постає дуже важливе питання: чому нас світ не шанує? Чому інші держави, з яких приїжджають їхні представники, не шанують нашу армію? Чому вони кпиняють з нашої армії? То є відповідь. Вони приїжджають і то є великий парадокс. Вони кажуть: «То є дивна держава. Кажуть, що вони українці, а говорять по-російськи. Кажуть, що вони демократи, але серп і молот над Верховною Радою. Кажуть, що вони за реформи, але не можна бачити цих реформ, або майже не можна бачити». Якби ви були в їхніх черевиках, ви б так само думали і також не шанували б тих, які самі себе не шанують.

Отже, чи кожний солдат, кожний член Збройних Сил, чи готовий він обороняти Українську державу або вмерти у боротьбі за неї? Якщо питання стоїть так, то ви мусите журитись про національну безпеку.

Останнє слово, будь ласка, підпишіть Звернення учасників до Президента з петиції стосовно визнання УПА. Дякую.

Марія ШРЕН

Коли жінка працює в якомусь із вузів війська, то це, з однієї сторони, складно, а з другої — добре. Тому що вона повинна вносити оцю рису березині, яка є в нашому українському менталітеті. І я постараюсь у своєму виступі саме відповісти на ряд деяких питань, які тут аудиторія піднімала. І дещо сказати про те, що робиться на тому шляху, де я завідаю кафедрою психології та конфліктології. До речі, це єдина кафедра в Україні серед військових і цивільних вузів.

Хочу відповісти на питання щодо мови. Київський військовий гуманітарний інститут україномовний від першого дня і до завершення випускної роботи. Читаються всі

курси в цьому вузі українською мовою і всі дискусії йдуть українською мовою. І цей вуз працює всього четвертий рік. Зробили ми два випуски для війська України. А готуємо психологів, соціологів, журналістів і народознавців. Поступають люди, які вже мають вищу військову освіту і не менше чотирьох років роботи у війську і звання — від старшого лейтенанта до полковника, навчаються два роки.

Стосовно програм і отих україномовних підручників, що ми зробили. До речі, хочу порадити разом з вами, що вперше в Україні видано україномовний підручник «Основи етнопсихології», читається курс 60 годин і закінчується екзаменом. В ньому українська національна ідея присутня від першої сторінки до останньої: в системі менталітету, характері, національному вихованні, вірі, сім'ї, побуті й інших речах, пов'язаних із життям цивільних і військових в нашому суспільстві. Програма гідна цього курсу. Перший в Україні україномовний підручник «Основи конфліктології», курс читається 52 години. В ньому для офіцерів дається теорія і практика самого конфлікту, психодіагностика конфлікту, внутрішня особистість конфлікту, соціального, військового, релігійного, сімейного. Тобто конфліктів різних типів і методика розв'язання. І проводимо спеціальні психотренінги для знаходження себе в конфлікті, для профілактики конфліктів. Для того, щоб офіцер психолог, чи соціолог, чи народознавець, чи офіцер, який займається справою виховної роботи, міг надати допомогу особисто або коли це потрібно.

До речі, пане генерале, я з вами не згідна, що військо виконує зараз тільки зовнішні функції. Тому що військо гартує молодих чоловіків — представників строкової служби, робить їх справжніми, мудрими мужчинами і повертає їх в цивільне життя з відповідним досвідом. Тому що жінки без мужчин нічого не варті. А разом з вами дуже багатого варті. А військо повинно навчити мужській психології молодого чоловіка так, як це потрібно.

Тепер щодо національної ідеї. Тут присутні колеги і пан Мулява, який теж допомагав у цій справі. У травні місяці ми провели міжнародну конференцію «Етнонаціональний розвиток України, стан, прогнози на 21-ше століття і проблеми української діаспори». Надійшло в наш інститут 600 доповідей, більше 2000 сторінок ми віддрукували. І в цих книгах є відповіді на сучасні проблеми.

Ми були довгий час недержавним народом, але ми були народом. Дякуючи культурі, традиціям, мові й вірі, ми зберегли себе як нація. І це повинно бути базою нашого майбутнього виховання і формування громадянської позиції як у війську, так і у цивільному житті.

Будучи працівником науково-дослідного Центру нашого інституту, я брала участь у соціально-психологічному дослідженні у 14-ти гарнізонах різних регіонів України, де було опитано 1000 чоловік офіцерів з приводу оцих основних функцій війська нашого в сучасному державотворенні. І ось що відповіли офіцери. Характеризуючи функції Збройних Сил України, респонденти офіцери на перше місце поставили такі функції: «Захист України та її територіальної цілісності» — 90,8 %, «Допомога населенню в екстремальній ситуації» — 88,1 %, «Виховання у молодих людей ідей патріотизму і громадянської позиції» — 89 %.

Хочу сказати, що окрім позитивних моментів, на які вказали офіцери, на сьогодні в наших Збройних Силах України офіцерів тривожить цілий ряд проблем. А найбільше такі:

а) безконтрольний продаж майна та озброєння — 44,7 %;

б) наявність в армії нестатутних взаємин — 25,3 %;

в) викликає значну тривогу, але це пов'язано не тільки з військом, а й з головнокомандувачем, і з державою, що у нашому війську економічні й інші умови не відповідають, наше військо не має тих пошанувань, які мають в інших країнах світу. Збройні Сили в Україні мають бути першою структурою в державі: сильне військо — сильна держава! А сильне військо має бути духом і інтелектом;

г) самовільне звільнення військових частин — 29,7 %;

г) пияцтво і наркоманія. В війську пияцтво — 16,1 %, наркоманія 17,9 %. Але я хочу сказати, що не в армії вони навчаються цим речам, а з життя цивільного у військо вони приходять такими. Тому військо повинно мати такі учбові заклади і таких фахівців, які б могли допомагати людині позбутися цих речей. І саме таку функцію покликані виконувати психологи, які навчаються в Київському військово-гуманітарному інституті. Це неординарний новий вуз, патріотичного, національного спрямування і сучасного мислення. Але до цього вузу на сьогоднішній день — не державне ставлення. Як тільки побачили, що ми провели три міжнародні солідні конференції, читаємо нові курси, робимо випуск, відразу сподобалось місце, де цей Інститут розташований — на Печерську. І треба новій організації —

Національному Бюро розслідування бути саме тими, хто нищить ті паростки, які потрібні зараз для війська. Я вважаю, що це недержавний підхід і Президента, і інших представників, які підписали документ про передислокацію нашого вузу за місто. У цьому вузі працювало надзвичайно багато неординарних вчених з інших вузів України. Для такого вузу в центрі потрібні бібліотеки і контакти, потрібні практичні заняття, лікарня тощо. А де в Дарниці може побачити всі ті речі наш офіцер? Тому я б попросила в рішенні нашого «круглого столу» сьогодні записати: «Просити Президента відмінити рішення про передислокацію Київського військового гуманітарного інституту з Печерська в Дарницю». На передислокацію потрібно приблизно 7 млн гривень. А уявіть собі, на рік наша дотація — 200 млн, потім збільшена була — на 400 млн. Навіщо це робити? Будеться нова структура, можна знайти таке місце, яке б не приносило шкоди ні державі, ні цьому вузові. А ці 7 млн дати матерям, щоб дітей годувати. Або дати на науку, щоб у нас інтелект розвивався. Наші матері народжують людей повноцінних, розумних, і наше військо повинно засвітитися в європейському співробітництві як цивілізоване, як інтелектуальне. Дякую за увагу.

РЕЗОЛЮЦІЯ

«круглого столу»

«НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ВІЙСКОВІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНИ»

(Київ, 21—22 серпня 1997 року)

1. Учасники «круглого столу» вважають, що національна безпека України під загрозою, і підкреслюють, що без сучасних власних Збройних Сил та інших збройних формувань, створених за Конституцією України, неможливо створити умови для нормального розвитку України в спільноті незалежних держав.

2. Другий Всесвітній форум українців звертає увагу на необхідність проведення Президентом, Верховною Радою та Урядом України цілого ряду заходів по захисту національних інтересів:

Створити систему державно-політичного керівництва військовою організацією, впровадити комплексне планування оборонних заходів.

Налагодити мобілізаційну систему та систему накопичення державних резервів.

Створити умови для відновлення діяльності ВПК, можливості мобілізаційного розгортання промисловості та переведення економіки держави на воєнний стан.

Підняти авторитет військової служби, зробити її престижною.

Законодавчо закріпити основи воєнної політики України, уточнити положення воєнної доктрини та концепції національної безпеки України, уточнити функції Збройних Сил та інших військових формувань. Дати тлумачення поняттю «Збройні Сили України» як силам, що включають у себе Армію України, ВМС та інші військові формування, створені за Конституцією України.

Реформувати Раду національної безпеки та оборони в справжній орган воєнного керівництва. Надати відповідні повноваження ГШ ЗС України як робочому органу Ради Оборони.

Підняти якість відбору та підготовки фахівців оборонної сфери нашої держави за критеріями професіоналізму, порядності та відданості незалежній Українській державі.

Розв'язання проблеми боротьби зі злочинністю й корупцією розпочати з найвищих ешелонів влади.

Розширити право участі Спілки офіцерів України у вирішенні питань соціального захисту військовослужбовців, їхньої атестації та національно-патріотичного виховання.

Звернути увагу державців і урядовців, політиків і громадських діячів на те, що розв'язання проблеми утвердження української мови як державної та проблем духовності й моралі стало невідкладним і їхнє невирішення загрожуює національній безпеці України.

Створити систему військово-патріотичного виховання підлітків та юнацтва на традиційних лицарських засадах українського козацтва;

Ввести як необхідну складову практичної державної політики реалізацію потенціалу Українського козацтва у розв'язанні проблем національної безпеки України.

Поновити структуру Науково-дослідного і методичного центру соціально-психологічної служби Збройних Сил України та залишити за Київським військовим гуманітарним інститутом містечко на Печерську по вулиці маршала Каменева, функціонально пристосоване й відповідно обладнане до потреб цього Інституту.

Виступити на захист унікальних історичних ландшафтів часів Запорозької Січі у каньйоні р. Південний Буг на Миколаївщині, козацьких порогів, знаменитого острова Гордового.

Підтримати ідею спорудження в місті Києві на Європейській площі пам'ятника князю Святославу. Вважати відновлення історичної пам'яті широкого загалу українського народу предметом державної політики.

Запропонувати відповідним державним органам України прискорити вирішення питання про визнання ОУН-УПА воюючою стороною в національно-визвольних змаганнях за державність України і свободу українського народу.

Впровадити в життя дійову систему взаємодії з військовими структурами сусідніх держав та блоком НАТО з метою підтримання силового балансу та забезпечення авторитету України у світовій спільноті. Учасники «круглого столу» з проблеми національної безпеки запропонували законодавчо визначити, що всім особам, які вступають на державну службу України, необхідно приймати присягу:

«За державність України, духовний і матеріальний добробут українського народу, його моральне й фізичне здоров'я, мову і культуру готовий (готова) віддати всі свої сутнісні сили, розум та волю, а якщо буде потрібно — і життя!»

УКРАЇНСЬКА МОВА В КОЛІ СВІТОВИХ МОВ («круглий стіл»)

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Консолідуюча роль мови у процесі державотворення

Вельмишановне товариство!

Наше сьогоднішнє засідання не випадково має таку назву: «Українська мова в колі світових мов». І організатори нашої секції виходили з того, що поки українська мова не посіде відповідного місця щодо світових мов, її авторитет, її значення не буде досягнуто. Ви знаєте, з якими великими зусиллями добивалась 10 стаття Конституції України. В Конституції ця стаття зафіксована, але сама реалізація цієї статті є важкою і не можна сказати, що вона буде швидкою.

Ми добилися, щоб при Президенті була створена Рада з питань мовної політики. Політика в сфері мови повинна бути визначальною політикою Президента і Уряду України.

Про це буде доповідати О. Трибушний.

У нашому суспільстві побутує американський синдром, коли в законі можна записати будь-що, але це ще нічого не означає. Немає довіри до закону. Сьогодні в Україні при владі є люди з тоталітарного минулого, які мають ці стереотипи і штампи мислення імперського складу. Без боротьби, без наполягання, наполегливого і згуртованого, зміни в політиці будуть дуже важкими. Це повинно стати обов'язком кожного громадянина. Ми знаємо, що без мови, без її ролі, коли вона є виразом національної свідомості, ми не зможемо добитися того, що українська мова — це державна мова і вона є обов'язковою не силою примусу, а силою внутрішніх переконань. Ця боротьба буде дуже нелегкою. Держава і будується для того, щоб захистити передусім мову як засіб спілкування всього громадянства на території держави, утворити її статус. Треба добитися, щоб національна культура функціувала вільно, досягти, щоб була відповідальність на всіх рівнях державних службовців.

Ми могли б багато досягти, якби це була державна політика.

Ми ставимо питання, щоб українська мова була не тільки мовою державного спілкування, а й щоб українська мова вийшла на міжнародну арену, щоб стала мовою ЮНЕСКО, мовою ООН. Найголовніше, на чому ми повинні наголосити, це на державній політиці. Якщо це не буде обов'язком кожного, хто сьогодні є на державній службі, ми не будемо мати необхідних зрушень.

Ми повинні наголосити, що перед виборами до Верховної Ради, перед виборами Президента України знову буде розігруватись карта російської мови. І вона вже розігрується. Багато можна сьогодні вигадати різних політико-спекулятивних фраз, і це робиться. І наш обов'язок сьогодні зафіксувати, що ми вимагаємо, щоб питання державної мови не використовувалось у політичних іграх. Це є фактом, записаним у 10 статті Конституції. Конституція прийнята, вона неперушна і вносити зміни до Конституції сьогодні немислимо.

Ми намагаємося створити фонд ім. Тараса Шевченка, який би забезпечив саме цю інформаційну систему функціонування української мови. Такий фонд треба утворити якнайшвидше. Іде тихий, але послідовний опір існуванню української мови. Про це гостро не говориться, але воно робиться в щоденних діях. І компрометація української мови продовжується. Над цим нам треба подумати.

Павло МОВЧАН

Сучасний стан розвитку української мови

Моє відчуття часу позначене моральною та національною тривоگوю за майбутнє України: що буде з нами, з нашими дітьми. І чи буде Україна Україною? Не перестаю запитувати упродовж останніх п'яти років, які відокремлюють мене від І Всесвітнього форуму. За значущістю цей час є найвизначальнішим, бо які підвалини покладуться нині усім українством, такою і буде Україна.

Цей час вимагає упертої протидії українофобству, переймання ініціатив, відстоювання національних пріоритетів.

Ми, українці, відчуваємо шкірою, що нашу традиційну психологію, яка уціліла після стількох найтяжчих випробувань, хочуть знову перемолоти, перетроцити, пересіяти на чужих ідеологічних решетах. Замість комідеології

до нас прийшла і залила тотальна пропаганда естетичних категорій, уявлень, не властивих нам, а то й просто згубних.

Українці мають свою культуру зі своїми моральними та естетичними засадами, своєю ієрархією цінностей, яких дехто рекомендує нам позбутися як атавізму. Упродовж багатьох століть наш народ, усупереч заборонам та цькуванням, усупереч репресіям, оберігав та виховував рідне слово, то чому ж тепер у незалежній, самостійній державі йому доводиться змагатися за мову? Парадоксально, безглуздо і безпрецедентно: більшість вищих посадових осіб із викликом демонструють свою зневагу до українського народу, до Конституції, до нас із вами!

Чому послідовно ігнорується конституційне положення про державність української мови? Чому не виконуються вимоги навіть куцого Закону про мови, чому виконавча та судова влада в Україні не заохочують, а всіляко стримують та обмежують проникнення української мови в усі сфери суспільного життя? Напередодні сьомого року незалежності виходить лише 3 % українських книжок.

Україна фактично інвестує російську паперово-видавничу галузь, бо майже щотижня в Україні відкриваються нові російські газети, а такі колись центральні газети, як «Правда», «Комсомольская правда», «Известия», «Аргументы и факты», «Труд», створили свої спеціальні редакції на терені незалежної України. Ми інвестуємо уже культуру: аудіо-відеопродукцію. Виникає цілком природне питання: а чи не є це добре спланованою та добре профінансованою політикою етно- та лінгвоциду?!

Ми мусимо зрозуміти, нарешті, що русифікація, якої не було навіть у 30-ті роки в таких масштабах, є засобом духовної руйнації та нищення українства взагалі. Якщо у нас в державі — за офіційними даними — видається понад 6 тис. періодичних видань і поряд з державними діють 740 недержавних теле- і радіоорганізацій, то я вас запитую, шановні учасники Форуму, — скільки з них бере участь у магістральному процесі відродження та державотворення. В Одесі в телеєфірі вже не чути українського слова. Система Інтернет російськомовна, завтра вона нас доконає. Ми усі в духовному гетто. Як бачимо, під національним прапором може провадитися жорстока антиукраїнська політика.

Лише з плином часу побачили, що економіка щільно пов'язана з працівником у його безпосередній національній, історичній та психологічній, соціальній конкретиці.

Тільки тепер верхи починають усвідомлювати те, що знали напевне, що в кожній країні економіка має свою специфіку та філософію. Так довго очікувана і необхідна національна воля, ідеологічна незалежність від комдеспотії обернулася на велику економічну та духовну депресію, соціальну катастрофу та демографічний ступор. І потрібно це говорити відверто. Україні необхідна своя ідеологія, в якій би людські права не витісняли права нації.

Наші національні цінності неперехідні, тому й історія наша — не лише боротьба за своє місце у світі, а й постійне змагання вічних національних вартостей із минуцим часом.

Уся логіка перетворень, які відбуваються в Україні, свідчить, що лише ринкових форм недостатньо і в основу реформ мусять бути покладені не тільки універсальні принципи, а й враховані особливості господарського ладу в Україні, традиції, тип українського працівника, психологічні чинники. Ми мусили б запозичити на Заході не чудодійні універсальні форми, а придатні для нашої держави принципи розв'язання проблем. Людська природа однакова, але умови буття різні: не можна нехтувати історичною пам'яттю, національними, культурними традиціями. Ставка на універсальну природу, як засвідчили останні п'ять років, себе не виправдала. Не можна і навіть злочинно нехтувати особливістю нашого минулого і теперішнього.

Національний чинник надзвичайно важливий в економіках держав із місткими внутрішніми ринками. Стало вже загальним посилення на традиційну японську сім'ю «іе». Але хочу ще раз наголосити, національні особливості феодальної Японії, які вдало використані в сучасних методах управління, дозволили цій країні ступити у ХХІ ст. Там в найархаїчніших традиціях, що суперечили західним ліберальним стандартам, знайшли раціональне зерно, яке і визначило успіх розвитку.

Процес розвитку ринкових реформ мусив би супроводжуватися процесом розвитку духовних основ держави, без чого неможлива економіка, яка б базувалася на принципах гуманізму та справедливості.

Ідея незалежності певною мірою дискредитована саме і через цю обстановку. Не можна, розхитуючи моральні, національні засади, зневажаючи звичаї, культуру, історію українського народу, зрештою витісняючи її генну основу, українську мову, збудувати цивілізовану державу. Суспільно-національний і економічний клімат взаємопов'язані і

взаємозумовлені. На зміну ідеологічній економіці не прийшла національна. І ми будемо все глибше занурюватись у болото позанаціонального утворення. В дійсності, Україна стала зменшеною моделлю колишнього Союзу з інтернаціональними принципами, домінуючими у всіх сферах.

Нас традиційно, а радше інерційно продовжує захищати українська мова, що створювалась сотнями поколінь, наша церква, що ніяк не здобуде прихильності керівництва, класична література, яка вже не перевидається, філософія, яку ми тільки починаємо знаходити, архітектура, яка руйнується, музика, якої ми не чуємо, кінематограф, якого ми не бачимо! Мірилом величі нації є її культура. У нас можуть підґрунтя, яке психологічно відчужене від нас.

Тому я запитую, чи можливий державний поступ при таких підходах до культурної та національної політики?

Без процесу, до того ж інтенсивного — самоідентифікації, без ототожнення, без цієї самовідповідності, самоототожненості власній суті — України не може бути. Але історія не закінчується. Історія боротьби за Україну триває. Бог не в силі, а в правді. А правда з нами!

Олександр ТРИБУШНИЙ

Мовна політика: проблеми формування і пріоритетні напрями здійснення

З проголошенням Україною незалежності, виходом її на шляхи демократичного державотворення особливої ваги і актуальності набули питання національно-культурного і мовного відродження. За шість останніх років ми почали глибше дивитися і більше бачити, гостріше відчувати свою належність до великої нації і сильніше перейматися відповідальністю за долю її духовного генофонду.

Останнім часом завдяки активній позиції національно-патріотичних сил, виявленій Президентом України Л. Д. Кучмою політичній волі, наш «мовний корабель», здається, нарешті зрушив з мілини. Конституція України своїми ст. 10 і 11 визначила головні орієнтири державної мовної політики. Українська мова, як мова корінного етносу і титульної нації, здобула в ній «прописку» із статусом державної. У структурі Національної академії наук створюється інститут української мови, а при Президентові України з

метою сприяння «проведенню ефективної роботи, пов'язаної з розробленням пропозицій щодо формування мовної політики, створенням необхідних умов для функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин» починає функціонувати Рада з питань мовної політики. Згодом в структурі Держкомнаціміграції утворюється Департамент із здійснення мовної політики. Мовні питання стають предметом розгляду на нараді у Президента України за участю діячів літератури і мистецтва, представників громадськості. Нарешті, зацікавлене, хоча подекуди й гостре, обговорення сучасної мовної ситуації в Україні учасниками II Всесвітнього форуму українців.

Здавалося б, час якщо й не аплодувати, то принаймні бути задоволеними, що мовні проблеми не потонули в суперечливих процесах державотворення і економічного борсання. Але ж ні. Аналіз мовної ситуації на місцях, ознайомлення з численними публікаціями останнього часу на цю тему свідчать про зростання напруження навколо проблем реалізації конституційних вимог щодо розвитку і застосування мов. Головна причина занепокоєння — вкрай повільне впровадження української мови як державної в усі сфери суспільного життя на всій території України, особливо в її південних і східних регіонах, в центрі і в самій столиці. Та і як же може не тривожити те, що процеси русифікації не зупинилися, більше того, набувають ще витонченіших і агресивніших форм. Мовна реабілітація громадян України подекуди свідомо гальмується «власть імущими», а будь-яке розширення сфери вживання української мови кваліфікується як «витіснення» російської, збуджуючи постановку питання про необхідність застосування радикальних заходів щодо захисту останньої та надання їй статусу державної (офіційної) — поряд з українською. Деякі політичні сили намагаються розіграти «мовну карту» у власних інтересах, ігноруючи інтереси держави. Посилюється мовноінформаційна експансія іноземних держав, передусім «північного сусіда», від якої Україна виявилася малозахищеною.

Про що можна говорити, коли на теренах України за сприяння «Укрпошти» розповсюджується більше 2 тис. назв періодичних видань Росії, коли близько 90 % теле- і радіостанцій України (щоправда, переважно недержавних)

ведуть свої передачі не державною, а російською мовою, коли з 214 загальнонаціональних газет в Україні українською мовою виходить лише 78, тобто лише 32 %.

Зрусифікована вища освіта, і не видно особливого прагнення, не говорячи вже про активні спроби, вибратися з цієї халепи. Дуже неохоче і кволо переходить до українського ділового мовлення численний корпус державних службовців. Рідко можна надібати на українське слово у таких сферах, як спорт, військова служба, підприємництво, кредитно-банківська сфера і сфера обслуговування...

Все це створює неабиякі труднощі і висуває серйозні завдання щодо формування і здійснення мовної політики, головною метою якої є створення оптимального мовного простору держави, успішне розв'язання мовних проблем, що забезпечувало б консолідацію суспільства, збереження міжнаціонального миру і злагоди.

Нові суспільно-політичні реалії України як суверенної держави вимагають мовної політики, яка б відповідала потребам населення країни — як її титульної нації, так і національних меншин. Але особлива увага має бути звернута на забезпечення пріоритетного розвитку української мови як державної — важливого чинника державотворення і консолідації української нації, її державної підтримки, створення якнайсприятливіших умов для її розвитку і застосування в усіх сферах суспільного життя. Оволодіння державною мовою має стати життєвою потребою кожного громадянина, невід'ємною складовою частиною патріотизму. Відтак необхідно подбати про піднесення її престижності.

Вирішувати всі ці проблеми, успішно здійснювати програмні завдання щодо проведення мовної політики можливо лише при достатній правовій базі. Сьогодні ми, можна сказати, перебуваємо на порозі створення такої бази.

У згаданих уже ст. 10 і 11 Конституції України закладені підвалини і в загальному плані сформульована суть мовної політики нашої держави. Але, на жаль, поки що положення цих статей залишаються декларацією, бо належним чином ще не підкріплені механізмом, який би їх «привів у дію». Потрібні створені на новій основі законодавчі та нормативно-правові акти.

Закон про мови, прийнятий ще у 1989 р., сьогодні явно застарів, окремі його постулати входять у суперечність з Основним Законом. Отже, повноцінно діяти він не може,

хоча, власне, не діяв і раніше — його просто проігнорувала тоді ще владна партноменклатура. А пам'ятаємо ж, у якому натхненні народжувався цей Закон і як важко приймався! На той час то була велика перемога демократичних, національно-патріотичних сил і рішучий крок до нашої державності і мовного відродження.

За дорученням Президента України на заміну старого закону нещодавно підготовлено новий законопроект — «Про розвиток і застосування мов в Україні», який відбиває нові реалії існування України як суверенної, демократичної держави і ґрунтується на відповідних положеннях Конституції України. Розроблений за участю провідних фахівців-філологів і юристів, він був схвалений Радою з питань мовної політики і в липні ц. р. направлений на розгляд Верховній Раді України.

У проекті чітко фіксується, що українська мова як державна є основним засобом спілкування в усіх сферах суспільного життя на всій території України і є обов'язковою для застосування в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, установ і організацій, підприємств незалежно від форм власності. І далі: держава дбає про вільний розвиток і престиж державної мови, забезпечує матеріальну базу для її функціонування. Передбачено також, що заходи щодо захисту і розвитку мов національних меншин не повинні звужувати сферу застосування державної мови або зменшувати необхідність її вивчення. Ця позиція цілком кореспондується з Європейською Хартією про регіональні мови або мови меншин, які нерідко беруть у свої спільники опоненти концепції пріоритетного розвитку української мови як державної. Дуже важливий у законопроекті розділ про відповідальність за порушення законодавства України про мови.

Говорячи про правові засади здійснення мовної політики, ми не повинні скидати з рахунку існування цілого ряду інших законодавчих актів, положення яких безпосередньо чи опосередковано стосуються розвитку і застосування мов в Україні. Зазначимо тут хоча б закони «Про національні меншини», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», а також підготовлений до розгляду Верховною Радою в другому читанні законопроект «Про видавничу справу». Завдання полягає в тому, щоб домогтися їх взаємоузгодженості і «співпрацювання» в інтересах розвитку мов.

Основою сучасної мовної політики має стати комплексна програма «Українська мова», проект якої, теж за дорученням Президента України, розроблено фахівцями і схвалено Радою з питань мовної політики. Близьчим часом її має затвердити Кабінет Міністрів України.

Програма спрямована на забезпечення державного захисту і підтримки української мови, зміцнення її позиції як державної, для повноцінного її функціонування в усіх сферах суспільного життя України. Та це ні в якому разі не значить, що з прийняттям згаданої програми держава «збуде» про необхідність гарантувати вільний розвиток, захист і використання мов національних меншин, в тому числі і російської. Відповідно до концепції мовної політики України, яка дедалі більше викристалізовується, буде забезпечуватися оптимальне співвідношення функціонування державної мови та мов національних меншин.

У даному ж разі йдеться про визначення завдань держави щодо створення необхідних умов для розвитку саме української, а не будь-якої іншої мови. До речі, питання про підготовку програм розвитку інших національних мов теж стоїть на порядку денному. Тим часом дехто вже сьогодні заявляє, що, наприклад, цільова програма «Русский язык», прийнята рік тому в Російській Федерації, набагато демократичніша від розробленого у нас проекту, оскільки передбачає, начебто, збалансовану національно-російську і російсько-національну двомовність. З цим важко погодитися хоча б тому, що в програмі наших сусідів записано: державою забезпечується знання російської мови як державної усім населенням Російської Федерації, а вивчення національних мов лише заохочується.

На відміну від попередньої програми, затвердженої ще в лютому 1991 р., у нинішній передбачено не лише конкретні напрями і завдання, але й визначено механізм їх реалізації. В її основу покладено концептуальні засади, які враховують як сучасний стан української мови, так і те, що протягом кількох століть вона знаходилася у пригнобленому становищі, зазнала величезних втрат і деформацій, а отже вимагає системної державної підтримки.

Вже самі назви розділів проекту програми дають уявлення про її спрямованість і основні параметри:

1. Українська мова як державна мова.
2. Українська мова як національна мова української нації, основа її друкованої та художньої культури, науки і освіти.

3. Українська мова в засобах масової інформації.

4. Українська мова у світі.

Охоплюються, таким чином, найважливіші сфери суспільного життя, в яких має повноцінно функціонувати українська мова як державна. Відповідно сплановано і першочергові заходи та завдання на перспективу.

Хотілося б особливо наголосити на двох аспектах реалізації програмних завдань. Передусім — інформаційно-пропагандистське забезпечення виконання ст. 10 Конституції України. У нас, на жаль, досі немає на телебаченні, як і на радіо, солідної щотижневої мовної програми, в якій би знайшлося місце для виступу і правознавцеві, і мовознавцеві, і поетові, і вчителю... Немає теле- і радіоуроків для тих, хто хотів би вивчати чи вдосконалювати своє знання української мови. А чому б у програмах радіо щоденно (як на хвилях «Променя» прогноз астролога) не ввести рубрику «Чому ми так говоримо?» чи «Народ скаже — як зав'яже»...

Міністерству інформації може варто було б поміркувати над цим. А ще багато належить зробити з формування та захисту національного інформаційного простору, в тому числі українського книгодрукування та книгорозповсюдження.

Очевидно, пильніше слід придивитись і до роботи культурномистецьких закладів — як використовують вони і як пропагують рідну мову (тут і мова естради та кіно, і мовний статус театрів, і можливості бібліотек).

Більше можуть робити, ніж роблять зараз, для пропаганди української мови, мовної реабілітації населення навчальні заклади.

Другий аспект — кадрове забезпечення. Яку б сферу суспільного життя ми не взяли, вкрай потрібні нові кадри, патріоти-професіонали. Їх ще обмаль, особливо в системі державного управління. Непочатий край роботи в підготовці і закріпленні кадрів вихователів дошкільних дитячих закладів, і особливо — будинків сиріт. Далеко не всі питання вирішено і щодо укомплектування шкіл висококваліфікованими вчителями, які могли б забезпечити належний рівень викладання предметів українською мовою. Вимогою часу стає розширення мережі закладів освіти нового типу (ліцеїв, гімназій, колегіумів) з поглибленим вивченням української мови і літератури. Мусимо також виробити механізм, який би поклав край практиці викладання предметів у вищих навчальних закладах не своєю, державною, а чужою мовою.

Спільними зусиллями державних органів і громадських організацій належить організувати навчання української мови передусім для державних службовців, військовослужбовців, митників, підприємців, правоохоронців, працівників банківсько-кредитної сфери та сфери обслуговування.

Для проведення єдиної ефективної мовної політики вкрай важлива скоординованість зусиль державних органів, громадських, релігійних та інших організацій. Бо часто, як застерігає народна мудрість, де багато господинь, там хата неметена... Можливо, саме тому виникла необхідність створення Департаменту із здійснення мовної політики як координуючого і організаційно-методичного центру. Ця виконавча структура (а її продовження — «вертикаль» — конче потрібна і в органах державної влади на місцях) покликана постійно аналізувати і узагальнювати практику застосування законодавчих актів з мовних питань, здійснювати контроль за дотриманням Конституційних вимог та реалізацією відповідних державних проектів і програм.

На етапі свого становлення Департамент спланував конкретну роботу в цьому напрямку з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та громадськими організаціями. Проведено ряд зустрічей з вироблення, так би мовити, стратегії і тактики спільних дій, опрацьовуються проекти робочих програм взаємодії з Міністерством культури і мистецтв, Головним управлінням державної служби, Міністерством оборони, Міністерством освіти, на черзі така ж робота з Міністерством інформатії, Міністерством закордонних справ, Державним комітетом з фізичної культури і спорту (орієнтовні назви програм — «З Кобзаревих джерел», «Неопалима купина», «Гранослов», «Державна служба. Державна мова», «Слово на сторожі», «Всесвіт» тощо).

Один з головних напрямів роботи Департаменту — вивчення мовної ситуації в регіонах та підготовка пропозицій щодо її поліпшення на розгляд Ради з питань мовної політики. Така робота вже проведена в Одеській та Донецькій областях, ближчим часом буде проаналізовано стан дотримання вимог чинного законодавства щодо мови реклами у м. Києві. Перевірки на місцях передбачають не лише виявлення негативних фактів і тенденцій, а й узагальнення позитивного досвіду, надання організаційної та методичної допомоги.

За безпосередньою участю Департаменту до кінця поточного року та протягом наступного першого півріччя

буде організовано ряд заходів, спрямованих на забезпечення функціонування української мови у м. Севастополі. Крім того, як відомо, незабаром виповнюється 200 років з часу виходу в світ перших трьох частин «Енеїди» І. П. Котляревського, — події, від якої, власне, ведеться літочислення нашої новочасної літературної мови. Відзначення цього ювілею українського мовного відродження органічно вплітається в систему заходів, які планується здійснити у 1998 р. в рамках Всесвітньої акції «Передаймо нащадкам наш скарб — рідну мову», ініційованої Світовою Федерацією Українських Жіночих Організацій. У цьому зв'язку опрацьовується спеціальна програма.

У полі зору Департаменту перебуватимуть також питання підготовки і випуску нових словників, розмовників, самовчителів української мови, охорони мовних пам'яток. Думаємо і про створення інформаційної бази та банку даних щодо функціонування української мови як державної та інших національних мов, про організацію соціолінгвістичних та психолінгвістичних досліджень, укладення мовної карти України.

Безумовно, таке коло завдань відразу і самотужки нам не подужати. Потрібна, як говорив незабутній Олесь Гончар, терпляча, довготривала, але неодмінно результативна робота. Будемо спиратися на нашу мовознавчу науку, на письменство, учителів-мовників, на науково-експертну Раду, яка тепер створюється при департаменті. І звичайно ж, діятимемо разом з Всеукраїнським товариством «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Спілкою письменників України, Конгресом української інтелігенції, з іншими патріотичними організаціями та національно-культурними товариствами. Тим самим хотіли б ще і ще раз підтвердити, що не конфронтація, не мітингові пристрасті, не політичне протиставлення різних мов, а конкретна робота, спрямована на створення умов для їх вільного розвитку, є надійною гарантією безконфліктного розв'язання мовних проблем.

Микола НЕСТЕРЧУК

Роль «Просвіти» в утвердженні української мови

Шановне Товариство!

Своєю інформацією маю на меті привернути вашу увагу на подвижницьку роль громадських організацій, зокре-

ма «Просвіти», в утвердженні української мови як духовної основи нашої спільноти.

Духовне відродження й оновлення нашої держави неможливе без послідовного формування державної політики у сфері української мови, підвищення її статусу у вітчизняному й міжнародному освітньому просторі, в науці, культурі, в міжнародному спілкуванні, взагалі в цілому, в інформаційному просторі, ролі та місці громадських просвітницьких організацій, українських громад зарубіжжя для найбільш повного утвердження нашої держави і нашої мови у колі вільних народів світу.

Однак для сучасної постколоніальної мовної ситуації характерний розвиток процесів, які негативно впливають на стан державної мови, звужують її функціонування в галузі управління, освіти, науки, культури, інформатики, у Збройних Силах України. Особливо критичний стан із державною мовою у ВУЗах, взагалі освітніх закладах і установах тощо. Цьому становищу можуть зарадити лише скоординовані дії всіх національно-демократичних сил України та підтримки діаспори.

Рідна мова для кожного свідомого українця — це життєдайний корінь духовного життя. Вона завжди була духовним оберегом, який підтримував, захищав й утверджував наш народ. Під прапором рідної мови об'єднувалися завжди українці, бо в ній закладені дані Богом наш код і наша пам'ять.

В основі діяльності «Просвіти», 130-річчя якої відзначиметься в наступному році, завжди була українська мова. В наш з вами час національно-визвольний рух в Україні розпочався також з боротьби за державний статус української мови, і цей процес і сьогодні не зупиняється. В лютому 1989 р. ТУМ ім. Т. Шевченка після проголошення Незалежності України реорганізовано у Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. Необхідно сказати, що під тиском громадськості був прийнятий «двумовний» закон про мови (1989 р.), на основі якого Кабмін затвердив Державну програму до 2000 р., яка є сьогодні. Нині є Конституція України, і вся діяльність «Просвіти» спрямовується на її виконання, зокрема ст. 10. Керівництво «Просвіти» всіх рівнів багато зусиль докладає до об'єднаних дій в цьому плані, маючи величезний історичний досвід просвітницької роботи при різних владах і режимах.

Сьогодні мережею просвітницьких осередків практично вкрита вся Україна. А це складає 25 об'єднань та Севастопольське міське, більше 400 міських та районних об'єднань, понад 5 тисяч первинних осередків, в яких нараховується більше 200 тисяч членів «Просвіти», а разом із колективними членами — до мільйона осіб.

Об'єднанню наших зусиль сприяє конкретна робота. Традиційним уже стало проведення Шевченківських днів, які розпочинаються з березня і продовжуються до 22 травня. В цей час по всій Україні, в містах і селах, навчальних закладах і військових частинах за ініціативою «Просвіти» проходять вечори-зустрічі з відомими людьми, інші мистецькі заходи, де звучить полум'яне слово Шевченка, звернене завжди до нас, українців, до нашого сьогодення. Все робимо, щоб на такі заходи якнайбільше залучити молодь, бо добре розуміємо, що це наше майбутнє, майбутнє України!

Виконуючи рішення V з'їзду «Просвіти» у травні ц. р., було проведено установчий з'їзд «Молодої Просвіти», прийнято статутні документи, обрано керівні органи. В нашій газеті «Слово Просвіти» започатковано газету в газеті «Гурт», уже зареєстровано і готується перший номер спеціальної молодіжної газети «Листок» (редактор — Олекса Юрченко). Намагаємося проводити роботу, як то кажуть, і вшир і вглиб. Говорячи про молодіжні проблеми, слід сказати за щорічне і вже традиційне проведення вшанування пам'яті юних героїв Крутів спільно з Мінобороною та органами державної влади. У такі заходи ми вкладаємо патріотичне виховання молодого покоління, любов до України.

Як єдине ціле ідеологічної роботи в цьому аспекті ми виділяємо освіту. Питання освіти розглядається на кожному засіданні ЦП. І тут слід сказати, що неодноразово гостро ставилось питання про нинішнє керівництво Міноосвіти, яке почало згортати позитивні зрушення в системі освіти і вихованні, що були започатковані попереднім керівництвом галузі. Сьогодні ми констатуємо, що у багатьох випадках порушується ст. 10 Конституції, порушуються права українців отримувати освіту рідною мовою.

Особливо нас турбує вища освіта, бо це та больова точка, вилікувавши яку, можна зрушити з місця справу. Оскільки це формування нашої еліти, нашого майбутнього, то цьому питанню надається пріоритетне значення.

Велике занепокоєння у «Просвіти» викликає фізична культура і спорт. Галузь повністю зрусифікована. Для вип-

равлення ситуації пропонується підготовка загальнодержавної програми дерусифікації.

Кілька слів хочу сказати про наші форми роботи. Сьогодні ми проводимо багато науково-практичних конференцій із найбільш актуальних проблем, що ставить життя, а це дає можливість на високому інтелектуальному рівні, бо залучаємо найбільш відомих фахівців, вирішувати питання.

Наприклад, після заяви Президента України 19 липня 1994 р. щодо надання російській мові статусу офіційної (державної), «Просвіта» спільно з іншими громадсько-політичними організаціями провели у вересні 1994 р. велику науково-практичну конференцію «Мова державна — мова офіційна».

Оскільки так широко до цієї проблеми була повернута увага громадськості, нами було організовано широке висвітлення у ЗМІ провідних науковців, громадських діячів, народних депутатів України, активно до цього підключилися українські громади в діаспорі.

У грудні ц. р. в Донецьку проведено захід на тему «Українському Донбасові — українську мову», «Роль Слобожанщини в історії українського відродження» (Харків, 1995 р.), «Державна ідеологія в сучасній Україні» (Київ, 1994 р.), після прийняття Конституції України — «Конституційні засади і проблеми національно-культурного відродження в Україні» (Київ, 1996 р.), «Наслідки зросійщення та мовно-демографічна ситуація Півдня України» (Запоріжжя, 1996 р.) та багато інших. В цьому плані слід сказати, що обласні об'єднання багато роблять таких заходів на своєму рівні. Лише назву їх: Львівське (голова об'єднання — Р. Лубківський), Рівненське (Ковтунець В.), Одеське (Гарбарчук В.), Закарпатське (Чучка П.), Дніпропетровське (Заремба В.) та ін.

Останнім часом «Просвітою» проведено цілий ряд «круглих столів» на предмет виконання ст. 10 Конституції України в Міносвіти, Мінкультури, Мінінформації, Держкомстандарті України та ін.

Українське друковане слово, українське слово в інформаційному просторі — це постійна турбота просвітян. Враховуючи те, що електронні засоби зв'язку мають сьогодні найбільший вплив на людей, «Просвіта» розгортає діяльність теле-радіокомпанії «Просвіта». Вже вийшли кілька кінофільмів на екран. В стадії завершення робота

над фільмом у 9-ти серіях «Тарас Шевченко. Заповіт» (режисер — Клименко С.). Продовжують роботу в нелегких умовах 14 наших газет, видавничий центр «Просвіта».

Враховуючи нинішню мовну ситуацію, «Просвітою» підготовлено в цьому році концепцію Державної цільової програми «Українська мова». Документ отримав підтримку Президента України, дано відповідні доручення Кабміну, органам місцевої влади щодо опрацювання цього проєкту і наповнення його конкретикою, її необхідно затвердити Указом Президента України.

Утвердження української мови — це загальноукраїнська справа. До цього активно долучається і наша діаспора, особливо українці із США. Я не можу їх не назвати і не сказати про них добре слово. Український народний Союз (Уляна Дячук), Товариство української мови ім. Тараса Шевченка в м. Чикаго (Віра Боднарук), Товариство «Просвіта» в м. Рочестері (Любомир Лаба), Світова Федерація українських лікарських товариств (Павло Джуль) — всі вони з великою любов'ю до України надають і матеріальну, і моральну допомогу.

Ми їм щиро вдячні і сподіваємося, що наша спільна праця буде фундаментом утвердження нашої Держави і нашої мови.

І на завершення хочу сказати, що проблему з утвердженням та розвитком української мови необхідно вирішувати всім миром, працюючи кожен на своєму місці щоденно і наполегливо.

Мова української держави має бути — українська! І це наша принципова позиція.

Виходячи із нинішньої мовно-культурної ситуації, пропагую:

1. З вашими доповненнями прийняти запропонований нами проєкт підсумкового документа «Круглого столу».

2. Створити Всеукраїнський Міжнародний фонд дерусифікації вищої освіти в Україні.

3. Підготувати загальнодержавну програму дерусифікації спорту та фізичної культури.

4. Домагатися від керівників Держави: кадрових змін у сфері освіти та культури і призначення на ці посади патріотів України, реального сприяння україномовній пресі та книгодрукуванню, утвердженню українського слова в інформаційному просторі.

Нехай Бог нам допоможе! Дякую за увагу!

Юрій ГНАТКЕВИЧ

Українська мова в столиці України

1. Незалежній Україні з відомих причин дісталася щент зрусифікована столиця. Київ за радянських часів тримав курс на повне викорінення української мови і з цього курсу він досі не зійшов.

2. За шість років у Києві є зміни в напрямі його дерусифікації і часом доволі помітні. Незважаючи на це Київ продовжує справляти враження російського міста: достатньо вийти з цієї аудиторії на вулицю, щоб переконатися в цьому: Київ спілкується російською мовою.

3. Типологія русифікованих українців столиці: 1) «крутые интернационалисты», гаслом яких є: «какая разница?»; б) «украинцы» — корінні кияни українського походження та глибоко русифіковані, до них відноситься майже вся київська молодь; в) «кухонні» українці, які є вихідцями із села, що спілкуються українською лише вдома, і для яких російська мова є «городским языком».

4. Особливу загрозу для України являє повна зрусифікованість київської молоді. Вона українською мовою не користується, хоча і володіє нею пасивно, через що питома вага зрусифікованих у Києві зростає.

5. Помітні вияви дерусифікації у столиці є, але вони торкнулися лише кількох сфер: реклами на вулицях, шкільництва, транспорту, діловодства, публічних виступів багатьох керівників міста. Проте в цілому русифікація у Києві триває. Причини слід розглядати у двох площинах: психологічній і політичній. Йдеться про укорінену звичку, стандарт, що склалися за часів входження до складу Росії, у невмінні вільно і грамотно спілкуватися українською мовою та у відсутності відчуття, що будується саме українська держава.

6. Прихильники точки зору, що Україна може і має бути російськомовною державою після проголошення незалежності «кинулися у бій». Сили виявилися нерівними. Насамперед йдеться про фінансовий бік справи. Боротьба за дерусифікацію ведеться лише «Просвітою» і гуманітарною службою столичної держадміністрації.

7. А тим часом «Киевские ведомости», «Столичная газета», «Петровна» та інші засоби масової інформації зро-

били свою справу. Телекомпанії ТЕТ і «Київ» вдають, ніби нічого шість років тому не сталося і не повинно статися. Вони гуртом зухвало продовжують русифікувати столицю. Більше десятка рекламних газет у столиці є російськомовними.

8. Хоча переважна більшість шкіл Києва набули статусу українських, викладання в них ведеться найчастіше російською мовою. У вищій школі ситуація просто загрозлива. Тут вдають, що фахівців слід готувати недержавною мовою. Винятком є лише Національний університет і педагогічний університет.

9. Бізнес у Києві орієнтується на російську і англійську мови. У державній торгівлі лише частково користуються державною мовою, що залежить лише від керівників торговельних закладів.

10. Загальне враження таке: ті, що розуміють і хочуть українізації — ті вже зробили від них залежне. Далі все припинилося. Далі все заходить у глухий кут. Потрібен дійовий вплив на керівників різних рівнів і сфер з боку влади.

11. Як веде себе влада? Зусилля гуманітарної служби столичної держадміністрації є щирими, нерідко успішними (розпорядження мера про впровадження 10-ої статті Конституції, школа, реклама, метро, видання словника ділового спілкування). Проте радіус впливу гуманітарної служби держадміністрації, правове підґрунтя для її роботи і її економічна спроможність є малими. Досі не почали працювати районні комісії з питань виконання вимог мовного законодавства.

12. Столиця — це маяк. Доки Київ не дерусифікується, не почне дерусифікуватися Схід і Північ.

Найголовніше — вища школа. Слід знайти спосіб вплинути на Міністерство освіти і ректорів вузів (такий вплив вже чиниться і досягнуто певне порозуміння з ними) та створити Фонд дерусифікації вузів для заохочень та видання підручників і словників.

Необхідно добитися від влади державного сприяння україномовній пресі, всій україномовній продукції шляхом надання податкових пільг і субсидій.

Треба добитися переведення проблеми дотримання мовного законодавства у ряді сфер (обслуговування, державна і приватна торгівля, реклама, транспорт) у відання податкової служби та податкової поліції.

Потрібно допомогти новоствореному Департаментові із здійснення мовної політики, взяти під надійний контроль реалізацію 10-ої статті Конституції.

Потрібні нові гасла і чітка політика у мовній сфері: — «За українське національне відродження!» — «Перетворимо столицю України на українську столицю!» — «За суспільство високої мовної культури!». Потрібно відкриття рубрик на київському радіо і в міській пресі з агітацією нового типу. Потрібно добитися від державної і міської влади принципово нової практичної політики щодо державної мови у столиці України із застосуванням фінансових важелів.

Федір МЕДВІДЬ, Алла МЕДВІДЬ

Єдиний скарб у тебе — рідна мова

В умовах розбудови незалежної Української держави і пов'язаних з нею процесів повернення історичної пам'яті, пробудження національної самосвідомості і гідності, духовного відродження українського народу особливого значення набуває статус української мови як національної, як рідної і як державної. Мова, як дім буття народу, виступає важливою духовною цінністю. Адже за граматичними формами і словами, що їх застосовують, стоїть національне світовідчуття, світобачення і світосприйняття, ментальність народу, котра відображена в літературі, мистецтві, загалом у культурі й житті. Ментальність, насамперед, дає знати про себе у мові, формує мовну картину світу.

Духовний світ особи нерозривно пов'язаний із розвитком її мовних здібностей. Якщо у мові відбиті характер народу, його психологічний стан, історія, побут, то у мовленні в усіх своїх барвниках виявляється конкретна людина з її світосприйняттям і самовіддачею, зі своїми знаннями і етичними нормами. Звідси — чим вищий рівень національного мовлення як першоознаки інтелектуально-духовної атмосфери, тим вищий рівень свідомості людей, а значить, і їх прагнення до державності своєї нації як гаранта соціальної справедливості.

Українська мова і національне бачення

Українське національне відродження, що виступає процесом перетворення українського етносу в модерну

спільноту зі спільною мовою, спільною концепцією історії і свідомістю спільної долі, традиційно зводиться дослідниками до процесу росту національної свідомості. На наш погляд, українське національне відродження носить комплексний характер і виступає як цілісний процес становлення і розвитку власної національної державності, пробудження національної самосвідомості і гідності, розвитку національної культури і мови при утвердженні економічної незалежності. Суть його полягає в реалізації національної ідеї та втілення в ній національних інтересів у всіх сферах життєдіяльності української нації. Пріоритетом українського національного відродження є досягнення національної незалежності й побудова національної соборної демократичної держави.

Мова є важливим атрибутом розбудови української спільноти, важливим, на думку відомого німецького філософа Й. Гердера, «будівельним блоком» національної ідентичності: «Чи має нація щось дорожче, ніж мова її батьків? У мові втілене все надбання її думки, її традиції, її історія, релігія, основа її життя, все її серце і душа. Позбавити народ мови — значить позбавити його єдиного вічного добра».

З позицій сучасної науки цілком очевидно, що мова є унікальним інструментом і водночас продуктом культури. Виключне значення мови в житті спільноти обумовлене найбільшою універсальністю і присутністю її коду порівняно з іншим, глибшим зв'язком — з процесом мислення. Оскільки у мові акумульований інтелектуальний досвід та весь духовний потенціал нації, її втрата веде до втрати національної ідентичності і загибелі нації як свого роду цілісного організму. Мова найефективніше встановлює «природні» межі нації, виступає не тільки засобом спілкування завдяки тому, що вона виступає унікальною системою світобачення та самовираження окремої нації, але також дає змогу представникам цієї спільноти розуміти одне одного на глибинному, підсвідомому рівні.

Мова, як головна ознака нації, забезпечує нормальне функціонування національного організму у всіх його виявах. Мовний код (соціальна пам'ять) має найбільше значення для збереження інформації для життя людської спільноти лише після генетичного коду (генної пам'яті), тобто, мову можна назвати генетичним кодом нації, який поєднує минуле з сучасним, прогнозує майбутнє і забезпечує чуття нації у вічності. Історія засвідчує численні при-

клади того, що із зникненням мови зникає і етнос. Тому зникнення мови (лінгвоцид) виступає найважливішою передумовою етноциду — знищення етносу, як культурно-історичної спільноти, його асиміляції іншим народом. Лінгвоцид є завжди стратегічною метою всіх, без винятку, завойовників, тільки різною буває його тактика та форми.

Зіставлення визначальних чинників становлення і генези української нації показує, що саме українська мова протягом століть була початковим і основним чинником її консолідації, підтримувала дух народу, віру в існування нації, її єдність, і, водночас, зберегла її носіїв як народ, як націю, що підтверджується всією українською історією.

Якщо на початковому етапі українського національного відродження мова сама була об'єктом вивчення і дослідження, то на культурницькому етапі мова дедалі ширше використовується в усіх сферах суспільного життя, а на політичному — нація, об'єднана спільною мовою, висуває вимоги до політичної самостійності.

Рідна мова, на думку Івана Огієнка, це найважливіша основа, на якій зростає духовно й культурно кожний народ. У житті кожного народу, а особливо недержавного, рідна мова відіграє найголовнішу роль: рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу. Тому зрозуміло, чому всі культурні народи ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчулішою опікою. Рідна мова глибоко пересякає наше духовне життя — приватне й державне. Давно вже стверджено, що тільки рідна мова приносить людині найбільше і найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші патріотичні характери. Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомої нації — немає державности як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення.

Поняття рідної мови широко використовується науками антропоцентричного напрямку (психологією, лінгводидактикою, соціолінгвістикою). Воно має багато визначень (материнська мова, перша мова, мова, якою володіють найкраще), що певним чином доповнюють одне одного. Рідною мовою, на наш погляд, належить вважати мову своєї нації, мову предків, що пов'язує людину з її народом, з попередніми поколіннями. Вона пов'язує людину з культурно-історичним досвідом і культурно-духовними надбаннями. Нормальним є, коли рідну мову діти засвоюють від батьків.

Українська мова є однією з найдавніших і найрозвинутіших мов світу. На думку багатьох вчених, вона — попередниця санскриту — давньоіндійської мови. За ступенем поширення на Землі українська мова перебуває у другому десятку мов світу, а за кількістю своїх носіїв займає друге місце серед слов'янських народів. Однак внаслідок специфічних умов існування нашого народу дуже часто значна частина етнічних українців повертається до рідної мови лише у зрілому віці, або взагалі не повертається... Так, українська мова є рідною для 50 млн людей, що проживають на всіх континентах, але, на жаль, за даними перепису 1989 р. не всі етнічні українці зберегли мову предків: навіть в Україні 7 млн українців назвали рідною російську мову.

Рідна мова закладена в людині генетично. Сучасна електроніка фіксує національні особливості плачу новонародженої дитини. Отже, рідна мова закладена в людині на рівні національного генетичного коду. Чужа мова, насаджена в ранньому віці, гальмує розумовий розвиток дитини: «...Учені підтвердили геніальний здогад Вільгельма Гумбольта, висловлений у XVIII ст., що мова у вигляді коду існує в нейроклітинах людського мозку і генетично передається від батьків до дітей. Вивчення мови дитиною йде як розшифровка коду. Мало того, мозок людини має ділянки, функціональне призначення яких запрограмоване на майбутнє».

Українська мова має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів практично невичерпна. Вона надзвичайно багата лексично, граматично і інтонаційно, тому за своїми можливостями здатна виконувати велику культуротворчу, духовнотворчу, народотворчу історичну роль. Багаті засоби рідної мови адекватні природнім, національним особливостям української молоді, створюють найсприятливіші умови для її розвитку. Засвоюючи рідну мову з родини, молоде покоління стає носієм національного змісту, духу: засобами рідної мови в них найефективніше формуються національна психологія, характер, світогляд, свідомість і самосвідомість та інші складники духовності.

Нищення духовних оберегів української нації

Історична доля України склалася так, що десь з середини XIV ст. вона втратила свою державність. Як відомо, у

складі Великого князівства Литовського в другій половині XIV — першій половині XVI ст. опинились Східна і Центральна Україна, південно-західні українські землі виявилися поділеними між Польщею, Угорщиною, Молдовою. Фактично всі етнічні українські землі були захоплені сусідніми державами, які перетворили їх на свої провінції, насаджували там свій спосіб господарювання, культуру, мову, а згодом і віру. Над українським етносом нависла реальна загроза асиміляції і повної втрати культурної самобутності. Тому вже з тих часів почалися змагання українців «за цілість вітчизни», за відновлення державності, за віру і звичаї дідів, за рідну мову.

Поневолювачі України застосовували «римський стиль» у мовній політиці: «чия влада, того й мова». Тому в Україні з відчуженням від своєї історії, з втратою історичної пам'яті, національної гідності й гордості прийшло відчуження і від рідної мови. Підхід до мови, в силу традицій українського національного руху, схрещувався з національно-політичною програмою життя народу. Історична хроніка духовного нищення української нації вражає нещадною послідовністю і моральним цинізмом. Тому перелік лише деяких фактів культурно-мовної політики загарбників України проти української культури і мови підтверджує глибоке переконання В. Винниченка, що читати українську історію треба з бромом:

1690 р. — Собор Російської православної церкви осудив «кієвськія новыя книги» П. Могили, К. Старовецького, І. Галятовського, Л. Барановича, А. Радивиловського та інших, наклавши на них «проклятво и анафему, не точію сугубо и трегубо, но и много-губо».

1720 р. — Петро I видає указ про заборону в Україні друкувати книги «украинским наречием».

1753 р. — Катерина II видає циркуляр про заборону викладання українською мовою у Києво-Могилянській академії.

1769 р. — Синод Російської православної церкви заборонив друкувати і використовувати український «Буквар».

1775 р. — знищення Запорозької Січі та закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.

1786 р. — Київський митрополит С. Миславський наказав, аби у всіх церквах дяки та священики читали молитви і правила службу Богу «голосом, свойственным российскому наречию». Те саме було запроваджено і в школах України.

1789 р. — Едукаційна комісія Польського сейму ухвалила розпорядження про закриття руських (українських) церковних шкіл та заборону руської мови в усіх інших школах.

1808 р. — закрито у Львівському університеті «Руський інститут», на двох факультетах якого — філософському і богословському — низка предметів викладалась українською мовою.

1817 р. — Постанова про викладання в школах Галичини лише польською мовою.

1847 р. — розгром Кирило-Мефодієвського товариства і посилення переслідування української мови та культури.

1862 р. — закриття в підросійській Україні безоплатних недільних українських шкіл для навчання дорослих.

1863 р. — виданий Валуєвський циркуляр, за яким «никакого особенного малоросійського язика не было, нет и быть не может» і заборонено видавати книги українською мовою.

1864 р. — Статут про початкову школу: навчання в Україні має провадитись лише російською мовою.

1876 р. — вихід Емського указу про заборону друкування українською мовою в імперії та ввезення українських книг з-за кордону.

1881 р. — заборона викладання в народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою.

1884 р. — заборона українських театральних вистав у всіх губерніях Малоросії.

1892 р. — заборона перекладати твори з російської мови на українську.

1895 р. — головне управління у справах друку заборонило видавати українською мовою книжки для дитячого читання.

1908 р. — Сенат Російської імперії оголосив указ, за яким українську культурну і освітню діяльність слід вважати шкідливою, бо вона «може викликати наслідки, що загрожують спокою й безпеці».

1914 р. — заборона в окупованих російською армією Галичині і Буковині друкування книжок, журналів і газет українською мовою, розгром товариства «Просвіта», гоніння на українську церкву, закриття українських шкіл і гімназій, які згодом мали бути переведені на російську мову викладання.

1924 р.— Закон Польської Республіки про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, школі.

1938 р.— Постанова «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР».

1958 р.— Пленум ЦК КПРС ухвалив постанову про перехід українських шкіл на викладання російською мовою. 17.04.1959 р. Верховна Рада УРСР прийняла відповідну постанову.

1964 р.— умисний підпал Державної публічної бібліотеки АН УРСР у Києві.

1970 р.— в Міністерстві освіти СРСР видано наказ про захист дисертацій російською мовою і лише в Москві.

1978 р.— Колегія Міносвіти УРСР схвалила директиву «Про удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах республіки» — черговий етап зросійщення української освіти.

1983 р.— Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про додаткові заходи щодо покращання вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік», за якою вчителям російської мови в сільській місцевості підвищувалась зарплата на 15 %, передбачувався та фінансово-матеріально забезпечувався поділ класів на групи при вивченні російської мови.

1989 р.— Постанова Пленуму ЦК КПРС про єдину офіційну загальнодержавну (російську) мову в СРСР. Така сама «норма» була закладена у проекті нової («горбачовської») Конституції СРСР.

1990 р.— Верховна Рада СРСР прийняла «Закон про мови народів СРСР», яким російській мові надається статус офіційної.

Висновок з цього далеко не повного переліку нищення українства зробити неважко: українські поневолювачі в усі часи намагалися знищити українську культуру, цілеспрямовано витісняли українську мову з усіх сфер суспільного життя і навіть з побуту. Все це робилося з метою позбавити народ історичної пам'яті і тим самим знищити національні традиції, перервати зв'язок поколінь та перетворити українців на малоросів.

РЕЗОЛЮЦІЯ «круглого столу» «УКРАЇНЬСЬКА МОВА В КОЛІ СВІТОВИХ МОВ»

Українська мова — одна з найдавніших слов'янських мов. За кількістю носіїв вона посідає друге місце серед 13-ти живих слов'янських мов та 14-те місце серед кількох тисяч мов світу. Незважаючи на всі утиски та заборони в різних імперіях, у яких перебував український народ, українська мова на сучасному етапі є однією з наймилозвучніших, найрозвинутіших і функціонально відшліфованих мов світу.

Учасники «круглого столу» «Українська мова в колі світових мов», обговоривши стан функціонування мови в Україні після проголошення державності української мови Конституцією України, змушені констатувати, що передбачене її 10-ю статтею забезпечення державою «...всебічного розвитку і функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя на всій території України» досі не набуло поступального і систематичного характеру. Впровадження української мови як державної лише частково торкнулося окремих сфер: шкільництва, реклами, радіомовлення, офіційного користування державною мовою деякими вищими посадовими особами. Водночас викликають глибоке занепокоєння такі факти:

Питома вага українськомовної преси і книги є мізерною. Вони сьогодні витіснені російськомовною газетою і літературою.

Вища школа за останні чотири роки не зробила поступу у справі впровадження викладання державною мовою. Переважна більшість вузів в Україні продовжують готувати спеціалістів для України російською мовою. Винятком тут є лише викладачі з певною громадсько-політичною орієнтацією.

Грубо порушуються права українців на отримання інформації і навчання рідною мовою, особливо у східному і південному регіонах держави.

Тут переважна більшість керівників і чиновників різних рівнів не володіє державною мовою, не сприяє розширенню сфер її функціонування.

Повністю російськомовним залишається український спорт, що завдає величезної шкоди авторитетові України.

Приватний бізнес в Україні у всіх його сферах безсумно нехтує чинне мовне законодавство, орієнтуючись лише на російську та англійську мови.

Незважаючи на певний поступ, продовжує справляти враження російського міста столиця України Київ. Навіть столичні телекомпанії «Київ» і «ТЕТ» на 90 % ведуть передачі російською мовою.

За таких обставин Україна не може стати авторитетною у світі, справді українською державою, не може бути дійсною Батьківщиною для українців усього світу. Для припинення зросійщення українців, для реального впровадження в життя 10-ї статті Конституції потрібні енергійні зусилля української влади і української громадськості.

Учасники «круглого столу» вважають, що першочерговими діями для досягнення вказаної мети мали б стати:

1) серія адміністративних заходів для переведення навчального процесу у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації і форм власності на державну мову на основі досвіду Українського національного університету ім. Тараса Шевченка;

2) негайне здійснення реального державного сприяння українськомовній пресі, книговиданню, усім видам українськомовної продукції, насамперед для дітей, юнацтва та молоді на основі податкових пільг;

3) переведення у відання податкової інспекції і податкової поліції питання дотримання чинного мовного законодавства у сфері торгівлі, реклами, побутового обслуговування, транспорту і т. д.;

4) прийняття нового Закону «Про українську мову в Україні».

Учасники «круглого столу» засуджують усіх керівників різних рівнів, які нехтують державною мовою, відмовляються вивчати і вживати її, та тих, хто чинить відвертий, цинічний опір упровадженню української мови як державної в усіх сферах суспільного життя.

Учасники «круглого столу» закликають:

Президента України офіційно і всенародно проголосити, спираючись на статті 10 та 11 Конституції України, державний курс на українське відродження;

враховувати при вирішенні кадрових питань, насамперед при призначенні високих посадових осіб, знання ними державної мови, виявити свою владу і принциповість щодо втілення в життя 10-ї статті Конституції та без зволі-

кань видати Указ про затвердження Програми розвитку Української мови в Україні; провести атестацію державних службовців на знання української мови;

українських бізнесменів, українську діаспору, всіх у кого болить серце за багатостраждальну українську мову, створити Всеукраїнський фонд дерусифікації України;

український уряд забезпечити пільгові умови для розвитку україномовної друкованої та аудіо- і відеопродукції і забезпечити функціонування «Інтернету» та всієї комп'ютерної мережі українською мовою.

Учасники «круглого столу» вимагають від міністра освіти зробити рішучі кроки для припинення порушення прав українців на навчання рідною мовою у вищій і загальноосвітній школах на Сході і Півдні України та в її столиці; розробити комплексний перспективний план реалізації 10-ї статті Конституції в системі освіти, оперативно сприяти відкриттю українських шкіл та дитсадків, рішуче підтримати спроби створення українських шкіл у Донецьку, Криму, зокрема у м. Севастополі, селищі Приморському (м. Феодосія), уникати скорочення педагогічних кадрів, що володіють державною мовою, не заключати і не поновлювати контрактів із ректорами вузів, що нехтують мовне законодавство, збільшити випуск підручників для вищих технічних закладів українською мовою.

Учасники «круглого столу» вимагають від голови Держкомспорту розробити програму дерусифікації української фізкультури і спорту, вжити заходів до викладання державною мовою у вузах фізкультурного і спортивного профілю.

Другий Всесвітній форум українців просить уряд України:

1. Звернутись до урядів Словаччини, Польщі, Румунії, Угорщини, Югославії, Хорватії, Боснії і Герцеговини, в яких компактно живуть наші брати, з проханням створити нормальні умови для збереження, функціонування і розвитку мови та культури українських національних меншин у названих країнах; припинити антиукраїнську діяльність політиків, спрямовану на розкол українців по різних етнічних та субетнічних групах типу русини, руснаки, лемки та створення на їх базі якогось окремого русинського народу; модифікувати закони про національні меншини, чинні в перерахованих країнах, передусім у Словаччині та Угорщині, в такий спосіб, аби надалі не ділити українців на власне українців, русинів та русинів-українців.

2. Вимагати від уряду України вжити негайних заходів, спрямованих на належне інформаційне забезпечення (потужне радіомовлення, супутникове телебачення, книжково-газетне забезпечення) наших братів-українців у суміжних країнах про життя материкової України.

Провести Всеукраїнську науково-практичну конференцію з питань українського правопису в листопаді 1997 року.

Вимагати від міністра оборони перевести всі військово-навчальні заклади на державну мову і без винятку запровадити україномовний режим у всіх військових частинах.

Вимагати від УПЦ Московського Патріархату відправляти літургію та богослужіння українською мовою на територіях України.

Вимагати від Кабінету Міністрів України та Держстандарту проводити маркування товарів виключно державною мовою.

Вимагати від Мінінформації України та Держтелерадіо забезпечити дублювання українською мовою всіх без винятку фільмів, які демонструються на каналах українського телебачення, забезпечити повний україномовний режим радіоїних передач.

Учасники «круглого столу» вітають створення Ради з питань мовної політики при Президентові України та Департаменту із здійснення мовної політики Держкомнацміграції і висловлюють щире надію, що згадані державні органи візьмуть під свій контроль реалізацію 10-ї статті Конституції України.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ І ВЗАЄМОДОПОМОГА БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ У СВІТІ («круглий стіл»)

Ольга ДАНИЛЯК

Мета цього «круглого столу», — ближче розглянути питання взаємодії та взаємодопомоги благодійних організацій українців у світі. Важливо відзначити, що у підготовці програми другого Всесвітнього форуму українців це було передбачено — розглянути сучасні соціальні проблеми та потреби українців в Україні та в інших країнах їхнього поселення.

Ми вдячні, що оргкомітет на прохання Світової Ради суспільної служби Світового Конгресу Українців та Суспільної служби України погодилися включити цю тему в робочу секцію «круглого столу».

Особливу увагу хочемо звернути на працю тих організацій, які допомагали Україні в останні роки розглянути висновки їхніх акцій та спільно накреслити майбутній напрям праці.

Оскільки коло потребуючих дуже широке, ми зосередимось на кількох питаннях, яким присвячувалося найбільше уваги, а саме:

гуманітарна допомога;

допомога дітям;

допомога старшим;

підготовка професійного рівня громадських працівників.

Коротко скажу про напрям праці СРСС щодо допомоги Україні від 1991 р. Світова Рада, як координаційний речник по суспільній службі в СКУ, закликала відповідні комісії розпочати підготовку напрямку праці.

Вже у 1991 р. ми зрозуміли потребу в організованій громадській організації в Україні, яка була б відповідальною за вивчення потреб, щоб вести відповідні програми з допомоги. Ми були переконані, що набагато краще навчити людину ловити рибу, а не лише годувати її рибою. Тому в 1991 р. тодішній голова Світової Ради суспільної служби поїхав в Україну і йому вдалося підшукати довірених людей, які зуміли започаткувати осередки Суспільної Служби України на зразок Суспільної Служби Українців Канади. Сьогодні ця молода організація має осередки по всіх областях України.

На першому місці ми поставили питання організаційного знання, ведення організованої допомоги. Члени Професійної Дорадчої Комісії Світової Ради вже четвертий раз приїжджають в Україну із семінарами для проводу ССУ. Цього року особливу увагу присвячено веденню Бюро Порад. Всі вишколи були проведені завдяки фінансовій допомозі Канадського Бюро Партнерства, КЕСО, Міжнародного Фонду «Відродження», Світового Конгресу Українців та українських діаспорних організацій.

Працюючи в Україні, ми зрозуміли, що також потрібна матеріальна, гуманітарна допомога потребуючим в поодиноких осередках ССУ. Комісія Споріднення при Світовій Раді та Однодоларовий Фонд робили старання зацікавити діаспорні організації споріднитися з осередками Суспільної Служби України, щоб через безпосередній контакт підтримувати осередки морально і надавати їм матеріальну та гуманітарну допомогу. Зараз маємо 45 споріднень. Комісія продовжує шукати нових спонсорів. Світовій Раді звітують організації, які входять у Раду, а також новостворені для України допомогові організації. У 1996 р. з надісланих звітів довідуємось, що тільки за рік надано допомогу потребуючим українцям у світі понад 3 мільйони доларів, з них 2,5 мільйона для України. Обсяг допомоги, безперечно, набагато більший, якщо взяти до уваги ті організації в діаспорі, які нам не звітували.

При Світовій Раді від 1986 р. також існує Чорнобильська комісія. В цій Комісії працюють спеціалісти з нуклеарної енергії. Ними була підготовлена наукова праця і подана до Канадського уряду ще в 1987 році, а пізніше до Відня до наукової комісії ООН. Ця комісія тепер співпрацює з Чорнобильською комісією при осередку ССУ у Львові і готує інформації для екологічних видань про самозбереження у випадку нуклеарного вибуху. Перед Радою ще багато завдань, а саме:

подальша розбудова осередків ССУ, щоб діяли по всіх містах і містечках;

на взірєць та за допомогою ССУ — розвинути Суспільну Службу в Румунії і Польщі;

постійно дбати про координацію та напрями допомогових акцій;

утримувати зв'язок з усіма громадськими організаціями через обмін інформацією, звітування про діяльність та допомогові акції.

Як ми розуміємо, такі зустрічі, як сьогодні, можливі раз на кілька років, тому й хочемо, щоб ті пекучі проблеми, які ми окреслили сьогодні, були розглянуті докладно, з усіх сторін. Розуміємо, що Україна як молода держава щойно стає на ноги, тому надзвичайно важливо підтримати тих людей, котрі її відбудовують. Не маємо права забути тих старих патріотів, котрі стільки горя і знущань витерпіли в різних советських таборах, а тепер, у своїй незалежній державі ходять роздягнені і голодні. Молоде покоління і опіка над дітьми, на нашу думку, сьогодні в Україні є однією з найважливіших проблем. Тому й запрошуємо вас, учасників цього «круглого столу», до корисної дискусії щодо соціальних проблем для оформлення планів праці на майбутнє.

Степан ПЕТЕЛИЦЬКИЙ (Канада)

Перша гуманітарна допомога, яку ми привезли в Україну — це були харчі, вживаний одяг, деяке медичне обладнання. Я зустрічався з лікарями по всій Україні, довідувався, що потрібно, чим можна допомогти. Приїхавши в Канаду, звертався з такими запитами до різних фірм, до різних підприємців, розповідав про Україну і про її потреби. Таким чином, була зібрана друга, третя, а тепер одинадцята гуманітарна допомога. У Канаді всі радо відгукуються на співпрацю, зрештою, дуже багато праці вкладають добровольці — працівники Суспільної Служби українців Канади, відділ Ванкувер, котрі вже пакують на останньому етапі допомогу. Адже один контейнер — це величезний вантаж, це сотні пакунків, велика кількість медичного обладнання, інвалідських колясок тощо. Спакувати все це акуратно, щоб упорядкованим доставити в Україну — велика праця добровольців.

На жаль, проблеми з'являються саме в Україні. Проблеми з митницею, з доставкою з порта Іллічівська до Києва і т. п. Цього року контейнер теж неоправдано довго затримано в Іллічівську, і ми вже зверталися в інстанції, щоб якось прискорити цей процес, але поки що результатів немає.

Розподіляючи обладнання, харчі чи одяг в Україні, знаю і бачу, як потрібна ця праця. І саме це спонукає мене і моїх колег в Канаді знову і знову збиратися, працювати для

України, для добробуту її людей, для допомоги Україні в цей перехідний період.

Дякую всім за увагу.

Руслана ВЖЕСНЕВСЬКА (Канада)

«Приятелі дітей» є добровільною, безприбутковою, добродійною організацією, метою якої є покращення умов життя дітей в дитячих установах по усій Україні. В сирітських установах нараховується біля 50 тисяч дітей різного віку — від немовлят до підлітків. Більшість дітей є сиротами, але є діти, покинуті через вроджені дефекти або важке матеріальне становище батьків. Частина дітей знаходиться в сирітських притулках за рішенням судів: діти були жертвами домашньої жорстокості, злочинів або алкоголізму батьків. У результаті цього дитячі установи і притулки стають домом для дітей-сиріт і засобом соціального захисту для несиріт.

«Приятелі дітей» є організаційно пов'язані з Канадським Фондом Дітям Чорнобиля, і ми намагаємось налагодити тісні контакти з різними органами українського Уряду. Наша організація — це добровольці, професіонали різних сфер — медицини, освіти, фінансів. Головний принцип, на якому ґрунтується наша організаційна мережа, — це відповідальність кожної конкретної людини.

Ми постійно підтримуємо контакт з кожним притулком в Україні і намагаємось надавати йому додаткову гуманітарну допомогу. Особлива увага надається найбільш віддаленим і найменш матеріально забезпеченим сирітським будинкам.

До складу допомоги входять: медикаменти, дитяче харчування, одяг, взуття, предмети гігієни, навчальні матеріали, мистецькі речі, забавки та спортивне знаряддя.

Зібраний в Торонто вантаж переправляється на склад в Україні, де проходить його розподіл по маршрутах і завантаження на транспорт. Гуманітарна допомога перевозиться особисто добровольцями групи «Приятелі дітей» на місце призначення і весь час є під їх контролем. Переважно подорож триває 2 тижні, і кожен маршрут охоплює 22—25 дитячих установ.

Представник медичного комітету проекту «Приятелі дітей» розповідає лікарям установи про кожен привезений медикамент.

Позитивні результати роботи проекту «Приятелі дітей» стають щораз відчутнішими: стан здоров'я дітей в сирітських будинках покращився, завдяки дитячому харчуванню і вітамінам діти виглядають здоровішими, завдяки навчальним матеріалам та цікавим забавкам розвиваються краще.

Плани у нашої організації великі. Найголовніше, що ми зрозуміли, — наша праця дуже потрібна Україні і її майбутньому — дітям.

РЕЗОЛЮЦІЯ

«круглого столу»

«ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ І ВЗАЄМОДОПОМОГА БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ У СВІТІ», ініційованого Світовою Радою Суспільної Служби Світового Конгресу Українців та Суспільною Службою України

Учасники «круглого столу» розглянули питання гуманітарної допомоги Україні, проблеми допомоги дітям-сиротам, самотнім людям. Дійшли висновку, що в Україні й досі не дотримують прав людини, прав дитини. Особливо це стосується каральних органів, діяльність яких взагалі перебуває поза контролем.

Громадські організації у багатьох випадках виконують обов'язки державних установ, допомагаючи людям, однак саме владні структури не бажають підтримувати діяльність подібних організацій. Занадто довго розглядає Верховна Рада закони, пов'язані з громадськими організаціями, не сприяє добродійності сьогоднішнє податкове законодавство, а митні бар'єри створено наче для того, щоб зупиняти благодійну допомогу тим, хто її потребує і дивувати світ.

Отже, учасники «круглого столу» звертаються до Верховної Ради та Уряду України з вимогами:

Прискорити прийняття Закону про благодійні громадські організації.

Прийняти законодавчі акти та дотримуватися практики щодо належного збереження прав громадян, позбавлених волі, узаконити доступ правозахисних громадських організацій до в'язниць.

Забезпечити якнайшпирше інформування громадян України і, зокрема, дітей щодо їх прав і свобод.

Узаконити безоплатне навчання дітей-сиріт в середніх спеціальних та вищих навчальних закладах.

Узаконити пільги на орендну, комунальну оплату і телефонні послуги добродійних організацій.

Сприяти безкоштовному розмитненню вантажів гуманітарної допомоги, призначеної громадським добродійним організаціям.

Всі учасники «круглого столу» звертаються до Уряду з вимогою створити на Харківщині музей-садибу Гната Хоткевича під егідою Державно-громадського благодійного фонду національно-культурних ініціатив імені Гната Хоткевича. Копію цього звернення з підписами передаємо до президії.

Ми звертаємось до діаспорних організацій з пропозицією подальшої співпраці і контактів з українськими організаціями, підтримки їх діяльності, особливо професійного удосконалення громадських працівників.

Ми звертаємось до Української Всесвітньої Координаційної Ради з проханням надалі обирати теми для «круглих столів» з найболючіших проблем народу, включно з соціальними.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ («круглий стіл»)

Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ (Франція)

Концепція Енциклопедії Сучасної України

Над темою створення Української Енциклопедії по обох сторонах — краю і еміграції — займаються вже півстоліття спеціалізовані інтелектуальні кола. Йдеться про зібрання у стислій формі даних про минуле і сучасне всіх ділянок знань про Україну, її населення, людей, не обмежуючись тільки етнічними аспектами, охоплюючи різні точні науки, все, що має бути властивим сучасній Енциклопедії. Мета, з одного боку, зібрати дані для їх збереження, з другого — дати правдиву інформацію про Україну.

У еміграції ЕУ-1 була використана як посібник для вищих і середніх шкіл, оскільки не було інших джерел. Рівнозначною ще була інформація для зовнішнього світу, особливо для славістів, які недостатньо знали про Україну з джерел наших сусідів і окупантів, які представляли українське питання в неправдивому вигляді. Переконались в ефективності Енциклопедії, українці почали називати її своїм своєрідним паспортом. І в кінці, хоча поглядів на політичні зміни в Україні було небагато, стало зрозумілим, що в слушний час Енциклопедія послужить Україні. Коли цей бажаний момент таки прийшов, ми старалися завести в Україну Енциклопедію. Але цього було замало, і тоді НТШ у Львові почала репринтним способом перевидавати ЕУ-2, а Інститут української археографії НАНУ — ЕУ-1. Читачі критикували ці видання, що в них багато чого бракує, інше застаріло. І це відповідало правді, бо Енциклопедія видавалася майже півстоліття тому за спільним рішенням НТШ-Львів і НТШ-Серсель. Тому було прийнято рішення — Енциклопедію України доповнити спочатку трьома, а згодом чотирма додатковими томами з матеріалами про сучасну Україну. І тут починається наша тема.

У підготовчій роботі виявилось, що писати про сучасну Україну без Києва неможливо. І тоді при допомозі КНК, а згодом і НАНУ, в особах Івана Дзюби, Олега Романіва, з

моєю участю, при належній координації Миколи Железняка, розпочалась систематична і плідна праця.

До співпраці запрошено якнайширші кола фахівців різних ділянок. Допомогу запропонували і деякі державні установи, а концепцію ми намагалися визначити і уточнити на чисельних конференціях редакційної колегії. У концепційній роботі нам багато допомогли виступи в пресі Івана Дзюби і Миколи Жулинського, які знайомили широкі українські кола з питаннями і проблемами ЕСУ і сприяли включенню в цю роботу «Просвіти». М. Жулинський в газеті «Голос України» (від 20 вересня 1995 р.) висловив ряд вимог, щоб ЕСУ була не лише інформацією, а стала своєрідним дороговказом для різних ділянок життя сучасної України. Добре, що були поставлені високі цілі, що стимулювали роботу, але в поточній роботі ми змушені були рахуватися з реаліями.

У наших дотеперішніх заходах ми виходили з того, що ніяка Енциклопедія не є абсолютною, досконалою, вичерпною, безпомилковою. Так, у визнану ЕУ-2 до 10 томів необхідно додати і 11-й з доповненнями і виправленнями. Всіляко слід намагатися, щоб цих виправлень і доповнень було якнайменше, а запропонована композиція відповідала прийнятним принципам.

Кілька слів щодо назви. На початку роботи ми користувалися сигнатурою ЕУЗ як третьою частиною того, що було зроблено в діаспорі, доповнюючи те, що призабулося, і доповнюючи сучасним в трактовці роботи. Однак стало зрозумілим, що подолати все це за короткий час і при наявних засобах неможливо, тому нам доведеться обмежитися Енциклопедією Сучасної України, і тільки у виключних випадках поглиблюватися у давнину (Трипільська культура, князі, гайдамаки тощо). Отже, пропоную остаточну назву ЕСУ з урахуванням послідовності щодо викладу змісту.

Наголошуючи на сучасній Україні, ми вважаємо, що українські люди, українські організації, установи західної і східної діаспори становлять складову частину українства, тому вони будуть включені в ЕСУ, якщо про них не подано в ЕУ.

Намітивши собі мету, період приблизно в десять років, розмір видання, ми мусимо в ЕСУ знайти місце для всіх дисциплін, статей і персоналій, відповідно до їх важливості. Іншими словами, повинна бути певна рівновага між по-

одинокими ділянками, щоб пізніше хтось не називав нашу Енциклопедію географічною, політичною, етнографічною чи може ще інакше.

Вже була у нас дискусія щодо ідеологічного чи національно-патріотичного спрямування (Д. Степовиком). ЕСУ повинна керуватись науковими принципами, тому слід прагнути, щоб в ній була правда, об'єктивність, незаангажованість. При цьому, однак, Енциклопедія не повинна бути обмежена до сухої інформації. Наша орієнтація в самому доборі статей і персоналій повинна керуватися принципом ваги, значення для народу, держави, вагового внеску в своїй дисципліні.

Великим побажанням є, щоб у визначенні персоналій щодо їхніх орієнтацій в організаціях і установах була відповідна делікатна оцінка. Було чимало запитів щодо політичних формацій, діячів. Наприклад, до УПА, ОУН, дисидентів тощо. Як у всьому, так і тут необхідно, насамперед, дотримуватися правди. Щодо УПА-ОУН — це стосується попереднього періоду і про це більшість фактажу вже написана ЕУ. Деяко ближче до нас стоять дисиденти, бо більшість з них живуть і діють. Але й тут слід мати міру й не творити «дисидентову» Енциклопедію. Прикладом може бути — Валентин Мороз. Тому слід писати про сучасних діячів, додаючи їм їхній стаж дисидентства.

А тепер кілька слів про окремі розділи Енциклопедії. Наголос робитися на сучасній Україні, де найголовнішим є існування незалежної держави. Тому слід відповідно представити зародження, становлення і розбудову української державності. Український народ довгі роки був позбавлений національно-політичного підґрунтя, а без цього важко будувати державу. Тому необхідно пов'язати сучасні політичні структури, діячів внутрішнього і зовнішнього державно-політичного життя, нову українську дипломатію. При цьому треба враховувати стан політичних і громадських установ та їх провідних керівників. Це тим більше необхідно, що цими даними цікавляться не тільки український, а й іноземний політик, журналіст, читач.

У новій ситуації право в Україні набуло не лише формальних, а й ефективних змін. Тому в ЕСУ слід пов'язати всі аспекти нового законодавства, починаючи від Конституції, яка стверджує не тільки суверенне існування української держави, її демократичність, а й захищає право усіх громадян України, передбачити статті, необхідні для вступу в європейські й світові міжнародні формації.

Сьогодні Україна є національною державою з переважачою більшістю українського населення. Тому правдиве представлення меншин України може тільки вказувати на позитивне розв'язання цього питання. Подібна ситуація з нашими сусідами, з якими у нас нормальні відносини після підписання договорів про добросусідство і співробітництво — з Польщею, Росією і Румунією, з організаціями держави, її охорони від зовнішніх чи внутрішніх небезпек, її військова організація та охоронні відділи, які донедавна працювали проти України, а тепер їхнім завданням є боронити її. У Енциклопедії повинні бути представлені Збройні Сили України, їхня організація, фахова та моральна вартість.

Тісно з політичним життям пов'язане економічне. Від їх успіху чи недосконалості залежать всі інші ділянки життя в Україні. Може й тому більшість сучасних політичних кадрів рекрутуються з промислових центрів Дніпропетровщини, Донбасу. З великими труднощами Україна намагається встановити нові народногосподарські структури, піднести рівень розвитку різних форм ведення сільського господарства і промисловості. На важливість економічних питань звертали увагу наші львівські співробітники, але переконалися, що в цьому перехідному періоді економіка держави зазнає відчутної еволюції, тому нелегко визначити її сьогоднішній стан. Точні дані з цих питань повинні дати різні економічні міністерства і інститути.

Щодо розвитку науки. Хоча зовні є зміни, але оскільки кадри залишилися старі, то на ґрунтовне покращення можна чекати лише з приходом нової генерації.

Особливу увагу присвячено церковно-релігійному життю, бо саме воно зазнавало за радянських часів найбільших переслідувань і від нього зараз слід очікувати морального відродження всієї України. За української державності, побіч традиційних українських церков, православної у різних своїх видах та греко-католицької, частково протестантської, постав ряд нових релігійних формацій, серед яких цілий ряд сект. Інформуючи про дійсний стан релігії в Україні вважаємо за потрібне дати оцінку відповідно до їх дії і ролі у духовному і суспільному житті народу.

Важко охопити в цілому досить різноманітну пресу, видавництва нового періоду. Частково їх розміщено за регіонами. Потрібно було провести раціональну селекцію, подаючи тільки ту періодику, що має широке розповсюдження або вплив на формування загальної освіти.

Спорт не тільки в значенні фізичного виховання людини, але також ефективна репрезентація України на міжнародному Форумі. Якщо сьогодні в спорті Україна знаходиться серед перших в світі, то чому б не спробувати подолати ту саму планку в політико-економічному житті?

Щодо точних наук, медицини, біології, у нас справи добрі. Редактори цих розділів одні з перших представили фаховий матеріал.

При створенні ЕУ редакція мала кращі матеріали про західну (на основі УЗЕ), а також центральну Україну. На жаль, інші регіони представлені слабше. Тому в ЕСУ слід більшу увагу присвятити східним і південним регіонам, щоб забезпечити рівновагу всіх регіонів України. З огляду на те, що за радянських часів історичні і навіть етнографічні питання країни обминались, замінюючи їх радянською регіоналізацією, вважаємо за потрібне подати стислі довідки про Галичину, Волинь, Буковину, згадати Бесарабію, Слабожанщину чи Лемківщину, Бойківщину, Гуцульщину, Полісся тощо.

ЕСУ охоплює тільки малий часовий відрізок із загальної Енциклопедії України. Вона створюється в основному на добровільних громадських засадах при великій фінансовій скруті. Сьогоднішня незалежна Українська держава потребує нової всеохоплюючої Енциклопедії України, для якої ЕСУ становитиме одну з цеглинок поруч ЕУ, КРЕ, УРЕС, РЕІУ, УЛІЕ, ГЕУ, *Euryclo-redia of Ukraine*, ЕУДі й інших галузевих енциклопедій. Україна потребує власний енциклопедичний паспорт. Саме зараз найкращий час для реалізації його створення. Підготовлені кваліфіковані кадри і здобутий банк даних можуть послужити для здійснення цієї важливої справи. Дякую за увагу.

Іван ДЗЮБА

Аналіз зібраного матеріалу та стану підготовки ЕСУ до видання

Професор Жуковський настільки докладно зупинився на проблемах створення Енциклопедії Сучасної України, що мені, щоб не повторюватись, залишилось додати зовсім небагато. Хочу відзначити, що ідея створення цієї

Енциклопедії належить саме Аркадію Іларіоновичу з підтримкою Б. Є. Патона. До нас приєдналась і «Наукова думка».

Президія Академії наук виділила нам кімнату, навіть обіцяла нам оплачувати одного працівника. Інші працюватимуть на громадських засадах. Хочу, користуючись можливістю, подякувати Фундації представництв України, які надають нам дуже відчутну допомогу. Але всього цього буде мало, коли ми приступимо безпосередньо до видання.

Складність роботи полягає в тому, що наступного року повинно бути видано всі чотири томи одночасно. Це надзвичайно актуально, бо якщо ця робота затягнеться на роки, то це вже буде не наукова праця, хоча саме цього рівня видання нам треба досягти. Нам необхідно шукати тих, хто розуміє національну важливість цієї справи.

У якому ж стані справи зараз? Три чверті матеріалу зібрано, значну частину матеріалу відредаговано і набрано. На першому місці матеріали літератури і літературознавства — 501 гасло вже набрано. Це найбільш характеристична частина роботи. Це буде матеріал один з найбільших. Літератури у нас багато, буде і багато значних речей, про які слід сказати.

На другому місці — екологія — 443 гасла. Далі музика — 407 гасел, образотворчість, спорт і т. п. Дипломатія закордонна — 124 гасла, економіка — 124, медицина — 124. Поки що, як бачимо, гасла непропорційно представлені. Скажімо, бібліотечна справа — 109 гасел, а медицина — всього 14 гасел. По ряду розділів ми ще не зібрали необхідний матеріал. Наші зусилля слід підвищити, гармонізувати працю, щоб була належна відповідність розділів. Над цим ми зараз працюємо і цю проблему ми вирішимо. Складніше нам діставати матеріали з регіонів. На жаль, не всі по-діловому реагують на наші звернення. Добре реагує на наші прохання і допомагає нам Міністерство закордонних справ. Обласні установи неуважно ставляться до наших прохань. Ми хочемо з приводу цього звернутися до Президента і його адміністрації. Адже люди повинні розуміти, що це державна справа.

Ми плануємо створити Раду, яку будемо просити очолити Президента. Є багато складних організаційних питань, які ми спільними зусиллями вирішимо. Але з окремих питань нам треба з вами порадитися.

Зокрема, питання про критерії відбору матеріалу. Щодо УРЕ — то була чітка вказівка — кого давати, кого не давати. Вказівки були чітко розроблені за ранжирами. У результаті за бортом залишилось багато заслужених людей, а в Енциклопедію потрапили люди, доробок яких абсолютно не відповідає вимогам. Сьогодні можуть бути письменник, музикант, які ще не мають премій, відзнак, але через 2—3 роки це будуть зірки світового значення. Скажімо, Віктор Кармазов, він не є членом жодної спілки. Але це людина, яка створила єдиний в світі Музей, він створив Добрика, з яким граються всі діти світу. Чому б нам його не відзначити? Адже другого такого митця немає. Хоча передбачаю, що тут буде багато складних проблем, які ми повинні вирішувати разом.

Ми повинні створити Енциклопедія, яка б включала всі сфери життя України. Але є діаспора, яка працює, скажімо, в Казахстані. Ми мусимо і про неї сказати. Є швейцарський письменник, який щиро ставиться до нас і багато робить для популяризації України в західному світі. Нам треба показати людей, які зараз зацікавлені Україною. Нещодавно помер у Німеччині Зіновій Козирев — музикант, відомий політолог. Ця людина довгі роки приятелювала з українською діаспорою і багато зробила для України. Святослав Ріхтер народився в Житомирі, багато разів був в Україні з концертами; Еміль Гілельс народився в Одесі. І багато-багато інших, життя і творчість яких прикрашає Україну. Ми повинні показати світові, як багато талановитих велетнів народила Україна. Це моя особиста думка. Хотів би, щоб мене підтримали. Особисто слід показати національні меншини, зокрема в Криму. Лілія Уджурова, кримська поетеса, організовувала різні впливові акції на захист України. Щодо національних меншин, зокрема в Криму, ми повинні дещо знизити рейку відбору і показати людей, які щиро віддані Україні.

Конгресова бібліотека в США має колосальний відділ української літератури. Потрібний широкий підхід до справи, щоб світ побачив суть і зміст талановитої України. Ми начебто знаємо, але насправді ще не знаємо нашої України. Скільки наукових установ, скільки наукових відкриттів, які стали відомими у всьому світі! І тільки завдяки цим установам, цим людям, що заради України здатні творити чудеса, нарешті зрозуміють, що таке Україна.

Олег РОМАНІВ

Про роботу львівського осередку ЕСУ

У обох доповідях, які ми заслухали, сказано дуже багато. Кожен з нас, хто має відношення до створення Енциклопедії Сучасної України, врахує всі зауваження і побажання доповідачів.

Львівська НТШ має багато розділів: література, етнографія, археологія та ін. Здавалося б, архітектуру можна було б заморозити, вона є в УТЕ-2. Але в останні роки є такі видатні наукові відкриття в цій галузі, які не увійшли в попередні видання, і про які не можна не сказати. Так само, як і в математиці, фізиці тощо. На цьому треба зробити наголос.

Стосовно наукознавства. На жаль, ми багато розраховували на Богдана Юхимовича. На етапі винаходів гасел буде ще багато доповнень. У цьому плані ми багато чого не зробили. Робота по підготовці ЕСУ гармонійно пов'язана із ЕСУ-2. Ми видали вже шість томів Енциклопедії, на виході 7-й том. Але у нас великі проблеми з коштами. Без спонсорів ми цих питань не вирішимо. На сьогодні наклад 10 тис. примірників лише наполовину реалізується і не повертає витрачені кошти. Тому спонсорська допомога нам вкрай потрібна, щоб завершити одинадцятитомник.

У Львові створено комісію. Ми багато зробили, умовивши наших підприємців, щоб вони нам надали необхідну допомогу.

Щодо ЕСУ, то ми повинні вжити заходів, оскільки чотири томи повинні видаватися одночасно. Треба думати і про наступний етап нашої роботи. Орієнтовно наклад має бути 10 тис. примірників. Якщо зберегти матриці, то з часом можна буде додрукувати додатковий наклад.

Ми видали другий том «Українські лікарі», перший том «Національне відродження». Обидва видання поліграфічно зроблені дуже добре. Ілюстративна частина здорожчує видання. Але без цього не можна. Якщо ми видаємо чотири томи, то треба враховувати, що повинні бути однаковий папір, дизайн, кольорове оформлення. У Львові є все необхідне і ми можемо стати базою для друкування Енциклопедії. Блоки, які будуть підготовлені, слід нам давати для ознайомлення. Їх необхідно розмножувати по 10—20 примірників, щоб люди могли з ними ознайомитися і дати

свої зауваження та побажання. Ми маємо вже практику і досвід цієї роботи. У нас є сучасна техніка для цього і наше бюро Енциклопедії, яке дуже добре працює в Києві і робить велику справу. Але й тут знов проблема коштів. Вона залишається гострою. Нам треба, насамперед, зберегти висококваліфікований колектив, який має досвід цієї роботи. Слід подумати, хто буде друкувати, щоб не віддати це якимсь юнакам, які будуть зацікавлені тільки в наварі. Всі ці питання вимагають від нас уваги і вимогливості.

Володимир БАРАНЕЦЬКИЙ (США)

Створення меценатської Ради ЕСУ

Тут вже так багато говорилося про підготовку Енциклопедії, що можу тільки додати кілька слів з точки зору ентузіаста Енциклопедії.

Концепція Енциклопедії захоплююча. Наших співвітчизників розкинуто по всій земній кулі. Всі ми опинилися перед стіною незнання, напшовхуючись на сепаративні ідеї. На полицях бібліотек різних країн світу не було української літератури. Мовляв, вона ненаукова. Тому Енциклопедія вкрай потрібна. Її осучаснення надзвичайно важливе. І приємно визнавати, що ідея створення ЕСУ захопила всіх людей, які вірять в Україну. Професор Кубійович був у США і казав, що зібралось дуже багато людей, які виявили бажання допомагати у виданні Енциклопедії. Деякі з них, очевидно, допоможуть у цьому питанні і грошима. У мене в пам'яті залишилися слова професора Кубійовича: сьогодні, у надзвичайно складних умовах життя, українські вчені повинні працювати над розробкою тих проблем, які їм любі, які пов'язані з питаннями життя нації. Думаю, що вчені всіх країн світу сприймають ці слова і керуються ними.

Фінансування — найбільш складне питання стосовно роботи в наших умовах. Ми створили різні видавничі фонди, які сприяли популяризації всього, що вже зроблено і в перспективі планується зробити для України. Тут потрібні більш дійові заходи тактики і стратегії. Деякі австрійські установи фінансували цю справу, зробили фундацію, яка допомагає в нашій роботі. У США ще в 1985 р. працювали над цим питанням, подібне видання є у Франції, у Канаді. Ми з ними спілкуємося. Наша фундація займається проек-

том з видання словникової Енциклопедії та англomовної Енциклопедії. Над цим працювала Канадська фундація разом з федеральним урядом. Це видання було дуже вчасним, коли стала більш популярною англійська мова. Ми фінансуємо Енциклопедію англійської діаспори під головуванням Маркуся, готується другий том — Західна Європа. Перевидається ТЕУ-2, що також дуже важливо, і книга Кубійовича як пам'ять до річниці його смерті.

Наш представник був в Україні, говорив з Іваном Дзюбою, з Миколою Жулинським, який розповів про ідею створення Енциклопедії, яку ми сприйняли з великим задоволенням. Йшлося і про нашу допомогу відразу на початку цієї роботи. Думаю, що Уряд повинен в першу чергу подбати про піднесення національної свідомості, якнайширше популяризувати цю роботу. У Львові йшлося і про фінансування видання УЕ-2. Ми звертаємося до різних установ діаспори, до великих фундацій, підприємств, установ, які збираються створити для цього спеціальні фонди. Ми зможемо звернутися до фундацій в Австрії, Канаді, які мають ділові зв'язки із різними установами в Україні, які спільно працюють над цими питаннями. Ми готові здійснити й ударну акцію — звернутися до Уряду. Найголовніше, щоб щільно підійти до цієї справи. Нам треба прийти до Уряду з готовим макетом Української Енциклопедії. Тоді це буде предметна ділова розмова.

Хочу ще раз привітати ініціаторів цієї важливої справи, редакторів, які вже багато зробили, побажати усім нам успіху в здійсненні всього задуманого і в успішному завершенні цієї справи.

Іван ГЕЛІЬ

Я співголова Фонду із перевидання Енциклопедії. Ця ідея виникла, коли ми переконалися, що працівники державних служб й інша інтелігенція по суті не знають, що таке Україна, не знають нічого про Україну. Тому виникла ідея перевидання Енциклопедії України, щоб передати її військовим частинам, Міністерству закордонних справ та іншим установам. Тоді надійшло ряд зауважень, що Енциклопедія застаріла, зокрема окремі її положення, і виникла думка про видання нових двох, а тепер йдеться про видання чотирьох томів. Кожний том коштує біля 15 тис. доларів.

Ми видали уже шість томів словникового фонду, наступного року буде видано 7-й і 8-й томи, сподіваємось, що ближчим часом видамо 9-й і 10-й томи. Сьогодні ми могли б подарувати Академії 100—150 примірників, Міністерству закордонних справ — 100—150 примірників, і бібліотекам. Інші томи будемо продавати, щоб накопичити гроші для видання останніх томів. Ми подаруємо ці видання окремим установам для того, щоб вони вже були в обігу і з ними могли ознайомитися люди, які зацікавлені у кращому пізнанні України. У нас є 83 тис. кв. метрів лідерину, цього вистачить на 15 тисяч примірників і на обгортки. Цього вистачить для останніх примірників нашого словника і на чотири томи Енциклопедії України. Будемо орієнтуватися на Львівську базу для видання чотирьох томів ЕУ-3. Якщо так не станеться, то ми будемо розпорошені, а це не на користь справі.

Пан Боронєцький передав нам 7,5 тис. доларів, Канада — 7,5 тис. доларів. Як бачите, нам допомагають в цьому питанні. Це наші меценати, які надають нам суттєву допомогу у завершенні видання проф. Кубійовича і чотиритомника ЕУ.

РЕЗОЛЮЦІЯ

«Круглого столу»

«ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ»

1. Вважати створення «Енциклопедії Сучасної України» пріоритетним завданням для науковців України та діаспори.

2. Звернутися до Президента України з проханням взяти під свій патронаж створення та видання Енциклопедії, очоливши Гонорову Раду ЕСУ.

3. Звернутися до Президії НАН України з проханням створити для роботи Координаційного Бюро ЕСУ належні умови і надавати йому всіляку підтримку.

4. Звернутися до громадськості України та українського зарубіжжя з проханням фінансової підтримки видання ЕСУ, створивши для цього Фонд Енциклопедії Сучасної України.

МАТЕРІАЛИ ІНШИХ «КРУГЛИХ СТОЛІВ» ТА ПІДСЕКЦІЙ

РЕЗОЛЮЦІЯ

підсекції

«РОЗВИТОК ПРИВАТНИХ КОНТАКТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ДІЛОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З УКРАЇНЦЯМИ ЗАРУБІЖЖЯ»

Основні проблеми, що обговорювалися у підсекції:

- сильні та слабкі сторони української економіки;
- конкуренція та закордонні ринки збуту вітчизняної продукції;
- розвиток механізмів ділового співробітництва України з українцями зарубіжжя;
- налагодження та інтенсифікація обміну діловою інформацією між Україною та діаспорою;
- інтенсифікація інформаційного обміну як необхідна умова «прозорості» економіки;
- перспективи ефективності використання можливостей діаспори для розвитку економічних зв'язків з державами поселення;
- залучення ділових кіл діаспори до розвитку ринкових механізмів в Україні.

До роботи у підсекції були запрошені ділові люди з України та зарубіжжя, представники урядових структур.

Доповідали: Євген Гуцуляк, Володимир Гачко, Сергій Лобойко, Віктор Андрійчук, Володимир Власюк.

Головували на засіданні підсекції: Євген Гуцуляк, Володимир Власюк.

Ця резолюція прийнята делегатами та гостями Всесвітнього форуму українців виходячи із розуміння тих завдань, що стоять перед Україною як суб'єктом світового ринку і світового розподілу праці, та прагнення залучити потенціал українців зарубіжжя до розвитку економічних зв'язків України з державами поселення.

Незаперечно, що головним стимулом будь-якої ділової ініціативи є перспектива отримання прибутків, проте і в діловій сфері не слід нехтувати такими природними поняттями, як особливе ставлення до землі батьків та етнічна солідарність. Останнє однозначно засвідчено прикладом життя і ділової організації економічно сильних націй світу.

Серед держав поселення українців є такі, що мають особливе значення як економічні партнери України. До останніх належать в першу чергу країни колишнього СРСР (Росія, Білорусь, Казахстан, країни Закавказзя), найближчі сусіди у Центральній Європі (Польща, Чехія, Словаччина), економічно провідні країни світу (Німеччина, США, Канада). Окремо слід зазначити стратегічну важливість для України розвитку оновлених ділових зв'язків та збереження ринків збуту на терені країн колишнього СРСР, на які зараз припадає основна частина українського експорту. В даному контексті неабиякою може бути роль української діаспори Росії, сильною за своїм інтелектуальним, фаховим та посадовим потенціалом.

Життєво важливим чинником розвитку економіки України є розширення можливостей збуту вітчизняної продукції на світових ринках, у зв'язку з чим ефективною має стати ділова підтримка закордонних українців, знайомих з умовами ведення бізнесу та потребами ринку в країнах проживання. Така співпраця повинна мати своїм наслідком конкретні бізнесові проекти та економічний успіх підприємців як України, так і діаспори.

Форми ділової співпраці мають бути найрізноманітнішими. Бажаними є інвестиції заможних українців в економіку держави, створення спільних підприємств, проте, тверезо оцінюючи можливість зосередженого в діаспорі капіталу, необхідно акцентувати увагу на інших формах співпраці. Активну роботу слід починати з інтенсифікації інформаційного обміну.

Налагодження безперервного обміну діловою інформацією потребує наявності певних організаційних форм із залученням як державних, так і недержавних установ. Мова йде про створення інфраструктури, що забезпечуватиме налагодження та підтримку ділових зв'язків з українцями зарубіжжя. Остання має включати спеціалізовані, самоокупні підприємства для вироблення і підготовки конкретних економічних проектів. Зокрема, наразі актуальним є питання створення у рамках Всеукраїнської координаційної Ради «Інформаційного центру ділового співробітництва з українцями зарубіжжя», працюючи з яким ділові люди діаспори могли б отримати необхідну ділову інформацію та організаційну підтримку. Тимчасово функції такого центру покласти на підприємство «Укрпромзовнішекспертиза».

Роботу підсекції зорганізовано підприємством «Укрпромзвнішпекспертиза» (маркетинг, консалтинг, пошук партнерів).

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ секції **«ОХОРОНА НАВКОЛИПНЬОГО СЕРЕДОВИЩА** **І ЕКОБЕЗПЕКА УКРАЇНИ»**

На засіданнях секції 21 і 22 серпня 1997 року було заслухано 8 доповідей і 12 виступів. У роботі секції взяла участь 48 її учасників, в тому числі: 2 заступники міністрів — Мінекобезпеки України та Міністерства з питань надзвичайних ситуацій України і 7 відповідальних працівників цих міністерств, а також 34 представники від 9 громадських об'єднань.

Головували заступник міністра екобезпеки України Ярослав Мовчан та відповідальний працівник цього Міністерства Віра Мазурок.

Секція констатувала, що для утвердження України у світі, гарантування її населенню гідного життя, як годиться для цивілізованої, розвиненої держави, за умов екологічної безпеки всього суцього на землі, наша держава має шляхи розв'язання існуючих екологічних проблем і значний потенціал для її економічного і культурного піднесення.

Україна і на сьогодні володіє значними за світовими вимірами рекреаційно-туристичними ресурсами. За станом збереження біоти вона виглядає значно краще порівняно з європейськими країнами тощо, має всі підстави вийти із стану екологічного лиха і стати екологічно чистою країною.

Секція визначила невідкладні завдання і адресні пропозиції та рекомендації щодо забезпечення їх виконання по екологічному оздоровленню України і налагодженню більш раціонального природокористування на користь її населення і держави, і постановила — зажадати від Верховної Ради і Кабінету Міністрів України:

прискорення визначення екологічної політики і затвердження відповідних законодавчих актів;

доповнення існуючого природоохоронного законодавства положеннями про відновлення втрачених і збережен-

ня існуючих ландшафтних екосистем при господарському використанні ґрунтів в басейнах малих річок лісостепу України, збереження ще не втраченого природно-історичного ландшафту, пам'яток історії і культури, інших об'єктів матеріальної і духовної культури;

доповнення законодавства про самоврядування, передбачивши в ньому відповідальність, обов'язки і права районних органів влади щодо належного утримання і раціонального використання навколишнього природного середовища та його окремих компонентів;

придільення належної уваги інформаційному простору шляхом видання законодавчих актів по сприянню публікацій українських авторів, включаючи і діаспору, припинення поширення порнографії та іншої інформації, яка не відповідає етнічним і етичним нормам українців, підвищивши рівень і обсяг екологічної та природоохоронної інформації для населення України і української діаспори;

прискорення підготовки і затвердження законодавчих актів та інших нормативно-правових документів щодо проведення екологічної реформи в Україні;

усунути розбіжності між пам'ятко- та природоохоронним законодавством, створюючи не окремі мережі природоохоронних і пам'яткоохоронних територій, а єдину мережу цих територій для екологічного благополуччя українського населення і для підтримання міжнародного престижу України;

відновити необґрунтовано призупинену «Програму фінансового забезпечення заповідних об'єктів України», зокрема заповідників, ботанічних садів, зоопарків та ін., які на сьогодні опинились в загрозовому економічному становищі;

прискорити створення дійових механізмів інтеграції екологічної компоненти в стратегію соціально-економічних реформ;

підготувати і схвалити природно-історичні туристичні маршрути різних рівнів в межах України і забезпечити їх функціонування з високою їх економічною ефективністю;

встановити розмір відшкодування збитків, нанесених дачними і садівницькими кооперативами вивезенням родючого ґрунту з орних земель, встановити розмір податків за використання цього ґрунту на дачних і садівницьких ділянках;

визначити, що вивезення родючого ґрунту за межі України є злочином перед українською національною державою і перед українською нацією з відповідним покаранням винних.

Просити Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, громадські неурядові організації та українську діаспору:

підтримати проведення досліджень, пов'язаних з поведінкою вірусів та мікроорганізмів в екологічних нішах, маючи на увазі, що вони є інфікаторами навколишнього середовища та популяціями, які можуть викликати хвороби живих організмів як на території України, так і країнах поселень української діаспори;

посилити популяційні дослідження населення в Україні, зокрема, дослідження генофонду населення, геронтологічні дослідження, а також спільно з діаспорою започаткувати порівняльні валеологічні дослідження українців в Україні і за її межами;

закликати всі владні структури в Україні розробити та прийняти спеціальну програму збереження природної та культурної спадщини України згідно з Паризькою Конвенцією 1972 року.

Клопотання до Кабінету Міністрів України:

припинити діяльність РЛС на території України, які працюють на збройні сили інших держав;

враховуючи високу щільність населення в Закарпатті (100,6 жителів на 1 квадратний кілометр), заборонити знаходження ізолятора для затриманих прикордонниками біженців з Афганістану, Ірану, країн Середньої Азії, що є в м. Мукачеві з населенням понад 100 тис. жителів;

замість того, щоб відправляти для оздоровлення дітей на о. Кубу і витратити на це валюту, упорядкувати санаторії з унікальними джерелами мінеральної води в Закарпатті, а також в Прикарпатті;

провести картування об'єктів народного господарства за шкідливістю та обсягом викидів в атмосферу та воду, на основі чого розробити технології зменшення та запобігання забруднення;

скласти детеріораційний кадастр навколишнього середовища з картографуванням джерел забруднення і наступного використання одержаної інформації для оздоровлення вказаного середовища і його екологічної безпеки;

просити Уряд України та органи місцевого самоврядування вжити невідкладні заходи по стабілізації роботи еколого-освітніх та еколого-виховних установ природно-заповідних територій, природничих музеїв та інших музеїв, які зберігають цінну інформацію про взаємини людини з довкіллям — ботанічні сади, зоопарки, акваріуми, зокрема, ввести в дію вже існуючу програму фінансового забезпечення заповідних об'єктів України;

залучити громадські природоохоронні і екологічні об'єднання національного рівня до проведення громадського екоаудиту щодо цільового використання коштів, передбачених Державним бюджетом на забезпечення охорони навколишнього середовища та екобезпеку України;

враховуючи значний і зростаючий обсяг матеріальних цінностей, зібраних в результаті виконаних історико-етнографічних досліджень Міністерством з питань надзвичайних ситуацій України, для їх збереження, вивчення, музеєфікації та оприлюднення вважати за невідкладне створити при МНС України музейний комплекс у складі Міжвідомчого регіонального науково-дослідного центру історико-етнографічних досліджень, Музею-меморіалу, який відтворив би та увічнив для майбутніх поколінь неповторний культурно-історичний образ втраченої для проживання Поліської землі, а також Архівного фонду етнічної спадщини зраненої Поліської землі;

сприяти дослідженням впливу малих доз іонізуючого випромінювання, зокрема, гамма-випромінювання в зв'язку з наявністю онкозахворювань;

скласти кадастр будинків з підвищеною радіоактивністю будматеріалів.

Звернення до Президента України та Уряду України:

про неприпустимість зменшення території регіонального ландшафтного парку Гранітно-степове Побужжя в Миколаївській області, заборонити розбудову Ташлицької ГАЕС та заповнення Олександрівського водосховища на річці Південний Буг;

про збереження історичного центру столиці України і відхилення проекту побудови багатоповерхових готелів довкола національної святині українського народу — Храму Софії Київської;

про заборону згортання мережі розвинутого комунального транспорту в населених пунктах України і перехід в наступному періоді на використання електротранспорту;

про створення національного природного парку «Голосієво» і забезпечення виконання рішення Київради XVI сесії XXI скликання від 17 лютого 1994 року по цьому питанню.

Громадські неурядові об'єднання і українська діаспора.

Секція відзначає наявність невикористаного значного потенціалу по взаємодії екологічних незалежних громадських об'єднань національного рівня національно-демократичного спрямування та української діаспори, тому вносить пропозиції щодо співпраці в таких напрямках, які, на наш погляд, будуть сприяти національному об'єднанню українців і піднесенню престижу України на міжнародній арені, а саме:

використати на черговій сесії ООН трибуну для започаткування екологічного походу навколо планети Земля, враховуючи досвід проведення регіональних походів «За без'ядерний світ-95», «Київ—Чорнобиль-96» та ін. з метою оголошення атомної енергетики як аморальної, найбільш дорогої і екологічно шкідливої та згубної для людства;

звернутися до світової спільноти, урядів країн світу про надання фінансової і технічної допомоги у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи, зокрема, у проведенні спільних медичних досліджень наслідків катастрофи;

виходячи з того, що найбільшу небезпеку для всього людства і життя на Землі становить зруйнований реактор на ЧАЕС і ті 200 тонн ядерного палива, що знаходяться в ньому, треба надзвичайно переконливо ставити питання перед світовою громадськістю, розвиненими економічно стабільними країнами, Європарламентом про негайне виділення в достатній кількості коштів для знешкодження реактора. Виникає потреба в створенні Всесвітнього фонду «Чорнобиль-Захист»;

закликати світове українство до створення туристичного бюро чи спеціального фонду з пропаганди та організації туристичних мандрівок в Україну, вивчення її культури та природної спадщини;

підтримати створення нового регіонального екологічного центру в Україні;

вважати за доцільне реалізацію коштів різних гуманітарних фондів здійснювати не по грантах за проекти, а за розміром економічного ефекту внаслідок впровадження результатів виконаної роботи, або по соціальній ефективності;

вважати за доцільне опублікувати результати екологічних експертиз про екологічну оцінку процесу поховання патріарха Володимира (Романюка) в м. Києві, про відхилення проекту відновлення Голосіївської пустині Московського патріархату, про Биківнянський ліс, про екологічні втрати, заповідяні Академією наук Української РСР, про видання за рахунок Міжнародного фонду ІСАР, до 80-річчя так званої «насильницької» українізації, про екологічну оцінку ідеологічної, економічної, технологічної, соціальної та військової агресій проти України, про екологічні взаємовідносини між Україною і Росією;

вважати за доцільне провести ряд акцій об'єднуючого характеру, а саме: в 1998 році провести лісопосадки в Україні з нагоди 100-річчя масових посадок лісу, започаткованих харків'янами;

у 1998 році провести спільний з'їзд екологічних і природоохоронних громадських об'єднань національного рівня України.

Для виконання цих заходів пропонується створити в країнах поселень української діаспори осередки Української екологічної асоціації «Зелений світ» та Українського товариства охорони природи.

ПРОПОЗИЦІЇ

«КРУГЛОГО СТОЛУ»

«СЬОГОДНІШНІ ПРОБЛЕМИ

УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ»

1. Створити єдиний і потужний благодійний фонд підтримки журналів та газет; оскільки система розповсюдження преси зруйнована і українські газети та журнали не доходять на місця, фонд має створити організацію розповсюдження преси:

а) на основі фонду створити єдину дешеву популярну українську газету, з якої населення отримувало б правдиву інформацію, оскільки антиукраїнський тиск нарощується день від дня, населення отримує неправдиву інформацію про Україну;

б) у зв'язку з тим, що в східній діаспорі всі газети українських громад, які виникли після 1990 року, майже всі припинили своє існування, створити єдину газету для цих громад і забезпечити її надходження на місця, або ж відповідно зорієнтувати і подбати про пересилку в східну діаспору «Вістей з України».

2. Поставити вимогу до Уряду про надання національних пріоритетів (звільнення від орендної плати, зменшення податкового пресу, зокрема ПДВ, чи не найбільшого в світі — 20 %, у Росії ПДВ — 0), а також знижки на пересилання книжок до 50 %, бодай для провідних видавництв, які видають книги українською мовою, а також бодай для кількох найпопулярніших українських журналів та газет.

3. Обкласти податком іноземну літературу (літературу вбивства, брудного сексу, будуарну, детективну) і виручені кошти направити на розвиток української літератури.

4. Звернутися до Верховної Ради з поданням негайного прийняття Закону України «Про меценатство», передбачивши в ньому норми, спрямовані на заохочення фінансової підтримки українського книговидання.

РЕЗОЛЮЦІЯ

«круглого столу»

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ»

Учасники «круглого столу», обговоривши питання розвитку фінансової кооперації в Україні та українській діаспорі, відзначають, що за останні п'ять років за активного сприяння українських кооперативних установ США, Канади та Австралії в Україні практично відроджено фінансову кооперацію, яка мала широке поширення на українських землях в ХІХ — на початку ХХ століття.

Сьогодні в Україні зареєстровано більше 200 кредитових спілок, що об'єднують 20 тисяч громадян України і мають в своїх активах понад 3 млн. гривень. Активно працює і розвивається Національна асоціація кредитових спілок України, широку підтримку руху кредитових спілок надають програми технічної допомоги, що адмініструються Всесвітньою Радою Кредитних Спілок та Канадійською Кооперативною Асоціацією.

У той же час активний розвиток кредитно-кооперативного руху в Україні суттєво стримується відсутністю повноцінного законодавства. Далеко не всі діючі кредитні спілки чітко дотримуються основних принципів кооперації, мають місце непоодинокі випадки порушень принципів демократичного самоуправління кредитної спілки.

Потребує покращення координація зусиль всіх чинників процесу відродження кооперативного руху і, в першу чергу, НАКСУ, американського та канадського проєктів технічної допомоги, Української Світової Кооперативної Ради.

Учасники «круглого столу» вважають за необхідне зосередити свої зусилля, зусилля всіх зацікавлених організацій в першу чергу на:

— формуванні позитивного іміджу кредитної кооперації серед широких верств населення;

— здійсненні конкретних заходів, націлених на прийняття до кінця 1997 року повноцінного Закону про кредитні спілки;

— покращення координації діяльності всіх зацікавлених сторін в розбудові кооперативного руху в Україні;

— реалізації проєкту побудови Українського Кооперативного Дому, об'єднавши як організаційні, так і фінансові можливості НАКСУ та українських кооперативів США, Канади та Австралії.

РЕЗОЛЮЦІЯ

«круглого столу»

**«УКРАЇНЬКА ДІАСПОРА ТА
УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТ»**

у рамках II Всесвітнього форуму українців

Учасники «круглого столу» відзначають, що спортсмени України, виступаючи на міжнародних спортивних змаганнях, особливо на Олімпійських іграх, в значній мірі сприяли і сприяють зміцненню міжнародного авторитету української держави; засвідчують могутній духовний і фізичний потенціал українського народу. Своїми спортивними успіхами вони вносять вагомий внесок у формування національної свідомості і почуття громадянина України. Відтепер Україну все більше знають завдяки іменам видатних спортсменів: Сергія Бубки, Оксани Баюл, Володимира

ра Клічка, Лілії Подкопаєвої, Рустама Шарипова, Катерини Серебрянської, Тимура Таймазова, Вячеслава Олійника, Інеси Кравець, Інги Бабакової, Сергія Голубицького.

Спортивним досягненням українських спортсменів значною мірою сприяли об'єднані зусилля державних і громадських спортивних організацій (національних спортивних федерацій, добровільних спортивних товариств), спонсорів у справі розвитку фізичної культури та спорту.

Тісні зв'язки на ґрунті великого почуття патріотизму до рідної землі і благородних цілей олімпійської ідеї встановилися з українськими громадами і їх спортивними осередками в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Австралії, європейських країнах. Ділова атмосфера, спортивні справи успішно еднають людей різних політичних і релігійних переконань, мобілізують ентузіазм і завзяття для досягнення мети. Спортивна громадськість України високо цінує внесок Української Спортової Централі Америки і Канади (голова Управи пан Мирон Стебельський), Спортової Комісії СКУ (голова пан Всеволод Соколик), Лариси Барабаш-Темпл (Аташе НОК України при Оргкомітеті Олімпійських ігор в Атланті), канадських приятелів НОК України (голова пан Стах Габа), комітетів у Чикаго (голова пан Павло Надзикевич), Філадельфії (голова пан Ігор Чижович), Нью-Йорку (голова Іван Серант), Огайо (голова Іван Росул), Бафало (голова Микола Левчик), Детройту (голова Володимир Кізима), УНС (голова Уляна Дячук), УККА (голова Аскольд Лозинський), International Sports Corporation (пан Роман Оленич), молодіжних організацій «ПЛАСТ», СУМ в наданні допомоги, в тому числі фінансової і матеріальної у підготовці спортсменів України до зимових (Лілехаммер), літніх (Атланта) Олімпійських ігор, у розбудові олімпійського руху в Україні в цілому.

Успіхи спортсменів України з великим ентузіазмом сприймаються українцями за кордоном. У співпраці з діаспорою виправдало себе створення комітетів друзів Національного Олімпійського комітету України, формувань для прийому спортивних делегацій. Учасники «круглого столу», що взяли участь у дискусії, поряд з позитивним досвідом співпраці звернули увагу на ряд проблем, від вирішення яких значною мірою залежить подальша доля українського спорту. Для збереження і примноження спортивного потенціалу України учасники «круглого столу» висловились за енергійне подолання негативних тенденцій, що ма-

ють місце в спортивному житті України. Найбільше турбує занепад спортивних споруд, закриття спортивних шкіл, руйнація багаторічної системи підготовки спортивних резервів, недостатнє патріотичне виховання спортсменів.

Через відсутність коштів скорочується календар внутрішніх змагань, виїзди спортсменів і спортивних команд на міжнародні змагання. Державна підтримка спорту не скрізь набуває реального втілення. Незважаючи на те, що сфера спорту є унікальною і пріоритетною для зростання коренів нашої державності у ґрунті міжнародного співтовариства, її постійно намагаються реорганізувати, давати некваліфіковані оцінки діяльності спортивних організацій. У співпраці з українськими громадами є також чимало невикористаних резервів і можливостей. Потребують налагодження зв'язки з українськими громадами Латинської Америки, Східної Європи, країн СНД. Треба значно поліпшити справи взаємної оперативної інформації, максимального використання для цього сучасних засобів комунікації.

Учасники «круглого столу» висловились за здійснення таких заходів:

1. Звернутись до Президента, Верховної Ради і Уряду України з проханням про необхідність всебічної підтримки і примноження потужного спортивного потенціалу України.

2. Всіляко підтримувати і продовжувати виправдану практику об'єднання зусиль (фінансових, матеріальних, кадрових) державних, громадських спортивних організацій, спонсорів, діаспори у розбудові спорту України та підтримки талантів українського спорту.

3. Приділити належну увагу проблемі забезпечення навчального процесу у фізкультурно-спортивних вузах і тренерської діяльності україномовною науково-методичною літературою, що поліпшить позиції державної мови в сфері спорту.

4. Практикувати проведення спільних з діаспорою спортивних заходів. На часі започаткувати проведення всеукраїнських спортивних змагань.

5. Регулярно проводити семінари, наукові конференції, обмін спеціалістами, запрошення на навчання молоді в середніх і вищих фізкультурних навчальних закладах України.

6. Оперативно обмінюватися інформацією, друкованою, аудіо- і відеопродукцією, фотовиставками.

7. Проводити спільні конкурси серед дітей і молоді на кращий малюнок і фотографії зі спортивної тематики з наступною організацією пересувних виставок.

8. Практикувати запрошення спортивної молоді діаспори на відпочинок і тренування в спортивних таборах.

9. За взаємною згодою направляти до спортивних осередків і клубів діаспори фахівців з фізичної культури і спорту.

10. Учасники «круглого столу» висловлюють щире подяку всім добродійцям, що активно підтримують український спорт — запоруку фізичної та духовної гармонії українського народу.

РЕЗОЛЮЦІЯ

II Всесвітнього форуму українців у справі 50-річчя акції «Вісла»

У 1997 році відзначаємо 50-ту річницю акції «Вісла» — вигнання близько 150 тисяч українців з Лемківщини, Бойківщини, Надсяння, Холмщини й Підляшшя на північно-західні землі Польської держави. Це одна з великих трагедій в історії українського народу. Її метою було: знищення українського національного життя на території споконвічного проживання українців, денационалізація українців і тим самим, як сказано в постанові Політичного Бюро Уряду тодішньої ПНР: «Остаточне розв'язати українську проблему в Польщі...». Здійснювалося це за допомогою терору, розсіяння українців у чужому оточенні, нищення пам'ятників культури та історії, заборони усіляких проявів національного життя на нових місцях проживання.

Підкреслюючи значення належної оцінки історичних подій, як для кожної нації, так і для міжнародного співтовариства, II Всесвітній форум українців прийняв цю резолюцію.

1. Спираючись на закони міжнародного права, II Всесвітній форум українців визначає військову операцію «Вісла» за злочин проти людства. Депортацію української людності здійснено за зразками депортацій інших народів, що їх проводили гітлерівський і сталінський режими. Акцію

«Вісла» зреалізовано за злочинним принципом колективної відповідальності.

2. II Всесвітній форум українців домагається скасування юридичних актів, якими керувався режим ПНР, проводячи акцію «Вісла», а також — ліквідації наслідків депортації. Форум підтримує заходи у цій справі, які проводять українські організації в Польщі, а зокрема Об'єднання українців у Польщі та Об'єднання лемків у Польщі.

Форум виступає за:

— створення Урядом Республіки Польща програми повернення українців на рідні землі;

— повернення громадського, церковного й приватного майна;

— визнання в'язнів концтабору в Явожно жертвами сталінських репресій і надання належних їм пільг.

3. II Всесвітній форум українців схвалює Програму відзначення 50-річчя акції «Вісла», прийнятту III з'їздом Об'єднання українців у Польщі та Конгресом українців у Польщі, який відбувся 4—5 квітня 1997 р., і активно включиться до її реалізації.

4. II Всесвітній форум українців доручає УВКР домагатися визнання міжнародними організаціями акції «Вісла» як злочину проти людства, скоєного тоталітарним комуністичним режимом.

5. II Всесвітній форум українців позитивно розцінює значення постанови Сенату Республіки Польща від 3-го серпня 1990 року про засудження акції «Вісла». Форум звертається до польського Сейму про засудження депортації, що відкрило б дорогу до усунення її наслідків. Форум звертається до Президента та Уряду Республіки Польща активно підтримати домагання українців у Польщі в цьому питанні.

Форум вважає, що позитивне вирішення цієї проблеми допоможе у розвитку добросусідських стосунків між Україною та Польщею, між українцями та поляками.

Форум із задоволенням вітає спільну заяву Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання», підписану в Києві 21 травня 1997 року. Одночасно висловлює надію, що ця спільна заява дасть вагомий поштовх до зміцнення і розвитку українсько-польських відносин на державному і громадському рівнях.

Київ, 23 серпня 1997 року.

МОЛОДІЖНИЙ
«круглий стіл»
«Україна ХХІ століття очима молоді»

Організатори:

Видавництво «Смолокип», Політичне об'єднання «Молода Україна»

Підготовчий комітет: Олесь Доній — голова, Віталій Чепинога — заступник, Олександр Галух — секретар

Ведучий: Олесь Доній

Зареєстровані учасники «круглого столу»:

1. Вік учасників «круглого столу»:

15—20 років: 43

21—30 років: 86

31—40 років: 21

41—86 років: 23

Всього: 173

2. Учасники «круглого столу» віком 15—30:

Делегати Форуму: 0

По країнах:

Україна: 124

Німеччина: 2

США: 2

Словаччина: 1

Всього віком 15—30 років: 129

Учасники «круглого столу», віком 15—30 років, з міст України:

Київ: 79, Донецьк: 5, Тернопіль: 5, Вінниця: 4, Запоріжжя: 4, Луцьк: 4, Львів: 4, Івано-Франківськ: 3, Харків: 3, Дніпропетровськ: 2, Миколаїв: 2, Суми: 2, Одеса: 2, Хмельницький: 2, Чернівці: 2, Ковель: 1.

Приналежність до організацій учасників «круглого столу», віком 15—30 років:

Члени організацій: 103

Не належать до жодних організацій: 21

Членство в організаціях учасників «круглого столу», віком 15—30 років:

Об'єднання «Молода Україна»: 37

Альманах «Молода нація»: 7

По 4 представники: НДЛІМ, «Зарево», СУС. Усього: 12

По 3 представники: Асоціація молодих політиків і політологів, Бюлетень «Смолоскип України», Молода «Просвіта», СУМ. Усього: 12.

По 2 представники: Інформаційний бюлетень «Молода Україна», ЛІМО, МонРУ, Студентський парламент, СУСН, СХДМУ. Усього: 12

По 1 представникові: АСУН, Гаудеамус, Дитячий фонд України, ЖОПР, Інститут українознавства КДУ, ІСОМ, КДТУБА, ЛДУ, «Молода республіка», НДП, РХМ, СДМУ, т-во «Запороже», газета «Товариш», Тризуб ім. С. Бандери, ж. «Смолоскипи», УАДУ, Українська інформаційна служба, Український молодіжний центр, УСС, ЦТРСМОУ, Фонд «Відродження», Юнацтво ОУН. Всього: 23.

РЕЗОЛЮЦІЯ

II Всесвітнього форуму українців «У СПІВПРАЦІ ТА ЄДНАННІ УВІЙДЕМО У ХХІ СТОЛІТТЯ»

Ми, представники усіх українських земель та багатомільйонного зарубіжного українства вдруге на берегах сивочолого Дніпра зібралися на велику Українську раду.

Зібралися в посту річницю незалежності України, щоб засвідчити свою одностайну й послідовну підтримку побудови незалежної демократичної держави Україна, національного відродження українського народу на нашій рідній землі.

Ми сповнені патріотичним прагненням творити Храм національного порозуміння, духовної єдності й злагоди, світлим почуттям любові й турботою про долю дорогої кожному українцю держави Україна.

«Нашого квіту по всьому світу», — засвідчує українська народна мудрість. Століття бездержавності, чужинський гніт, соціальні негаразди розпорошували по інших краях наших людей. І от знову настав час, коли Україна-мати пригортає своїх дітей з усього світу!

На межі 80—90-х років ХХ століття збулася українська мрія, мета багатовікових національно-визвольних змагань українського народу — Україна здобула незалежність. Утворення незалежної України, її міжнародне визнання і стабілізація в системі геополітичних відносин свідчать про завершення в кінці ХХ століття певного етапу в розвитку світового українства. У цьому безперечно є велика заслуга української діаспори!

Головним завданням світового українства нині є згуртування своїх зусиль навколо спільної мети — утвердження і зміцнення незалежної, демократичної, соборної української держави.

Понад 16 млн осіб українського походження, тобто майже третина українського етносу, що за далеко не повною статистикою проживають поза межами України, перестали бути діаспорою бездержавного народу. Ми знову зустрічаємо вас, дорогі брати і сестри, на суверенній українській землі щирими словами подяки за те, що Ви є, що Ви, за наймовірні складних обставин, продовжуєте бути разом з нами, що не цураєтеся своєї історичної Батьківщини, рідної землі, рідної душі, рідної мови.

Свідченням уваги Української держави до зарубіжних українців, належного поцінування їхнього внеску в збереження української ідентичності, розвиток української культури і, зрештою, у відновленні в кінці ХХ століття державної незалежності України є державна програма «Українська діаспора на період до 2000 року», включення до нової Конституції України спеціальної статті 12, де проголошується: «Україна дбає про задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами держави».

Ми чітко усвідомлюємо: поки існуватиме український етнос, доти існуватиме й українська держава. Тому, дбаючи про своїх синів і дочок, розсіяних по всьому світу, про те, щоб існував і заявляв про себе у світовому масштабі український етнос, наша держава дбає про своє майбутнє.

Згідно із зазначеною вище Державною програмою державні установи та громадські організації України налагоджують співпрацю з зарубіжними українцями, створюють умови для їхньої участі у розбудові української держави, сприяють збереженню національної ідентичності структурованої, політично активної Західної діаспори і відродженню етнічної ідентичності, створенню механізму міжнародно-правового захисту інтересів та етнокультурного самозбереження ще недостатньо організованої нової Східної української діаспори, формуванню сприятливих умов для добровільного повернення етнічних українців на Батьківщину.

Ми проголошуємо, що, незважаючи на численні проблеми і труднощі, з якими протікає процес нашого національного відродження і в діаспорі, і тут, в Україні, становлення світового українства як своєрідної форми соціуму, як сукупності людей українського роду, які попри всі відмінності — соціальні, політичні, культурні, попри те, що вони є громадянами різних країн, — зберегли свою єдність, певну спільність інтересів та устремлінь — відбулося. Завершальним етапом цього становлення є відродження і структурування українських громад у країнах СНД і Балтії.

Допомога Східній діаспорі має стати головним завданням світового українства на рубежі ХХІ століття. Важливу роль могла б тут відіграти і більш досвідчена й добре структуризована Західна діаспора.

Із завершенням формування світового українства як певної духовної цілісності завершується ціла епоха в його розвитку. Епоха яскрава і героїчна, епоха романтиків і безкомпромісних лідерів, епоха боротьби за право бути і взаємопоборювання, епоха драматичних поразок і вистражданих перемог.

Ми є. Ми відбулися.

II Всесвітній форум українців всім своїм змістом і спрямованістю засвідчує якісно новий етап процесу консолідації світового українства — і в Україні, і в діаспорі.

Новий етап у розвитку світового українства потребує віднайдення нових підходів до вирішення проблем, що постають перед нами, визначення нових пріоритетів, вироблення нової тактики. Оцінюючи сьогодні перспективи розвитку світового українства, ми маємо визнати, що відтепер вони пов'язані передусім з розвитком української держави. Не полишаючи допомоги діаспорі і, навпаки, нароцуючи цю допомогу, особливо Східній, основні зусилля ми повинні спрямувати на вирішення проблем становлення України як демократичної, правової, духовно багатой і процвітаючої держави. Держави, яка займе гідне місце серед країн світового співтовариства, яка стане справжнім духовним центром і серцем українства.

Молода українська держава переживає сьогодні складний період переходу від колоніальної залежності, тоталітарного гноблення і командно-адміністративної економіки до повноцінного державного буття, громадянського суспільства, розвиненого ринкового господарства.

Знаємо, усвідомлюємо: державотворення в Україні проходить нелегко, по суті, без чітко означених пріоритетів соціально-економічного розвитку, без продуманої, всебічно виваженої стратегії на перспективу. Нам, синам і дочкам українського народу, не байдуже те, що Україна так довго і драматично долає економічну кризу, що й досі значна частина громадянства не сприймає державотворення як свою власну історично необхідну долю.

Водночас нас тривожить непослідовність державної влади у проведенні внутрішньої політики, а саме: повільна переорієнтація економіки на шлях глибоких ринкових реформ, гальмування приватизаційного процесу і його номенклатурно-клановий характер, недостатнє сприяння розвитку національного підприємства, розростання тіньової

економіки як кримінально-економічного феномену, повільна зміна відносин власності в сільському господарстві та промисловості, соціальна незахищеність трудової людини...

Прорахунки політичної влади в Україні у виробленні та впровадженні національної стратегії розвитку мають своїм наслідком непослідовну і неозначену державну політику щодо національного і соціального відродження, забезпечення загальнодемократичних, соціально-економічних і політичних змін, яких так чекає терплячий український народ. Існує загроза політичної стагнації та соціально-економічного колапсу, що може призвести українське суспільство до загальнонаціональної катастрофи.

Державна влада в Україні значною мірою досі не забезпечує належним чином базові загальнонаціональні інтереси. Цим зумовлена й певна недооцінка ролі держави в консолідації українського народу, в процесах творення національно свідомої, патріотичної державної еліти. Історія свідчить, що не лише нації творили держави, але водночас і держави творили нації (англійську, французьку, російську, німецьку, американську). Це процес двосторонній. Тому безпідставною і непродуктивною є тенденція до усунення держави від формування національного ринку, національної економіки та зовнішньої торгівлі, а особливо — від врегулювання культурних і мовних процесів у суспільстві.

Нинішня ситуація вимагає максимального і активного залучення до політичного, соціально-економічного, культурно-освітнього процесів в Україні усіх надбань і зусиль українства, в тому числі й української діаспори.

Більш як 16 мільйонів українців, які проживають за межами України, мають стати одним з суттєвих чинників зміцнення нашої державності, силою, за допомогою якої можна значно розширити український вплив у світовому процесі. Становлення і розвиток української державності робить цей процес закономірним і перспективним. Якщо не буде докладено зусиль, то бездіяльна пасивність стане однією з причин поступової соціально-культурної асиміляції українства за кордоном. Тоді, по суті, зменшаться і можливості української політики в цілому. Такі небажані тенденції вже простежуються навіть в тих державах, де українське життя розвинене найсильніше.

Високо оцінюючи роль української діаспори у здобутті Україною незалежності, II Всесвітній форум українців вказує на необхідність збереження і зміцнення якнайтіснішого зв'язку між українцями всього світу, пошуку якісно нових норм їхньої співпраці в усіх сферах політичного, економічного і духовного життя.

Українська діаспора — і Західна, і Східна — й надалі лишається важливим чинником, який сприяє зміцненню і розвитку української держави, зростанню її міжнародного авторитету.

Західна діаспора має і надалі зберігати і передавати наступним поколінням українські традиції, культуру, розвивати українське політичне, громадське і культурне життя за кордоном і впливати на політику щодо України держав проживання.

Необхідно сприяти наданню комплексної всебічної допомоги Східній українській діаспорі в її діяльності з налагодження організованого українського суспільно-політичного життя, збереження традицій і мови нашого народу. Допомога Східній діаспорі має стати одним з пріоритетних завдань світового українства на XXI століття.

Українське суспільство перебуває сьогодні в критичному стані, який характеризується існуванням різноспрямованих і неузгоджених регіональних інтересів, наявністю у політичному спектрі України десятків нечисельних і нерідко ворогуючих між собою партій, в тому числі і таких, програмні цілі яких не пов'язані із зміцненням незалежної Української держави, поділом суспільства на різні і теж нетолерантні одна до одної релігійні конфесії, проблеми у сфері міжетнічних відносин та етномовного розвитку і, нарешті, соціальною нестабільністю у суспільстві, викликаною економічними негараздами.

Тільки об'єктивна, адекватна оцінка наявної ситуації може допомогти знайти вірні шляхи та ефективні методи виходу з кризового стану. Однією з головних передумов цього є, з одного боку, подальша консолідація світового українства, з іншого — консолідація українського народу як усієї сукупності етносів, що населяють Україну, формування української нації на засадах державного патріотизму.

Ми, учасники II Всесвітнього форуму українців, вважаємо, що для втілення нашої спільної мети — утвердження суверенної, правової української держави, як рівноправного, шановного члена світового співтовариства, зусилля

українства мають бути спрямовані на вирішення таких завдань в основних сферах суспільного життя:

Ідеологічні і соціальні пріоритети державотворення

Головним орієнтиром розвитку українського суспільства, тією загальноукраїнською національною ідеєю, що здатна об'єднати всіх громадян України, знайти їх активну і свідому підтримку, і тим самим, слугувати збереженню і зміцненню української державності має стати цілеспрямоване формування громадянського суспільства в Україні, що передбачає проголошення прав громадянина найвищою цінністю суверенної держави, законодавче і практичне забезпечення його демократичних прав і свобод, насамперед — права на гідне життя, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей над усіма іншими інтересами.

Пріоритетами соціальної політики необхідно вважати забезпечення активної політики зайнятості, здійснення реформи пенсійного забезпечення та соціального страхування, вдосконалення системи адресної допомоги найбільш вразливим верствам населення, забезпечення гарантованої та своєчасної виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат, подолання тенденції подальшого розшарування суспільства за рівнем доходів.

Ми домагатимемось визнання історичної ролі ООН-УПА як учасників національно-визвольних змагань у боротьбі за Українську самостійну державу.

У 50-ту річницю здійснення ганебної акції «Вісла» ми закликаємо до її однозначного засудження українською й польською владою та світовим співтовариством.

Економічний розвиток

Задля піднесення добробуту громадян України, вважаємо, що у справі подолання тяжкої ситуації в економіці та поживавлення інвестиційної активності в Україні, створення умов для динамічного руху капіталу, розроблення заходів щодо прискорення процесів реальної приватизації, створення умов для цивілізованого бізнесу, розвитку системи робочих місць тощо необхідно повною мірою використовувати багатий досвід і потенціал української діаспори, набутий нею в країнах з ефективною ринковою економікою.

Основними цілями економічного розвитку повинні стати: створення сприятливого інвестиційного клімату; забезпечення належних умов для трудової, ділової та підприємницької активності; стимулювання виробництва і підвищення конкурентоспроможності товарів; зростання продуктивності праці на основі науково-технічного прогресу і нових стимулів до праці, пов'язаних з приватизацією і реформою заробітної плати та доходів у цілому, забезпечення на цій основі соціальних гарантів та підвищення життєвого рівня населення. З метою розвитку ділових зв'язків з українцями зарубіжжя та використання потенціалу діаспори для розширення економічної співпраці з державами поселення, що особливо актуально в період входження України в світову систему розподілу праці та торгівлі, сприяти створенню інформаційно-консалтингових компаній як недержавних, самоокупних підприємств, покликаних інтенсифікувати приватні контакти та обмін діловою інформацією з підприємцями діаспори, розробляти та організаційно підтримувати конкретні економічні проекти. Домагатись державної підтримки для таких підприємств. Наразі актуальним є створення «Інформаційного центру ділового співробітництва з українцями зарубіжжя», працюючи з яким ділові люди діаспори могли б отримати необхідну інформацію та організаційну підтримку. Практичне виконання цих планів забезпечуватиме, зокрема, «Союз українців-винахідників та патентовласників», угода про заснування якого укладена між вченими України та українського зарубіжжя.

Необхідно звернути увагу й на розвиток українського туризму, оскільки Україна, рекреаційно-туристичний потенціал якої дозволяє наповнювати державну скарбницю приватнимі кількома мільярдами доларів, нині посідає доволі скромне місце на світовому ринку туристичних послуг. Далека від ефективної система державного регулювання туризму створює можливості для недобросовісної конкуренції, порушення прав споживачів туристичних послуг, не стимулює розвиток іноземного та внутрішнього туризму, є передумовою для криміналізації туристичного бізнесу. Інвестиції у вітчизняний туризм практично відсутні. Зазначена ситуація вимагає створення Центру розвитку українського туризму, завданням якого має стати всебічне сприяння розвитку туризму на національному й міжнародному рівнях.

Нагальна потреба достовірного і якомога повнішого представлення Української держави й світового українства в міжнародному інформаційному просторі вимагає створення потужного інформаційно-видавничого центру.

Політика

Стрижнем внутрішньополітичного розвитку повинно стати формування правової держави і громадянського суспільства. Воно, як розвинена структура політичних партій, професійних та інших об'єднань громадян, що виражають і захищають їхні групові інтереси, стоїть на сторожі прав людей та соціальних груп. Громадянське суспільство не зливається з державою і не протистоїть їй; воно взаємодіє з державою і забезпечує вільне волевиявлення громадян у процесі формування органів влади та розв'язання найважливіших питань державного життя. Ми закликаємо Президента України Леоніда Кучму здійснити якісне оновлення владних структур за рахунок компетентних, патріотичних, чесних професіоналів і відмови від тих сил, які заради кар'єри та власної вигоди подають себе в ролі захисників національних інтересів, а насправді байдужі й неприхильні до української державності. Таке кадрове оновлення сприятиме, на нашу думку, не тільки національно-культурному, а й економічному відродженню України. Закликаємо Президента і Уряд, щоб прийняття рішень з важливих питань державного життя мало відкритий публічний характер.

Політична влада в Україні має нарешті створити умови для легальної економічної самоорганізації суспільства з тим, щоб максимально обмежити діяльність в Україні тіньової економіки як кримінально-економічного феномену. Необхідно відкрити простір для самореалізації національного виробника, залучення іноземних інвестицій та забезпечити їх захист від корупції і зловживань. Тільки політично сильна, економічно розвинена і духовно багата Україна зможе увійти в XXI століття як рівноправна держава в світовому діалозі цивілізацій.

У зовнішньополітичній галузі слід враховувати те, що Україна перебуває в процесі утвердження себе як незалежної держави, готової до співпраці з усіма країнами для забезпечення власних національних інтересів та міжнародної безпеки. У цей перехідний період необхідно сприяти тому,

щоб Україна остаточно утвердила своє місце у світі як європейська держава, оцінила реальну військово-політичну та геополітичну ситуацію, що склалася, і спрямувала свою політику так, аби максимально забезпечити національну безпеку у процесі досягнення зовнішньополітичних цілей.

Слід спрямувати значний інтелектуальний потенціал української діаспори на розбудову взаємовигідних економічних, політичних і культурних зв'язків України з іншими державами, на утвердження українського імені, піднесення престижу України й українства у світі.

Український народ, що кілька століть виборював свою незалежність, підтримує героїчну боротьбу волелюбного чеченського народу проти російського імперіалізму, відзначає її значення для відстоювання справи свободи і незалежності народів, які вирвалися з лабет поневолення, рішуче заявляє, що на всіх світових широтах підтримуватиме героїчну незалежну Чеченську Республіку Ічкерія і сприятиме активізації діяльності Міжнародної громадської комісії гуманітарної допомоги Ічкерії і розслідування фактів порушення прав людини та національних прав чеченців і суміжних народів.

Гуманітарна сфера

Українській національній культурі повинна бути відведена роль гаранта державної незалежності й стабільності. Культура — в її широкому розумінні — повинна стати основою національного розвитку України. Виходячи з того, що процеси українського національного відродження нерозривно пов'язані з розвитком культури, з піднесенням її ролі у духовному житті суспільства, зміцненні української державності, з утвердженням гуманістичних цінностей, високої моралі, національної самосвідомості і патріотизму, висловлюємо занепокоєння неоднозначністю процесів, що відбуваються в культурному житті України. Це стосується і збереження інтелектуального потенціалу суспільства, і скорочення кількості культурно-мистецьких закладів, і падіння тиражів періодики та книжкової продукції, і зменшення частки газет і книжок, що видаються українською мовою, інших кризових явищ у сфері культури.

Глибоку тривогу викликає становище в галузі науки та освіти. Вчені, університетські викладачі, музейні праців-

ники, шкільні вчителі кинуті напризволяще, їм по багато місяців не виплачують заробітної платні. На небезпечно низькому рівні знаходиться фінансування функціональних потреб наукових і навчальних закладів.

Фактично зведене до любительського статусу українське книгодрукування, а книжковий ринок цілком віддано російській або російськомовній, видрукуваній в Україні, книжковій продукції не кращого гатунку, часто відверто низькопробній.

Припинені видання серій, що мали загальнокультурне значення, не виходять підготовлені до друку томи Української Літературної Енциклопедії, немає багатьох словників; відсутні кошти для видання Історії Української культури. Національною ганьбою є припинення видання повного зібрання творів Т. Шевченка, та й «Кобзар» уже не побачиш на полицях книгарень. Не доходять до читача нові твори українських письменників, неможливим стало перекладання і систематизоване видання творів світової літератури.

Українська преса загубилася в тіні російської і ледь сягає 10 відсотків тиражів газетно-журнальної продукції, що виробляється в Україні. Водночас в Україну лине потужний потік преси з Росії, деякі московські видання реєструються як українські, уникаючи міждержавного оподаткування.

Більшість телеканалів в Україні не мають українського характеру ні мовно, ні за змістом, а деякі, особливо місцеві, послідовно провадять російську мовно-культурну орієнтацію наших громадян.

Україна драматично програє змагання за інформаційний і культурний простір, що загрожує її національній безпеці.

Нинішній стихійний, дикий ринок — принаймні в галузі культури — має агресивну антиукраїнську спрямованість, зумовлену критичним рівнем зрусифікованості суспільства, слабкістю нашого підприємства, його здебільшого компрадорським характером і експансією іноземного продуцента. Така дія ринку у сфері культури має бути компенсована протекціоністською культурною політикою держави, продуманою програмою заходів, спрямованих на дійову підтримку української культури та мови. Важливим складником цієї політики має бути відповідне податкове законодавство.

Наслідки колоніалізму у мовно-культурній сфері подолати, як виявилось, набагато важче, ніж у сфері політичній та економічній. Але без такого подолання державну незалежність і державне майбутнє України не можна вважати забезпеченим.

У ХХІ столітті Україна має ввійти з новими стимулами до піднесення національної культури, науки, освіти. Для цього в неї є всі можливості — і в глибоких традиціях минулого, і в численних сучасних здобутках, і в творчому потенціалі й талантах народу.

Необхідна лише політична воля і така політична влада, яка сформулює і забезпечить базові загальнонаціональні цінності та інтереси, яка проводитиме послідовну державну політику, спрямовану на збереження і розвиток національної культури і мови, на виховання в душі державного патріотизму, відданості інтересам України усіх громадян, незалежно від їх етнічного походження.

Підтримуючи заходи Уряду щодо подолання негативних явищ та сприяння позитивним тенденціям у духовній сфері суспільного буття України, вважаємо, що необхідно посилити увагу до культури як до питання надзвичайної державної ваги, важливого чинника системи національної безпеки.

Ми закликаємо державні інститути, громадські і політичні організації звернути особливу увагу на патріотичне виховання молодого покоління в дитячих садках, школі, сім'ї, церкві як важливий фактор національної безпеки України.

Піднесення якісного рівня української культури потребує серйозної допомоги держави у здійсненні структурної перебудови, організації на нових засадах діяльності мистецьких і культурно-просвітницьких закладів, пошуках форм і джерел фінансування, здійсненні практичних кроків у забезпеченні державного протекціонізму щодо української мови. Утвердження української мови та культури має бути першочерговим завданням молодого української держави — без цього неможливе підняття української економіки, воскресіння українського села, створення національних фінансових структур, становлення всіх гілок державної влади.

Слід посилити роботу для впровадження на правових засадах функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя — на виробництві, у діловодстві, судо-

чинстві, в засобах масової інформації та в інформатиці, в установах зв'язку й на транспорті, в культурі і освіті.

Відкритість української культури до світу, включення її в загальносвітовий культурний процес — необхідна передумова справжнього національного відродження. Тому слід виступати за вільну й безпосередню культурну, наукову, освітню співпрацю з усіма країнами світу та міжнародними організаціями, за активний і плідний обмін школярами, студентами, науковцями.

Найтиснішими мають бути контакти з українцями незалежних держав, що утворилися на території колишнього СРСР. Така діяльність — запорука єдності української нації та її культури. Наукові і мистецькі надбання зарубіжних українців є важливим елементом національної культури, вони мають широко використовуватися для утвердження духовності України. Необхідно добиватися, щоб права національно-культурної автономії були надані всім українцям, які проживають за межами України, — у Східній діаспорі — на Кубані, Ставрополі й на Дону, на Білгородщині, Курщині, Воронежчині, Волгоградщині і Саратовщині, в Сибіру та на Далекому Сході, в Москві й Санкт-Петербурзі, в Берестейщині й Казахстані, в інших регіонах, — на рівні прав національних меншин, які проживають в Україні.

Забезпечення духовних запитів українців за кордоном має стати державною турботою України, її громадських і творчих організацій, а також інституцій і урядів тих держав, в яких живуть українці.

Закликаємо всіх українців — представників різних політичних сил, громад, партій і рухів, віруючих і невіруючих — забудьмо про те, що нас роз'єднує, єднаймося у спільній праці на благо незалежної України, кращої долі її народу.

Зміцнюймо зусилля для побудови правової української держави з потужною економікою, високою духовною культурою.

Йдімо й далі дорогою, яку обрали, — вперед, згуртувавшись, сконсолідувавши всі сили світового українства, гордо й впевнено з вірою у величне майбутнє України. Будемо співпрацювати з усіма народами, поважати один одного, цінувати власний досвід, вчитися і взаємодіяти зі своїми земляками, щоб наші діти й онуки, які житимуть у ХХІ столітті, мали за честь називатися українцями.

Тоді буде Україна щасливою новою демократичною державою, буде у нас сім'я вольна, нова!

Благослови Господь нашу Україну і все українство!

Нехай буде щасливою і квітучою велика багатонаціональна сім'я, ім'я якій — Україна!

Слава Україні!

УХВАЛА

**Другого Всесвітнього форуму українців про
документи секцій та «круглих столів»**

м. Київ

23.08.1997 р.

**Другий Всесвітній форум українців ухвалив:
визнати висновки, рекомендації
секцій та «круглих столів»
як офіційні документи Форуму**

Протокол
засідання номінаційної комісії, обраної на засіданні
Української Всесвітньої Координаційної Ради
20 серпня 1997 р.

Номінаційна комісія у складі М. Жулинського (голова), Д. Павличка, О. Черногуза, В. Вериги, О. Соколик, А. Лозинського, В. Бабенка, М. Олійника і О. Гаркавця, обговоривши пропозиції щодо кандидатур до складу УВКР, які надійшли від керівників делегацій, делегатів, членів УВКР, пропонує II Всесвітньому форумові українців обрати до складу Української Всесвітньої Координаційної Ради

від України:

Драча Івана
Жулинського Миколу
Дзюбу Івана
Григорович Лілю
Кононенко Петра
Євтуха Володимира
Муляву Володимира
Колесникова Юрія
Олійника Бориса
Карпенка Віталія
Погрібного Анатолія
Слабошпицького Михайла
Черногуза Олега
Мовчана Павла
Гориня Михайла

від Західної діаспори:

Ціпивника Дмитра (Канада)
Веригу Василя (Канада)
Соколика Ярослава (Канада)
Соколик Оксану (Канада)
Лозинського Аскольда (США)
Дячук Уляну (США)
Рейта Юрія (Польща)
Мазура Любомира (Великобританія)
Романіва Олега (Канада)

Іваника Юрія (Аргентина)
Романіва Стефана (Австралія)
Коваля Омеляна (Бельгія)
Спех Ірину (Німеччина)
Райчинець Ліду (Чехія)
Чайківського Юрія (Естонія)

від Східної діаспори:

Бабенка Василя (Російська Федерація, Башкортостан)
Станкевич Галину (Білорусь)
Гаркавця Олександра (Казахстан)
Парипсу Михайла (Казахстан)
Жигла Миколу (Російська Федерація, Санкт-Петербург)
Клименка Павла (Російська Федерація, Тюмень)
Нарозю Володимира (Середня Азія)
Михайлюка Володимира (Північний Кавказ)
Пархоменко Ольгу (Вірменія)
Антоніва Василя (Російська Федерація, Москва)
Руденка-Десняка Олександра (Російська Федерація, ОУН)
Поповича Павла (Російська Федерація, Товариство "Славутич")
Дяченко Любу (Російська Федерація, Якутія)
Мансурова-Ковригенка Станіслава (Узбекистан)
Олійника Миколу (Молдова)

Голова номінаційної комісії
23 серпня 1997 р.

М. Жулинський

Володимир Трощинський
Олена Швачка

Проблеми збереження етнічної ідентичності української діаспори та її взаємодії з Україною у світлі соціологічного опитування делегатів другого Всесвітнього форуму українців

20—25 сепня 1997 р. II Всесвітній форум українців зібрав представників української діаспори з 46 країн світу. Таке велике й поважне зібрання визначних діячів української діаспори, в тому числі фахових дослідників її проблем, репрезентувало інтереси багатомільйонної спільноти, своєрідної форми соціуму. Адже як сукупність людей українського роду, котра в силу історичної долі опинилася за кордонами України, діаспора, попри відмінності в традиціях і культурі між її різними територіальними гілками, соціальному походженні, статусі, освіті й ціннісних орієнтаціях її представників, зрештою, умовах проживання українських громад в конкретних країнах, зберегла певну спільність інтересів та спрямувань, а в принагідних випадках виявляє й почуття спільної етнічної ідентичності.

З часу, що минув від I Всесвітнього форуму українців, відбулися значні зміни як в самій Україні, так і навколо неї. Процес державотворення, перебудова соціально-економічної сфери життя суспільства, трансформація духовно-культурних цінностей та орієнтирів його членів, поступове інтегрування України в європейський простір — все це позначилося й на напрямках та формах взаємодії з українською діаспорою. Відтак виникла необхідність з'ясування позицій представників діаспори щодо перспектив взаємодії з історичною батьківщиною та збереження етнічної самосвідомості в нових умовах розвитку українського суспільства й з урахуванням нової ролі України як повноправного і важливого суб'єкта європейського і світового співтовариства.

Для реалізації цієї мети під час роботи Форуму було проведено експертне опитування його учасників, у якому взяли участь близько 100 експертів з 22-х країн світу. Серед них були активісти українських об'єднань як західної, так і східної діаспори, зокрема, науковці, які професійно займаються дослідженням вказаних проблем. Залучення

таких фахівців знімає деякі питання обґрунтованості емпіричних референтів оцінок стану збереження етнічної ідентичності, взаємодії України і діаспори, передусім, стає неактуальним питання про спотворення інформації через нещирість респондентів. Навпаки, респонденти зацікавлені надати повну та достовірну інформацію для дослідження, результати якого сприятимуть кращому врахуванню інтересів української діаспори в діяльності державних органів і громадських організацій України. Не викликає сумнівів і правильність розуміння експертами запропонованих в анкеті питань.

Нині, навіть за далеко неповною статистикою, за межами України проживає понад 10 млн осіб українського походження. Умовно українську діаспору поділяють на західну (країни Західної, Центральної та Східної Європи, Північної та Південної Америки, Австралія) та східну (країни СНД і Балтії). Ситуація із збереженням етнічної ідентичності західної і східної української діаспори неоднакова. На відміну від західної східна українська діаспора ще малоструктурована, їй бракує досвіду організованого громадського життя.

Результати опитування свідчать про певні позитивні зрушення у житті українських громад східної діаспори, що сталися останнім часом. Зокрема, експерти відмічають більш-менш регулярне проведення цими громадами різного роду зборів, літературно-художніх вечорів, національних свят тощо. З'являються у громадському житті українських об'єднань східної діаспори й нові форми активності, більш характерні для західної діаспори. Йдеться, приміром, про прагнення до заснування або й існування власних засобів масової інформації, спеціальних українських передач на радіо і телебаченні країни проживання. У випадку східної діаспори справа важко зрушується з місця не тільки через брак коштів, а й через нестачу фахівців, які могли б на професійному рівні забезпечити успішну роботу засобів інформації українських об'єднань.

Українська діаспора у країнах свого поселення де-юре чи де-факто є національною меншиною щодо титульної нації, а отже — складовою частиною етнонаціональної палітри даної країни. І ця країна не повинна залишатися осторонь проблем, що турбують у тому числі й українську меншину. Забезпечуючи на рівні міжнародних стандартів права національних меншин на своїй території, Україна

виступає за надання адекватного захисту прав українців у всіх країнах їхнього проживання. Разом з тим, як частина українського етносу, що знаходиться поза межами території його ядра, діаспора посіла чільне місце об'єкта державної етнополітики України. У своїй політиці щодо української діаспори Україна керується загально визнаними принципами і нормами міжнародного права, зокрема, принципом непорушності територіальної цілісності і невтручання у внутрішні справи держав проживання зарубіжних українців. Українська держава прагне реалізувати своє конституційне завдання щодо задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за її межами, з метою збереження українською діаспорою етнічної ідентичності.

З огляду на це, важливим було запитання: наскільки державні органи країн проживання сприяють створенню умов (організаційно-правових, культурно-освітніх, інформаційних тощо) для збереження та розвитку українцями такої ідентичності? Більшість експертів з Північної Америки, Західної та Східної Європи відзначили загалом сприятливу політику цих держав щодо етнонаціонального розвитку українців. Експерти з південноамериканського континенту дали негативну відповідь на це запитання, вказавши, що українська діаспора в країні їхнього проживання вже інтегрувалася в її суспільне життя та внаслідок природної асиміляції має великі труднощі для збереження своєї етнічної ідентичності. Більшість опитаних з країн СНД та Балтії констатували факт відсутності підтримки державними установами цих країн етнокультурного розвитку українців. Особливо на цьому акцентували увагу експерти з Російської Федерації.

Хоча предстанники східноєвропейських країн в цілому позитивно оцінили зусилля своїх державних установ щодо збереження українцями етнічної ідентичності, з деяких із цих країн (зокрема, йдеться про Румунію і Словаччину) періодично надходять повідомлення про факти порушення прав української національної меншини. Опосередковане підтвердження така ситуація знайшла й у відповідях експертів на запитання щодо першочергових завдань України у підтримці української діаспори. Вони особливо наголошують на потребі укладення двосторонніх угод з відповідними державами саме з метою захисту прав осіб, які належать до національних меншин.

Слід відзначити, що необхідна робота у цьому напрямі вже ведеться. Будучи незалежною державою, суб'єктом міжнародного права, Україна розробляє міжнародно-правовий механізм захисту інтересів та прав зарубіжних українців: укладаються угоди на міждержавному та міжвідомчому рівнях, питання забезпечення прав української національної меншини порушуються під час переговорів між представниками державних органів України та держав-партнерів.

Як відомо, ще на початку 90-х років взаємодія діаспори з Україною проявлялася переважно у формі співпраці зарубіжних українських об'єднань з громадськими організаціями національно-демократичного спрямування історичної батьківщини. Офіційні ж кола України розглядали діаспорою мало не як основне гальмо на шляху до утворення незалежної держави.

Сьогодні, з огляду на помітні позитивні зрушення у державотворенні, питання вже так не стоїть. Втім, певна недовіра до державних структур України з боку діаспори все ще має місце. Така недовіра, безсумнівно, зменшуватиметься за умови чіткого з'ясування цілей, що їх намагаються реалізувати Україна та діаспора у взаємодії, сподівань, які вони покладають на цю взаємодію.

Саме з цією метою перед респондентами були поставлені питання: а) в чому вони вбачають головні завдання України щодо підтримки української діаспори в країнах їхнього проживання; б) яку роль вони відводять діаспорі у взаємодії з Україною.

Значна частина опитаних з усіх континентів і держав проживання українців, крім Північної Америки, серед завдань України щодо підтримки українських громад, назвала налагодження безпосереднього економічного співробітництва з регіонами відповідних країн. Так, більшість представників східної діаспори та західноєвропейських країн вважають це головним завданням України, більшість експертів з південноамериканського континенту та України відводять цьому друге, а більшість експертів із східно-європейських країн — третє за значущістю місце.

Тема економічного співробітництва зарубіжних українців з Україною активно порушується останніми роками. Першими серед чинників, що стимулюють економічну взаємодію, представники діаспори вважають прагнення України узаконити приватну форму власності, динаміч-

ніший хід приватизації, а також послаблення регулюючої функції держави щодо розвитку бізнесових контактів. Крім того, привертають увагу потенційних економічних партнерів з діаспори природні та людські ресурси України, ненасиченість її ринку. Українські громади східної діаспори вбачають у такому співробітництві можливість матеріально підтримати своїх членів у складний час соціально-економічних перетворень та соціальних негараздів, що їх супроводжують. Проте, як свідчить практика, зусилля східної діаспори у цьому напрямі наптовхуються на недостатню продуманість, невизначеність прийнятних форм економічного співробітництва.

Що стосується експертів із США та Канади, то вони, маючи вже певне уявлення про попередній досвід економічного співробітництва, не називають його серед головних завдань Української держави у її стосунках з діаспорою. Економічна співпраця не набула значного поширення, що зумовлено як загальною складною ситуацією в економіці України, так і іншими чинниками. Особливо перешкоджає взаємодії у цій сфері відсутність належної законодавчої бази та юридичних гарантій недоторканості капіталу можливих зарубіжних інвесторів.

Втім, у поодиноких випадках, економічне співробітництво має місце у західних регіонах України. Хоча й тут виникають труднощі, що виявляються переважно у різниці світосприймання, психології українців материка та діаспори. Така різниця пояснюється тривалою ізоляваністю, довголітнім відокремленим розвитком материкової і діаспорної частин українського етносу в цілком відмінних соціально-економічних, правових і культурних системах. Організатори економічних зв'язків з боку України дуже рідко користуються можливостями зарубіжного українця для потенційного виходу на ділові кола країни поселення, здебільшого розглядаючи партнера українського походження не як сходинок на шляху до економічних структур власне США, Канади та інших країн, а як кінцеву мету.

Занепокоєння західної української діаспори викликає також критика на сторінках світових засобів масової інформації кримінально-корупційних тенденцій в Україні. Хоча рівень корумпованості в економічній сфері України можна оцінювати по-різному, порівняно із корумпованістю економічних структур інших країн, але фактом залишаєть-

ся стримане ставлення більшості зарубіжних бізнесменів українського походження до виходу на ринок нашої держави.

Більшість експертів із США та Канади вбачає головне завдання України в її взаємодії з українською діаспорою у підтримці культурно-освітніх потреб зарубіжних українців. Йдеться, зокрема, про організацію наукових обмінів викладачами, студентами, розробку спільних наукових проектів тощо. Другим за значенням завданням називається морально-патріотичне заохочення громадської діяльності української діаспори з боку державних чиновників України. У цьому їх підтримують й експерти з південноамериканського континенту. Очевидно, тут необхідно мати на увазі те, що рівень життя в країнах Заходу дає можливість надання переваги напрямам гуманітарного характеру. В інших країнах, насамперед це стосується держав колишнього СРСР, де рівень життя значно нижчий, і там на перший план виходять питання повсякденного життєзабезпечення. Сьогодні ці питання є настільки злободеними для українських громад країн СНД, що, згідно з відповідями експертів, відсувають на третє за значущістю місце укладення двосторонніх угод України з відповідними країнами щодо забезпечення етнокультурних прав національних меншин.

Що стосується ролі діаспори у взаємодії з Україною, то тут експерти майже одноставно вказують на її завдання щодо утвердження позитивного іміджу України у світі, поширення здобутків української культури серед інших народів, а також посередницькі зусилля в налагодженні взаємовигідного співробітництва України з країнами проживання.

Для того щоб виявити глибину зв'язків між зарубіжними українськими громадами та Україною, було запропоновано кілька запитань щодо інтенсивності безпосереднього спілкування українців діаспори з українцями материкової частини. Переважна більшість експертів із західної діаспори зазначила, що представники їхніх громад постійно беруть участь у заходах спільно з установами та організаціями в Україні, делегаціями з України, дипломатичними представництвами у країнах їхнього проживання. Цей чинник, безсумнівно, справляє позитивний вплив на збереження етнічної ідентичності західної діаспори. Деяко іншу відповідь дали експерти із східноєвропейських дер-

жав. На їхню думку, при достатньо активній співпраці з дипломатичними представництвами України, члени їхніх громад досить рідко мають справу з організаціями та установами України чи делегаціями з України.

Як вказують експерти з країн СНД та Балтії, українські громади тут виявились найбільш інформаційно ізольованими від материкової України. В цих країнах майже немає (або вони недостатньо розвинуті) центрів науки та культури України. Не випадково серед заходів, що, на думку експертів, необхідно здійснити для активізації співробітництва, висувається потреба створення інфраструктури міжнародної інформаційної мережі України, у тому числі відкриття її журналістських представництв у місцях найбільшого діаспорного скупчення. При цьому підкреслюється, що з метою сприяння забезпеченню інформаційних потреб українців, особливо східної діаспори, доцільно було б впроваджувати відкриття інформаційно-культурних центрів, які б надавали також і методичну допомогу роботі недільних шкіл, українських класів, діяльності українських товариств в цілому.

Дуже рідко громади східної діаспори віднаходять можливість безпосередньої участі у спільних з материковими українськими організаціями проектах. Співпраця з дипломатичними представництвами України обмежується несистематичними, як правило, одноразовими акціями. Члени цих громад підтримують зв'язок з Україною переважно шляхом її відвідин чи прийому її представників у себе, тобто спілкування відбувається лише на рівні індивідуальних контактів. З огляду на слабку матеріально-технічну базу українських об'єднань східної діаспори, такий спосіб видається їм найбільш прийнятним і дешевим.

Вищенаведені міркування експертів засвідчують, що сьогодні східна українська діаспора потребує комплексної всебічної допомоги в її зусиллях налагодити організоване українське суспільно-громадське життя в країнах поселення. Необхідність такої підтримки підтверджує й оцінка експертами перспектив виживання східної української діаспори як етнокультурної спільноти. Більшість з них вказала на майже суцільну її інтеграцію в суспільні структури країн поселення внаслідок асиміляції, на великі труднощі у зв'язку з цим для збереження українцями східної діаспори етнічної ідентичності. Щодо української діаспори у державах Центральної та Західної Європи, США і Канаді, то експерти

вважають, що вона хоча вже й інтегрувалась у суспільне життя країн поселення, але має добрі перспективи для збереження своєї етнічності.

Виходячи із своїх можливостей, західна українська діаспора і Україна мають зробити конкретний внесок у підтримку східної української діаспори. Але об'єктивно, за географічним розташуванням і за світоглядними установками (що, напевно, важливіше), до східної діаспори ближче все ж таки Україна. Тому її організаціям простіше зрозуміти потреби й визначити пріоритети допомоги українцям колишнього СРСР, ніж громадам західної української діаспори. З іншого боку, ці громади також готові надавати конкретну допомогу. Поєднавши свої можливості, Україна і західна українська діаспора могли б з більшою ефективністю підтримати східну діаспору.

Для виявлення позиції експертів з цього приводу перед ними було поставлено окреме запитання: чи може Україна ефективно координувати діяльність українських громад у справі налагодження та розвитку взаємодії західної і східної діаспори, чи це варто робити безпосередньо самим громадам? З'ясувалося, що більша частина експертів вважає доцільним координування Україною діяльності українських громад у цьому напрямі. Лише представники Бразилії та країн Західної Європи вважають, що це варто робити самим громадам. Решта дотримується думки, що Україна може відіграти позитивну роль у поглибленні взаємодії між двома гілками української діаспори.

Інтерес, з яким представники діаспори беруть участь у подібних дослідженнях, ще раз підкреслює необхідність та корисність такого проведення. Результати таких опитувань мають не тільки практичне значення, а й збагачують емпіричний матеріал для теоретичного осмислення проблем діаспори у соціологічному, культурологічному, світоглядному та політико-правовому аспектах.

ЗМІСТ

Від Оргкомітету II Всесвітнього форуму українців.....	3
Склад Організаційного комітету.....	6
Вітальне слово-виступ Президента України Леоніда Кучми на II Всесвітньому форумі українців.....	10
Виступ Голови Верховної Ради України Олександра Мороза	25
Відповіді Прем'єр-міністра України В. П. Пустовойтенка на питання головного редактора газети «Літературна Україна» В. Плюща.....	28
ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАННЯХ ФОРУМУ.....	33
Іван Драч.....	33
Дмитро Ціпивник (Канада).....	48
Оксана Бризгун-Соколик (Канада).....	51
Дмитро Остапенко.....	54
Володимир Євтух.....	60
Олександр Руденко-Десняк (Росія).....	66
Геннадій Удовенко.....	71
Юрій Рейт (Польща).....	73
Аскольд Лозинський (США).....	74
Вячеслав Чорновіл.....	75
Богдан Шебунчак (США).....	77
Володимир Яворівський.....	78
Лідія Кравченко (Латвія).....	79
Павло Мовчан.....	80
Василь Бабенко (РФ, Башкортостан).....	82
Микола Жулинський.....	84
Павло Попович (Росія).....	85
Іван Дзюба.....	86
Слава Стецько.....	89
Павло Клименко (Росія).....	90
Богдан Бойко.....	91
Борис Лятошинський (Аргентина).....	92
Левко Лук'яненко.....	93

Віктор Петренко (Словаччина).....	94
Віктор Педенко (Канада).....	95
Ярослава Хортяні (Угорщина).....	96
Мирослав Лабунька (Німеччина).....	96
Олександр Бут (Республіка Молдова, Придністров'я).....	97
Любомир Мазур (Велика Британія).....	98
Ірина Спех (Німеччина).....	99
Володимир Філенко.....	100
ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА СЕКЦІЯХ І «КРУГЛИХ СТОЛАХ»	104
Збереження етнічної ідентичності. Проблеми та перспективи розвитку української освіти і культури (секція).....	104
Роль діаспори в розбудові економічних зв'язків України з дер- жавами поселення (секція).....	152
Формування інформаційного простору України та українсь- ка діаспора (секція).....	160
Екологія, охорона здоров'я та українська медицина (секція)	177
Український жіночий рух та проблеми української родини (секція).....	215
Організаційно-правові засади діяльності світового українства (секція).....	221
Світове українство: політичні проблеми і завдання («круг- лий стіл»).....	230
Досвід і перспективи наукових взаємобмін між Україною та діаспорою (секція).....	256
Духовне єднання українських церков («круглий стіл»).....	268
Національна безпека України та роль її Збройних Сил («круглий стіл»).....	293
Українська мова в колі світових мов («круглий стіл»).....	312
Взаємозв'язки і взаємодопомога благодійних організацій українців у світі («круглий стіл»).....	341
Енциклопедія Сучасної України: стан та проблеми підготов- ки («круглий стіл»).....	347
МАТЕРІАЛИ ІНШИХ «КРУГЛИХ СТОЛІВ» ТА ПІДСЕКЦІЙ	358
Резолюція II Всесвітнього форуму українців.....	374
Ухвала Форуму.....	387
Протокол засідання номінаційної комісії, обраної на засіданні Української Всесвітньої Координаційної Ради.....	388
Володимир Трощинський, Олена Швачка. Проблеми збере- ження етнічної ідентичності української діаспори та її взає- модії з Україною у світлі соціологічного опитування делегатів II Всесвітнього форуму українців.....	390

**У СПІВПРАЦІ ТА ЄДНАННІ УВІЙДЕМО У ХХІ СТОЛІТТЯ:
Матеріали другого Всесвітнього форуму українців**

Упорядники: А. Попок, Л. Константинеску, М. Нестерчук
Редактор Ващенко Л. Л.
Коректор Божок В. М.
Технічний редактор Цилис С. А.
Верстка Мирончик К. П.

Підп. до друку 25.04.97. Формат 60×84 1/16. Папір офс. №1.
Друк офс. Ум. друк. арк. 25,0. Обл.-вид. арк. 23,0.
Тираж 1300 прим. Зам. №7-298.

Оригінал-макет зроблено видавництвом «Фенікс».
252032, Київ-32, вул. Жиливська, 87/30, корп. 105. Тел.: 225-50-55.
Свідоцтво №319-МП/085 від 08.04.91.